

K 256 072
3

ი. თომთაძე, ნ. გურგენიძე, მ. სეჯაიძე

იაკობ გობეგაშვილი

მსოფლიოსა და შემოქმედების მეზიანა
ბიოგრაფიული ქრონიკა

1840 — 1912

წინამდებარე „მატიანე“ ფაქტებზე ანაქინძი წიგნია. მასში ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით გადმოცემულია ი. გოგებაშვილის ცხოვრებისა და შემოქმედების ყოველივე ის „პირად-პირადი“ და, რასაკვირველია, „საზოგადოც“, რომელთაც რაიმე ღირებულება გააჩნიათ ამ დიდი ადამიანის პიროვნების წარმოსახვისათვის.

წიგნი უთუოდ დააინტერესებს შვითხველ საზოგადოებას.

რედაქტორები: ა. გომართელი

ე. ბლაგიძე

რეცენზენტები: ლ. მინაშვილი

ი. ვეგენიძე

K 256. 072

© თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2003

4601000000

გ 608(06)-03

ISBN 99940-13-09-2

საქართველოს
პარლამენტის
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

„... ილაღადებენ შენი ნაშრომნი და დარ-
ჩება სამარადისოდ შენგან დატკეპნილი გზა
და, ვინც იმ გზას არ გაივლის, ის არც ქართ
ველად იხსენიება“.

აკაკი

„ჩემი ახალი წიგნი... ღაღადებს ეროვნუ-
ლის პრინციპის გამეფებას ყოველს სფეროში,
ღაღადებს, რაც ძალი და ღონე აქვს მის ავ-
ტორს, და ამ უკანასკნელს უნდა, რომ უშიშრად
დაადგეს ქართველობა მისი ეროვნული აზრების
განხორციელებას“.

იაკობ გოგებაშვილი

წინათქმა

1840—1912 წლები იაკობ გოგებაშვილის საწუთისოფლო ცხოვ-
რების წლებია. აქედან ორმოცდაათი წელი იაკობმა საქართველოს ერ-
თიანობის, მისი დამოუკიდებლობის აღდგენა-დამკვიდრებისათვის, ქარ-
თველ ხალხში სწავლა-განათლების დანერგვისა და დედაენის სიწმინ-
დისათვის დაუღალავ შრომასა და ბრძოლაში გაატარა. უფრო ძვირ-
ფასი, ვიდრე საქართველო, ქართული ენა, ქართველთა განათლებაა,
ი. გოგებაშვილს არ გააჩნდა.

იაკობ გოგებაშვილი ქართველი ხალხის „ისეთი ეროვნული მნა-
თობია, რომელიც ყოველ მხრიდან ყველასათვის ერთნაირად სჩანს.

და აი, ამისათვის საჭიროდ მიგვაჩნია, საზოგადოებამ იცოდეს ამ
დიდებული ქართველის უკანასკნელი სულისკვეთება, ზოგიერთი მნი-
შვნელოვანი ფაქტი, მისი სიტყუები. მისი დამახასიათებელი უბრალო
წერილმანების გამოქვეყნებასაც კი დიდი მნიშვნელობა ექნება, რად-
განაც ისინი საზოგადოების თვალში შეაქვებენ და ერთ მთლიან სუ-
რათად გააცხოველებენ და დაასურათხატებენ საყვარელი ეროვნული

მოძღვრის სულიერ სახეს¹. ამის საჭიროებას მიიჩნევდა იაკობის ერთ-ერთი ახლობელთაგანი მისი გარდაცვალების უამს.

იაკობ გოგებაშვილის ცხოვრებისა და შემოქმედების წინამდებარე „მატიანეც“ ამავე საჭიროებას ეხმიანება. მატიანეში ქრონოლოგიური თანამიმდევრობით მოტანილია დიდი მამულიშვილის პედაგოგიური, პუბლიცისტური, ლიტერატურული, საზოგადოებრივი მოღვაწეობის ფაქტები, პირადი ცხოვრების ამბები.

წიგნი სისრულით აღნუსხავს იაკობის თხზულებებს, გამოქვეყნების თარიღებისა და წყაროების ჩვენებით, შეძლებისდაგვარად კი წარმოაჩენს მათი დაწერის მიზეზსა თუ მიზანს. მატიანე აღრიცხავს იაკობის მიერ შედგენილი სახელმძღვანელოებისა და სხვა წიგნების ყველა გამოცემას მის სიცოცხლეში, სიტყვებს, მოხსენებებსა და წინადადებებს, საქმიან და პირად მიმოწერას, პოლემიკას. წიგნში მითითებულია ყველა მნიშვნელოვანი ლიტერატურული გამოხმაურება იაკობის მოღვაწეობისა და შემოქმედების შესახებ.

ნაშრომში მითითებული ყოველგვარი ფაქტი, მოვლენა უმეტესწილად გამყარებულია იაკობისავე ნაწერებით, დოკუმენტებით, მის თანამედროვეთა მოგონებებით. „მატიანის“ შედგენისას გამოყენებულია მხოლოდ ბეჭდური წყაროები, XIX საუკუნისა და XX საუკუნის დასაწყისის პერიოდული პრესა, აგრეთვე წიგნები, თანამედროვეთა გამოკვლევები, წერილები ი. გოგებაშვილის ცხოვრებისა და შემოქმედების შესახებ.

„მატიანის“ მოხმარების გაადვილების მიზნით, წიგნს ერთვის ი. გოგებაშვილის ნაწერებისა და მატიანეში მოხსენიებულ პირთა საძიებლები.

¹ კრებული იაკობ გოგებაშვილის სახსოვრად, გვ. 94—95.

გიორგილიზოგრაფიული ქრონიკა

1840

ოქტომბრის 15 — დაბადება იაკობ სიმონის ძე გოგებაშვილისა, სოფელ ვარიანში, ვარიანის ღეთისმშობლის ეკლესიის მღვდლის — სიმონ გოგებაშვილისა და მაგდანა კალმახელიძე-გოგებაშვილის ოჯახში.

«...рождение и крещение священнического сына Якова Гогсбова по метрикам селения Варнани значится записанным не в 1842¹, а в 1840 году» (ა. იოვძე, იაკობ გოგებაშვილი. დოკუმენტ. მასალები. 1951, გვ. 19).

„ეს თარიღი ზუსტადაა დაცული იაკობის ყველა ბიოგრაფიაში და აღარავითარ ეჭვს არ იწვევს. თვით ვარიანის ღეთისმშობლის ეკლესიის მეტრიკულ წიგნში, რომელიც ინახება თბილისის ცენტრალურ მმარში, იაკობის ძმისწულ ალექსანდრე გოგებაშვილის სიტყვით, თურმე თვითონ იაკობის ხელითვეა ჩაწერილი საკუთრივ თავისი, მშობლებისა და მთელი ნათესაობის ზუსტად შემოწმებული ცნობები მათი დაბადებისა და გარდაცვალების შესახებ“ (დ. კასრაძე, იაკობ გოგებაშვილი, ბიოგრაფია, 1940, გვ. 17).

1841—1848

გავეფრის წლები სოფელ ვარიანში

სოფელი ვარიანი „მთელ ქართლში... სახელ-განთქმულია თავისი გემრიელი, შემრგო და თეთრი პურითა. სხვაფრივ-კი უფრო დასაწუნია, ვიდრე საქები. იგი მდებარეობს დიდი ლიახვის მარჯვენა პირას,

¹ 1862 წლამდე, სანამ თბილისის სასულიერო სემინარიის მოთხოვნით საქართველოს სინოდალური კანტორა გასცემდა მეტრიკულ ამონაწერს, იაკობ გოგებაშვილის დაბადების თარიღად შეცდომით მიჩნეული იყო 1842 წელი.

გორიდან შვიდი ვერსის მანძილზე. წყალ-დიდობას ლიახვი ხშირად გადავარდება ხოლმე სოფლისაკენ, აქა-იქა სტოეებს გუბეებს და აჩენს ჭაობებს, ამის გამო ჰავა ვარიანისა ვერ არის საღი...“ (კრებული „იანკობ გოგებაშვილის სახსოვრად“, 1913, გვ. 8).

ვარიანში ატარებს იაკობი ბავშვობის წლებს თავის უფროს ძმებთან — ივანესთან და დიმიტრისთან, შემდგომ მის მომდევნო და-ძმებთან ანდრია, ზაქარია, მარიამ და ეფემიასთან ერთად (მეხუთე ძმა — ყველაზე უმცროსი, ადრევე გარდაიცვალა) და სხვა თავის ტოლებთან.

დედ-მამის შვილებში იაკობი ყველაზე სუსტია აგებულებით, მაგრამ მეტად ცოცხალი, მკვირცხლი და გონებიანი. უყვარს ფშანში თევზაობა, განსაკუთრებით, დამის მეხრეობა, გუთნეულზე ჯდომა და სიმღერების მოსმენა...

როგორც თვით იაკობი შემდგომში აღნიშნავს, ის არის „...შუა ქართლში დაბადებული და დაბადებიდან ხალხის კალთაში აღზრდილი. ესეც ცოტაა. იგი სიყმაწვილის დროს ეკუთვნოდა იმ ბავშვებსა, რომლებსაც შეიძლება ხალხის პოეზიის ფოკუსები დაეარქვათ. მას არ გამოეპარებოდა არც საბავშვო ლექსი და არც სიმღერა. თუმცა შემდეგში იგა ცხოვრების ჩარხის ტრიალმა დააშორა ხალხის ცხოვრებასა და ჩააგდო სხვაგვარ გაელენათა ქვეშ, თუმცა ბედმა გაატარა ცეცხლსა, წყალსა და სპილენძის მიღებში და სიცოცხლით სავეს ყმაწვილი ავადმყოფ არსებად შესცვალა...“ (თხზ., ტ. 1, 1955, გვ. 95).

1848

მშობლების დიდი წინააღმდეგობის¹ მიუხედავად, იაკობის უფროს ძმას — ივანეს პატარა კაკო (ასე ეძახდნენ ბავშვობისას იაკობს) სასწავლებლად მიჰყავს გორში და აბარებს სასულიერო სასწავლებელში (დ. კასრაძე, იაკობ გოგებაშვილი, ბიოგრაფია, 1940, გვ. 21—23).

¹ მშობლების სურვილი, როგორც ამას გადმოგვცემს იაკობის ერთ-ერთი ბიოგრაფი დ. კასრაძე, ვოფილა, იაკობისათვის წერა-კითხვა შინ ესწავლებინათ და შემდეგ შიომღვიმის მონასტერში გაესტრუმრებინათ ბერად.

„ — თქვენ გინდათ, რომ ამ ბავშვის ცოდოში ჩაედგეთ ყველანი, — უთხრა ივანემ, ავიტეხიათ — ბერი, ბერიო! დაე, ისწავლოს და შემდეგ იქნებ უარი არა სთქვას ბერობაზე, ანდა იქნებ უკეთესი გზა აირჩიოს, ვიდრე ბერობა! მივაბაროთ სასულიეროში, გაიზრდება. დაეაქადება, გზას თვითონ მონახავს. დღევრძელი იყოს, ყველაფერს მოასწრებს, — არ უსვენებდა ივანე მშობლებს“ (დ. კასრაძე, იაკობ გოგებაშვილი, ბიოგრაფია, 1940, გვ. 22).

1849

გორის სასულიერო სასწავლებლიდან იაკობი გადაჰყავთ თბილისის სასულიერო სასწავლებელში.

თბილისში პირველად ჩამოსვლის ამბავს იაკობი მოგვიანებით ასე გადმოგვცემს თავის ნახევრად ავტობიოგრაფიულ მოთხრობაში. „ხატის მიზეზი?“

„ორმოცი წლის ამბავს მოგახსენებთ. ამბავს უტყუარსა, ნამდვილსა, მომხდარსა.

1850 წელი იდგა [უნდა იყოს 1849 წელი] და ენკენისთვის პირველი იყო. სამი ვარიანელი ურემი სადამო ჟამს გამოსცილდა სოფელს ავჭალასა... ურემებზედ ელო ტომრები, სავსე მშვენიერი ვარიანული ფქვილითა. ფქვილი მეურმეებს მოჰქონდათ თბილისში გასაყიდად. წინა ურემის კოფოზედ ესკუპა შვიდი-რვა წლის სოფლელი ბავშვი, რომელსაც, თუ კარგად დააცქერდებოდით, შეატყობდით, რომ მეტად მგრძნობიარე იყო.

ეს პატარა მეხრე ზანტად, უნდომრად ერეკებოდა ხარ-კამეჩსა, თითქო წინ წასვლა სრულიად არ უნდაო. ბავშვს აშკარად ემჩნეოდა, რომ ქეიფზედ არ იყო. მაგრამ მისი ურემული მაინც ხშირად გაისმოდა ჰაერში. სიმღერაში ცხადად გამოისმოდა საიდუმლო დარდი. ეს დარდი ხანდახან მატულობდა და ბავშვს პირისახე ეღრუბლებოდა. ხოლო რაწამს უკან მიიხედავდა და თვალს შეაჩერებდა გამოვლილს მთებსა და ცასა, ღრუბელი პირისახიდან გადაეყრებოდა და ჩვეულებრივი ბავშვური სიხარული ეფინებოდა.

„კაკო, შეხე, შეხე, რავდენი ჩირაღდანი გამოჩნდა ქვემოდ“, უთხრა ბავშვსა მოხუცმა მეურმემ, რომელიც ურემს გვერდით მისდევდა და შოლტს უტყლაშუნებდა წინა ხარებსა. „ის სულ თბილისის სანთლებია და ფარნები. ჩვენს ვარიანში ღამით ჭრაქიც არსადა ბჟუტაყს და ქალაქში კი ღამითაც ისეთი ნათელი სდგას, როგორც დღისითა. ნეტავი შენა, რომ განათებულს ქალაქში იცხოვრებ, სკოლაში ივლი და კაცად გამოხვალ“, ოხვრით დაუმატა გლენხმა.

კაკოს კიდევ გადაურბინა პირისახეზედ შავმა ღრუბელმა და თავი გაიქნია; ეტყობოდა, რომ ის სხვა აზრისა იყო და სულაც არ ეთანხმებოდა თავისს მოხუცს მეურმესა“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 69).

ნოემბრის 10 — თბილისის სასულიერო სემინარიის გამგეობა იხილავს სიმონ გოგებაშვილის თხოვნას — მისი შვილის იაკობის თბილისის სასულიერო სასწავლებელში მიღების შესახებ და ადგენს: მიღებულ იქნეს პირველ სამრევლო კლასში მღვდლის სიმონ გოგებაშვილის 8 წლის შვილი იაკობი (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 165)

1855

იენისი — პირველ მოწაფედ ამთავრებს თბილისის სასულიერო სასწავლებელს.

სექტემბერი — მშობლებს შეჰყავთ თბილისის სასულიერო სემინარიაში.

«...первоначально обучался в Тифлисском уездно-приходском училище, из коего, по окончании курса поступил в сентябре 1855 года в Тифлисскую духовную семинарию...» (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 18).

ექვს წელიწადს სწავლობს იაკობი სასულიერო სემინარიაში, სადაც გაბატონებულია ყაზარმული რეჟიმი.

„საშინელება იყო იმ დროინდელი მდგომარეობა უბედური სემინარიისა! წლიურ სახარჯოდ თვითეულ მოსწავლეზე სულ ხუთი-ექვსი თუმანი იყო მთავრობისაგან გადადებული. რაღა თქმა უნდა, ცოტაა, მაგრამ იმ დროის მიხედვით რომ ვიანგარიშოთ, ამ ფულით ცხოვრება შესაძლებელი იყო. უბედურება იმაში იყო, რომ ეს გროშებიც სრულიად არ ხმარდებოდა მოსწავლეს. უფროსიდან მოკიდებული სულ უმცროს მოსამსახურემდე ყველანი თითქმის განცხადებით იპარავდნენ. ამის გამო როგორც სმა და ჭამა, ისე ჩაცმა-დახურვა მოსწავლეებისა ღვთის ანაბარას იყო მივდებული.. ამაზე უფრო უარესად იყო დაყენებული სწავლა-აღზრდის საქმე. ერთიცა და მეორეც მხოლოდ შიშსა და მრავალგვარ სასჯელზე იყო დამყარებული. ახსნა გაკვეთილისა მაშინდელ მასწავლებელს ფიქრადაც არ მოუვიდოდა. — აქედან აქამდის — იტყოდა იგი და გულდამშვიდებით გავიდოდა კლასიდან.

რადგან მთლად სასწავლებელში ძლიერ ცოტანი იყვნენ ხეირია-

ნად მტოდნენი რუსული ენისა, ამის გამო ახსნით, თავის სიტყვით გაკვეთილის დასწავლა შეუძლებელი იყო მოსწავლეთა დიდი უმრავ-
ლესობისათვის. ამის გამო კაჭკაჭური, უაზრო შეპირობა ტენისა და
გონებას ულაყავდა საბრალო მოსწავლეებს.

უმთავრესი საგანი სწავლებისა იყო საღმთო სჯული. იწყებოდა
იგი უმცროს კლასში და თავდებოდა მეშვიდეში. მთელი ჩვიდმეტ-
თერამეტი წელიწადი და ხშირად მეტიცა მოსწავლეს უნდა ეშეპირნა,
ელეჭა ეს საგანი და მაინც-კი ვერა გამოეუტანა-რა, გარდა მის მიმართ
განუზომელი სიძულვილისა. ამ სიძულვილს აორკეცებდა ყოველ კვი-
რა-უქმე დღეებში აუცილებელი და ხანგრძლივი გაშეშებული დგომა
ეკლესიაში მონასტრული წირვა-ლოცვის დროსა. ფეხზე დგომით არა-
ქათგამოლეულ მოსწავლეებს ხშირად უწუხდებოდათ გული.. მთელი
ცხოვრება უბედური სასწავლებლისა გონებითი და ზნეობრივი წყვი-
ადით იყო მოცული. და ამ წყვიდადში უცებ აინთო ბრწყინვალე ლამ-
პარი განათლებისა, ქველობისა და კაცთ-მოყვარეობისა. ეს იყო მა-
ღალი აზრებით ნათელ-მოსილი პიროვნება იაკობ სვიმონის ძის გო-
გებაშვილისა“ (კრებული „იაკობ გოგებაშვილის სახსოვრად,“ 1913,
გვ. 11—12).

სემინარიაში სწავლის პირველი წლიდანვე იაკობი იჩენს დიდ ბე-
ჯითობას და მასწავლებელთა მაღალ შეფასებებს იმსახურებს.

დეკემბერი — პირველი სასწავლო წლის პირველი ნახევრის შეფა-
სებები:

ოსურ ენაში — მასწავლებელი დანიელ ჭონქაძე

უნარიანობა — ფრიადი

წარმატება და

ბეჯითობა — ძალზე კარგი

გეომეტრიაში — მასწავლებელი, ფიზიკა-მათემატიკურ მეცნიერება-
თა პროფესორი გ. ქიქოძე

უნარიანობა — კარგი

ბეჯითობა — გულმოდგინე

წარმატება — ძალზე კარგი

ალგებრაში — მასწავლებელი, ფიზიკა-მათემატიკურ მეცნიერება-
თა პროფესორი გ. ქიქოძე

ბეჯითობა — ძალზე გულმოდგინე

წარმატება — ძალზე კარგი
უნარიანობა — ძალზე კარგი

სიტყვიერებაში — მასწავლებელი ი. სულხანოვი
უნარიანობა — ძალზე კარგი
ბეჯითობა — გულმოდგინე
წარმატება — ძალზე კარგი

სამოქალაქო ისტორიაში — მასწავლებელი ა. პოზდნეევი
უნარიანობა — საკმაოდ კარგი
ბეჯითობა — გულმოდგინე
წარმატება — საკმაოდ კარგი

(ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, 165—166).

1861

ივლისი — იაკობი დიდი წარმატებით (პირველი თანრიგით) ამთავრებს თბილისის სასულიერო სემინარიის სრულ კურსს (იქვე, გვ. 19).

ივლისის 7 — თბილისის სასულიერო სემინარიის რექტორი არქიმანდრიტი ვიქტორი წერილობით მოახსენებს საქართველოს ეგზარქოსს იაკობ გოგებაშვილის კიევის სასულიერო აკადემიაში გაგზავნის შესახებ.

«1. В состав нового XX курса Киевской духовной академии назначить окончившего курс учения воспитанника здешней семинарии Иакова Гогобова, которого правление признает гораздо благонадежнейшим Гвиниева, по способностям, успехам в науках и поведению.

2. О состоянии здоровья воспитанника Гогобова и бытии на нем оспы истребовать свидетельство от врача семинарии и инспектора врачебной управы П. Собольщикова» (იქვე, გვ. 17).

„ოცი წლისა ვიქნებოდი, როდესაც სემინარია დავამთავრე, — იგონებს იაკობი, — პირველი მოწაფე ვიყავი წინა კლასებშიც და უკანასკნელი კლასიც პირველ მოწაფედ დავამთავრე. აკადემიაში გასაგზავნად დამნიშნეს. მხოლოდ მომთხოვა მთავრობამ — ექიმს ერევენ და მოწმობა მოიტანე ჯანმრთელობისათვის ვერევენ. ექიმმა სობოლჩიკოვმა კარგად გამსინჯა. მოწმობაში ჩასწერა: „გოგებაშვილი ამჟამად

სალია, მაგრამ სუსტი აგებულების პატრონია და შეიძლება რუსეთის ჰაერ ვერ აიტანოსო“. ეს მთავრობას რომ მიეუტანე, მითხრეს: ეხლა თქვენზეა დამოკიდებული საქმე — თუ წასვლა გსურთ გაგზავნით, თუ არა და მეორე მოწაფეს გავამგზავრებთ აკადემიისთვის. მე ძალიან მწყურდა მაღალი განათლება და წასვლის სურვილი განვაცხადე...“ (დ. კასრაძე, იაკობ გოგებაშვილი, ბიოგრაფია, 1940, გვ. 29).

ივლისის 12 — თბილისის სასულიერო სემინარიის მმართველობა წერილობით სთხოვს საქართველო-იმერეთის სასინოდო კანტორას სემინარიის კურსდამთავრებულ იაკობ გოგებაშვილის დაბადებისა და ნათლობის მეტრიკული ამონაწერის გაცემის შესახებ (იქვე, გვ. 19).

ივლისის 14 — თბილისის სასულიერო სემინარია იაკობ გოგებაშვილის სახელზე გაცემს ატესტატს № 462, მის მიერ სასულიერო სემინარიის დამთავრების შესახებ.

«Объявитель сего Тифлисской духовной семинарии воспитанник Яков Гогебов, Тифлисской губернии Горийского уезда, селения Вариани, священника Симона сын; от роду 19 лет; первоначально обучался в Тифлисском уездно-приходском училище, из коего, по окончании курса поступил в сентябре 1855 года в Тифлискую духовную семинарию, где и совершил новый учебный курс при способностях отлично хороших, прилежании весьма ревностном и поведении весьма хороших.

На окончательных испытаниях оказался успешным:

В знании:

« священного писания — весьма хорошо

« православного исповедания — хорошо

В науках:

« восточной церкви — хорошо

« богословии пастырском — отлично хорошо

« учении о вероисповеданиях — отлично хорошо

« богословии нравственном — отлично хорошо

« богословии собеседовательном — отлично хорошо

« церковной общей истории — очень хорошо

« истории русской церкви — отлично хорошо

« истории грузинской церкви — весьма хорошо

« каноническом праве — весьма хорошо

« церковной археологии — отлично хорошо

« сельском хозяйстве — весьма хорошо

- « иконописи — не обучался
- « медицине — удовлетворительно
- « священной герменевтике — весьма хорошо
- « церковной патристике — весьма хорошо
- « логике и психологии — весьма хорошо

В истории:

- « церковно-библейской — отлично хорошо
- « гражданской всеобщей — хорошо
- « гражданской русской — весьма хорошо
- « гражданской грузинской — весьма хорошо
- « естественной — весьма хорошо

В физике — весьма хорошо

В риторике и поэзии — весьма хорошо

В знании учения о богослужебных книгах, алгебре, геометрии, геодезии и пасхалии — очень хорошо

В языках:

- « татарском — не обучался
- « осетинском — хорошо
- « церковно-грузинском — весьма хорошо

По окончании семинарского курса, в июле 1861 года, семинарским правлением, с утверждения высокопреосвященного экзарха Грузии причислен к первому разряду без степени студента, потому что сие звание воспитанникам Тифлисской семинарии начальством еще неусвоено, и уволен в епархиальное ведомство, в удостоверение чего и дан ему, Якову Гогобову, сей аттестат из правления Тифлисской духовной семинарии за подлежащим подписанием и приложенном казенной печати. Июля, 14 дня 1861 года. Член правления семинарии» (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 18—19).

ავვისტო (?) — სწავლის გასაგრძელებლად მიემგზავრება კიევში, სადაც სასულიერო აკადემიაში „მისაღებ ეგზამენებსაც თავმოწაფედ იჭერს...“ და „სტუდენტი ხდება“ (დ. კასრაძე, იაკობ გოგებაშვილი, ბიოგრაფია, 1940, გვ. 29).

„ეს დრო იყო, როდესაც მთელი რუსეთის ცხოვრება მესამოცე წლების ზეგავლენით სდუღდა და გადმოდიოდა. თვით აკადემიაში დიდად განვითარებული და მაღალი გონების პროფესორები კითხულობდნენ ლექციებს. იმავე დროს კიევში ხშირად მოდიოდნენ და ცხოვრობდნენ ორი წარჩინებული ადამიანი, — პიროგოვი და უშინსკი... შესაძლე-

ბელია, რომ სწორედ ამ პიროვნების და უშინსკის ზეგავლენით ჩაენერ-
გა მას გულში სურვილი შედაგოგიური მოღვაწეობისა.

თვით აკადემიაშიც ჩინებულად იყო დაყენებული ფილოსოფიის,
ფსიხოლოგიის, პედაგოგიკის, ისტორიისა და სიტყვიერების ლექციების
კითხვა. ყველა ამ ლექციას არა თუ ისმენდა გულდადებით, არამედ მათ
შინაარსს მოკლედ წერდა თავისთვის. ამასაც არა სჯერდებოდა: დღე
და ღამ განუწყვეტლად ხელში ეჭირა სხვა და სხვა თხზულებანი და
მათი შესწავლით ავსებდა ლექციების ნაკლს. სწორედ ამ დროს, ამ
აკადემიურ პირველ წელს მოხდა იაკობის სულიერ ცხოვრებაში დიდად
საყურადღებო ამბავი. იგი ხშირად დაიარებოდა უნივერსიტეტში და
ისმენდა მომეტებულად საბუნების-მეტყველო ლექციებსა. ერთხელ
ლექციის შემდეგ იაკობი გამოუდგა პროფესორს, გაეცნო და რამდენიმე
კითხვა მისცა. ნაცვლად პასუხისა პროფესორმა ურჩია — წა-
კითხვა ჰუმბოლტის „კოსმოსისა“. იმავე დღეს იყიდა ეს დიდებული
თხზულება დიდებული ავტორისა და იწყო გულმოდგინედ მისი კით-
ხვა. კითხულობდა და რამდენიც წინ მიდიოდა, იმდენად მთელი მისი
ღვთის-მეტყველო შეხედულება, აზროვნება ჰაერში დაკიდებულ
ღამაზ. მაგრამ უსაძირკველო კოშკებს ემზგავსებოდა. „კოსმოსისაგან“
დაწყებული საქმე სრულიად დაამთავრა ფიზიოლოგიის პროფესორმა,
რომლის რამდენიმე ლექცია მოისმინა იაკობმა იმ დროს უნივერსიტეტ-
ში“, — გადმოგვცემს მისი ბიოგრაფი ნ. ლომოური თვით იაკობის ნა-
ამბობს (კრებული „იაკობ გოგებაშვილის სახსოვრად“, 1913,
გვ. 9—10).

წლის ბოლო — იაკობი ავად ხდება ტვინის ანთებით.

„ამ დროს იყო თურმე ეამი, როდესაც ბეწვზე ეკიდა მისი სი-
ცოცხლე. რამდენსამე კვირის შემდეგ ამ ავადმყოფობას იაკობმა
მშვიდობიანად დააღწია თავი, მაგრამ მისგან დაძაბუნებულ აგებუ-
ლებას ახლა სხვა დაუძინებელი მტერი აღმოუჩნდა: დააწყებინა ხვე-
ლება... (იქვე, გვ. 10).

1862

ამ წელს იაკობი კვლავ ავადმყოფია. გამოდმებული სიცხე აქვს,
ხველებაც მატულობს. ხშირად უხდება საავადმყოფოში წოლა. ლექ-
ციებს აცდენს (იქვე, გვ. 10).

თებერვლის 23 — საქართველო-იმერეთის სინოდის კანტორა თბი-
ლისის სასულიერო სემინარიას მისივე მოთხოვნით უგზავნის იაკობ
გოგებაშვილის მეტრიკულ ამონაწერს.

იაკობის ჯანმრთელობა უარესდება.

„...სისხლის ღებინება და სხვა ნიშნები ჭლექისა ცხადად აღმოაჩნდა“.

ექიმების გადაწყვეტილება ურყევია — დაუფოვნებლივ დაბრუნდეს სამშობლოში. აკადემიის ხელმძღვანელობაც ასევე ურჩევს.

იაკობი იძულებულია დაემორჩილოს თავის მწარე ხვედრს, ტოვებს აკადემიას და გულნატკენი ბრუნდება საქართველოში.

მაისის 31 — კიევის სასულიერო აკადემიის რექტორი არქიმანდრიტი ფილარეტი იაკობს შუამდგომლობს საქართველოს ეგზარქოსთან მისი კავკაზის სასულიერო სასწავლებელში ინსპექტორად დანიშვნის შესახებ.

«...в Владикавказском училище открылось инспекторское место. У нас на это место имеется в виду студент нашей Академии... Яков Гогевов, который, вследствие опасений потерять здоровье в здешнем климате не совсем ему благоприятствующем, по совету врачей, должен оставить Академию. И он имеет желание занять означенное место... прошу... сообщить мне ваши мысли касательно сего предмета. С своей стороны долгом считаю присовокупить, что Гогевов, как уроженец Кавказского края, как знакомый с осетинским языком и как студент, отличавшийся постоянно в продолжение двух лет благоправием и прекрасными успехами, при отличных своих дарованиях, представляется благонадежным кандидатом к занятию означенной инспекторской должности... Академия, по совести скажу, увольняет его от себя с искренним сожалением, что здоровье не позволяет ему докончить свое образование, но вместе с тем надеется, что он, и не окончив курса при своих правилах и дарованиях, везде и всегда будет полезным для общества и церкви деятелем» (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 166—167).

საქართველოს ეგზარქოსი აღნიშნულ წერილს უგზავნის თბილისის სასულიერო სემინარიის მმართველობას დაეაღიბით: შეატყობინონ აკადემიის რექტორს, რომ გოგებაშვილს არ შეუძლია აღნიშნული სამსახურის დაკავება კავკაზის სასწავლებლის დახურვის გამო, ამასთან ავალებს წარუდგინონ წინადადება გოგებაშვილისათვის აღ-

გილის გამოსაძებნად ადგილობრივი სასულიერო სასწავლებლის უწყებაში (იქვე, გვ. 167).

იელისის 16 — კიევის სასულიერო აკადემიის რექტორი არქიმან-მანდრიტი ფილარეტი თბილისის სასულიერო სემინარიის მმართველობას სთხოვს იაკობ გოგებაშვილის კავკაზის სამაზრო-სამრევლო სასწავლებლის ინსპექტორად დანიშნას.

«Правление Академии, определив уволенного по болезни из Академии студента II курса Якова Гогобашвили, согласно его прошению, ни праздное инспекторское место в Владикавказском училище, дает знать о сем тифлисскому семинарскому правлению, для зависящего к исполнению распоряжения, присовокупляя, что о таком распоряжении доведено до сведения и вашего начальства» (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 19).

აგვისტოს შემდეგ — იმის გამო, რომ კავკაზის სასულიერო სასწავლებელი, სადაც ინსპექტორად დანიშნული იყო იაკობი, დაიხურა, იგი ორჯერ წარუდგენს მოხსენებით ბარათს კავკასიაში ქრისტიანობის აღმადგენელ საზოგადოების კომიტეტს თხოვნით, ერთი წლის განმავლობაში აძლიონ ხელფასი, როგორც უსამსახუროდ დარჩენილს.

კომიტეტი ორივეჯერ უარს ეუბნება და საქართველოს ეგზარქოსს სთხოვს გოგებაშვილისათვის ადგილის გამომძებნას სასულიერო უწყებაში (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 20).

1864

იანვრის 7 — იაკობი თხოვნით მიმართავს თბილისის სასულიერო სემინარიის მმართველობას, დანიშნონ ამავე სემინარიაში რაიმე თანამდებობაზე.

«...хотел бы по призванию служить по училищному ведомству. Покорнейше прошу правление Тифлисской семинарии дать мне какое-либо назначение в своем учебном заведении по своему благоусмотрению» (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 20).

იანვრის 15 — საქართველოს ეგზარქოსისა და თვით იაკობის თხოვნით მას ნიშნავენ თბილისის სასულიერო სასწავლებლების მეორე კლასის მეორე მასწავლებლად (იქვე, გვ. 20, 167, 168).

იანვრის მეორე ნახევარი — იაკობი გადაჰყავთ იმავე სასწავლებლის მეოთხე კლასის მეორე მასწავლებლად (წ. ლომოურის ცნობით, ასწავლის გეოგრაფიასა და არითმეტიკას).

«Хотя я в настоящее время занимаю место второго учителя в четвертом классе...» (იქვე, გვ. 20—21).

იანვრის 28 — თხოვნით მიმართავს სასულიერო სემინარიის მმართველობას სასულიერო სასწავლებელში შეთავსებით ზედამხედველად დანიშვნის შესახებ (იქვე, გვ. 20).

თებერვლის 16 — სასულიერო სემინარიის მმართველობა აკმაყოფილებს იაკობის 28 იანვრის თხოვნას და მას შეთავსებით ნიშნავს სახელმწიფო ხარჯზე მყოფი უსულგულო მოსწავლეების სამეთვალყურეოდ ოთახის ზედამხედველად (იქვე, გვ. 168).

თებერვლის 21 — სასულიერო სასწავლებელში იწყებს ოთახის ზედამხედველის მოვალეობის შესრულებას მასწავლებლობასთან ერთად შეთავსებით (იქვე, გვ. 22).

ივლისის 1 — ეკონომიკურად უმწეო მდგომარეობაში მყოფი იაკობი სასულიერო სემინარიის მმართველობას სთხოვს, აღმოუჩინონ ერთდროული შემწეობა.

«Правлению семинарии известно, что я в прошлом году почти полгода оставался без места, вследствие стечения особенных обстоятельств... Это обстоятельство, недавность моей службы и ограниченность жалованья причиною тому, что я до сего времени не мог обзавестись самыми необходимыми и существенными вещами и не мог себе справить приличной должности одежды. Это заставляет меня покорнейше просить правление Тифлисской духовной семинарии, если возможно, назначить мне единовременное пособие и тем сколько-нибудь улучшить мое настоящее положение» (იქვე, გვ. 21).

სექტემბრის 1 — თბილისის სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველის მოვალეობის შესრულებელი გიორგი თინიკაშვილი ავსებს

იაკობ გოგებაშვილის ფორმულარს. აი, ზოგიერთი საინტერესო ცნობა: აკადემიის სტუდენტი იაკობ სიმონის ძე გოგებაშვილი, თბილისის სასულიერო სასწავლებლის უმაღლესი განყოფილების მასწავლებელი და ოთახის ზედამხედველი, 25 წლის, მართლმადიდებელი, ზელფასს იღებს: მასწავლებლის თანამდებობაში — 200 მანეთს და ზედამხედველობაში 100 მანეთს. სულ 300 მანეთს წელიწადში. აქვს სახელმწიფო ბინა (იქვე, გვ. 167, 168).

ნოემბრის 11 — საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორის ბრძანებით, იაკობს აჯილდოებენ 100 მანეთით (ვერცხლით) სასულიერო სასწავლებელში ზედამხედველის თანამდებობის აღსრულებისათვის (იქვე, გვ. 21).

* * *

ამ წელს იაკობი ადგენს სახელმძღვანელოს — „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი მოსწავლეთათვის.“

— მიიცვალა იაკობის მამა სიმონ გოგებაშვილი, 60 წლისა (ზ. ჭიჭინაძე, იაკობ გოგებაშვილი, 1900, გვ. 32).

1865

იანვარი — აგრძელებს მუშაობას სახელმძღვანელოს — „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი მოსწავლეთათვის“ — შედგენაზე.

თებერვლის 19 — თხოვნით მიმართავს სასულიერო სემინარიის მმართველობას მის მიერ შედგენილი სახელმძღვანელოს „ქართული ანბანის და პირველი საკითხავი წიგნის“ დაბეჭდვის ხარჯების მიცემისა და წიგნის გავრცელების საქმეში დახმარების შესახებ.

«Крайняя неудовлетворительность существующих грузинских азбук, замеченная семинарским начальством, побудила меня составить азбуку по одному из лучших новейших методов.

Но напечатать ее я не могу, за неимением средств. Поэтому покорнейше прошу правление Тифлисской духовной семинарии оказать мне пособие для напечатания представляемой при сем азбуки и благоволить содействовать ее рас-

2 ი. გორგაძე, ნ. გურგენიძე, მ საჯაია

17

საქართველოს
პარლამენტის
ბიუროს
გამგზავნი

пространению в подведомых оному духовных училищах»
(ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 22).

იენისი(?) — ადგენს 1864/65 სასწავლო წელს სასულიერო სასწავლებლის მოსწავლეთა მიერ განვლილი გაკვეთილების მიმოხილვას არითმეტიკასა და გეოგრაფიაში (იქვე, გვ. 168—171).

იელისის 20 — თხოვნით მიმართავს სასულიერო სემინარიის მმართველობას სასულიერო სასწავლებელში ზედამხედველის მოვალეობის შესრულებისათვის გასამრჯელოს მიცემის შესახებ (იქვე, გვ. 22).

• • •

ამ წელს გამოდის იაკობის მიერ შედგენილი სახელმძღვანელო „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი მოსწავლეთათვის“ ტფ., მელიქიშვილის და კამპ. სტ., 1865, 103 გვერდი.

1866

თებერვლის 16 — იაკობი თხოვნით მიმართავს სასულიერო სემინარიის მმართველობას, შეუცვალონ მეცადინეობის განრიგი, კერძოდ, მისი ავადმყოფობის დროს მეცადინეობის პირველი საათები შეუცვალონ მეორე საათებით (იქვე, გვ. 23).

აპრილის 29 — გაზეთი „დროება“ (№ 9) ხელმოუწერლად აქვეყნებს იაკობ გოგებაშვილის პირველ პუბლიცისტურ წერილს — „ამერიკა (პოლიტიკური მიმოხილვა)“, რომელშიც ნათლად ჩანს ავტორის თანაგრძნობა და სიმპათია მონათმფლობელობის წინააღმდეგ შეუპოვარი მებრძოლის — პრეზიდენტ ლინკოლნისადმი.

ამ წერილს ავტორი შემდგომში („რჩეული პედაგოგიური და პუბლიცისტური ნაწერები“, I ტ., 1910) ასე ასათაურებს: „ბრძოლა ამერიკის შეერთებულს შტატებში პრეზიდენტის ლინკოლნის მოკვლის შემდეგ კონგრესსა და პრეზიდენტს შორის“.

იელისის 23 — თხოვნით მიმართავს თბილისის სასულიერო სემინარიის მმართველობას, უშუამდგომლოს ზემდგომი ხელმძღვანელობის წინაშე, გორის სასულიერო სასწავლებელში არსებულ ზედამხედველის ვაკანტურ ადგილზე მისი დანიშვნის შესახებ (იქვე, გვ. 23).

(დღემდე არ არის ცნობილი, თუ რა მიზეზით არ იქნა დაკმაყოფილებული ი. გოგებაშვილის ეს თხოვნა).

აგვისტოს 16 — ნიშნავენ თბილისის სასულიერო სემინარიის ბიბლიოთეკარად. ამის შესახებ გვაუწყებს 23 აგვისტოს გაცემული ცნობა:

«По случаю перемещения г. Павлова на должность смотрителя и учителя Горийского духовного училища, правление семинарии 16 сего августа, между прочим, положило: занимаемую учителем Павловым должность библиотекаря семинарской библиотеки возложить на учителя училища Якова Гогებაшвили, с тем, чтобы первый сдал, а последний принял ее по каталогам...» (იქვე, გვ. 171—172).

ნოემბრის 2 — კიევის სასულიერო აკადემია თბილისის სასულიერო სემინარიის მმართველობას (მათსავე შეკითხვაზე (?)) ატყობინებს, რომ აკადემიას არ შეუძლია შუამდგომლობა გაუწიოს ი. გოგებაშვილს მისი თბილისის სემინარიის სიტყვიერების კათედრაზე მასწავლებლად დანიშნვის შესახებ, რამდენადაც ი. გოგებაშვილს არა აქვს დამთავრებული აკადემიის სრული კურსი (იქვე, გვ. 23).

ნოემბერი (?) — თბილისის სასულიერო სემინარიის მმართველობა, მიუხედავად კიევის სასულიერო აკადემიის 2 ნოემბრის მოწერილობისა, იაკობს ნიშნავს სიტყვიერების მასწავლებლის შემსრულებლად (რაც დასტურდება მის მიერ სემინარიის მმართველობისადმი წარდგენილ გ. კალანდარიშვილის წიგნის რეცენზიაზე ხელმოწერით — «Исправляющий должность учителя словесности Яков Гогებაшвили») (იქვე, გვ. 25).

ნოემბრის 29 — იაკობი თავის აზრს (რეცენზიას) წარუდგენს სემინარიის მმართველობას გ. კალანდარიშვილის რუსული ენის სახელმძღვანელოს შესახებ, სადაც აღნიშნავს, რომ იგი სრულიად დამაკმაყოფილებელია რუსული ენის შესასწავლად ჩვენს სკოლებში (იქვე, გვ. 23—25).

• • •

— ამ წელს (?) — იაკობი იწყებს მუშაობას „ბუნების კარის“ შედგენაზე.

— სკოლისაგან თავისუფალ დროს მუშაობს „ბუნების კარის“ შედგენაზე. წლის ბოლოსათვის იაკობს უკვე მზადა აქვს წიგნი დასაბეჭდად.

წლის პირველი ნახევარი — მეორე გამოცემად გამოდის სახელმძღვანელო „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი მოსწავლეთათვის“.

ივლისის 7 — გაზეთი „დროება“ (№ 27) ბეჭდავს მ. ბეთანიშვილის რეცენზიას იაკობ გოგებაშვილის წიგნზე — „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი“.

1868

იანვრის დასაწყისი — იაკობი სტეფანე მელიქიშვილის სტამბაში იწყებს მოსწავლეთათვის მის მიერ შედგენილი საკითხავი წიგნის („ბუნების კარი“) ბეჭდვას.

„იბეჭდება ანბანის შემდეგ მეორე საკითხავი წიგნი მოსწავლეთათვის იაკობ გოგებაშვილისა“ („დროება“, 1868, 12 იანვ., № 2).

მაისის 3 — გაზეთი „დროება“ (№ 18) აქვეყნებს შემდეგ ბიბლიოგრაფიულ ცნობას: „საკითხავი წიგნი მოსწავლე ყმაწვილთათვის, ი. გოგებაშვილისაგან შედგენილი, მომავალ თვეში გამოვა ბეჭდვიდან...“

მაისის 27 — სასულიერო სემინარიის მმართველობა ი. გოგებაშვილს სთხოვს, განიხილოს ზუევის მიერ შედგენილი რუკები და წარუდგინოს თავისი აზრი სემინარიის მმართველობას (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 25).

მაისი-ივნისი (?) — „ბუნების კარის“ ბეჭდვის პროცესში იაკობი საჭიროდ მიიჩნევს, მასში შეიტანოს — კარტა „კავკასიის აქეთა მხრისა“. ეს და სხვა გარემოებები იწვევს წიგნის გამოცემის დაგვიანებას. ამის შესახებ გაზეთი „დროება“ (№ 26) 28 ივნისს მკითხველებს აუწყებს:

„საკითხავი წიგნი მოსწავლე ყმაწვილთათვის, ი. გოგებაშვილისაგან შედგენილი, დანიშნულ დროზედ ვერ გამოვა, სხვათა შორის, იმი-

ტომ, რომ კავკასიის აქეთა მხარის კარტის დამატება საჭიროთ დარჩა. სექტემბრისათვის კი უთუოდ მზად იქნება. სივრცით წიგნი **„თორმეტი თაბახამდის გასწევს. კარტის მასშტაბი იქნება: „ერთ დიუმზედ 40 ვერსი“.** იგივე ცნობას გაზეთი „დროება“ აქვეყნებს 5 ივლისს, მომღვენო 27-ე ნომერშიც.

ამასთან, როგორც თვით ავტორი წიგნის წინასიტყვაობაში წერს: **„წიგნი თან იწერებოდა და თან იბეჭდებოდა“** — ხდება მიზეზი წიგნის გამოსვლის დაგვიანებისა.

ავვისტოს 16 — ცენზურა ნებას რთავს „კავკასიის აქეთ მხარის კარტის“ დაბეჭდვასა და სახელმძღვანელოში მის შეტანაზე.

სექტემბრის 3 — იაკობი წერილობით წარუდგენს სემინარიის მმართველობას თავის აზრს (რეცენზიას) ზუევის მიერ შედგენილ რუსეთის ევროპული ნაწილის გენერალური რუკების შესახებ.

«Вследствие отношения семинарского правления от 27 мая 1868 г. за № 453, я рассмотрел географические карты Зуева, при этом заметил не мало погрешностей, как в подробной генеральной карте Европейской России, так и в сокращенной» (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 25).

ოქტომბერი — იაკობს ირჩევენ თბილისის სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველად.

„ზედამხედველის თანამდებობაზე ჩემი საქმიანობა დაიწყო 1868 წლის ბოლოს და გაგრძელდა თითქმის 1873 წლის შემოდგომამდე. სასწავლებელი მე ჩაიხიბარე ყოველმხრივ აწეწილ მდგომარეობაში...

მე კარგად ვიცნობდი ამ სასწავლებლის მდგომარეობას, წინასწარ ვგრძნობდი, თუ რა სიძნელეს წარმოადგენდა მისი კეთილმოწყობა, ვგრძნობდი პასუხისმგებლობის სიმძიმეს, რომელთანაც დაკავშირებული იყო მოშლილი სასწავლებლის მმართველობა და ხელმძღვანელობა და ამიტომ თავს ვარიდებდი ზედამხედველის თანამდებობას. მაგრამ სასულიერო წოდების საოლქო ყრილობამ, რომელსაც სურდა ბოლო მოეღო სასწავლებლის სავალალო მდგომარეობისათვის... შემომთავაზა სასწავლებლის უფროსობა და ამირჩია მის ზედამხედველად. კარგად მესმოდა, რომ ყოველი საქმის წარმატება დამოკიდებულია ხელმძღვანელი პირის განსაკუთრებულ ყურადღებაზე. მე იმდენ დროს ვანდომებდი სასწავლებლის კეთილდღეობისათვის შრომას, რომ

დროც აღარ მრჩებოდა ჩემ მიერ ზედამხედველის თანამდებობის მიღებასმდე შედგენილ სახელმძღვანელოებში ცვლილებების შეტანისა და მათი გაუმჯობესებისათვის. მაგრამ წარმატება მალე ვერ მოვიპოვე“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 176—177).

„...თბილისის სამღვდელოების გამოჩენილი წარმომადგენლების თხოვნით, წინადადება მომეცა მეთხოვნა ზედამხედველის ადგილი.

მე უარი ეთქვი, და სრულიად გულწრფელადაც, შემდეგი მოსაზრებით: კიევის სასულიერო აკადემიაში ყოფნის შემდეგ მე დამჩემდა სისხლღებინება, რაც შეიძლებოდა გაძლიერებულიყო ზედამხედველის რთულ მოვალეობათა შესრულების გამო. დიდი სურვილი მქონდა განმეგრძო მუშაობა ქართული სასწავლო და სახალხო-პოპულარული ლიტერატურის გასამდიდრებლად, რასაც თითქმის დაუძლეველ დაბრკოლებას შეუქმნიდა ზედამხედველის ადგილის მიღება. მაგრამ ჩემი კატეგორიული უარის მიუხედავად სამღვდელოების ყრილობამ ჩემი კანდიდატურა წამოაყენა და გაიყენა. კენჭისყრისას პაელოვმა მიიღო ერთი თეთრი კენჭი და ოცდაცხრამეტი შავი, მე კი ოცდაცხრამეტი თეთრი და ერთი შავი. მაგრამ ეგზარქოსმა არ დაამტკიცა ყრილობის დადგენილება და რამოდენიმე თვის შემდეგ ახალი არჩევნები დანიშნა. უარი იმით იყო დასაბუთებული, რომ მე ღვთისმეტყველების მეცნიერული ხარისხი არ მქონდა. სამღვდელოების მეორე ყრილობამ ერთხმად ამირჩია“ (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 363).

ოქტომბრის ბოლო — გამოდის „ბუნების კარი. საყმაწვილო წიგნი დაბალ კლასებში სახმარებელი. შედგენილი ი. გოგებაშვილისაგან. საქართველოს კარტიო“. 1868. 302 გვ. 65 კ (ცენზურის ნებართვა 23 ოქტომბრის).

„ბუნების კარი... დაიბეჭდა და ისყიდება შემდგომ ადგილებში: სასულიერო სემინარიაში, ვართანოვის წიგნის მაღაზიაში და მელიქიშვილის სტამბაში. წიგნთან დამატებულია საქართველოს კარტა. ფასი ყველგან 65 კაპეიკი“ (დროება, 1868, 16 ნოემბ., № 46).

ნოემბრის 12 — თხოვნით მიმართავს სასულიერო სემინარიის მმართველობას ბიბლიოთეკარის თანამდებობიდან განთავისუფლების შესახებ.

«Покорнейше прошу правление Тифлисской духовной семинарии уволить меня от должности библиотекаря, так как совмещение оной с должностью смотрителя оказывается

крайне трудным. Библиотекарь семинарии Я. Гогебашвили»
(ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი. დოკუმენტ. მესალები. 1951, გვ. 26).

ნომბრის 29 — გაზეთი „დროება“ (№ 48) ხელმოუწერლად ბეჭ-
დავს ნიკო ნიკოლაძის ვრცელ ბიბლიოგრაფიულ მიმოხილვას „ბუნე-
ბის კარის“ შესახებ (წერილი დაუმთავრებელია, დაიბეჭდა მხოლოდ
მისი პირველი წერილი).

„ახლა ყველამ იცის, რომ კარგი აზრი და საქმის დამყარება სა-
ზოგადოებაში იმაზეა დამოკიდებული, თუ რამდენი კაცი თანაუგრძნობს
ამ საქმეს და ამ აზრს... კარგს საქმეს რამდენადაც უფრო ბევრი მომ-
ხრე ეყოლება საზოგადოებაში, იმდენად უფრო მალე ასრულდება ისა.
მაშასადამე, პირველი და უკანასკნელი ღონისძიება იმაზე უნდა იყოს
მიპყრობილი, რომ კარგი საქმის მომხრენი საზოგადოებაში გაამრავ-
ლოს, ხოლო საუკეთესო საშუალება ამისათვის არის აღზრდა საზო-
გადოებისა. ამ შემთხვევაში მით უფრო მადლობელი უნდა ვიყოთ იმი-
სა, ვინც ამ აღზრდის საქმეს ხელს შეუწყობს. ამისათვის ჩვენი გული-
თადი მადლობა და პატივისცემა უნდა მიექცეს უფ. გოგებაშვილისადმი,
რომელმაც გვაჩუქა ყოვლად შესანიშნავი საკითხავი წიგნი ქართველ
ახალგაზრდობის დამყენებელ სწავლის გზაზე. მაგრამ, ვიდრე დაბო-
ლოვებით წარმოვსთქვამდე ჩვენს აზრს ამ ძვირფასს წიგნზედ, სჯობია
გამოვკრიბოთ ზოგიერთი ალაგი თვითონ ავტორის წინასიტყვაობი-
დან“.

დეკემბრის 20 — გაზეთი „დროება“ (№ 51) საზოგადოებას აუწ-
ყებს, რომ „მომავალი წლის „დროების“ ხელის მომწერლებს უფასოთ
დაურიგდებათ კავკასიის აქეთი მხრის კარტა“.

* * *

— ამ წელს გამოდის მესამე შეცვლილი გამოცემა წიგნისა — „ქარ-
თული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი მოსწავლეთათვის“.

წიგნის ეს შეცვლილი გამოცემა, რომელიც შედგენილია ბგერით-
სინთეზური მეთოდით, „მასწავლებლისათვის“ განკუთვნილ წინასიტ-
ყვაობაში ამ ცვლილებას ასე ამართლებს: „ჩვენ ნამდვილად შევიტ-
ყვეთ, რომ წინანდელ მეთოდს შკოლებშიაც კი ხეირიანად ვერა ხმა-
რობდნენ. ამიტომ ამ მესამე გამოცემაში ანბანის მეთოდი შეეცვალეთ,
ესე იგი უწინდელი მეთოდი წალმა მოვაბრუნეთ. ამ მეთოდით სწავლე-
ბა ყველასათვის ადვილია“.

იანვრის 2 — გაზეთი „დროება“ (№ 1) განმეორებით ბეჭდავს ცნობას, რომ „დროების“ ხელის მომწერლებს უფასოთ დაურიგდებათ კავკასიის აქეთი მხრის კარტა“.

იანვარი — გაზეთი „დროება“ აქვეყნებს ცნობებს „ბუნების კარის“ გამოსვლის შესახებ (№№ 6, 9—11, 15).

იენისი — ჟურნალ „მნათობის“ მაის-იენისის ნომერში გამოქვეყნებულ თორელის [გ. გამრეკელი] „მიმოსილვაში“ აღნიშნულია ი. გოგებაშვილის ღვაწლზე სახალხო განათლების საქმეში.

„მიმოსილვაში“ ვკითხულობთ: „...პირველად ჩვენი ხალხი ანბანს შეეაჩვიოთ, წერას, კითხვას, ხეირიან წიგნებს შეეაჩვიოთ და ამ სახით მივიახლოვოთ ხალხი სწავლასთან. პირველი ჩვენი ჯიბრი, ანუ კონკურენცია უნდა მდგომარეობდეს ანბანში. მისი ხშირი გამოცემა სხვადა-სხვა სახედ, მეთოდზედ მიგვიყვანს ადვილ და სწორე გზაზედ. შემდგომ, მის შემდგომ საკითხავი წიგნები, აი რით მოეუტანთ ხალხს სარგებლობას... თუ კი მიეწერება მადლობა ამნაირ შრომაში და ცდაში — გოგებაშვილი უთუოდ ღირსია. იმედი გვაქვს არ მოგვაკლებს თავის სახალხო კალმის ღვაწლს. დარწმუნებული ვარ და იქნება დარწმუნებული იყვენ კითხველები, რომ უფალმა გოგებაშვილმა თავისი ანბანით და „ბუნების კარით“ უფრო დიდი სარგებლობა მოუტანა ყმა-წვილებს და ახალ მოსწავლეებს, ვიდრე ჩვენმა ლიტერატორებმა თავიანთი დაფუძნებული წრფელი სჯით“ (გვ. 12—13).

ნოემბრის 13 — გაზეთი „დროება“ (№ 46) აქვეყნებს განცხადებას: „ამ ნომერთან ჩვენი გაზეთის ხელის მომწერთ უგზავნით დაპირებისამებრ ქართულ ენაზე დაბეჭდილ კარტას“ („დროების“ ამ ნომერს მართლაც აქვს დართული „კარტა კავკასიის აქეთი მხრისა“, რომელიც დაცენსურებულია 1868 წ. 16 აგვისტოს).

* * *

— გამოდის მეოთხე გამოცემა წიგნისა — „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი მოსწავლეთათვის“.

— მიიცვალა იაკობის დედა მაგდანა ტუბერკულოზით (ზ. ჭიჭინაძე, იაკობ გოგებაშვილი, 1900, გვ. 32).

— იაკობი მთლიანად დაკავებულია ზედამხედველის მძიმე საქმიანობით. ამას მოწმობს თუნდაც ის, რომ მას ამ წელს არ გამოუცია მის მიერ შედგენილი არც ერთი სახელმძღვანელო, არ მოუხდენია მათში ცვლილებები ამის შესახებ იაკობი შემდგომში, ერთ-ერთ წერილში წერს: „მე იმდენ დროს ვანდომებდი სასწავლებლის კეთილდღეობისათვის შრომას, რომ დროც აღარ მრჩებოდა ჩემ მიერ ზედამხედველის თანამდებობის მიღებად შედგენილ სახელმძღვანელოებში ცვლილებების შეტანისა და მათი გაუმჯობესებისათვის“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 177).

ზოგჯერ იაკობი ახერხებს მონაწილეობა მიიღოს იოსებ მამაცაშვილის ოჯახური წრის დებატებში, სადაც იკრიბებოდნენ ძველი და ახალი თაობის მოწინავე წარმომადგენლები. აქ იაკობი ეცნობა და შემდგომში მეგობრულ ურთიერთობას ამყარებს ნიკო ცხვედაძესთან და გიორგი იოსელიანთან.

„ამ წრეს 1870 წელში მიემატნენ ორი განათლებულნი ახალგაზრდა ქართველნი, რომელნიც მოსკოვის სასულიერო აკადემიაში კურსის დასრულების შემდეგ სამშობლოში დაბრუნდნენ და თბილისში გამწესდნენ სასულიერო სემინარიის მასწავლებლად. ესენი იყვნენ: ნიკო ცხვედაძე და გიორგი იოსელიანი“ (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 392).

1871

აპრილის 26 — იაკობი, როგორც სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველის მოვალეობის შემსრულებელი, სემინარიის მმართველობას სთხოვს სახელმწიფო ხარჯზე მყოფი მოსწავლეების პირობების გაუმჯობესებას. კერძოდ, იაკობი ითხოვს ყოველი მოსწავლის ტანსაცმლის, ფეხსაცმლის და საწოლი მოწყობილობისათვის გამოყოფილი თანხა 20 მანეთიდან დამატებით გაზარდონ 14 მ. 74 კ-ით (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 26).

მაისის 4 — სასულიერო სემინარიის მმართველობის წინაშე აყენებს მოთხოვნას, უშუამდგომლოს ვისთანაც ჯერ არს სასწავლებლის ოთახის ზედამხედველთა ჯამაგირის გადიდების შესახებ (იქვე, გვ. 27).

დეკემბრის 31 — სასულიერო სემინარიის მმართველობას წარუდ-

გენს მის მიერ შედგენილ საქართველოს საეგზარქოსოს სასულიერო სასწავლებელთა გარდაქმნის ვრცელ პროექტს, ამასთან თბილისის სასულიერო სასწავლებლისათვის სასწავლო საგნების განრიგს, საშტატო განრიგს და 1871/72 სასწავლო წლის სასწავლო საგნების განრიგს.

• • •

— ისე, როგორც წინა წლებში, იაკობი ყოველ ღონეს ხმარობს სწავლების დონისა და საერთოდ თავისი რწმუნებული სასწავლებლის ღირსების ამაღლებისათვის. ამის შესახებ თვით იაკობი გადმოგვცემს: „ზედამხედველის თანამდებობის მიღებიდან ნახევარი წლის შემდეგ, სემინარიის მისაღებმა გამოცდებმა, რაც პირველად იქნა მაშინ შემოღებული ახალი წესდების თანახმად, გამოააშკარავა მეტად მცირე წარმატება. თბილისის სასწავლებლის 40 მოსწავლიდან მხოლოდ 8 კაცმა დაიჭირა გამოცდა დამაკმაყოფილებლად მაშინ, როცა ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის მოსწავლეები ჩინებულად მომზადებული აღმოჩნდნენ, ამან მაიძულა მე გამეორეკეებინა ძალღონე, რომ ჩემდამი რწმუნებული სასწავლებელი ქუთაისის სასწავლებლის სიმადლემდე ამეყვანა... მიზანს ვაცილებით უფრო ადრე მივადწიე, ვიდრე მოველოდი. ორი წლის შემდეგ, 1871 წლის ზაფხულზე, სემინარიის მისაღებმა გამოცდებმა ყველას თვალნათლივ დაანახა, რომ თბილისის სასწავლებელი არამცთუ ამაღლდა ქუთაისის სასწავლებლის დონემდე, არამედ კიდევაც გაუსწრო მას. მისაღები გამოცდების შედეგების განხილვისას, სემინარიის გამგეობამ ჩემდამი რწმუნებული სასწავლებელი პირველ ადგილზე დააყენა საქართველოს საეგზარქატოს სასწავლებელთა შორის (ამასთან საჭიროა ვიცოდეთ, რომ მასწავლებელთა პერსონალი წინანდელი დარჩა და ჩემს დროსაც არ შეცვლილა“) (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 177).

1872

— იაკობი თავისი „ქართული ანბანის და პირველი საკითხავი წიგნის“ სარგებლობის გაადვილებისათვის, მასწავლებელთათვის ადგენს და გამოსცემს მეთოდურ სახელმძღვანელოს — „დარიგება მასწავლებლისათვის, თუ როგორ უნდა წაიყვანოს სწავლება წერა-კითხვისა

ქართულ ანბანში და პირველ საკითხავ წიგნში“. წიგნი დაიბეჭდა მე-
ლიქიშვილისა და კამბ. სტამბაში. თავფურცელზე, გარდა სათაურისა,
დაბეჭდილია: „შედგენილი ი. გოგებაშვილისაგან. გამოცემა პირველი.
ფასი დიდი მოძრავი ასოებით, ერთი შაური“ (წიგნი მხოლოდ ერთხელ
გამოიცა).

ავვისტო (?) — გამოდის მეხუთე შეცვლილი გამოცემა წიგნისა —
„ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი მოსწავლეთათვის“
შედგენილი ი. გოგებაშვილისაგან. მეხუთე გამოცემა, შეცვლილი და
შემოკლებული... 48 გვ. (წიგნის წინა, 1869 წ. მეოთხე გამოცემა შე-
იცავდა 80 გვერდს).

„გამოვიდა და ისყიდება ქართული ანბანი, ახალი გამოცემა, შედ-
გენილი ი. გოგებაშვილისაგან..“ (სასოფლო გაზეთი, 1872, № 16,
გვ. 8).

სექტემბერი — ოქტომბერი (?) — თბილისის სასულიერო სასწავ-
ლებელს იკვლევს პეტერბურგიდან ჩამოსული, სინოდის სასწავლო კო-
მიტეტის წევრი ზინჩენკო. მოუხმინოთ ამის შესახებ თვით იაკობს,
რომელიც თავის მოგონებაში გადმოგვცემს:

„1872 [სასწავლო] წლის დასაწყისში პეტერბურგიდან გამოგზავნილ
იქნა უწმინდეს სინოდთან არსებული სასწავლო კომიტეტის წევრი
ბ-ნი ზინჩენკო ადგილობრივი სასულიერო სასწავლებლების გამოსარ-
კვევად მან ყოველმხრივ გამოარკვია სასწავლებელი და სცნო იგი
მშვენიერ მდგომარეობაში. განსაკუთრებით კმაყოფილი დარჩა ის სას-
წავლო საქმის დაყენებით. მაგალითად, მოსწავლეთა წარმატება რუ-
სულ ენაში მან ჩინებულად და ყოველივე მოლოდინზე ზეაღმატებუ-
ლად მიიჩნია. ეს სასიხარულო შედეგი მან მიაწერა უმთავრესად მოს-
წავლეთა მიერ წიგნების კითხვის პირადად ჩემ მიერ შემოღებულ მი-
ზანშეწონილ ორგანიზაციას, რასაც მუდამ თან ახლდა მოსწავლეთა
ზეპირი და წერილობითი მოხსენებანი. სასწავლო კურსის ყველა სა-
განში მოსწავლეთა ათამდე თხზულება მან თან წაიღო პეტერბურგ-
ში, რომ იქ წარედგინა იმის თვალსაჩინო საბუთად, თუ რა შესანიშ-
ნავი წარმატებაა მოპოვებული რუსული ენის შესწავლაში და მოს-
წავლეთა განვითარებაში იმპერიის შორეული კუთხის არარუს მოსახ-
ლეობაში“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 178).

ნოემბრის 23 — სინოდის ობერ-პროკურორი და სახალხო განათ-

ლების მინისტრი გრაფი დიმიტრი ტოლსტოი საქართველოს ეგზარქოსს უგზავნის მომართვას თბილისის სასულიერო სასწავლებელში სწავლების მაღალი დონის მიღწევის საქმეში ამ სასწავლებლის ზედამხედველის იაკობ გოგებაშვილის დამსახურებისა და ამისათვის მისი დაჯილდოების შესახებ. სთხოვს შეატყობინოს თავისი აზრი, თუ რა სახის დაჯილდო შეიძლება გადაეცეს გოგებაშვილს.

«Обозревавший в текущем году Тифлисское духовное училище, член учебного комитета при Святейшем синоде коллежский советник Зинченко в отчете своем об исполнении возложенного на него поручения, свидетельствуя, что учебное дело в сем училище... поставлено весьма удовлетворительно, приписывает это усердной педагогической деятельности смотрителя сего училища Гогებაшвили.

В виду такого заявления ревизора о заслугах означенного смотрителя, признавая справедливым ходатайствовать об удостоении его соответствующей его заслугам наградой, имею честь покорнейше просить ваше преосвященство сообщить мне ваш отзыв о том, к какой награде, по вашему мнению, мог бы быть представлен Гогებაшвили, присовокупив к сему и формулярный о службе его список» (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 35—36).

აღნიშნულ მოწერილობას ეგზარქოსი უკეთებს რეზოლუციას: «1872 г. Декабрь 12 дня Семинарское правление, по справке и по рассмотрении, представит мне с своим мнением» (იქვე, გვ. 36).

1873

იანვრის 12 — თბილისის სასულიერო სემინარიის პედაგოგიური კრება იხილავს სინოდის ობერ-პროკურორის, სახალხო განათლების მინისტრის დიმიტრი ტოლსტოის მოწერილობას იმის შესახებ, თუ რა სახის დაჯილდო შეიძლება იქნეს წარდგენილი სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველი იაკობ გოგებაშვილი (იქვე, გვ. 173).

თებერვლის 22 — სასულიერო სემინარიის მმართველობას უდგენს შუამდგომლობას სასულიერო სასწავლებელში ძველი ენების — ბერძნულისა და ლათინურის პროგრამებისა და გაკვეთილების შემცირების ნებართვის მიცემის შესახებ (იქვე, გვ. 172).

მარტის 8 — თბილისის სასულიერო სემინარიის მმართველობა საქართველოს ეგზარქოსისადმი სინოდის ობერ-პროკურორის მოწერი-

ლობის საფუძველზე მიიჩნევს, რომ გოგებაშვილისათვის, მისი ავად-
მყოფობის გათვალისწინებით, საუკეთესო ჯილდო იქნება ერთდროული
ფულადი დახმარება, რაც მას ჯანმრთელობის აღდგენის საშუალებას
მისცემს. მმართველობა ადგენს: მიეცეს დახმარება გოგებაშვილს მი-
სი ერთი წლის ჯამაგირის — 900 მანეთის რაოდენობით (ვერცხლით)
(იქვე, გვ. 127).

აპრილის 18 — საქართველოს ეგზარქოსი მიწერილობას უგზავნის
სინოდის ობერ-პროკურორს იაკობ გოგებაშვილისათვის ერთდროული
ფულადი დახმარების მიცემის შესახებ. ამასთან სთხოვს განკარგულე-
ბას ამ თანხის გაცემის შესახებ.

«...препровождая послужной список Гогебашвили, имею
честь покорнейше просить ваше сиятельство сделать распоря-
жение об отпуске ему единовременного денежного пособия
в размере годового оклада его жалованья — девятисот рублей
сер., присовокупляя, что таковой расход на награду Гогеба-
швили не может быть отнесен на суммы грузинского церков-
ного хозяйства по причине весьма значительных в настоящее
время расходов по случаю преобразования духовных учеб-
ных заведений грузинской епархии» (იქვე, გვ. 36).

ოქტომბერი (?) — იაკობის დაუსწრებლად (იგი ამ დროს ავად
არის) სასულიერო სასწავლებელს იკვლევს პეტერბურგიდან ჩამოსუ-
ლი რევიზორი კერსკი და სასწავლებლის მთელ საქმიანობას უარყო-
ფითად აფასებს, ხოლო იაკობს სწამებს ათეისტობას, სეპარატიზმსა
და რუსუფობიას.

«ერთი წლის შემდეგ სემინარიაში არსებული უწესრიგობის გა-
მოსაკვლევად თბილისში ჩამოსულმა მეორე რევიზორმა, ბ-მა კერ-
სკიმ გამოარკვია სასწავლებელი და სცნო ის მოშლილად, ხოლო ჩემი
საქმიანობის შესახებ სულ სხვა აზრი გამოთქვა. ვინ იყო მართალი
ბ. ზინჩენკო, თუ ბ. კერსკი? თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ პირ-
ველმა მნახა სამსახურის დროს, დაესწრო ჩემს გაკვეთილებს, ხშირად
საუბრობდა ჩემთან და საერთოდ შესაძლებლობა ჰქონდა გამცნობოდა
და გამოერკვია ყველაფერი სასწავლებელში, ხოლო უკანასკნელმა კი
მოახდინა რევიზია ჩემი ავადმყოფობის დროს, რომ მას ჩემთვის არ
მოუმართავს არც ზეპირი არც წერილობით განმარტებისათვის...“
(თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 179).

ოქტომბრის ბოლო — ნოემბრის დასაწყისი — რევიზორ კერსკის უსამართლო განჩინება-დასკვნითა და შინაურთა გაიძევრობით ავად-მყოფი იაკობის ჯანმრთელობა კიდევ უფრო უარესდება. ნერვებაშლილი და დაღლილ-დაქანცული იაკობი თვითმკვლელობის განზრახვამდე მიდის. მანამდე კი წერილებს უგზავნის რევიზორ კერსკის, სინოდს, ეპისკოპოს გაბრიელს, რომლებშიც ამხელს ეგსარქოს ევსევის, სემინარიის რექტორ ვალენტინის და მათი დამქაშების ბოროტმოქმედებებს.

იაკობის სასოწარკვეთილებას, მის გამომწვევ მიზეზებს მისი ბიოგრაფი ნიკო ლომოური ასე გადმოგვცემს:

„ათასნაირი გაიძევრაობა ობობას ქსელივით შემოეხვია იაკობს გარშემო.

შინაურმა მტრებმაც მრისხანებით წამოაპყრო თავი: სიცხემა და ხველამ უმატა. ხშირად სისხლიც ამოქონდა ნახველში. იაკობს ახლაკი მოაგონდა თავისი ძველებური ფრთხილი ცხოვრება. შრომას უკლო, გაკვეთილებს აკლდებოდა, შინიდან კარზე ხშირად ვეღარ გამოდიოდა. რაკი ცოცხალ საქმეს ერთგული თვალ-ყურის ჭერა მოაკლდა, მრუდე ხელმა იწყო ფარულად მოქმედება. კანცელარია სრულიად აურ-დაურიეს, შესავალ-გასავლის წიგნები მოპპარეს, სხვა და სხვა საბუთის ქაღალდები მისჩქმალეს. ავადმყოფი ხედავდა ყველა ამას, მაგრამ რას იზამდა? ნერვები საშინლად აეშალა იაკობის ოთახიდან ხშირად ისმოდა გაჭირვებული ძახილი, მუქარა, წყევლა-კრულვა.

მძლავრი გონება აფორიაქებულმა ნერვებმა დაიმორჩილეს. სემინარიელები ყოველ დღე დადიოდნენ სასწავლებელში და მუდამ ერთი მეორეზე შემწუხებელი ამბები გამოაქონდათ. ერთ დღეს გაისმა — იაკობ გოგებაშვილი სადღაც დაკარგულაო. შიშის ზარით მოედო ეს ხმა სემინარიელების სულსა და გულსა. წამს მთელი უზარმაზარი შენობა სემინარიისა დაცარიელდა. გუნდ-გუნდად მოედნენ მოსწავლენი თბილისის გარშემო მდებარე მთა და ბარსა. ანტონ ფურცელაძე, ნიკო ცხველაძე და გიორგი იოსელიანი ეტლებით დარბოდნენ აქეთ-იქით. მტკვარში რამდენიმე მეთევზე ნავებით დაცურავდნენ და ეძებდნენ დაკარგულის გვამს. ასე გაგრძელდა საღამომდე.

მზის ჩასვლისას საიდანღაც გაისმა სანუგეშო ხმა — იაკობი ცოცხალია. საღამოს რვა საათი იქნებოდა, როდესაც სემინარიაში მოვი-

და სანდრო ცხვედაძე, უმცროსი ძმა ნიკოსი, სახალხო სკოლის-მასწავლებელი, მხნე და ერთგული მეგობარი გლახ კაცისა, ყოვლად პატიოსანი ადამიანი, და გვიამბო შემდეგი: შუა დღე იქნებოდა მოტანებული, როცა მე რაღაც საქმისთვის ვერის სასაფლაოს გადასწვრივ დაღმართზე ჩავდიოდი ძირსაო. მარცხენა ნაპირიდან ვიღაც მოადგა მტკვარსა და ისე, გაუხდელი, შევიდა წყალშიო..." (კრებული „იაკობ გოგებაშვილის სახსოვრად“, 1913, გვ. 24—25).

ოქტომბერ-ნოემბერი(?) — გამოდის „ბუნების კარის“ მეორე გამოცემა მცირეოდენი ცვლილებებით (წიგნს შეცდომით(?) აწერია მესამე გამოცემა).

ნოემბერი — ჯანგატეხილ და სულიერად აფორიაქებულ იაკობს მკურნალობენ საავადმყოფოში.

იმ სასოწარმკვეთი მომენტის შემდეგ „მცირეოდენი მოლაპარაკებისა, იაკობი მიხეილის საავადმყოფოში დაებინავებინათ.

ორიოდე კვირის შემდეგ ვნახე იაკობი სულით ავადმყოფთა განყოფილებაში. დილის ათი საათი იქნებოდა, — იგონებს იაკობის ცხოვრების შემატიანე ნ. ლომოური, — როდესაც მის ოთახში შევედი. გამხდარ-გაყვითლებულ სახეზე სევდიანად გამოიყურებოდნენ მისი დაღონებული თვალები. მაგიდაზე კარგა მოზრდილი რვეული ედო. პირველ ფურცელზე დიდი ასოებით ეწერა „კონა“.

— წიგნს ვადგენო, — დაბალის ხმით წარმოსთქვა იაკობმა: — „დედა ენიდან“ „ბუნების კარზე“ გადასვლა ძნელია მოსწავლისათვის. მინდა შევადგინო ისეთი წიგნი, რომელიც ხილად გაედება მოხსენებულ ორ სახელმძღვანელოს შუა.

ეს აზრი, როგორც ვიცი, ვერ გაუმართლდა იაკობს. „კონა“ დაიბეჭდა, მაგრამ სახელმძღვანელოს მნიშვნელობა ვერ მოიპოვა: ღარჩა საკითხავ წიგნათა. ერთი თვის შემდეგ იაკობმა საავადმყოფოს თავი დაანება. იგი დაბინავდა თავის ერთგულ მეგობარ ნიკო ცხვედაძესთან, მთაწმინდაზე“ (იქვე, გვ. 25—26).

ნოემბრის 30 — გაზეთი „დროება“ (№ 400) ბეჭდავს ნიკო ნიკოლაძის მეორე რეცენზიას (ნ. სკანდელის ხელმოწერით) იაკობის „ბუნების კარის“ შესახებ, რომელშიც ზედმეტად მკაცრად და დაუმსახურებლად არის გაკრიტიკებული იაკობის წიგნი.

„ეს წიგნი, თავიდან დაწყებული ბოლომდე, ძველ სსოლასტიკურ სისტემით არის შედგენილი... მთელი წიგნი მძიმე ენით, უხალისოდ, უსულოდ არის დაწერილი, მერე ისე, ყმაწვილს კი არა, ნასწავლსაც კი გაუძნელდება მისი გაგება და შეთვისება“.

ამასთან, რეცენზია წინააღმდეგობრივიცაა: „როცა ეს ახირებული წიგნი პირველ ჯერ გამოიცა, ჩვენ სრული თანაგრძნობით ვისურვეთ მისი გავრცელება და წარმატება(?) მაშინ ჩვენს მდგომარეობაში ეს წიგნი — პირველი საკითხავი წიგნი, ქართულ ენაზე გამოცემული — მართლაც ხეირიან მოვლენას წარმოადგენდა და ჩვენ — ამის გამო — მის ნაკლოვანებებზე და სუსტ მხარეებზე ხმა არ უნდა ამოგველო — მით უფრო ეს პირველი ცდა იყო, პირველი ნაბიჯი ჩვენი პედაგოგიური მწერლობისა“.

ნოემბერ-დეკემბერი — თბილისის სასულიერო სემინარიის რექტორის — ვალენტინის მიერ შეკრებილი ცნობებითა და წარდგინებით იაკობ გოგებაშვილი, გიორგი იოსელიანთან, თომა ტურაშვილთან, ნიკო და კონსტანტინე ცხვედაძეებთან ერთად შეჰყავთ საზოგადოებრივი სამსახურისათვის არასაიმედოთა სიაში. იაკობს სამსახურიდან ითხოვენ.

ი. გოგებაშვილის შესახებ წარდგენილი ცნობები: «... 2 года учился в Киевской духовной академии и уволен из оной по болезни не окончивший курса. 1864 года был определен учителем Тифлисского духовного училища, а 1868 года в октябре определен смотрителем оного училища. 1 ноября 1873 года заявил себя сумасшедшим и имеющим покушение на собственную жизнь; до 3 ноября проживал неизвестно где; 3-го ноября найден неизвестно где и теперь находится в городской тифлисской больнице» (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 38).

„...მძიმე ავადმყოფი შევიქენი, — იგონებს იაკობი, — ფილტვებიდან სისხლის დენა მქონდა, და უკიდურესად დაძაბულობის გამო, ამას საშინელი უძილობაც დაერთო. ამას დაემატა ჩემი სამსახურიდან დათხოვნა მესამე მუხლის ძალით“¹ (თხზ., ტ. 4, გვ. 393).

¹ როგორც პოლიტიკურად არაკეთილ-საიმედო.

— გამოდის მეექვსე გამოცემა წიგნისა: „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი მოსწავლეთათვის“.

1874

ზამთარი — გაზაფხული — სამსახურიდან დათხოვნილი იაკობი ბინად არის თავის ერთგულ მეგობარ ნიკო ცხვედაძესთან.

მეგობრებისა და კეთილი ადამიანების ხელშეწყობით იაკობის სულიერი მდგომარეობა კალაპოტში დგება.

„ზამთარი იყო, იაკობის სანახავად მივედი ამ ბინაზე. გაჩაღებული ბუხრის წინ იჯდა და რაღაც ქაღალდებსა სინჯავდა. ფერი მოსვლოდა, სახე დამშვიდებოდა. მხიარულად მომეგება, — იგონებს ნ. ლომოური და განაგრძობს, — რამდენიმე წამის შემდეგ სახლში მოვიდა ნიკოც და თან შემოიტანა თავისი ჩვეულებრივი მხიარულება და აღფრთოვანება.

— როგორ ხარ, იაკობ? — კარებიდანვე შემოსძახა მეგობარს.

— აი ეს წყეულები მაწუხებენ, — უპასუხა იაკობმა, — მინდა თავიდან მოვიშორო.

სთქვა თუ არა ეს, მაგიდიდან აკრიფა მთელი ბლუჯა დაწერილი ქაღალდებისა და გაჯავრებით შეკყარა გაძლიერებულ ბუხარში.

— რა იყო იაკობ? რა ქაღალდები უთავაზე ამ ჩვენ მხიარულ ბუხარსა? — ჰკითხა ღიმილით ნიკომ.

— დავეწვი ჩემი გეგმები, რომ უკან დაბრუნება აღარ შემეძლოს, — წარმოსთქვა იაკობმა. ატესტატი სემინარიისა, მოწმობა აკადემიისა, სამსახურის სია და სხვა საბუთის ქაღალდები ყველანი ცეცხლს მივართვი ძღვნადა. ვაი თუ მაგათის წყალობით შემდეგ როდისმე გამოვიძებოდა სურვილი სამსახურში შესვლისა. ამიერიდან მთელი ჩემი სიცოცხლე, ძალა და ღონე ჩემს ქვეყანას მოვახმარო“ (კრებული „იაკობ გოგებაშვილის სახსოვრად“, 1913, გვ. 26).

— იაკობი ასრულებს წინა წლებში დაწყებული წიგნის — „საყმაწვილო კონას...“ შედგენას და დასაბეჭდად გადასცემს სტამბას.

ამ წიგნის შესახებ იაკობი იგონებს: „...სამოციანს წლებში, ზოგი ქართული ოჯახები ნამდვილს ცენტრებს წარმოადგენდნენ, სადაც

3 ი. გორგაძე, ნ. გურგენიძე, მ. საჯაია

იკრიბებოდნენ ძველის და ახალის თაობის საუკეთესო წარმომადგენელნი.

ამგვარ ოჯახთა შორის თვალსაჩინოდ განიჩქოდა ოჯახი იოსებ მამაცაშვილისა. აქ-რუსთაგან მუდმივ დამსწრე იყო. ცნობილი პედაგოგი სიმონოვიჩი თავისი ნიჭიერი და განვითარებული მეუღლით, რომელმაც დააარსა ჟურნალი «Детский сад» და რომლის დაახლოებით დამებადა აზრი შემედგინა და გამომცემა — „კონა“ პირველ დაწყებით მოთხრობებისა ბუნების მეცნიერებიდან“ (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 391—392).

იანვრის ბოლო — „სასოფლო გაზეთი“ (№ 2) აქვეყნებს ბიბლიოგრაფიულ ცნობას: „ისყიდება ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი ყმაწვილთათვის ... იქვე ისყიდება „ბუნების კარი“.

ივნისი-სექტემბერი — ავადმყოფი იაკობი სამკურნალოდ იმყოფება აბასთუმანში. იგი უკმაყოფილოა სეზონით.

„აბასთუმნის საზოგადოებას საფუძველი აქვს იყოს უკმაყოფილო ახლანდელი სეზონით. ამ ზაფხულის მკვეთრმა ატმოსფერულმა ცვლილებებმა მნიშვნელოვნად შეამცირა მთის შესანიშნავი ბუნების კეთილნაყოფიერი გავლენა და ცუდი გავლენა მოახდინა მოაგარაკეთა ჯანმრთელობაზე. მოაგარაკენი თითოეულ ფეხის ნაბიჯზე უჩივიან გაცივების გამო გამოწვეულ ავადმყოფობას, რამაც დაუკარგა მათ იმედი ჯანმრთელობის აღდგენისა და გამაგრებისა. მთელი ივნისი და ივლისის პირველი ათი დღე ისეთი წვიმიანი და ცივი იყო, რომ ბინებში ღამღამობით ვერცხლის წყალი 8 გრადუსამდე ეშვებოდა... ეს იყო ნამდვილი უბედურება იმიტომ, რომ აბასთუმნის ბინების დიდი უმეტესობა წარმოადგენს უბრალო ქოხებს.. შემდეგ კი უეცრად ისეთი სიცხეები დაიჭირა, რომ ჩრდილში დღისით ტემპერატურა 25 გრადუსს აღწევდა... 20 აგვისტოდან კვლავ დაატყდათ თავს ცვალებადი შემოდგომის დროის ყოველგვარი უსიამოვნება. მაგრამ ატმოსფერული ცვლილებანი ერთადერთი მიზეზი როდია, რამაც მავნე გავლენა მოახდინა მოაგარაკეთა ჯანმრთელობაზე“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 15).

ივლისის დასაწყისი(?) — წერილს უგზავნის კირილე ლორთქიფანიძეს აბასთუმნიდან. სთხოვს უყიდოს და გაუგზავნოს წიგნები, მათ შორის თავისი „ქართული ანბანი“, ეკითხება თავისი წიგნის „საყმაწვილ-“

ვილო კონას...“ ბეჭდვის მდგომარეობას და სთხოვს „დროების“ შემდგომ ნომრებში შემდეგი ბიბლიოგრაფიული ცნობის გამოქვეყნებას: „იბეჭდება და შემოდგომაზე გამოვა გასასყიდად „საყმაწვილო კონა“ ანუ პირველ დაწყებითი მოთხრობანი ბუნების მეცნიერებიდან, პირველი ნაწილი, შედგენილი ი. გოგებაშვილისაგან“. (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 311).

იელისის მეორე ნახევარი — განმეორებით უგზავნის წერილს აბასთუმნიდან კირილე ლორთქიფანიძეს. სთხოვს გაზეთ „დროებაში“ დაბეჭდოს შეუცვლელად შემდეგი სტრიქონები: „ჩვენ ამ წინაზედაც გქონდა ვაგონილი ი. გოგებაშვილისაგან და ახლაც დამტკიცებით შევიტყვეთ მისგან, რომ ის თავის სახელმძღვანელოებს: ანბანს და პირველ საკითხავ წიგნსა დარიგებით, — თუ როგორ უნდა იხმარებოდეს ეს წიგნი (ეს დარიგება ცალკე ბროშურათ არის დაბეჭდილი), ბუნების კარსა, ახლათ შედგენილ წიგნსა, რომელიც იბეჭდება, და ყველა სახელმძღვანელოს, რომელსაც კი ის შემდგომში შეადგენს, სდებს სახალხო შკოლების სრულ და წაუცილებელ საკუთრებათ. — მაგრამ რომ ამ გადაწყვეტილებამ შესაფერი სარგებლობა მოუტანოს ჩვენ სახალხო შკოლებს, საჭიროა, რომ ახლავე, დაუგვიანებლივ, შესდგეს კომიტეტი წერა-კითხვისა და მიიღოს თავის მზრუნველობის ქვეშ სახელმძღვანელოების ბეჭდვა, მათი გავრცელება და იაფ-ფასით გაგზავნა-გამოგზავნა შკოლებში“. — მე ჩემი გადაწყვეტილების საქვეყნოდ გამოცხადება აქამდის არა მსურდა, მაგრამ რადგანაც ამ განცხადებას შეუძლია წერა-კითხვის კომიტეტის დაარსება ბევრათ დააჩქაროს, ამიტომ საჭიროთ შევრაცხე „დროებაში“ მისი დაბეჭდვა“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 312).

ი. გოგებაშვილის ზემოთ აღნიშნული სტრიქონები თითქმის უცვლელად იბეჭდება გაზეთ „დროების“ № 434-ში, 2 აგვისტოს.

აგვისტო — „სასოფლო გაზეთი“ (№ 15—16) და „გუთნის დედა“ (№ 15) ბეჭდავენ ბიბლიოგრაფიულ ცნობას — „იბეჭდება და მოკლე დროში გამოვა „საყმაწვილო კონა“, შედგენილი ი. გოგებაშვილისაგან.

აგვისტოს 4 — წერილს უგზავნის ნიკო ლოღობერიძეს აბასთუმნიდან, ეკითხება „საყმაწვილო კონას“ ბეჭდვის მდგომარეობისა და გაზეთ „დროებაში“ გამოსაქვეყნებელი მისი განცხადების დაუბეჭდველობის მიზეზზე (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 336—337).

ავვისტოს ბოლო — წერს კორესპონდენციას აბასთუმნის საკუ-
რორტო სეზონისა და ანა მუსხელიშვილის მზრუნველობით გახსნი-
ლი ახალციხის ქალთა სკოლის მდგომარეობის შესახებ და გამოსა-
ქვეყნებლად გზავნის „დროების“ რედაქციაში. წერილს „აბასთუმანი,
24 აგვისტოს“ ხელმოწერით „დროებით აბასთუმნელი“ აქვეყნებს
გაზეთი „დროება“ 13 სექტემბერს № 434-ში.

სექტემბრის 3 — ზემოთ აღნიშნული კორესპონდენციის უფრო
სრულ ვარიანტს რუსულ ენაზე გზავნის გაზეთ „ტიფლისკი ვესტნიკ-
ში“, რომელიც ხელმოუწერლად ქვეყნდება ამ გაზეთის №89-ში სა-
თაურით: «Абас-Туман».

სექტემბრის ბოლო (?) — იაკობი აბასთუმნიდან სოხუმში მიემ-
გზავრება სამკურნალოდ.

სექტემბრის 29 — წერილს უგზავნის საზღვარგარეთიდან თბილის-
ში ახლად დაბრუნებულ სერგეი მესხს. სთხოვს დახმარებას „საყმა-
წვილო კონას...“ ბეჭდვის დასაჩქარებლად და ამ წიგნზე ზარაფოვის
მიერ დაწესებული პრემიის მისაღებად.

„უნდა მწარმოებელზე დაცვა იზრუნოთ. საქმე იმა-
შია, რომ თუ ამ მწარმოებელმა ზარაფოვისაგან გამოცხადებული
პრემია არ მიიღო, საწამლაის შოენა სრულიად საჭირო აღარ
დარჩება, — მის როლს აასრულებს შიმშილი. ყველაზედ ცუდი ამ
შემთხვევაში იქნება ის, რომ შემდგომი წლისათვის ჩვენ შკოლებს
სახელმძღვანელო არ ეღირსებათ. მაგრამ განა მარტო შემდგომი წლი-
სათვის? ამიტომ მე იმედი მაქვს, რომ შენ ყოველ ღონისძიებას იხ-
მარებ, რათა ზარაფოვმა თავისი გადაწყვეტილება აღასრულოს“
(თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 325).

ნოემბრის 22 — სოხუმიდან წერილს უგზავნის სერგეი მესხს. ესა-
უბრება სოხუმის ამბებზე, რომელსაც ს. მესხი აქვეყნებს გაზეთ
„დროების“ № 451-ში კორესპონდენციის სახით.

„ძმაო სერგეი! ვერ წარმოიდგენ შენ, რა უკმაყოფილო განკვირ-
ვებაში მოვედი მე, როცა 28-ს [უნდა იყოს 29-ს] ნოემბრიდან
„დროების“ ნომერში წავეკითხე დაბეჭდილი, რასაკვირველია შეც-
ვლით, ის სტრიქონები, რომლებიც მე კერძოდ წერილში მოგწერე...

სწორედ ვითხრა ძალიან გაჯავრებული ვარ შენზედ“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 326).

ნოემბრის 29 — გაზეთ „დროების“ № 451-ში გაზეთის რედაქტორი სერგეი მესხი ბეჭდავს კორესპონდენციად იაკობის პირადი წერილიდან ამოკრეფილ სტრიქონებს.

დეკემბრის დასაწყისი — გაზეთ „დროებისათვის“ წერს წერილს სოხუმის კლიმატური პირობებისა და მისი სამკურნალო თვისებების შესახებ, რომელსაც უგზავნის „დროების“ რედაქტორს სერგეი მესხს.

დეკემბრის 10 — სოხუმში სამკურნალოდ მყოფი იაკობი წერილს უგზავნის სერგეი მესხს. პირდება წერილების გამოგზავნას გაზეთისათვის სოხუმისა და აფხაზეთის შესახებ. აცნობებს თავის ჯანმრთელობის მდგომარეობას, სთხოვს გაზეთების გაგზავნას.

„ამ წერილებს მე ბევრს დროს ვერ მოვახმარებ, ამიტომ სუმბუქი ხასიათი ექნებათ, მაგრამ სოხუმზედ კი და აფხაზეთზედ მთელ წარმოდგენას მისცემენ მკითხველებსა. რაც შეეხება ჩემ მდგომარეობას, იგი იმდენათ უკმაყოფილოა, რომ ყოველ დღე შეიძლება საჭირო დარჩეს ჩემი დოშპიტალში გადასვლა. ხან ერთი სენი, ხან მეორე და ხან მესამე მოსვენებას არ მაძლევს“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 327).

დეკემბრის 20 — გაზეთ „დროების“ რედაქტორი სერგეი მესხი აქვეყნებს წერილს „ქართული სახელმძღვანელოები (ზარაფოვის ჯილდო)“. რომელშიც მკითხველს აუწყებს, რომ ზარაფოვის მიერ გამოცხადებულ კონკურსში გაიმარჯვა იაკობ გოგებაშვილის მიერ შედგენილმა „საყმაწვილო კონამ“ და დაიმსახურა ზარაფოვის ჯილდო.

„თითქმის წელიწადზე მეტია, რაც უფ. სტ. ზარაფოვმა ჩვენი გაზეთში გამოაცხადა, რომ ვინც ჩვენი სახალხო შკოლებისათვის სახელმძღვანელოებს შეადგენს, ოც თუმანს პრემიას მიიღებსო და ამის გარდა შედგენილ სახელმძღვანელოებს ჩემის ხარჯით გამოვსცემო. ეს საქმე უფ. ზარაფოვმა „დროების“ რედაქციას მიანდო, რომელსაც ამგვარი კომისიის შედგენა უნდა ეკისრა. ამორჩეულ იქნა ექვსი კაცი — საგან შემდგარი კომისია. ამ სახელმძღვანელოებიდამ კომისიამ ჯერჯერობით მხოლოდ ერთი წიგნი იცნა უფ. ზარაფოვის პრემიის ღირსად; ეს არის „საყმაწვილო კონა“ უფ. ი. გოგებაშვილისა, რომელიც კიდევ დაიბეჭდა და ამ დღეებში გამოვა“ („დროება“, 1874, № 254).

წლის ბოლო — გამოდის იაკობის მიერ შედგენილი „საყმაწვილო კონა პირველ-დაწყებითი მოთხრობებისა ბუნების მეცნიერებებთან, შედგენილი იაკობ გოგებაშვილისაგან“. ნაწ. პირველი. ტფ., ზარაფოვის გამოცემა, ე. ხელაძის სტ., 1874. IV, X, 186 გვ.

„დაიბეჭდა და მოკლე დროში გამოვა გასასყიდად „საყმაწვილო კონა...“ (დროება, 1874, № 453; 1875, № 1).

წიგნს ახლავს მიძღვნა: „ძვირფასს ხსოვნას გერასიმე სვიმონის ძე კალანდარიშვილისას ღრმა პატივისცემით/სწირავს ამ მცირე ნაშრომს შემდგენელი“.

წიგნი განკუთვნილია სკოლის გარეშე საკითხავ წიგნად. მასში შეტანილია 77 მოთხრობა. წინასიტყვაობაში, რომელიც გამიზნულია მშობლებისა და მასწავლებლებისათვის, იაკობი თავის წიგნს ასე ახასიათებს:

„მხოლოდ მცირე ნაწილი მოთხრობებისა არის ორიგინალური. უმეტესი ნაწილი კი ამოღებულია სხვა წყაროებიდან, რომელთ შუა პირველი ადგილი უჭირავთ ვაღნერის მოთხრობებსა ბუნების ისტორიიდან. მაგრამ ეს უკანასკნელი მოთხრობებიც შეუცვლელად არ შევიტანეთ წიგნში. კილო, ფორმა, საცა კი საჭირო იყო, შევცვალეთ: შიგა და შიგ შინაარსი შევამსეთ. თუმცა ზოგიერთა საჭირო მოთხრობების მოქცევა წიგნში ამჟამად ვერ მოვასწარით და თუმცა საზოგადოდ წიგნი .. ვერ ასცილდა ამ ნაკულლოვანებათა ... მაგრამ ჩვენ სრული იმედი გვაქვს, რომ ამ წიგნს მცოდნე პირნი მაინც მაღლა დააყენებენ ვაღნერის მოთხრობებზედ ბუნების ისტორიიდან, რომელთაც ევროპის საყმაწვილო ლიტერატურაში პირველი ადგილი უჭირავთ.. ასევე ჰაზრი შესახებ ამ წიგნისა წარმოსთქვეს ზოგიერთა მცოდნე პირებმა, რომელთაცა ჰქონდათ შემთხვევა ხელთნაწერი რვეულები წაეკითხათ“ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 316—317).

— წლის ბოლო თვეებში იაკობი მუშაობს თავისი სახელმძღვანელოების შევსებაზე. აქ, სოხუმში ესახება აზრი იაკობს „დედა ენის“ შედგენისა და იწყებს მასალების შეგროვებას. სოხუმიდან გამოგზავნილ წერილში იაკობი სერგეი მესხს სწერს:

„მესამე სათხოვარი შენთან კინალამ დამავიწყდა, რომ არ მამგონებოდა, ბევრს ვინანებდი შემდეგში, რადგანაც საჭირო საქმეს შეხება. აი რაშია ძალა: სახელმძღვანელოსათვის მე ლექსები სრულიად არა მაქვს. ზოგს ჩვენი პოეტები მითარგმნიან, მაგრამ მაინც საქმა-

რისი არ იქნება მათი ნაშრომი. მე მახსოვს „დროებაში“ ხან და ხან იბეჭდებოდნენ იმ გვარი ლექსები, რომლებიც ან მთლათ, ან ნაწყვეტ-ნაწყვეტათ ბავშვებისათვის გამოდგებიან. ვეთაყვა, სერგეი, გადაავლე თვალი „დროების“ ნომრებს ძველიდგან დაწყობილი აქამომდე, ამო-არჩიე ის ნომრები, რომლებშიაც ნახო საყმაწვილო ლექსები და გამომიგზავნე. მე ამოვსწორავ, რაც საჭიროა, და ისევ უკან დაგიბრუნებ“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 326).

— ამ წელს სასულიერო სასწავლებლებში გამოსაყენებლად იკრძალება „ბუნების კარი“, როგორც მისი შემდგენლის ი. გოგებაშვილის, პოლიტიკურად არასაიმედო პიროვნების, მესამე მუხლის ძალით სამსახურიდან მოხსნის გამო.

„ისიც უნდა ვიცოდეთ, რომ „ბუნების კარის“ ხმარება ერთგვარ სასწავლებლებში აკრძალული იქნა ამ ორი წლის წინათ...“ („დროება“, 1876, № 40).

1875

იანვარი-მაისი — იაკობი სოხუმშია სამკურნალოდ. მუშაობს „დედა ენის“—სათვის მასალების შეკრება-დამუშავებაზე.

„...1875 წელში მე იძულებული ვიყავი რვა თვე მეცხოვრა სოხუმში ფილტვების და ნერვების ავადმყოფობის გამო...“ (თხზ., ტ. 3, 1954, გვ. 316).

იანვრის 5, 8 — ქვეყნდება იაკობის წერილი „სოხუმი, 10 დეკემბერი“, სადაც განხილულია: სოხუმის ყურე — ბუნების სურათები სოხუმის გარშემო — მისი მდებარეობა და ჰავა — ჭლექი და სოხუმის ჰავა — ფაქტების წინააღმდეგობის შესახებ ამ ჰავით მკურნალობისა — ორ ესკულაპს შუა მამლაყინწური ომი — სიმრთელის აღმაშენებელი მხარეები სოხუმის ჰავისა — რომელ შემთხვევაში ხდება სოხუმის ჰავა ჭლექის მორჩენის წამალი. წერილი ხელმოუწერელია („დროება“, 1875, № 3, 4).

იანვრის 22 — გაზეთი „დროება“ (№ 10) მკითხველებს განმეორებით აუწყებს „საყმაწვილო კონას“ გამოსვლას.

თებერვლის ბოლო — მარტის დასაწყისი — გაზეთი „დროება“

(№№ 24—26, 29, 30) ბეჭდავს გ. კურდღელაშვილის მკაცრსა და დაუმსახურებელ რეცენზია-მიმოხილვას „საყმაწვილო კონაზე“.

ი. გოგებაშვილს რეცენზენტისათვის არ უპასუხნია „...უპასუხოვ დაესტოვეთ კრიტიკა: ბ. კურდღელაშვილისა „კონის“ შესახებ...“ (თხზ., ტ. 2, 1954, გვ. 78).

მაისი — სოხუმიდან იაკობი მიემგზავრება თავის სოფელ ვარიანში. აქ იგი მუშაობს „დედა ენის“ შედგენაზე. მოსახლეობაში იწერს ხალხური შემოქმედების ნიმუშებს.

„როცა „დედა-ენას“ ვადგენდით, ჩვენ გადავსახლდით სოფლად, ვაგროვებდით ქალებისა და კაცებისაგან ლექსებს, ზღაპრებს, თქმულებებს, ანდაზებს, გამოცანებს და ვიწყობდით მთლად და სავსებით სახალხო პოეზიის პიპნოტიურს გავლენის ქვეშ“ — იგონებს შემდგომში იაკობი.

„...ჩვენს სახელმძღვანელოში — „დედა-ენა“ — ბლომად არის მოქცეული ხალხური ლექსები და ზღაპრები. უმეტესი წილი ამ ნაწარმოებისა ჩვენ მიერ არის შეკრებილი სოფელს ვარიანში ოც-და-ათის წლის წინად და შემდეგ ჩართული „დედა-ენაში“ (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 187).

იაკობი მთელ ზაფხულს ვარიანში რჩება, მხოლოდ შემოდგომაზე ბრუნდება თბილისში და ებმება საზოგადოებრივ საქმიანობაში. კერძოდ, იაკობი აქტიურად ზრუნავს წინა წლებში აღძრული საკითხის — წერა-კითხვის საზოგადოების დასაარსებლად.

„სოხუმიდან გაზაფხულზე გავემგზავრე ჩემს სოფელს ვარიანში, სადაც დაყავ შემოდგომამდინ.

როცა თბილისში ჩამოვედი, მაშინვე გავემგზავრე თულაშვილთან და ვკითხე: შენი სიმამრისაგან მიიღე თუ არა მეთქი დაბარებული წესდებულება, და მან მიპასუხა: წელიწადზედ მეტია, რაც აი. ამ სტოლის უჯრაში მიძევს, მაგრამ საქმის დაწყებას არავინ აპირებსო. ამოვადებინე წესდება, წავიღე თან და ნიკო ცხვედამქსთან ერთად საქმის განხორციელებას შევუდექით. — პირველი ჩვენი გადაწყვეტილება იყო ასეთი: ამ საქმის სათავეში უნდა მოვაქციოთ იმისთანა გვამი, რომელსაც დიდი საბელი და პატივი აქვს ქართულს საზოგადოებაშიც და მთავრობის წრეებშიაც. ჩვენ ამისთანა გვამად ვიცანით დიმიტრი ივანეს-ძე ყიფიანი... ერთს მშვენიერს საღამოს ვეახელით და თან მივიტანეთ ნორმალური წესდება „წერა-კითხვის საზოგადოებისა“.

როცა ჩვენი წინადადება მოისმინა, მხურვალე თანაგრძნობით მიეგება ჩვენი ძვირფასი მასპინძელი, და ხანგრძლივ მოლაპარაკების შემდეგ გადაწყვეიტით: ყოველ შაბათს საღამოს შევეკრებილიყავით მასთან და შეგვემუშავებინა წესდებულება „წერა-კითხვის საზოგადოებისა“ ქართველთა შორის. გაჩაღდა შაბათის კრებები ჩემდა სამწუხაროდ, მე დავესწარი მხოლოდ რამდენსამე კრებას; ზამთრის სიცივემ ისევ ამიშალა ფილტვების ავადმყოფობა და შინ დამამწყვდია“ (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 393—394).

1876

— ამ წელს იაკობი მონაწილეობს „წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ წესდების საბოლოო რედაქციაში. დიმიტრი ყიფიანისა და ნიკო ცხვედაძის მიერ შემუშავებულ საზოგადოების წესდებაში იაკობის წინადადებითა და დაქინებითი მოთხოვნით შეაქვთ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მუხლი — სკოლებში სწავლების დედაენაზე წარმოების შესახებ.

„წესდებულების დამთავრების შემდეგ იგი გამოვართვი ცხვედაძეს და გულდადებით გადავიკითხე. აღმოჩნდა, რომ მუხლი დედაენაზედ საგნების სწავლების შესახებ არ შეეტანათ შიგა. როცა მიზეზი ვიკითხე, ცხვედაძემ მითხრა, რომ დიმიტრი ივანეს-ძეს აზრით მაგ მუხლს მთავრობა არ შეიწყნარებს, წესდებულებას არ დაგვიმტკიცებს და საზოგადოებას ვერ დავაარსებთო. მე ვუპასუხე: თუ ეგ მუხლი არ იქნება მოქცეული წესდებაში, საზოგადოების დაარსება ამაო იქნება, რადგანაც ბიუროკრატიას უფლება მიეცემა სწავლება საზოგადოების სკოლებში რუსულ ენაზე მოითხოვოს, და მაშინ ჩვენი საზოგადოება ქართველის ხალხის განათლებას კი არ გაუწევს სამსახურს, არამედ მის გადაგვარებას და მის გონების დაბნელებას დაეხმარება მეთქი“. და მაშინვე ჩემი ხელით წესდებულებაში, რომელიც დაწერილი იყო ცხვედაძის მიერ შავად, ჩავურთე შემდეგი პარაგრაფი:

«Общество достигает своей просветительной цели посредством организации всего начального обучения на родном, понятном детям языке, и способствует обучению русскому языку» (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 394).

აპრილის 23 — გაზეთი „დროება“ (№ 40) ბეჭდავს დ. ლენინა-შვილის „შენიშვნას“ [ხელმოწერა: დ-შვილი], რომელშიც აღნიშნუ-

ლია ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების „ქართული ანბანისა“ და „ბუნების კარის“ სწრაფი გავრცელება.

მაისი-ივნისი (?) — იაკობი „დედა ენას“ განსახილველად და სკოლებში სახმარებლად უდგენს ლიტერატორთა და პედაგოგთა კომისიას. ეს უკანასკნელი „დედა ენას“ იწონებს სახელმძღვანელოდ და აჯილდოებს წიგნს ზარაფიშვილის პრემიით (წიგნის დაჯილდოების შესახებ გოგებაშვილი მიუთითებს „დედა ენის“ წინასიტყვაობის მინაწერშიც: P. S. ეს წიგნი დაჯილდოებულ იქნა სტეფანე ზარაფოვის პრემიითა, თანახმად გადაწყვეტილებისა იმ კომისიის წევრებისა, რომელიც რამდენიმე წლის წინეთ შესდგა ქართული სახელმძღვანელოების გასასინჯველათა“).

„დამწერმა იგი დაბეჭდა და წარუდგინა კერძო ქართველ ლიტერატორთა და პედაგოგთა კომიტეტსა (მაშინ არ არსებობდა არც „წერა-კითხვის საზოგადოება“ და არც სააზნაურო სკოლა), რომლის თაემჯდომარედ იყო, როგორც გვახსოვს, ყველასაგან პატივცემული კირილე ბეჟანის ძე ლორთქიფანიძე. ამ კომიტეტმა მოიწონა „დედა-ენა“ და სცნო იგი ღირსად ზარაფიშვილის ოცთუმნიანის პრემიისა... კომიტეტის გადაწყვეტილების შემდეგ „დროებაში“ დაბეჭდა რეცენზია „დედა-ენის“ შესახებ ერთმა ახალგაზრდა ქართველმა, რომელიც რამდენსამე წელიწადს შვეიცარიაში სწავლობდა, სხვათა შორის, პედაგოგიას და სკოლის საქმეს, და დაადარა იგი საუკეთესო სახელმძღვანელოებს ევროპისა. ამასთანავე რეცენზია დაბეჭდა «Тифлисский вестник»-ში ერთმა ქართულის ენის მასწავლებელმა. მხოლოდ ამის შემდეგ წარუდგინა ავტორმა „დედა-ენა“ მთავრობას მოსაწონებლად... მან ამ წიგნის განხილვა და დაფასება მიანდო... ცისკარი-შვილსა [ჩვენი ღრმა რწმენით უნდა იყოს ტატიშვილი] და გიორგი ნიკოლოზის ძეს იოსელიანსა. ამათ ვრცელი მოხსენება მიართვეს ამ საგანზედ, წიგნი დასახეს ფრიად სასარგებლო სახელმძღვანელოდ!

1 თვით იაკობი გრძნობდა წიგნის ნაკლოვანებებს და „დედა ენის“ წინასიტყვაობის დასასრულს აღნიშნავდა: „თუმცა ამ წიგნის შედგენაზე ერთგულად და კაიხანი ეიშრომეთ, მაგრამ ყოველგვარი სისრულით მაინც ვერ შევაძვეთ და ზოგიერთი ნაკლულევანებანი მაინც ვერ ავიცილეთ“ და შემდეგ ავინც ამ წიგნის ნაკლულევანებებს ჩვენთვის სასაყვედურო საგნათ ჩასთვლის, ამას ჩვენ მოვავგონებთ, რომ გამოჩენილი პედაგოგები ერთხმად სთვლიან პირველი საბავშვო წიგნის შედგენას უძნელეს საქმეთ მთელ პედაგოგიაში, მაშინაც კი, როდესაც ხალხური ლიტერატურა

და იგი მოწონებულ იქმნა სკოლებში სახმარებლად. ეს ვრცელი მოხსენება შემდეგ დაბეჭდა ბ-ნმა იოსელიანმა გაზეთ „კავკაზში“ ფელეტონად“ (თხზ., ტ. 3, 1954, გვ. 59—60).

„ჩვენ შევიტყვეთ, რომ „ქართული წიგნების გამომცემელი“ ამ მოკლე ხანში უფ. იაკობ გოგებაშვილის ახალი სახელმძღვანელო წიგნის გამოცემას აპირებენ, სახელად „დედა-ენა“. ამ წიგნის გამოსაცემი ფული 6000 მან. გამომცემელთ უფ. სტ. ი. ზარაფოვმა შესწირა და ამას გარდა თვითონ წიგნის შემდგენელს პრემიად მისცა 200 მან“ („დროება“, 1876, 4 ივნ.).

იენისი — გამოდის „დედა ენა ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი სახალხო სკოლებისათვის“ შედგენილი ი. გოგებაშვილისაგან, გამოცემა პირველი, სურათებით. 1876. XIII, 175 გვ. 30 კ.

ოქტომბრის 22 — იაკობი თხოვნით მიმართავს კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველს „დედა ენის“ დაწყებით სკოლებში სახელმძღვანელოდ მიღების შესახებ.

«Представляя при сем вашему превосходительству составленную мною учебную книгу на грузинском языке под заглавием «Родной язык», имею честь покорнейше просить... если она по рассмотрении заслужит одобрение, учинить заисящее распоряжение о принятии оной руководством при обучении грузинскому языку в начальных школах, причем нужным считаю присовокупить, что если с педагогической точки зрения будут признаны необходимыми и полезными какие-либо изменения в книге, то оные будут произведены мною с полною готовностью» (ა. იოვიძე იაკობ გოგებაშვილი-დოკუმენტ. მასალები. 1951, გვ. 38).

ნოემბრის 17, 19, 21 — გაზეთი „დროება“ (№ № 124, 125, 126) თავის ფურცლებზე ბეჭდავს ანონიმი ავტორის ვრცელ რეცენზიას ახლად გამოცემულ „დედა ენის“ შესახებ.

დეკემბერი — თბილისის სამასწავლებლო ინსტიტუტის მასწავლებელი გიორგი იოსელიანი კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველს

რა შეიცავს მზამზარეულ მასალას ამ წიგნისათვის. რამდენათ მომეტებული უნდა იყოს ეს სიძნელე იქ, სადაც ამგვარი მასალის დამზადებით თავი არავის შეუწუხებია და სადაც კაცმა თითქმის არაფრიდგან უნდა დაბადოს წიგნი“.

წარუდგენს ვრცელსა და დადებით რეცენზიას იაკობ გოგებაშვილის მიერ შედგენილ „დედა ენის“ შესახებ (იქვე, გვ. 39—43).

დეკემბრის 19 — გაზეთი „დროება“ (№ 138) ბეჭდავს ეფრემ მარჯანიძის წერილს „უფ. ი. გოგებაშვილის „დედა ენაზე““.

დეკემბრის 20 — მშობლიურ მხარეში, გორში მყოფი(?) იაკობ ამთავრებს ვრცელ კრიტიკულ წერილს «К проекту о бессловесных учителях» (თხზ., ტ. 1, სათაურით: „მუნჯ მისწავლებელთა პროექტის გამო“) და გამოსაქვეყნებლად გზავნის გაზეთში „ტიფლისკო ვესტნიკ“.

დეკემბრის 30 — კავკასიის სასწავლო ოლქის სამზრუნველო საბჭო იხილავს იაკობ გოგებაშვილის თხოვნას „დედა ენის“ სახელმძღვანელოდ მიღების შესახებ, გიორგი იოსელიანის რეცენზიის საფუძველზე ადგენს: «Принять эту книгу как обязательное руководство при обучении грузинскому языку в начальных школах округа» (იქვე, გვ. 38—39).

• • •

— ამ წელს(?) დიდი მონდომებითა და მოწადინებით იაკობი იწყებს ხალხური სიმღერების ნოტებზე გადაღების ორგანიზებას სკოლებსათვის.

„კაი ხანია ამ სტრიქონების დამწერი მოწადინებული იყო ვისთვისმე გადაეღებინა ნოტებზედ ხალხური სიმღერები ჩვენი სკოლებისათვის. ეს წადილი ჩემში გამძლიერდა მეტადრე მასუკან, რაც ორის წლის წინედ გამოვეცი „დედა ენა“. მასში მოვაქციე ბევრი ხალხის ნაწარმოები, რის შეთვისებაც შეეძლოთ ბავშვებს სრული შეგნებით და ხალისითა. აკლდა მხოლოდ სახალხო სიმღერები, ნოტებზე გადაღებული... ახლანდელი დროის სკოლა განათლებულ ქვეყნებში ყოვლად შეუძლებელია უსიმღეროდ.

ამ აზრით ხელმძღვანელობდით, როდესაც ჩვენ ორის წლის წინად შევეუდექით ცდასა, რომ უფრო მარტივი მოტივები, ხმები ჩვენი ხალხური სიმღერებისა გადაღებული ყოფილიყო ნოტებზედ. მაგრამ საქმე მეტად ძნელდებოდა. ვერ ვპოვებდით პირსა, რომელსაც ნოტები კარგად სცოდნოდა და ეს შრომა ეკისრნა... ჩვენი გაჭირვების შესახებ

ხალხური სიმღერის ნოტებზედ დაწყოებისა შევიჩველეთ ელენე დიმიტრის ასულს ყოფიანსა. ჩვენ-და სასიხარულოდ, მან სთქვა, რომ ამ შრომის კისერა და შესრულება მეც შემიძლიანო და დიდის სიამოვნებით მივიღებ მონაწილეობასაო. გადავსჯერით, რომ მოკლე ხნის განმავლობაში შევუდგებოდით ჩვენი წადილის ასრულებას. ჩვენ უნდა გვემღერნა, ელენე დიმიტრის ასულს დაეწერა ნოტებზედ და შემდეგ ფორტოპიანის შემწეობით გადაღებულის სისწორე შეგვემოწმებინა...

ჯერ კიდევ საქმის დაწყების მზადებაში ვიყავით, როდესაც ერთს დილას მიხეილ მაჭავარიანი მოულოდნელად მოვიდა ჩემთან და თან მოიტანა ერთი პატარა რვეული .. ეს რვეული შეიცავდა ნოტებზედ დაწყობილს რამდენსამე სიმღერასა და საგალობელსა. თუმცა ეს სიმღერები აღმოჩნდნენ ქალაქური კილოსი .. ჩვენ მეორე დღესვე შევუდგით ჩემი მოტივების გადაღებასა .. მე ვმღეროდი, მაჭავარიანი სწერდა, ბოლოს თვითონ ნოტებზედ გალობდა და მე უნდა შეცდომანი შემენიშნა და გაგვესწორებინა. რამდენიმე თვის შრომის შემდეგ შესდგა კოლლექცია ოცი საყმაწვილო სიმღერისა“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 252—255).

— ბეჭდავს და ავრცელებს „ბუნების კარის“ მესამე, შევსებულ გამოცემას ახალი სახელწოდებით — „ბუნების კარი ანუ საკითხავი წიგნი ყმაწვილთათვის, უმცროს კლასებში სახმარებელი“.

1877

იანვრის 5 — გაზეთი „ტიფლისკი ვესტნიკი“ ბეჭდავს იაკობის წერილს «К проекту о бессловесных учителях (Письмо из Горн)». წერილში ავტორი მკაცრად აკრიტიკებს სწავლებაში მუნჯური მეთოდის მომხრეებს და ასაბუთებს სწავლების ამ ხერხის სრულ უპარგისობას.

იანვრის 28, 30 — თებერვლის 2, 4, 9, 11, 13 — გაზეთი „დროება“ (№ № 11—17) ბეჭდავს გ. კურდღელაშვილის წერილს „სამაგალითო პედალოგიური გამოსარჩლება ი. გოგებაშვილის „დედა ენაზედ“.

თებერვლის 11, 12, 14 — გაზეთი „ტიფლისკი ვესტნიკი“ (№ № 31, 32, 33) მეთაურების სახით (Тифлис 11-го февраля, Тифлис 12-го февраля, Тифлис 14-го февраля) ბეჭდავს იაკობის წერილებს სკოლებში მშობლიურ ენაზე სწავლების საკითხების შესახებ (თხზ., ტ. 1, სათაურით: „მშობლიურ ენაზე სწავლების საკითხები“).

მარტის 18 — თბილისის სასულიერო სემინარიის მასწავლებელი ნ. ტატიშვილი წერილობით წარუდგენს თავის აზრს სასულიერო სემინარიის მმართველობას ი. გოგებაშვილის „დედაენაზე“ და რეკომენდაციას უწევს მას ყველა სასულიერო სასწავლებელში გამოსაყენებლად.

«Книга Гогобашвили «Родной язык» самое редкое и еще небывалое в этом роде явление в грузинской литературе, но она более замечательна теми особенностями, которые составляют новизну современной нам педагогической литературы...»

В заключение своего отзыва честь имею покорнейше просить правление Тиф. духовной семинарии порекомендовать разобранную мною книгу «Родной язык» Я. Гогобашвили, как удовлетворительную во всех отношениях, по грузинскому языку, всем духовным училищам для первого и подготовительного классов грузинского экзархатства» (ა. იოვიძე. იაკობ გოგებაშვილი. დოკუმენტ. მასალები. 1951, გვ. 43, 45).

მარტის 20, 21 — გაზეთი „ტიფლისკი ვესტნიკი“ № № 60, 61 მეთაურების სახით (Тифлис, 20-го марта, Тифлис 21-го марта) ბეჭდავს იაკობის წერილებს ქართული ენის სწავლების საკითხებზე (თხზ., ტ. 1, სათაურით: „მშობლიურ ენაზე სწავლების საკითხები“).

აპრილის მეორე ნახევარი(?) — იაკობს ირჩევენ წერაკითხვის საზოგადოების წესდების შემსწორებელ კომისიაში („ცნობის ფურცელი“, 1904, № 2452).

იენისი — გამოდის ი. გოგებაშვილის „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი სახლობაში სახმარებელი“. მერვე ვრცელი და შეცვლილი გამოცემა. 1877. 64 გვ.

იენისის 17, 18, 20 — გაზეთი „დროება“ (№ № 74, 75, 77) კ. კალმახელიძის ხელმოწერით აქვეყნებს იაკობის წერილს სათაურით:

„სამწუხარო მოვლენა პედაგოგიაში (პასუხი უ. ნათიევს)“. წერილში დაგმობილია მასწავლებელ ალ. ნათაძის სწავლის სისტემა, რომელიც უარყოფს სწავლებას დედაენაზე.

„რომელ მიზეზს უნდა მივაწეროთ ამგვარი ღალატი დედა-ენისა ქართველისავე შვილისაგან, ღალატი, რომელსაც ვერ გაბედავდა უცხო თემის კაციც-კი? გონების სისუსტეს და სიბნელეს, თუ ზნეობით სიმახინჯეს, იმ სიმახინჯეს, რომელიც ჩინოვნიკური ერთგულების გამოჩენისათვის არ დაზოგავს არც ერთს დაბალ ღონის-ძიებასა? — თუ ორივე მიზეზს ერთათა? არჩევანი მიგვიჩნდება თვითონ უ. ნათიევისათვის“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 51).

ამ წერილის შესახებ იაკობი შემდგომში აღნიშნავს:

„როცა ვორის საოსტატო სემინარიიდან დასაბეჭდად მოუვიდა 1876 წელში მზრუნველსა ქართულ-რუსული ანბანი და პირველ საკითხავი წიგნი, რუსული ასოებით დაწერილი, ნაცვლად ქართულისა, ილიამ და მე გადავწყვიტეთ მასხრად აგვეგდო — იმას „ივერიაში“ და მე „დროებაში“ და კიდევ შევასრულეთ ორივემ და მახინჯი ჩანასახი დედის მუცელში გაწყალდა“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 523).

იელისის 7, 8 — გაზეთ „დროების“ №№ 89, 90-ში ქვეყნდება იაკობის კრიტიკული წერილი — „ერთი მუჭა წიგნი, ათი მუჭა სულელობა, ანუ მდივანოვის ანბანი“ — ხელმოწერით კ: კალმახელიძე.

„თუმცა მდივანოვის ანბანი არსებობს აგერ თოთხმეტ-თხუთმეტი წელიწადია, მაგრამ მისი წაკითხვა და გაცნობა მხოლოდ ეხლა მოვახერხეთ. კაი ხანია მე ისე ვუღიბო არ მიცინია, როგორც ვიცინებ ამ წიგნის კითხვის დროსა...“

მაგრამ სიცილი მალე ვადამექცა სიმწუხარეთ, როცა მოვიგონე, რომ ეს სასაცილო, სამასხარო და უგუნურებით საესე წიგნი ამდენი ხანია იფინება ჩვენ ხალხში და ეხლა მერვე გამოცემით დაბეჭდილია. შვიდ გასაღებულ გამოცემას ბევრი ზარალი და ვნება უნდა მიეცა პატარა და დიდი ქართველების გონებისათვის!..

ჩვენ, რასაკვირველია, მოშორებული ვართ იმ განზრახვას, რომ მდივანოვის ანბანი ვრცელათ გავარჩიოთ. ეს მეტათ დიდი პატივი იქნება მისთვის. ჩვენ გვსურს მხოლოდ გაკვრით ზოგიერთა მისი სასაცილო და უაზრო მხარეები გამოვავსკაროთ საქვეყნოთა“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 52).

იელისის 23 — გაზეთი „ტიფლისკი ვესტნიკი“ (№ 135) მეთაურის სახით ბეჭდავს იაკობის წერილს (Тифлис, 23-го июля) საშუალო სასწავლებლებში ქართველ მოსწავლეთა რაოდენობის გაზრდის საკითხის შესახებ.

აგვისტო 28 — სოფელ კავთისხევში მყოფი იაკობი ამთავრებს წერილს «Карталиния» ქართველ-სომეხთა ურთიერთობის შესახებ და გამოსაქვეყნებლად აძლევს გაზეთ „ტიფლისკი ვესტნიკის“ რედაქციას.

სექტემბრის 6, 7 — გაზეთი „ტიფლისკი ვესტნიკი“ (№ № 192, 193) ბეჭდავს წერილს «Карталиния» — ხელმოწერით Я. Свინюндзе.

სექტემბრის 26, 27 — „ტიფლისკი ვესტნიკი“ (№ № 209, 210) მეთაურის სახით ბეჭდავს წერილს (Тифлис, 26-го сентября) აფხაზეთის ტერიტორიის შესახებ.

ოქტომბრის 6 — გაზეთ „ივერიის“ № 32-ში იბეჭდება იაკობის წერილი „თბილისის სამხედრო გიმნაზიაში მისაღებ ეგზამენების გამო“. წერილის დასასრული იბეჭდება 13 ოქტომბერს № 33-ში. წერილი ქვეყნდება ინიციალებით „გ. ი.“.

წერილის ავტორი აყენებს საკითხს: დააწესონ მოსამზადებელი კლასები ყოველგვარი სასწავლებლისათვის.

ნოემბრის 5, 7—9, 11, 12 — გაზეთი „ტიფლისკი ვესტნიკი“ (№ № 243—246, 248, 249) მეთაურების სახით (Тифлис, 5-го ноября) ბეჭდავს იაკობის წერილს ქართველების აფხაზეთში ჩასახლების შესახებ (თხზ., ტ. 1, 1952, სათაურით: „ვინ უნდა იქნეს დასახლებული აფხაზეთში“).

წერილი გამოწვეული იყო ვაზ. „კავკაზის“ № 207-ში გამოქვეყნებული სოხუმის ოლქის უფროსის ვედენსკის სტატიით «К вопросу о будущей колонизации Абхазии», რომელიც, თავის მხრივ, მიმართული იყო იაკობის წერილების (ტიფლისკი ვესტნიკი, № № 209, 210) წინააღმდეგ.

ამ პოლემიკის არსს იაკობი მოგვიანებით ასე განმარტავს: აფხაზეთის დასახლების საკითხის „გადაწყვეტა მთავრობაზე იყო დამო-

კიდებული, ამიტომ სტატია დაწვერე რუსულად და დაბეჭდე 1878 წელს [უნდა იყოს 1877 წ.] «Тифлисский вестник»-ში, რომლის მუდმივი თანამშრომელი ვიყავი მაშინ. წერილი პატარა არ იყო და ორს ნომერში იქმნა დაბეჭდილი მეთაურად. ამ წერილში მე ის აზრი გამყვანდა, რომ საუკეთესო მოსახლეთა კონტინგენტს დაცარიელებულს აფხაზეთისათვის შეადგენენ მეგრელები, ბარის იმერლები და ბარისავე გურულები მეთქი. ამ წერილის წინააღმდეგ „კავკაზში“ დაბეჭდა წერილი მაშინდელმა სოსუმის ოკრუგის უფროსმა ბ-ნმა ვედენსკიმ. მაშინ მე მის პასუხად საკითხი უფრო ფართოდ დავაყენე, საგანი გამოვივლიე ყოველი მხრივ და დაწვერე ვრცელი წერილი, რომელიც იმავე გაზეთში დაბეჭდილ იქმნა მეთაურებადვე თორმეტს ნომერში ზედი-ზედ მე მოველოდებოდი მეორედ გამოლაშქრებას ვედენსკის მხრივ; მაგრამ სასიამოვნოდ მოვტყუვდი. ეს ავტორი პირადად გამოცხადდა გაზეთის რედაქციაში და, ჩვენ განსაცვიფრებლად, უთხრა რედაქტორს თავადს ბებუთოვს: „ესდებ კალამს და არამც თუ ერთს სიტყვასაც აღარ ვიტყვი წინააღმდეგ, არამედ ამ დღიდან მოსარჩლე შევიქნები იმ აზრისა, რომელიც სრული საფუძვლიანობით არის განმარტებული თქვენს გაზეთშიო“. და ასეც მოიტკა“ (თხზ., ტ. 3, 1954, გვ. 317).

ნომბრის 13 — თბილისის სასულიერო სასწავლებლის მასწავლებელი ეფრემ მარჯანიძე განცხადებით მიმართავს ამავე სასწავლებლის მმართველობას ი. გოგებაშვილის „ბუნების კარის“ ძირითად სახელმძღვანელოდ შემოღების შესახებ.

«Заявляя вновь о книге „бუნების კარი“, как об единственной в нашей педагогической литературе, удовлетворительной книге, для чтения в начальных классах, позволяю себе надеяться, что правление училища примет на себя труд хлопотать пред кем следует, чтобы учителям старших подготовительных классов духовного экзархата дозволено было, по примеру учительского института и других учебных заведений города Тифлиса, книгу «Дверь к природе» иметь не в качестве пособия, а в качестве основной книги для классного чтения, так как она обладает несомненно важными педагогическими достоинствами» (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი. დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 46).

4 ი. გორგაძე, ნ. გურგენიძე, მ. საჯავაძე

იანვრის 19, 24 — გაზეთი „ტიფლისკი ვესტნიკი“ (№ № 15, 19) მეთაურის სახით ბეჭდავს იაკობის წერილებს უსათაუროდ (თხზ., ტ. 1, სათაურით: „თბილისის სასულიერო სემინარია“).

თებერვლის 8, 9 — „ტიფლისკი ვესტნიკი“ (№ № 31, 32) უსათაუროდ და ხელმოუწერლად ბეჭდავს იაკობის ნააზრევს, რომელშიც ასაბუთებს მშობლიურ ენაზე სწავლების აუცილებლობას. წერილები მიმართულია სამასწავლებლო ინსტიტუტის დირექტორის — ზახაროვის წინააღმდეგ, რომელიც ინსტიტუტთან არსებულ ორკლასიან სამოქალაქო სასწავლებელში საერთოდ უარყოფდა მშობლიურ ენაზე სწავლებას.

აპრილის 20 — საქართველოს ეგზარქოსად იოანიკის დანიშვნის შესახებ „ტიფლისკი ვესტნიკის“ № 86-ში მეთაურ წერილად ქვეყნდება (Тифлис, 20 апреля) იაკობის წერილი.

იენისის დასაწყისი — გამოდის „დედა ენა ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი სახალხო შკოლებისათვის“, მეორე შესწორებული გამოცემა, 1878, 159 გვ.

ივლისის 20 — გაზეთი „დროება“ (№ 145) საზოგადოებას აუწყებს იაკობ გოგებაშვილის მიერ საბავშვო წიგნების „პატარა ბიბლიოთეკის“ სერიით გამოცემის შესახებ:

„ჩვენ შევიტყვეთ, რომ ერთგული და კეთილსინდისიანი მოღვაწე ჩვენი პედაგოგიური ლიტერატურისა უფ. იაკობ გოგებაშვილი აპირებს ჩვენი შკოლებისათვის პატარ-პატარა ადვილ საკითხავ წიგნების გამოცემას, რომელთაც ერქმევა საზოგადო სახელი „პატარა ბიბლიოთეკა“. პირველ შემთხვევისათვის, როგორც გავიგეთ, ის ლაბულეს ჩინებულს ზღაპარს „ფაშა მწყემსს“ აბეჭდინებს. საზოგადო ხასიათი ამ წიგნებისა ისეთი იქმნება, რომ ერთსა და იმავე დროს ჩვენი შკოლებისათვისაც ადვილად გასაგები და სასარგებლო უნდა იყვნენ და ხალხისათვისაც. თითო წიგნის ფასი ორ შაურზე მომეტებული არ იქნებაო“.

ივლისის ბოლო — ი. გოგებაშვილის რედაქციით გამოდის „პატარა ბიბლიოთეკის“ სერიის პირველი წიგნი სახელწოდებით: „მეფე ხე-“

ლოსანი. — ფაშა-მწყემსი“. ტფ., 1878, 64 გვ. (წიგნში შესულია მე-სამე მოთხრობა „ყმაწვილის გამოღვიბება“).

„დაიბეჭდა და ისყიდება „პატარა ბიბლიოთეკა“, წიგნი პირველი, რომელიც შეიცავს სამ საყმაწვილო მოთხრობასა, ი- გოგებაშვილის რედაქციით“ („დროება“, 1878, № 154).

აგვისტო — ჟურნალი „ივერია“ (№ 30) აქვეყნებს ივ. როსტომაშვილის (ვანოს ხელმოწერით) ვრცელ წერილს „ორიოდე სიტყვა ჩვენს საყმაწვილო ლიტერატურაზე“, რომელიც მთლიანად ეძღვნება იაკობის რედაქციით გამოსულ „პატარა ბიბლიოთეკას“. რეცენზენტი აღნიშნავს:

„ამ დღეებში ტფილისში გამოვიდა ერთი პატარა, მაგრამ ფრიად სასარგებლო წიგნი, სათაურით „პატარა ბიბლიოთეკა“, რომლის რედაქცია აპირებს ამგვარ წიგნების დროგამოშვებით გამოცემას... გამომცემელს ჰსურს შემდეგში, თუ გარემოებამ ხელი გაუმართა, „პატარა ბიბლიოთეკა“ გადააქციოს საყმაწვილო თვიურ ჟურნალად... ეს მოვლენა და ეს პირველი დაწყება უფ. გოგებაშვილისა, ძლიერ კეთილი დაწყება და განზრახვაა ჩვენში, ამიტომ ქართველ საზოგადოებას ვალი ედება, ამ დაწყებას მხარი მისცეს და ხელი გაუმართოს ამ ახლად დაბადებულს „პატარა ბიბლიოთეკას“.

აგვისტოს 10 — გაზეთი „დროება“ (№ 161) იაკობ სვიმონის ძის ხელმოწერით ბეჭდავს ი. გოგებაშვილის წერილს „მცირე შენიშვნა ახალ საქმეზედ“, რომელშიც აღწერილია, თუ „ვინ და როგორ გადაიღო ნოტებზე ქართული ხალხური სიმღერები სახალხო სკოლებისათვის“ (ამავე სახელწოდებით შეტანილია თხზ., ტ. 1).

სექტემბრის 30 — გაზეთი „დროება“ (№ 197) მეთაურ წერილად ბეჭდავს იაკობის წერილს „სოფლის მასწავლებელთა კრების ზოგიერთ გადაწყვეტილებაზედ“ (ხელმოწერა ი. გ.) წერილში იაკობი აყენებს საკითხს დაწყებით სკოლებში სწავლების ოთხ წლამდე გახანგრძლივების შესახებ.

სექტემბერი — იაკობის თაოსნობითა და უშუალო მონაწილეობით წიგნად გამოდის „სამშობლო ხმები. ყმაწვილებისათვის სამღერავე სახალხო სიმღერები გარდაღებული ნოტზედ ერთ-სამ და ოთხ ხმისათვის. შედგენილი მ. მაჭაყარიანისა“.

„თუმცა ჩვენ ყოველი ღონისძიება ვიხმარეთ, რომ სიმღერების გამოცემა ყოფილიყო უნაკლო, მაგრამ რადგანაც მაინც შესაძლებელი იყო შეცდომების შეპარვა, ამიტომ გადავსჯერით, რომ პირველად გამოგვეცა მცირე რიცხვი, მარტო 300 ეგზემპლარი, მოგვესმინა მცოდნე პირთა მსჯელობანი და მეორე გამოცემისათვის მოგვეხდინა ცვლილებანი, თუ ეს საჭირო აღმოჩნდებოდა..“

ლექსები სიმღერებისათვის იმ გვარნი ამოვარჩიე, რომელნიც ან პოეტურის მხრით არიან ჩინებულნი, ან კეთილ-აზროვანნი და პედაგოგიური შინაარსი აქვთ.

გამოცემა შეადგენს სრულს საკუთრებას მიხეილ მაჭავარიანისასა, რომელმაც საქები ერთგულებით იშრომა ამ კეთილის საქმისათვის“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 255, 257).

ოქტომბრის 4, 5 — გაზეთი „დროება“ (№ № 200, 201) „ვინმე დამსწრის“ ხელმოწერით ბეჭდავს წერილს „მასწავლებელთა კრებაზედ (პასუხი უფ. ი. გ. — ს)“, რომელშიც გაკრიტიკებულია „ბუნების კარი“ და იგი მიიჩნევს უვარგისად.

ოქტომბრის 31 — გაზეთ „ობზორის“ (№ 291) ფურცლებზე გამოქვეყნებულ „საკვირაო საუბრებში“ («Воскресные беседы») ნიკო ნიკოლაძე ეხება თბილისის სასულიერო სასწავლებელში 1873 წელს (ხუთი წლის შემდეგ?) რევიზორ კერსკის მიერ ჩატარებულ რევიზიას, ცილისწამებლურად და უდიერად მოიხსენიებს იაკობ გოგებაშვილს.

„ამ დღეებში გავეცანი ბატ. კერსკის საკმაოდ საინტერესო საანგარიშო მოხსენებას — 1873 წელს თბილისის სასულიერო სასწავლებელში ჩატარებული რევიზიის შესახებ. ეს საანგარიშო მოხსენება საკმაოდ უცნაურ აზრს იწვევს ჩემში, — წერს ნ. ნიკოლაძე, — ვინ იფიქრებდა, რომ ჩვენს დროში, კეთილმოქმედ რეფორმებსა და პროგრესზე ყვირილის შემდეგ, ცხოვრობდნენ და მოქმედებდნენ წმინდა სიხლის მაგნიციკები? — და შემდეგ ვკითხულობთ:

„ბატ. გოგებაშვილისა და K^o მსგავსი ბრიყვები [?!] ყოველთვის ასეთ შედეგებს აღწევენ .. მაგრამ მითხარით, თუ ღმერთი გწამთ, განა სერიოზული და პატიოსანი ქართველები, რომელთაც სურთ გულწრფელად და ბნელი აზრების გარეშე ემსახურონ საკუთარი ქვეყნის განვითარებას, დამნაშავენი არიან ბატ. ტურიევის ან გოგებაშვილის სიბრიყვეში? თუ ეს უკანასკნელნი დამნაშავენი არიან რამეში და სა-

ქმე აქამდე მივიდა, დასაჯეთ ისინი. მაგრამ ბატ. კერსკი თვითონ წერს, რომ ბატ. გოგებაშვილი ნორმალური ადამიანი არაა, ხოლო ბატ. ტურიევი მხოლოდ უბადრუკი მატყუარაა“ (ნ. ნიკოლაძე, თხზულებანი, ტ. 6, გვ. 643, 645).

ნომბერი — გაზეთების „ობზორისა“ და „ტიფლისკი ვესტნიკის“ ფურცლებზე იმართება პოლემიკა ნიკო ნიკოლაძესა და იაკობ გოგებაშვილს შორის.

იაკობი თავს იმართლებს ნიკო ნიკოლაძის ცილისწამებისაგან. აქვეყნებს საპასუხო წერილებს „ტიფლისკი ვესტნიკში“ (№ № 244, 247), „ობზორში“ (№ 294) «Ответ г. Николадзе» და კვლავ „ტიფლისკი ვესტნიკში“ (№ 256 «Последний ответ г. Николадзе».

ნიკო ნიკოლაძე იაკობ გოგებაშვილს უარყოფითად მოიხსენიებს „ობზორში“ (№ № 294, 296) გამოქვეყნებულ „საკვირაო საუბრებში“, აგრეთვე ამავე გაზეთის № 308-ში მთლიანად მიუძღვნის წერილს «Снова о Гогобашвили».

ნომბრის 12 — გაზეთ „ტიფლისკი ვესტნიკის“ № 253-ში ქვეყნდება იაკობის ავტობიოგრაფიული ხასიათის წერილი — «О моей деятельности в качестве смотрителя Тифлисского духовного училища».

„მანამ შეუდგებოდე ბ-ნ კერსკის ანგარიშის განხილვას, თანახმად დაპირებისა, გაგაცნობთ ჩემი, როგორც ზედამხედველის მოღვაწეობის მოკლე ისტორიას, რაკი უკანასკნელ დროს თავს მესხმიან ამ მოღვაწეობის გამო“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 176).

* * *

— ამ წელს (?) იაკობი მუშაობს გერასიმე კალანდარიშვილის მიერ შედგენილი სახელმძღვანელოს — „პირველი დასაწყისი კურსი რუსული ენისა ქართველთათვის“ რედაქცია-შესწორებაზე.

1879

იანვრის დასაწყისი (?) — ჟურნალ „ივერიის“ პირველი ნომრისათვის ამზადებს მიმოხილვას სახალხო განათლების საკითხებზე.

თებერვლის 3 — გამოდის ჟურნალ „ივერიის“ იანვრის ნომერი, რომელშიც მოთავსებულია ილია ჭავჭავაძისა და იაკობის ერთობლივი სტატია — „შინაური მიმოხილვა. 1879 წელი. იანვარი“.

მკვლევარ პ. ინგოროყვას აზრით, აღნიშნული მიმოხილვის დასაწყისი ეკუთვნის ილიას, ხოლო დაბოლოება, დაწყებული აბზაციდან „ამ იმედს აძლიერებს და ფრთებს ასხამს გარემოება...“, ეკუთვნის იაკობს (ი. ჭავჭავაძე, თსკ, ტ. V, 1955, გვ. 174—185).

მარტი — გაზეთ „ობზორის“ № 399-ში, ნ. ნიკოლაძე ბეჭდავს წერილს (Грузинская апатия, элегия в прозе), რომელშიც ატარებს აზრს, რომ გოგებაშვილის „დედა ენა“ შექმნილია უშინსკის „როდნოე სლოვოს“ გავლენით.

მაისის 15 — თბილისის საადგილმამულო ბანკის შენობაში დიმიტრი ყიფიანი ხსნის „ქართველთა შორის წერა-კითხვის საზოგადოების“ პირველ სხდომას. სხდომას ესწრება 28 წევრი, მათ შორის გრ. ორბელიანი;

საზოგადოების გამგეობის წევრებად ირჩევენ დ. ყიფიანს, ი. ჭავჭავაძეს, ი. გოგებაშვილს, ნ. ცხვედაძეს, ივ. მაჩაბელს, აღ. სარაჯიშვილს, რ. ერისთავს („დროება“, 1879, № 101).

მაისის 17 — მონაწილეობს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის მეორე სხდომაში, სადაც განიხილავენ საზოგადოების შემოსავალ-გასავალს.

ივნისის 21, 22 — გაზეთი „კავკაზი“ (№№ 137, 138) ბეჭდავს გ. იოსელიანის დადებით რეცენზიას ი. გოგებაშვილის „დედა ენის“ მეორე გამოცემაზე.

ივლისის 11 — კავთისხევიდან თბილისში წერილს უგზავნის იონა მეუნარგიას. თხოვს პლატონ იოსელიანსა და დავით ჩუბინაშვილის ქართული გრამატიკის სახელმძღვანელოების გაგზავნას, აგრეთვე წერა-კითხვის საზოგადოების წესდების 50 ეგზემპლარის გაგზავნას.

ივლისის 15 — გაზეთი „დროება“ (№ 146) საზოგადოებას აუწყებს, რომ ი. გოგებაშვილს, პ. უმიკაშვილს და დიმ. ჯანაშვილს განზრახული აქვთ ქართული ენის გრამატიკის შედგენა.

იელისი-აგვისტო (?) — კავთისხევიდან წერილს სწერს იონა მეუნარგიას. სთხოვს გაუგზავნოს გერასიმე კალანდარიშვილის რუსული ენის სახელმძღვანელოს სასიგნალო ეგზემპლარი (იაკობთან შეთანხმებით იონა მეუნარგიას დაუალბული აქვს გ. კალანდარიშვილის რუსული ენის სახელმძღვანელოს ბეჭდვის ხელმძღვანელობა).

აგვისტო-სექტემბერი(?) — იაკობის რედაქციითა და მისივე წინასიტყვაობით გამოდის გერასიმე კალანდარიშვილის მიერ ქართული სკოლებისათვის შედგენილი რუსული ენის სახელმძღვანელოს მე-9 გადამუშავებული გამოცემა.

წიგნის წინასიტყვაობაში ნათელყოფილია ის არსებითი ცვლილებები, რაც განიცადა წიგნმა ი. გოგებაშვილის გადამუშავების შემდეგ.

ნოემბრის 3 — იაკობი მონაწილეობს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის სხდომაში, რომელსაც უდგენს წინადადებებს თბილისში ქართული სკოლის გახსნის, სახელმძღვანელოების შედგენისა და მასწავლებელთა კადრების შერჩევის შესახებ. იაკობის ამ წინადადებების განხილვის შედეგად სხდომა იღებს შესაბამის დადგენილებას. სხდომას, გარდა გოგებაშვილისა, ესწრებიან ი. ჭავჭავაძე, ნ. ცხვედაძე, ი. მაჩაბელი. არ იყო საზოგადოების თავმჯდომარე დ. ყიფიანი.

ნოემბრის 18 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების თავმჯდომარე დიმიტრი ყიფიანი დაწვრილებით ეცნობა ი. გოგებაშვილის წინადადებებს, რომლებიც 3 ნოემბერს განიხილა საზოგადოების გამგეობამ, ურთავს შენიშვნებს, რომ მისი წინადადებები მეორედ იქნეს განხილული მისი თანდასწრებით (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 332—333).

დეკემბრის 18 — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას იაკობი განმეორებით, რამდენადმე შეცვლილი სახით უდგენს მოხსენებას თბილისში ქართული სახალხო სკოლის გახსნის შესახებ (იგივეს, რაც 3 ნოემბრის სხდომას წარუდგინა).

1880

იანვრის 4, 5 — გაზეთ „დროების“ (№ № 2, 3) ფურცლებზე ქვეყნდება იაკობის წერილი „ხე ნაყოფით იცნობების“, რომელშიც ავტორი

მკაცრად აკრიტიკებს ქრისტიანობის აღმადგენელი საზოგადოების სკოლების ხელმძღვანელობას ამ სკოლებიდან მშობლიური ენის განდევნის გამო.

„ქრისტიანობის აღმადგენელი საზოგადოების სკოლების საფუძველს, ქვა-კუთხედს დედა-ენა როდი შეადგენს. ეს ძალიან ცოტა ვსთქვით. დედა-ენა სრულიად გამოძევებულია. მასწავლებელს აკრძალული აქვს მისი ხმარება პირველი ოთხი თვის შემდეგ. ყველაფერი, ყოველი საგანი უთუოდ, მიუცილებლად გაუგებარს რუსულს ენაზედ უნდა ასწავლოს. ამითაც არა თავდება დედა-ენის შევიწროება. ქართული ენა სრულიად გამოკლებულია საგნების რიცხვიდან, არც ერთი საათი არ არის დადებული მისი სწავლებისათვის. დედა-ენას ჩამორთმეული აქვს ყოველი უფლება და ისიც სად? საცა ის უნდა იყოს ცენტრი, დედა-ბოძი, ბურჯი შენობისა...“

დედა-ენის გამოძევება შეადგენს სასიკვდილო სენს ქრისტიანობის აღმადგენელ საზოგადოების სკოლებისას“.

იანვრის 20 — „დროების“ № 15-ში ქვეყნდება იაკობის „წერილი რედაქციისადმი“. წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ყრილობის წინ იაკობი აყენებს მოთხოვნას მმართველობის წევრთა ექვსი ერთეულით გაზრდის შესახებ.

„რადგანაც სფერა, ასპარეზი საზოგადოების მოქმედებისა არის მთელი საქართველო, ამიტომ ეს ექვსი ახალი წევრი იმ სახით უნდა იქმნას ამორჩეული, რომ ყოველ კუთხეს საქართველოსას ჰყვანდეს თავისი წარმომადგენელი მმართველობაში. ეხლანდელი მისი წევრები სულ ქართლ-კახელები არიან. იმერეთი, სამეგრელო, გურია, რაჭა, ახალციხის მხარე და თუშ-ფშავ-ხევსურეთი მოკლებულნი არიან წარმომადგენლებსა“.

იანვრის 22 — გაზეთი „დროება“ (№ 16) ბეჭდავს იაკობის წერილს „მზათა ვართ?“ რომელშიც ავტორი ეხება კავკასიაში, კერძოდ, თბილისში უნივერსიტეტის დაარსების საკითხს. ამ საკითხის ნორმალურად გადასაწყვეტად ავტორი მოითხოვს ქართველ მოსწავლეთა რიცხვის გაზრდას „...იმ ნორმამდის, იმ ხარისხამდის, რომელიც შესაბამება ჩვენი ერის რაოდენობას და იმ ადგილს, რომელიც სჭერია და უნდა ეჭიროს მას კავკასიის ერთა კრებულში“.

გაზეთის ამავე ნომრის „ახალ ამბებში“ გადმოცემულია წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების კრების მოკლე ანგარიში და

ამ კრებაზე ი. გოგებაშვილის მიერ წარმოთქმული სიტყვის მთავარი აზრი — საქართველოს ყველა კუთხეს ყავდეს თავისი წარმომადგენელი საზოგადოების გამგეობაში.

თებერვლის 8 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უდგენს მოხსენებით ბარათს წინადადებებით საზოგადოების მატერიალურ (ქონებრივ) მდგომარეობათა გაუმჯობესების ღონისძიებათა შესახებ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 182).

თებერვლის 9, 10, 12 — გაზეთ „დროების“ (№ № 31, 32, 33) ფურცლებზე სიმონის ძის ხელმოწერით იბეჭდება იაკობის „ზოგიერთი შენიშვნები“, რომლებიც შეეხება ქართველებისა და საქართველოს ისტორიას მე-18 საუკუნეში.

სექტემბრის 5 — გაზეთი „დროება“ (№ 187) „ამერის“ ხელმოწერით ბეჭდავს იაკობის წერილს „იმერეთის სახალხო სკოლების მასწავლებელთა კრებას“ (თხზ., ტ. 1 სათაურით: „დასავლეთ საქართველოს სკოლების მასწავლებელთა კრებას“).

სექტემბრის 29 — რუსეთის სახალხო განათლების სამინისტროს სამეცნიერო კომიტეტი იხილავს დოცენტ ალ. ცაგარლის დადებით რეცენზიას „დედა-ენასა“ და „ბუნების კარზე“, სადაც აღნიშნულია: «Составитель этих учебников Я. Гогешавили известен, как весьма добросовестный, сведущий трудолюбивый педагог, в течение более 15 лет издавший несколько прекрасных учебников на грузинском, выдержавших по несколько изданий... в настоящем виде эти труды г. Гогешавили несравненно выше всех других известных грузинских учебников этого рода и вполне удовлетворяют требованиям рациональной педагогики... книги смело можно рекомендовать, предпочтительно пред другими, к принятию в качестве учебников в грузинских школах».

კომიტეტი ეთანხმება ალ. ცაგარლის გამოსხაურებას და ღებულობს გადაწყვეტილებას ქართულ სკოლაში მათი სახელმძღვანელოდ შემოღების შესახებ (Циркуляры по управлению Кавказским учебным округом, 1880, № 12, с. 639—641).

ოქტომბრის 3, 4 — გაზეთი „დროება“ (№ № 208, 209) ბეჭდავს ნ. ბაღელიძის ანგარიშს „ქუთაისის მასწავლებელთა კრება 25 ენკე-

ნისტვეს“, რომელშიც გადმოცემულია კ. ლორთქიფანიძისა და დ. ღამ-
ბაშიძის აზრები ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებზე და დედა
ენასა „და „ბუნების კარზე“.

ნოემბრის 15 — გაზეთ „დროების“ (№ 241) საშუალებით რაფ. ერი-
სთავი, ი. გოგებაშვილი და ი. მეუნარგია საზოგადოებას აუწყებს „ვეფ-
ხისტყაოსნის“ სარედაქციო კომიტეტის შექმნისა და მცოდნე პირთა
მოწვევის შესახებ.

ნოემბრის 24 — მონაწილეობს „ვეფხისტყაოსნის“ რედაქციის პირ-
ველ სხდომაში.

„ორშაბათ საღამოს, 24 ნოემბერს, მოხდა პირველი ყრილობა ქარ-
თულ მწერლობის მოყვარულთა, რომელთაც აქვს განზრახვა დაბეჭ-
დილი „ვეფხისტყაოსანი“ შეათანხმონ ხელთაწერ „ვეფხისტყაოს-
ნებს“ („დროება“, 1880, 27 ნოემბ., № 250).

1881

იანვრის 13 — გაზეთ „დროების“ № 8-ში ი. სიმონიძის ხელმო-
წერით ქვეყნდება იაკობის წერილი „ტყუილს მოკლე ფეხები ასხია“. ავტორი ამხელს იმ მოხელეებს, რომლებიც „...ამტკიცებენ, რომ სა-
მეგრელოს ხალხს სურს პირველი დღეები დგანვე სკო-
ლაში ასწავლონ პარალელურად, ტოლად ქართული და რუ-
სული“.

იანვრის 18 — „დროება“ (№ 12) ახალ ამბებში მკითხველს აუწყ-
ებს პროფ. ალ. ცაგარლის მიერ გამოთქმულ დადებით აზრს იაკობ
გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებზე, რომლებიც წარდგენილი იყო
რუსეთის სახალხო განათლების სამინისტროს სამეცნიერო კომიტეტ-
ში.

თებერვალი(?) — გამოდის მესამე გამოცემა წიგნისა „დედა ენა
ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი სახალხო შკოლებისათვის“,
შედგენილი ი. გოგებაშვილისაგან. მესამე გადასწორებული გამოცე-
მა. 1881, 158 გვ.

თებერვალი-მარტი — იაკობი მონაწილეობს „ვეფხისტყაოსნის“
შემსწორებელი სარედაქციო კომისიის სხდომაში.

მარტის 8, 17 — გაზეთი „დროება“ (№№ 50, 57) მეთაურ წერილებად („ტფილისი, 8 მარტი“, „ტფილისი, 9 მარტი“) ბეჭდავს იაკობის წერილს, რომელიც მიმართულია კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველის — იანოვსკის სასწავლო გეგმის წინააღმდეგ, ამასთან ავტორი მიუთითებს იმ წინააღმდეგობაზე, რომელიც არსებობს სასწავლო გეგმასა და გაზეთ „კავკასიის“ ფურცლებზე გამოქვეყნებულ იმავე იანოვსკის წერილს შორის.

თავისი ამ წერილის შესახებ იაკობი ვაძმოგვცემს:

„...წერილი იანოვსკისა დაბეჭდილი იყო გაზეთს „კავკასიში“ და იპყრობდა მის შეხედულობას სასაღბო სკოლების მოწყობის შესახებ ჩვენს ქვეყანაში. პასუხის დაწერა რედაქციამ მე დამავალა, მაგრამ მე მივუგე: საჭიროა უფრო გამოჩენილმა და გავლენიანმა ქართველმა გასცეს პასუხი, მაგალითად ილია ჭავჭავაძემ, ყველა საჭირო მასალას ილიას მე თვითონ მივუტან; სამაგიეროდ, როცა ამ დღეებში იანოვსკის პლანი გამოვა, მის გარჩევას მე ვკისრულობ შეთქი. და ასეც მოხდა“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 237).

მარტის 25 — ქვეყნდება იაკობის წერილი „განათლების მდგომარეობა საქართველოში 1880 წელს“ („დროება“, 1881, № 64).

აპრილი — ჟურნალ „იმედის“ № 3—4-ში ქვეყნდება „გადაღმელის“ ხელმოწერით ანთიმოზ ჯუღელის უარყოფითი რეცენზია ი. გოგებაშვილის „დედა ენის“ მესამე გამოცემაზე.

აპრილის 12, 22 — გაზეთი „დროება“ (№№ 77, 82) მეთაურების სახით („ტფილისი, 12 აპრილს“) ბეჭდავს იაკობის ორ წერილს ირლანდიის შესახებ და გლადსტონის რეფორმის პროექტზე (თხზ., ტ. 1, სათაურით: „ირლანდიას უთენდება“).

აპრილის 26 — „დროება“ № 85 მეთაურის სახით („ტფილისი, 25 აპრილს“) ბეჭდავს იაკობის წერილს თელავისა და თბილისის წმინდანინოს სასწავლებლების შესახებ.

მაისის 28 — გაზეთ „დროების“ № 109-ში მეთაურის სახით ხელმოწერლად იბეჭდება იაკობის წერილი „სამღვდელოთა კრებას, ტფილისი, 27 მაისი“ (თხზ., ტ. 1, სათაურით: „აღმოსავლეთ საქართველოს სამღვდელოების კრებას“), რომლითაც იაკობი კრების მონაწილეებს მოუწოდებს, „...ბეჯითად და მტკიცედ მოითხოვოს მთავრობისაგან ორი

რამ: პირველად, ქართული ენის კათედრის დადგენა ყველა სასულიერო სასწავლებელში სავალდებულოა, საქალებოში და სემინარიებში ვრცელი პროგრამით, რომელიც უნდა, სხვათა შორის, შეიცავდეს: ქართულს გრამატიკას, გეოგრაფიას და ისტორიას. მასწავლებლები ქართული ენისა და ლიტერატურისა უნდა იქმნენ ჩარიცხულნი შტატში და გათანასწორებულნი სხვა სავნების მასწავლებლებთან როგორც ჯამაგირით, ისე ყოველ-გვარი უფლებით.

მეორედ, უნდა მთავრობამ წესად დასდოს, რომ თბილისის სემინარიიდან ყოველ წლივ გაგზავნილი იქმნას სასულიერო აკადემიაში საეკლესიო ხარჯით არა ერთი მოწაფე, არამედ ოთხი მაინც“.

ენის 2 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის მინდობილობით იაკობი წერს რეცენზიას გ. ცამციევის (ძამსაშვილის) „საქართველოს შემოკლებულ ისტორიის“ ხელნაწერზე.

„საქართველოს შემოკლებული ისტორიის განხილვა მართველობისაგან საკუთრად მე მქონდა მონდობილი. მაგრამ, რადგანაც ეს საგანი ზედმიწევნით არა მაქვს შესწავლილი და შესაძლებელი იყო შეუცდომელად ვერ დამეფასებინა გარდმოცემული თხზულება, ამიტომ მე მივმართე დიმიტრი ზაქარიას ძეს ბაქრაძეს, როგორც გამოჩენილს ჩვენს მეისტორიეს, და ვთხოვე განეხილა გულდადებით შემოკლებული ისტორია საქართველოსი...“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 183—184).

ენისი-ივლისი — „ივერიის“ № № 6-სა და 7-ში ქვეყნდება იაკობის წერილი „უმეცრების ამაცობა (ეუძღენი სახალხო მასწავლებლებს)“, რომელიც წარმოადგენს პასუხს ჟურნალ „იმედის“ № 3—4-ში დაბეჭდილ გადაღმელის (ანთიმოზ ჯუღელის) რეცენზიაზე.

ივლისი-აგვისტო — ჟურნალი „იმედი“ № 7—8 ბეჭდავს გადაღმელის (ანთიმოზ ჯუღელის) საპასუხო წერილს იაკობ გოგებაშვილის წერილზე „უმეცრების ამაცობა“ — (სათაურით: „უფ. იაკ. გოგებაშვილის „უმეცრობის ამაცობა“).

ავვისტო-სექტემბერი — ჟერნალი „ივერია“ (№№ 8, 9) თავის ფურცლებზე სვიმონიძის ხელმოწერით ბეჭდავს იაკობის საისტორიო წერილს „რანი ვიყავით გუშინ?“ (აღნიშნული წერილის შემოკლებული ვარიანტი სათაურით: „ზოგიერთი შენიშვნები“ გამოქვეყნდა 1881 წ. გაზეთ „დროებაში“ №№ 31—33).

ამ წერილის შესახებ ავტორი მოგვიანებით შენიშნავს:

„ეს ისტორიული წერილი 12 წლის წინად დაიბეჭდა ჟურნ. „ივერიაში“. მის მახლობელ მიზეზად და ერთს უმთავრეს წყაროდ გახდა საქართველოს უკანასკნელის მეფის გიორგის მე-13-ს ცხოვრების აღწერა, რომელიც ეკუთვნის განსვენებულს პლატონ იოსელიანსა და რომელიც დაიბეჭდა იმავე ჟურნალში. პლატონ იოსელიანი იყო ბე მხურვალე და განვითარებული მამულიშვილისა და ფრიად პატივცემულის მოძღვრისა სამეფო კარის მღვდლისა, კჳონდა დაახლოებული ნაცნობობა რუსეთსა და საქართველოში ჩვენის სამეფოს გვარეულობის წვევრებთანა, კარგად იცნობდა მოსწრებულ გვამთა და თითქმის ყველაზედ უკეთესად შეეძლო, თვით სათავეშივე შეეტყო ნამდვილი და უტყუარნი ცნობანი საქართველოს ისტორიის უკანასკნელ ხანაზედ. მისი მოწმობა მით უმეტესად უნდა ჩაითვალოს მიუფერებლად და მიუდგომლად, რომ თუ ერთი ნახევრობით პლატონ იოსელიანი მოგაგონდებათ თავისს მამის მხურვალე მამულიშვილობას, მეორე ნახევრობით იგი იყო ნამდვილი მოხელე, ჩინოვნიკი“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 532).

ოქტომბრის 2 — წერილობით მოხსენებას უდგენს კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარ სამმართველოს თავისი წიგნებისა და სახელმძღვანელოების გამოსაცემად ფულადი დახმარებისათვის.

«Одно препятствие сильно тормозит мою деятельность — это неимение собственных средств к изданию своих книг. Издателями их являются армянские купцы, и это обстоятельство не только обуславливает мою бедность, тем более тяжелую, что я человек больной, но представляет существенные неудобства для школ, которые не всегда в свое время снабжаются необходимыми книгами, благодаря несправности издателей. Дать мне средства самому издавать свои книги значит не только помочь мне лично, но и оказать содействие школам и, вообще, народному образованию: ибо в этом случае школы будут получать книги всегда своевремен-

ნო, дешეველე ნუნეშნეო ი ლუჩშე იზდანიე» (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი. დოკუმენტ. მასალები. 1951, გვ. 50).

ოქტომბერ-ნოემბერი(?) — მონაწილეობს ილია წინამძღვრიშვილის მიერ გამართულ კრებაში. კრების მიზანია შეიმუშაოს წესდება, სასწავლო გეგმა და პროგრამები სამეურნეო სასწავლებლისათვის, რომლის დაარსება გადაწყვეტილი აქვს ილია წინამძღვრიშვილს თავის სოფელ წინამძღვრიანთ-კარში. კრებაზე იმართება მწვავე კამათი იაკობის წინადადების გამო. იმ მოტივით, რომ ასეთ გეგმას არ დამტკიცებდნენ.

„ეს კრებული, რამდენსამე სხდომაზე, ადვილად შეთანხმდა ყველფერში, მხოლოდ უთანხმოება დაიბადა ორის მუხლის შესახებ, რომელიც მე წაეყენე. პირველი მუხლი იყო ასეთი: სწავლება ყველა საგნებისა პირველი წლიდან დაწყებული მეექვსე წლის დასრულებამდინ უნდა მიდიოდეს ქართულს ენაზე. მეორე მუხლი წესად სდებდა: რუსულის ენის სწავლება სამეურნეო სასწავლებელში უნდა დაწყებულ იქმნას მესამე წლიდან. მთელმა კრებულმა ეს ორივე ჩემი აზრი იცნო სრულიად შეუწყნარებლად მთავრობის მიერ. ორივე ეს მუხლი პირდაპირ ეწინააღმდეგებაო აზრებსა და მიმართულებას მზრუნველის იანოვსკისასაო და იგი არას გზით არ დასთანხმდება მაგისტანა გეგმის დამტკიცებაზეო, და სამეურნეო სასწავლებელი გაუხსნელი დაგვრჩებაო. მე ვუბასუხე: ჩვენ ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს არა მზრუნველთან, არამედ თვით ნამესტნიკთან და მის თანამემწე სტაროსელსკისთან, რომელნიც მოკლებულნი არიან იმ ვიწრო ბიუროკრატიულს შეხედულებას, რომლითაც გამსჭვალულია იანოვსკი-მეთქი. მე წარვუდგინე სიტყვიერად ყველა ის საბუთები, რომელიც მოყვანილია ამ განმარტებითს წერილში, და დასასრულ ორივე მუხლი შეტანილი იქმნა სასწავლებლის წესდებაში, თუმცა ამასთან ყველანი შიშს აცხადებდნენ, რომ არც ერთი მუხლი შეწყნარებული არ იქნებაო. ბოლოს დამთავრდა წესდებაც, სამოსწავლო გეგმაც და პროგრამებიც... ილია ივანეს ძემ არ დააყოვნა და წარუდგინა დასამტკიცებლად სტაროსელსკის წესდებაც, პროგრამებიც და სამოსწავლო გეგმაც“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 411—412).

ნოემბრის 17 — გაზეთი „დროება“ (№ 240) ხელმოუწერლად ბეჭდავს იაკობის წერილს(?) მარტვილის სასულიერო სასწავლებლის შესახებ, სათაურით: „სამეგრელოს სასწავლებლის წეწვა-გლეჯა“.

ნომბრის 25 — გაზეთი „დროება“ (№ 249) ხელმოუწერლად ბეჭ-
დავს იაკობის წერილს(?) სათაურით: „ერთი 126 შემდგენთაგანი
„წერა-კითხვის საზოგადოებაზე“.

ნომბრის ბოლო(?) — იაკობი ადგენს განმარტებით წერილს სო-
ფელ წინამძღვრიანთკარში დასაარსებელი სამეურნეო სასწავლებლის
გეგმისათვის:

„გავიდა რამდენიმე კვირა, ჩემთან მთაწმინდაში ამობრძანდა ბ-ნი
წინამძღვრიშვილი და მწუხარებით მითხრა: კრებულის შიში გამარ-
თლდა: სტაროსელსკიმ მითხრა — მზრუნველი არა სთანხმდება ამ ორს
მუხლზე და თხოულობს მათ შეცვლას, თანახმად მის მიერ შედგენი-
ლის და მთავრობის მიერ დამტკიცებულის პლანისა ადგილობრივის
პირველ-დაწყებითს სკოლებისთვისო. მე მიუგე: მაცადეთ ერთი კვი-
რა, დავსწერ ვრცელს განმარტებითს წერილს ჩვენის სამოსწავლო
პლანისას და თქვენ მას წარუდგენთ სტაროსელსკისა... გულდადებით
გადაიკითხავს წერილსა, დარწმუნდება, რომ ჩვენი გეგმა სასარგებლოა
საქართველოსათვისაც და სახელმწიფოსათვისაც... დააჯერებს თვი-
თონ იანოვსკისა და თქვენ მიერ წარდგენილი ყველა წესდებულებანი
უცვლელად იქმნებიან დამტკიცებულნი.

ესეც მოხდა. შეწყნარებულ იქმნენ არა მარტო წესდება და პრო-
გრამები... არამედ თვით სამოსწავლო გეგმაც ხელუხლებლივ დამტკი-
ცებული მივიღეთ“ (იქვე, გვ. 412).

დეკემბერი — ჟურნალ „ივერიის“ № 12-ში ქვეყნდება იაკობის
მიერ შედგენილი „განმარტებითი წერილი სწავლების პლანისა, რომე-
ლიც მიღებული უნდა იქმნას სამეურნეო სკოლაში ს. წინამძღვრიანთ
კარს“.

„ეს განმარტებითი წერილი, ჩემ მიერ დაწერილი რუსულს ენაზე
მთავრობისათვის და წარდგენილი მასთან, სთარგმნა ქართულად ვანო
მაჩაბელმა და დაბეჭდა ჟურნალს „ივერიაში“, რომლის ფაქტიური
რედაქტორი იყო. მხოლოდ ჩვენ საჭიროდ დავინახეთ ბოლოში დამა-
ტება დაგვერთო ჟურნალ „ივერიის“ მკთხველთათვის, პოსკრიპტუმის
სახით...“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 412).

— ჟურნალის ამავე ნომერში ქვეყნდება იაკობის კრიტიკული წე-
რილი „იგავ-არაკნი, კრილოვისაგან და სიბრძნე-სიცრუიდგან, გალექ-
სილი თავ. რაფ. ერისთავისაგან“.

დეკემბრის 24 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას წარუდგენს მოხსენებით ბარათს (ივ. მაჩაბელთან ერთად, თუმც მოხსენებას ხელს აწერს მხოლოდ გოგებაშვილი) სასოფლო სკოლებისათვის გამგეობისაგან დახმარების აღმოჩენის შესახებ წიგნებისა და სასწავლო ნივთებით მომარაგების საქმეში.

1882

იანვარი(?) — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის დავალებით იაკობი ვანიხილავს ქუთაისის სააზნაურო სკოლის ანგარიშს. თავის შენიშვნებსა და დასკვნას წარადგენს წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობაში (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 336).

იანვრის 22 — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას დასამტკიცებლად უდგენს მის მიერ შედგენილ „წესს სახალხო სკოლების ბიბლიოთეკებისა“ (იქვე, გვ. 335).

იანვრის 27 — გაზეთი „შრომა“ (№ 4) აქვეყნებს ჟურნალ „ივერიის“ 1881 წ. № 12-ის ევ. მჭედლიძისეულ [ხელმოწერა ბოსლეველი] მიმოხილვას, რომელშიც სხვა წერილებთან ერთად განხილულია ი. გოგებაშვილის „განმარტებითი წერილი“ წინამძღვრიანთ-კარის სასოფლო სამეურნეო სკოლაზე.

თებერვალი — გამოდის და მკითხველებს ურიგდებათ „ივერიის“ პირველი ნომერი, რომელშიც დაბეჭდილია იაკობის წერილი „შინაური მიმოხილვა“ შემდეგი შინაარსით: შესავალი, მამულის სიყვარულის გრძნობას აღზრდა ეჭირება; ვისა ჰქვიან მამულის შეილი? იყაის თუ არა ჩვენ ასლა ნამდვილი მამულის შეილები; წმინდა თვისებანი ჩვენებურის მამულის სიყვარულის; მსგავსება ჩვენის მამულის შეილების და რუსეთის მოდასაველეთეთა; ქართველს საზოგადოებაში ეროვნულის გრძნობის გაღვიძება; ბ. ჩუბინაშვილის მიგებების მნიშვნელობა.

მიმოხილვა ცენზორის მიზეზით ქვეყნდება შემოკლებულად. ამის შესახებ ჟურნალის რედაქცია შენიშნავს: „ამ წიგნისათვის ვრცელ „შინაური მიმოხილვა“ იყო მომზადებული, მაგრამ ჯერჯერობით მხოლოდ პირველ თავს ეღირსა დაბეჭდვა და ისიც შემოკლებით, იმედს

არ ეკარგავთ, რომ მეორე და მესამე თავი შემდეგ წიგნში მაინც დაი-
ბეჭდება“.

„შინაური მიმოხილვის“ ავტორი წერილს იწყებს მობოდიშებით:

„ივერიის“ შინაურს მასპინძელს არა სცალღიან- იგი სხვა გვარს
მასპინძლობას გიწევთ. მე, როგორც შორი-ახლო მეზობელს, წილად
მხვდა ამ ჟამად გაუუმასპინძლდე მის ყოველ-თვიურს სტუმრებსა. მაგ-
რამ ბალა ეს არის, რომ ამ გვარ მასპინძლობას ჩვეული არა ვარ,
არა ვარ დახელოვნებული ამ ძნელს, მაგრამ მეტად საამურს საქმეში,
და შეიძლება ხამობა დამეტყოს. მაინც და მაინც ჩემგან სტუმარი
სრულიად არ უნდა მოელოდეს იმ გვარ შექცევას, რომლითაც იგი გა-
ნებიერებული ჰყავს შინაურს მასპინძელსა“.

ამ „შინაური მიმოხილვის“ ავტორობის შესახებ მოგვიანებით ია-
კობი შენიშნავს: „ვინ იყო აქ მოხსენებული ყოველ-თვიური მასპინ-
ძელი? ბ-ნმა არჩილ ჯორჯაძემ „ცნობის ფურცელში“ ამ მასპინძლად
ჩასთვალა რომელიღაც თანამშრომელი ჟურნალის „ივერიისა“ — და
თქვენს წინ მღებარე მიმოხილვის ავტორად კი დასახა თვითონ რე-
დაქტორი ილია ჭავჭავაძე. ნამდვილად კი საქმე სრულიად სხვანაირად
იყო. ყოველ-თვიურს მასპინძლობას ჟურნალში მკითხველებს უწევდა
პირადად თვითონ რედაქტორი- მხოლოდ ამ მიმოხილვისათვის მან ვერ
მოიცალა, რადგან ბანკის საქმეებისათვის ბაქოში წავიდა და დამავა-
ლა დამეწერა მიმოხილვა ჟურნალისათვის, რაც დიდი სიამოვნებით
შევასრულე, ამ მიმოხილვის გარდა მე დავწერე კიდევ მხოლოდ ერ-
თი მიმოხილვა“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 369).

თებერვლის ბოლო — გამოდის „ივერიის“ მეორე ნომერი, რომელ-
შიც დაბეჭდილია იაკობისეული „შინაური მიმოხილვის“ მე-2 და მე-3
თაუები შემდეგი შინაარსით: ეროვნული მნიშვნელობა დედა ენის და
ლიტერატურის შესწავლისა; უნუგეშო მდგომარეობა ამ საქმის საერო
სასწავლებლებში; მეტის-მეტი მცირე რიცხვი ქართულის ენის გაკ-
ვეთილებისა; ამ ენის მასწავლებლების მეტის-მეტი უვარგისობა; რა
და როგორ უნდა ეშველოს ამ საქმეს? ჩვენის ქვეყნის სასწავლებლებ-
ში ადგილობრივ ენათაგან მარტო ქართული უნდა იქმნას ვალდებუ-
ლი; სამღვდელოება და ერი; ეროვნულის პრინციპის უარყოფა ჩვენს
სასულიერო სასწავლებლებსა და სემინარიაში; ვინ არის ამასი დამ-
ნაშავე? უვარგისობა სამღვდელოებისა; ამ საქმეს როგორდა უნდა ეშ-
ველოს? მარჯვე დრო სასულიერო სასწავლებლების და სემინარიის

პროგრამის შეცვლისათვის; მიმართვა ქუთაისის სამღვდლოებინად-
მი; ეროვნულის პრინციპის და ეკონომიურის აღორძინების ერთმანეთ-
ზე დამოკიდებულება; რად ჩამოვრჩით უკან ეკონომიურის კითხვების
განვითარებაში? ადგილმამულის სიეწროვე საქართველოში; სად და
ვინ იქმნას გადასახლებული ჩვენის ქვეყნიდგან; ხმა სწავლების ფასის
მომატებაზე.

მარტის 11 — გაზეთი „დროება“ (№ 51) ბეჭდავს ალ. მირიანა-
შვილის წერილს „საყმაწვილო ლიტერატურის საჭიროებაზედ“, რო-
მელშიც მოხსენებულია „დედა ენა“, „ბუნების კარი“ და მათი ავ-
ტორი ი. გოგებაშვილი.

მარტის 14 — „დროება“ (№ 54) ხელმოუწერლად ბეჭდავს იაკო-
ბის წერილს „სწავლების კურსი სასოფლო სკოლებში. ტფილისი, 13
მარტს“.

მარტის 17 — გაზეთი „შრომა“ (№ 11) ბეჭდავს „ივერიის“ პირ-
ველი ნომრის ევ. მჭედლიძისეულ [ბოსლეველის ხელმოწერით] მიმო-
ხილვას. მიმოხილვის ავტორი განსაკუთრებით ჩერდება პატრიოტუ-
ლი გრძნობის სტ. ჭრელაშვილისეულ და ი. გოგებაშვილისეულ გან-
მარტებებზე.

მარტის 21, 23, 24 — გაზეთი „დროება“ (№№ 60—62) აქვეყნებს
ვინმე „ჭონის“ ვრცელ რეცენზიას „ივერიის“ № 1-ში დაბეჭდილ
ი. გოგებაშვილისეულ „შინაურ მიმოხილვაზე“, რეცენზენტი არკვევს,
თუ ვინ არის ან ვინ შეიძლება იყოს „ქართველი პატრიოტი“.

მარტის 31 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებე-
ლი საზოგადოების გამგეობას აძლევს წერილობით პირობას (უფლე-
ბას) „დედა-ენისა“ და „ბუნების კარის“ გამოცემის თაობაზე (თხზ.,
ტ. 10, 1965, გვ. 336).

„მაქვს პატივი მოვახსენო გამგეობას, რომ მე ვაძლევ მას უფლე-
ბას ხელახლად გამოსცეს „დედა ენა“ და „ბუნების კარი“ ქვემოხსე-
ნებულ პირობებითა:

1. გამგეობამ უნდა, გამოსცეს „დედა-ენა“ 18,000 ცალი და „ბუ-
ნების კარი“ 4,000 ცალი.

2. გამგეობა დახარჯავს ორივე წიგნის გამოცემაზე და ჩემ — ავტორის — ჯილდოდ ხუთას სამოცს თუმანსა.

3. გამოცემისა და კორექტურის შესახებ ზრუნვას ვკისრულობ მე და ვალდებული ვარ გავათავო ბეჭდვა „ბუნების კარისა“ 15 აგვისტომდე და „დედა-ენისა“ 15 სექტემბრამდე.

4. როცა მე ქალაქ გარეთ ვიქნები, წიგნების ბეჭდვას თვალყური უნდა ადევნოს თვით გამგეობამ თავისი საქმის მწარმოებლის ან რომელიმე წევრის შუამავლობით.

5. გამგეობა ვალდებულია მაძლიოს ფული გამოსაცემად წიგნებისა და ჩემს ჯილდოდ შემდეგი რიგით: სამოცი თუმანი თვეში აპრილიდან დაწყებული ვიდრე ნოემბრამდე ამ მომავალის წლისა და ნოემბრიდან თხუთმეტი თუმანი თვეში, ვიდრე სულ გადაიხდიდეს ზემოთ განსაზღვრულს ფულსა. ფულის მიცემა უნდა მოხდეს თვის პირველ რიცხვში.

თვით წიგნს „დედა-ენისას“, რომელიც გამგეობას აბაზად უჯდება, იგი ჰყიდის ექვს შაურად, ხოლო „ბუნების კარს“, დამჯდარს ათ შაურად, ჰყიდის თხუთმეტ შაურად, მაგრამ როცა ვინმე ნაღდს ფულზედ ჰყიდულობს [ბითუმ]მად, უფრო იაფად უნდა დაუთმოს ორივე წიგნი, სახელდობრ: „დედა-ენა“ უნდა მისცეს ხუთ შაურად. ათის ცალის სყიდვის დროსა და „ბუნების კარი“ თოთხმეტ შაურად ათის ცალის სყიდვის დროსა. ვინც ოც ცალს იყიდის ერთად და სამ აბაზათ, როცა ერთბაშად ვინმე წაიღებს ან დაიბა[რებს] ოცდა ათს ცალსა.

მე ვალდებული ვარ შემდეგი ახალი გამოცემანი „დედა-ენისა“ და „ბუნების კარისა“ იქამდის გასასყიდი არ გამოვუშვა, ვიდრემდის ახლანდელნი გამოცემანი მთლად არ იქნებიან გასყიდულნი გამგეობის მიერ“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 191—192).

აპრილის 28 — გაზეთი „შრომა“ (№ 16) ბეჭდავს დავით კეზელის წერილს „რამდენიმე საყურადღებო შენიშვნა“ „ივერიის“ მეორე ნომერში დაბეჭდილ ი. გოგებაშვილის „შინაურ მიმოხილვაზე“. ავტორი განსაკუთრებით ეხება მიმოხილვაში სომეხ-ქართველთა ურთიერთობის საკითხის გოგებაშვილისეულ დასმა-გადაწყვეტას.

მაისის ბოლო — წერილს (20 მაისის თარიღით) ღებულობს მასწავლებელ მოსე ნათაძისაგან ხონიდან. ითხოვს მასწავლებლად გამწესებას ბათუმის სკოლაში, ან ქუთაისის სააზნაურო სკოლაში (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 363—364).

იენისის 27 — ქვეყნდება ცნობა „ბუნების კარისათვის“ საქართველოს რუკის ბეჭდვის შესახებ („დროება“, 1882, № 133).

იელისი — გამოდის „ბუნების კარი“ ანუ ყრმათათვის საკითხავი წიგნი უმცროსს კლასებში სახმარებელი, შედგენილი იაკობ გოგებაშვილისაგან. მეოთხე შეცვლილი გამოცემა, 1882, 416 გვ., 1 რუკა.

ამ გამოცემის წინასიტყვაობაში ავტორი აღნიშნავს დიმიტრი ფიფიანის წვლილს წიგნის გაუმჯობესებაში: „ამ ახალ გამოცემაში ჩვენ მოვახდინეთ ზოგიერთი ცვლილებანი. პირველი, ყურადღება მივაქციეთ ენის გაუკუთესობასა. ამ გაუკუთესობაში მზურვალე მონაწილეობა მიიღო დიდათ პატივცემულმა დიმიტრი ივანეს ძე ფიფიანმა, რომელმაც გულდადებით გადაიკითხა ეს სახელმძღვანელო და თავის შენიშვნები ენის შესწორების შესახებ გამოგვიგზავნა ჩვენა. ამ შენიშვნებით, რასაკვირველია, ჯეროვნად ვისარგებლეთ და ენა ყველგან გავასწორეთ, სადაც მის უკანონობაზედ დაერწმუნდით“.

იელისის 4 — გაზეთი „დროება“ (№ 138) საზოგადოებას აუწყებს „ბუნების კარის“ მეოთხე გამოცემის გამოსვლას.

„ჩვენ მივიღეთ მეოთხე „შეცვლილი“ გამოცემა ბ. იაკ. გოგებაშვილისაგან შედგენილის „ბუნების კარისა ანუ ყრმათათვის საკითხავის წიგნისა უმცროს კლასებში სახმარებლად“.

იელისის 7 — გაზეთი „დროება“ (№ 139) საზოგადოებას აუწყებს ი. გოგებაშვილის მიერ ქართული წერის დედანის გამოსაცემად მზადების შესახებ.

„ჩვენ შევიტყუთ, რომ ჩვენი პატივცემული პედაგოგი ბ. იაკობ გოგებაშვილი აღგენს დედანს ქართული წერის სასწავლებლად.“

ბ. გოგებაშვილი ისეთი გამოცდილი და დახელოვნებული პედაგოგია, რომ იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ ის ხეირიანს დედანს შეადგენს, ისეთს რასმე, რომელიც თავის პირდაპირ დანიშნულებას — ყმაწვილებისათვის ლამაზად წერის სწავლის გაადვილებას — კარგად მიაღწევს და ამით შეასრულებს, სხვათა შორის, ერთ ნაკლს ჩვენის პედაგოგიურ ლიტერატურისას“.

იელისის 22 — ქვეყნდება ცნობა „ბუნების კარის“ მეოთხე გამოცემის შესახებ („დროება“, 1882, № 151).

„ბუნების კარი ანუ ყრმათათვის საკითხავი წიგნი უფროსს კლასებ-

ში სახმარებელი“, შედგენილი ი. გოგებაშვილისაგან, დაიბეჭდა მე-
ოთხე შეცვლილი გამოცემა და ისყიდება გრიჭუროვის წიგნის მაღა-
ზიაში“.

სექტემბრის 8 — გაზეთ „დროების“ № 188-ში ქვეყნდება ი. გო-
გებაშვილის „წერილი რედაქტორთან“, რომელშიც ავტორი უარყოფი-
ვითად ეკიდება კერძო სასწავლებლებს.

სექტემბრის 12 — ქვეყნდება ან. ღულაძის „წერილი რედაქტორ-
თან“ („დროება“, 188, № 191). იგი წარმოადგენს პასუხს ი. გოგება-
შვილის წერილზე („დროება“, 1882, № 188), რომელშიც უარყოფი-
ლია კერძო სასწავლებლები.

სექტემბრის 17 — კერძო სასწავლებლების შესახებ წარმოებული
პოლემიკის გამო იაკობი (ხელმოწერით გ-ლი) ბეჭდავს წერილს „პა-
სუხი ბ. ა. ღულაძეს“ („დროება“, 1882, № 194).

სექტემბრის 24 — გაზეთი „დროება“ (№ 200) აქვეყნებს ანდრია
ღულაძის წერილს — „უკანასკნელი პასუხი ბ. გ[ოგებაშვი]-ლს“.

ნოემბერი(?) — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებე-
ლი საზოგადოების გამგეობის დავალებით იაკობი ადგენს პასუხს ქუ-
თაისის სააზნაურო სკოლის მიერ საზოგადოების გამგეობაში დასამ-
ტკიცებლად გამოგზავნილ სასწავლო პროგრამებზე (თბზ., ტ. 10,
1965, გვ. 336).

დეკემბერი — მასწავლებელ მოსე ნათაძეს ხონში დეკემბით ატყო-
ბინებს ბათუმის სკოლაში მასწავლებლის თავისუფალი ადგილის შე-
სახებ (თბზ., ტ. 9, 1962, გვ. 331).

— ამ წელს იაკობი გამოსცემს (მე-7 გამოცემა) გ. კალანდარი-
შვილის მიერ შედგენილ რუსული ენის სახელმძღვანელოს. წიგნმა
კვლავ განიცადა ცვლილებები, რასაც აღნიშნავს კიდევ იაკობი მის
მიერ შედგენილ წინასიტყვაობაში: «Книга к настоящему изданию
тщательно пересмотрена, исправлена, дополнена новыми
рассказами.»

— ამ წელს ან უფრო ადრე(?) იაკობი იწყებს ქართული სკოლებისათვის რუსული ენის სრულყოფილი სახელმძღვანელოს შედგენას. ამის დასტურია მისი განცხადება გ. კალანდარიშვილის რუსული ენის სახელმძღვანელოს მე-7 გამოცემის წინასიტყვაობაში: «В близком будущем появится и вторая книга для чтения, вполне приспособленная к потребностям грузинской начальной школы, под заглавием: «Русское слово».

1883

იანვარი-მარტი — იაკობი გამოსაცემად ამზადებს „დედანს ქართულ წერისას“.

თებერვლის 19 — ი. გოგებაშვილი გაზეთის („დროება“, 1883, № 37) საშუალებით მიმართავს საზოგადოებას, რომ გამოსაცემად ამზადებს ქართული წერის დედანს და სთხოვს ძველი და ახალი წერის ნიმუშების გაგზავნას (იაკობის წერილი თხზ., ტ. 1-ში ქვეყნდება სათაურით: „ქართული ხელნაწერის ნიმუშების შესახებ“).

„ამჟამად ვბეჭდავთ „დედანს ქართულ წერისას“... ნიმუშები გამოგზავნილ უნდა იქნას მომავალს მარტის თხუთმეტამდის, რადგან ამ დროიდგან დაიწყება „დედნის“ უკანასკნელი განყოფილების მოთხრალიტოგრაფიის ქვაზედ“.

მარტის დასაწყისი — „ივერიის“ № 2-ში ქვეყნდება კრიტიკული წერილი იაკობ გოგებაშვილის მისამართით — „ჩვენი პედაგოგიის ნაყოფი. კალანდარიშვილი გერასიმე. პირველი დასაწყისი კურსი რუსული ენისა ქართველთათვის გამოც. მე-7 შეცვლილი და დამატებული ი. გოგებაშვილისაგან“. წერილს ხელს აწერს „ქუთათური ბორა“.

მარტის 23 — გაზეთ „დროების“ № 62-ში გამოქვეყნებულ მირიანაშვილის კრიტიკულ „შენიშვნა“-ში უარყოფითად არის შეფასებული ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოები „დედა ენა“ და „ბუნების კარი“.

მარტის ბოლო — „ივერია“ (№ 3) ბეჭდავს იაკობის საპასუხო წერილს — „უკუღმართი ნაბიჯი“, რომელიც მიმართულია ქუთათური ბორას წერილის — „ჩვენი პედაგოგიის ნაყოფი“ — წინააღმდეგ.

წერილის დასასრულს იაკობი დასკვნის სახით აღნიშნავს:

„კლანდარიშვილის სახელმძღვანელოს აქვს არა ერთი ნაკლულევანება, მაგრამ მაინც გამოსადევი და სასარგებლო წიგნია, როგორც რუსულის ენის შესწავლისათვის, ისე დედა-ენისათვის, მხოლოდ მიუცილებლად საჭიროა, რომ მასწავლებელი სვინდისიანად ეპყრობოდეს თავის თანამდებობასა, ყოველ გაკვეთილისათვის ემზადებოდეს, ცოცხალი სიტყვით შეათვისებინებდეს ბავშვს ყოველი პარაგრაფის შინაარსსა და წიგნსა ხმარობდეს მასწავლებელ ღონისძიებათა, გასამეორებლად და კითხვაში სავარჯიშოდ“ (თხზ., ტ. 1, გვ. 494—495).

რედაქცია წერილს შემდეგი შენიშვნით აქვეყნებს: „ეს წერილი სრულად და უცვლელად ვერ იბეჭდება“. მომდევნო ნომერში რედაქცია აცხადებს: „რადგანაც არა ჩვენზედ დამოკიდებული მიზეზით დასასრული წერილისა „უკულმართი ნაბიჯი“ ამ ნომერში არ მოექცა, ამიტომ წიგნი დავვიანდა და უამსტატიოთ გამოიცა, იმედი გვაქვს, რომ შემდეგს ნომერში მოექცეს შემოკლებულად და შეცვლილი მაინც“.

(წერილის დასასრულის დაბეჭდვას კრძალავს ცენზურა, ჟურნალის რედაქცია № 7-ის პირველ გვერდზე ამ წერილის შესახებ აკეთებს განცხადებას: წერილი ვერ იბეჭდება ეხლა და ვერც შემდგომში დაიბეჭდება“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 536).

აპრილის 1 — გაზეთი „დროება“ (№ 68) ბეჭდავს იაკობის წერილს „წიკიპურტის ნიმუში (პასუხად ა. მირიანაშვილისა)“, რომელიც გამოწვეულია ალ. მირიანაშვილის „შენიშვნით“, რომელშიც მისი სახელმძღვანელოები მოხსენებულია უარყოფითად.

აპრილის 12 — გაზეთ „დროების“ № 75-ში ალ. მირიანაშვილი აქვეყნებს წერილს „თანამედროვე გოლიათს (პასუხად ი. გოგებაშვილის)“, რომელიც გამოწვეულია იაკობის წერილით „წიკიპურტის ნიმუში“.

აპრილის 23 — გაზეთი „დროება“ (№ 80) ბეჭდავს იაკობის საპასუხო წერილს ალ. მირიანაშვილისადმი სათაურით: „უკანასკნელი სიტყვა“.

აპრილის 24, 25, 26 — გაზეთი „დროება“ (№№ 81—83) ბეჭდავს ვინმე „მადაროელი გლეხის“ ხელმოწერით წერილს („ნამდვილი წიკი-

პურტი“) ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების შესახებ, რომელშიც ესარჩლება ალ. მირიანაშვილს, ამცირებს „დედა ენისა“ და „ბუნების კარის“ ღირსებებს. თუმცა იგივე ავტორი შემდგომში („ივერია“, № 9) ვერ უარყოფს ი. გოგებაშვილის დეაწლს და აღნიშნავს რომ „დედა ენისა“ და „ბუნების კარის“ „ავტორი, რასაკვირველია, მადლობის ღირსია“.

ივნისის 8, 9 — გაზეთი „დროება“ (№ № 106, 107) ხელმოუწერლად ბეჭდავს იაკობის წერილს წინამძღვრიანთკარის სასოფლო სამეურნეო სკოლის დაარსების გამო, სათაურით: „ახალი ნაბიჯი“.

ივნისის მეორე ნახევარი — წერილს ღებულობს (15 ივნისის თარიღით) ქუთაისიდან ალექსი ჭიჭინაძისაგან, რომელიც სთხოვს დახმარებას თბილისში, სათავადაზნაურო სასწავლებელში სასკოლო ინსპექტორად გადაყვანის საქმეში (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 84).

ივლისის დასაწყისი — გამოდის ი. გოგებაშვილის მიერ შედგენილი ლექსთა კრებული სახელწოდებით: „ხომლი ანუ რჩეულ ლექსთა კრება მოზრდილთათვის.“ 1883, 91 გვ.

წიგნში შესულია XIX საუკუნის ქართველ პოეტთა საუკეთესო ლექსები და პოემები — ი. ჭავჭავაძის, ა. წერეთლის, ნ. ბარათაშვილის, ვრიგოლ და ვახტანგ ორბელიანების, რაფ. ერისთავის, მ. გურიელის და სხვ.

ეს გამოცემა განათლების სამინისტრომ მოიწონა იმ სასწავლებელში სახმარებლად, რომელშიც ქართული ენა ისწავლება.

ოქტომბრის 12 — გაზეთი „დროება“ (№ 202) მეთაურად („ტფილისი, 11 ოქტომბერს“) ბეჭდავს იაკობის წერილს ეროვნულ პრინციპებზე შედგენილი სახელმძღვანელოების მნიშვნელობის შესახებ (თხზ., ტ. 1, სათაურით: „სახელმძღვანელოების შესახებ“).

ოქტომბრის 30 — გაზეთი „დროება“ (№ 217) ბეჭდავს იაკობ გოგებაშვილის საპასუხო წერილს დიმიტრი თუმანიშვილისადმი, რომელიც შეეხება თავად დავით დადიანის „არზის“ თარგმნის საკითხს.

ნოემბრის 18 — „დროების“ № 232-ში მეთაურად ქვეყნდება იაკობის წერილი ნიკოლოზ კორფის გარდაცვალების გამო სათაურით:

„კიდევ უდროო მსხვერპლი სიკვდილისა“ (თხზ., ტ. 1, სათაურით: „უშინსკი და კორფი“).

ნოემბრის 27 — გაზეთ „დროების“ (№ 239) მეთაურად ქვეყნდება იაკობის წერილი საკვირაო სკოლების შესახებ სათაურით: „იაფი და ადვილი წამალი უმეტრებისა“ (თხზ., ტ. 1, სათაურით: „საკვირაო სკოლების მნიშვნელობა“).

დეკემბრის 7, 10 — „დროება“ (№№ 246, 249) მეთაურ წერილად აქვეყნებს იაკობის წერილს „რა მიზეზია?“ (თხზ., ტ. 1, სათაურით: „რა მიზეზია წერა-კითხვის საზოგადოების მცირე ნაყოფიერებისა?“).

„საზოგადოების წევრებად ქართველები ითვლებიან არა ათიათასობით, არამედ ასობით, წევრები საზოგადოებისა ისე გულ-გრილად ეპყრობიან საქმესა, რომ რის ვაი-ვაგლახით შემოდის საზოგადოების კასაში მხოლოდ მეთაუდი ნაწილი იმ ფულისა, რომელიც ყოველ წლივ უნდა გროვდებოდეს. გამგეობასაც გადაედო ეს გულგრილობა, და იგი ვერ იჩენს ჯეროვან უნარსა და მხნეობასა, და მას რაიმე შესამჩნევი კვალი ჯერ არ გაუვლია. ორიოდე სკოლა, ორიოდე წიგნაკის გამოცემა, სამიოდე სტიპენდია და ერთი შკაფი წიგნები, აი მთელი მისი მოქმედების ნაყოფი დღემდინ“ — წერს გულისტკივილით იაკობი და წერა-კითხვის საზოგადოების მცირე ნაყოფიერების ნამდვილ მიზეზათ მიიჩნევს მართვის ცენტრალიზებულ სისტემას.

დეკემბრის 20 — რჩევას აძლევს წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას მიხეილ ყიფიანის მიერ თარგმნილი ელემენტარული სახელმძღვანელოების გამოცემის თაობაზე.

„ჩემის აზრით მართველობა ძლიერ კარგს იზამს, თუ ამ წიგნების გამოცემას დაუყოვნებლივ შეუდგება და ამით ჩასდგავს საძირკველს ელემენტარულ მეცნიერებისას ქართულ ენაზედ“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 196).

— ი. გოგებაშვილის რედაქციით გამოდის მოთხრობათა კრებული სახელწოდებით: „კუნწულა ანუ მოთხრობანი მოზრდილი ყრმათათვის“, წიგნი პირველი, ტფ., 1883, 128 გვ.

წიგნში შესულია: მეფე და ხელოსანი. — ფაშა-მწყემსი (ლაბულე-სი). — მწყემსი (ტურგენევისა), — გრიბული (ჟორჟ-სანდისა). — დმერ-

თი მართალსა ხედავს, მაგრამ მალე კი არ, ამეღავენებს (ტოლსტოისა). უკანასკნელი გაკვეთილი. — მოლაღატე ბავშვი. — გულის ფანტაზი მოზარდი კაკაბისა (ყველა დოდესი).

წიგნს დართულ ბოლოსიტყვაობაში იაკობი გადმოგვცემს: ეს გამოცემა არის განახლება იმ უწინდელი ჩემი გამოცემისა, რომელსაც სახელად ერქვა „პატარა ბიბლიოთეკა“ და რომელიც დიდი ხანია, რაც გასაყიდად აღარსად მოიპოვება. უცხო, უხეირო სახელი გამოუცვალეთ, დაეარქვით ჩვენებური ხალხური სახელი, უფრო დიდი ფორმატი და სივრცე მივეცით წიგნსა და უფრო რთული შინაარსიანი მოთხრობებისათვის დავნიშნეთ...

გამოცემა დანიშნულია არა ბავშვებისათვის, არამედ ყმაწვილებსათვის...

ჩვენი გამოცემა პერიოდული არ იქნება. ხშირად ამ წიგნების ბეჭდვას ჩვენ საზოგადოებას ვერ აღუთქვამთ... ჩვენ ყოველ ღონისძიებას ვიხმართ, რომ მასში მოექცნენ ხოლმე მხოლოდ რჩეულნი ქმნილებანი ევროპული, რუსი და ჩვენებური მწერლებისა. აქ საჭიროდ ვრაცხ ვსთხოვოთ ჩვენ ნიჭიერ მწერლებს, რომ, თუ ისურვებენ ჩვენს გამოცემაში მონაწილეობა მიიღონ, სწერონ არა საბავშვო, არამედ საყმაწვილო მოთხრობანი“.

— ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას უდგენს (აღბათ საზოგადოებისვე დავალებით) „ანგარიშს „ვისრამიანის“ გამოცემის ხარჯისა“.

ანგარიშის ბოლოს იაკობი გამოთქვამს აზრს, რომ წიგნი დაიბეჭდოს ზავოდებად (იაკობი 600 ეგზემპლარს მიიჩნევს საკმარისად, წერა-კითხვის საზოგადოება კი 1200).

„ჩემის პაზრით ყოველი ამგვარი ძველებური წიგნი, როგორც არის „ვისრამიანი“, უნდა გამოიცეს ნახევარი ზაოდი იმ მიზეზის გამო, იმათ არა აქვთ აღმზრდელი და განმავითარებელი თვისება და საყურადღებონი არიან მხოლოდ ლინგვისტიკის მხრივ და ისტორიული მნიშვნელობით. ჩვენი ხალხის გონების განვითარებას უნდა მოველოდეთ ახალი მეცნიერების მოფენით და ეს მოფენა მაშინ შეგვეძლება, როცა ახალი შინაარსის წიგნებს დავბეჭდამთ, და გავავრცელებთ ხალხში. ამიტომ მართველობა ძალიან კარგს იზამს, თუ ოქრომჭედლიშვილსა სთხოვს, რომ იმ 6000 მანეთიდგან, რომელიც მან ძველი წიგნების დასაბეჭდათ შემოსწირა საზოგადოებას, ნახევარი გადასდოს ახალი წიგნების გამოსაცემათ“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 181).

იანვრის 8, 10 — გაზეთი „დროება“ (№№ 5, 6) ხელმოუწერლად ბეჭდავს იაკობის წერილს — „დიალექტიკა და სიმართლე“, რომელიც გამოწვეულია „ივერიის“ მეთორმეტე ნომრის „შინაურ მიმოხილვაში“ იაკობის წერილის „რა მიზეზიას“ უსაფუძვლო კრიტიკის გამო.

იანვრის 10 — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის მინდობილობით წერს მოხსენებით ბარათს მაზრებში საზოგადოების აგენტურების დაარსების შესახებ.

საზოგადოების გამგეობის 21 იანვრის სხდომაზე ი. გოგებაშვილის წინადადებები მიიღეს ზოგიერთი ცვლილებით.

იანვარი-მარტი(?) — ადგენს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების „ინსტრუქციას აგენტებისათვის“ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 336).

იანვრის 11, 18, 19 — სვიმონიძის ხელმოწერით აქვეყნებს რეცენზიას ჟურნალ „ნობათის“ სანიმუშო ნომერზე („დროება“, 1884, №№ 7, 12, 13).

თებერვლის 23, 24, 25 — გაზეთ „დროების“ №№ 41, 42, 43) ფურცლებზე ქვეყნდება იაკობისეული რეცენზიის მეორე წერილი ჟურნალ „ნობათზე“.

მარტი — ჟურნალ „ნობათის“ დამატების № 3-ის სარჩევში შეტანილია იაკობ სვიმონიძის წერილის სათაური — „მიუტევებელი დანაშაულობა“, ხოლო მის დაბეჭდვას კრძალავს ცენზურა.

მარტის 21 — საპასუხო წერილს უგზავნის სოფ. მარნის დაწყებითი სკოლის მაწავლებელ იასონ კაპანაძეს. უწონებს სასოფლო სკოლასთან ბიბლიოთეკის დაარსების განზრახვას და ჰპირდება შემწეობას წიგნების ვაგზავნით.

„ჩინებული საქმე განგიძრახავთ. ბიბლიოთეკის დაარსება სასოფლო სკოლასთან მეტად სასარგებლო რამეა ყველასათვის: სოფლისა, მოწაფეებისა და თვით მასწავლებლისათვის. უბიბლიოთეკოდ სასოფლო სკოლა, რაც უნდა მარჯვედ და ნაყოფიერად მიდიოდეს, მეტნაკლებლობით უძლურია და თავის მიზანს ვერ მიეწევა. თუ სკოლაში

ნასწავლს ბავშვებს საკითხავი წიგნები არა აქვთ და მათით კურსის გათავების შემდეგ არ სარგებლობენ, სამ-ოთხს წელიწადს უკან ისევ დააეიწყებდათ, რაც სკოლაში უსწავლიათ და მადლობის მაგიერად სკოლას ცუდი სიტყვით მოიხსენიებენ, როგორც დაწესებულებას, რომელმაც ტყუილ-უბრალოდ სამი-ოთხი წელიწადი მოაცდინა და შრომის ფასი დაუკარგა. მე, რასაკვირველია, დიდის სიამოვნებით მივიღებ ამ მეტად კეთილ საქმეში მონაწილეობას და თქვენს თხოვნას ავასრულებ. საჭიროა დანამდილებით შემატყობინოთ, რა გვარი ბიბლიოთეკა ვსურთ დააარსოთ, მარტო ქართული წიგნებისა, თუ ვსურთ იმისთანა ზოგიერთა რუსული წიგნებიც ჩაურთოთ, რომელნიც საჭირონი და სასარგებლონი არიან მასწავლებლისათვის, აგრეთვე საჭიროა ვიცოდეთ, სახალხო წიგნები უფრო საჭიროა თქვენი ბიბლიოთეკისათვის, თუ საყმაწვილო. ჩემის აზრით ყოველი ხეირიანი წიგნი საყმაწვილო და სახალხო უნდა იყოს თქვენ ბიბლიოთეკაში ზოგი თითოთითო ეგზემპლარი, ზოგი კი, უფრო საუკეთესო, ორ-ორი ეგზემპლარი... წიგნები გაურჩეველად არ უნდა იქმნან გამოწერილნი; ბიბლიოთეკაში უნდა ადგილი მიეცეს მხოლოდ ჰაზროვანს, გონიერს და სასარგებლო წიგნებსა და ქარაფშუტა და მავნებელი წიგნები, რასაკვირველია, შიგ არ უნდა შეიშვას..." (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 306-307).

მარტის 23 — გაზეთ „დროების“ № 65-ში ი. კალმახელიძის ხელმოწერით იბეჭდება იაკობის წერილი კავთისხევეში ბავშვთა ავადმყოფობის შესახებ სათაურით — „ტყუილის გამოაშკარაება“.

აპრილი — „ივერიის“ № 4-ში ხელმოწერლად ქვეყნდება იაკობის წერილი(?) თბილისის სათავადაზნაურო სკოლის შესახებ სათაურით — „შინაური მიმოხილვის მაგიერ“.

აპრილის 14 — თხოვნით მიმართავს საცენზურო კომიტეტს მისი წერილის „მიუტევებელი დანაშაულობის“ „ნობათში“ ან სხვა სალიტერატურო ორგანოში დაბეჭდვის ნებართვის შესახებ.

წერილში გატარებულია აზრი, რომ ოჯახში ბავშვი უნდა სწავლობდეს მშობლიურ ენას, რომელიც წარმოადგენს მისი სწორი განვითარების, ასევე სახელმწიფო და უცხო ენების შეგნებული და მტკიცედ შესწავლის საფუძველს.

საქცენზურო კომიტეტი არ აკმაყოფილებს იაკობის თხოვნას მი-
სი წერილის დაბეჭდვის შესახებ.

მაისი — წერილით ატყობინებს სოფ. მარნის დაწყებითი სკოლის
მასწავლებელ იასონ კაპანაძეს, რომ აპირებს უახლოეს დღეებში ამ
სკოლის ბიბლიოთეკისათვის შექმნილი წიგნების გაგზავნას.

მაისის 5 — მონაწილეობს თბილისის გუბერნიის თავად-აზნაურთა
საზოგადოების შეუძლებელ მოსწავლეთა შემწეობისათვის გამართულ
კრებაში („დროება“, 1884, № 100).

მაისის 11 — გაზეთი „დროება“ (№ 102) ბეჭდავს იაკობის წე-
რილს — „საყურადღებო სიტყვა“, რომელშიც ავტორი ეხება სამღვდე-
ლოების სწავლა-განათლებას და აყენებს საკითხს — ეკლესიისავე ხარ-
ჯით საქართველოდან სასულიერო აკადემიაში იგზავნებოდეს სემინარი-
ელთა გარკვეული რაოდენობა.

მაისის 27 — სიტყვით გამოდის წერა-კითხვის გამავრცელებელი
საზოგადოების საზოგადო კრებაზე („დროება“, 1884, № 119).

ივნისის 9 — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების მინ-
დობილობით განიხილავს ბათუმის სკოლის წლიურ ანგარიშს და თა-
ვის მოსაზრებებს უდგენს გამგეობას (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 336).

ივნისის პირველი ათდღიური — ილია ჭავჭავაძის მიწვევით საგუ-
რამოში არტურ ლაისტს ახლავან აკაკი წერეთელი, იაკობ გოგება-
შვილი, ნ. ცხვედაძე და სხვანი.

ივნისის 12 (?) — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების
გამგეობის მინდობილობით ადგენს დასკვნას ქუთაისის სააზნაურო სკო-
ლის 1883/84 სასწავლო წლის მუშაობის ანგარიშზე (თხზ., ტ. 10,
1965, გვ. 337).

ივნისის 23 — იაკობი მიწვეულია და მონაწილეობს წინამძღვრი-
ანთკარის სამეურნეო სკოლის წლიურ გამოცდაში.

„სკოლაში წლიური ეგზამენი მოხდა ამ თვის 23 რიცხვში და
ჩვენ, მიწვეულნი, დავესწარით მათზედ“ (თხზ., ტ. 1, 1952, გვ. 513).

იენისის 29 — გაზეთ „დროების“ № 140-ში იბეჭდება იაკობის წერილი — „პირველი ნაბიჯი სამეურნეო სკოლისა“. წერილში გადმოცემულია სამეურნეო სკოლის მუშაობის ერთი წლის შედეგები:

„გაგაცნობთ მხოლოდ მას, თუ რა ნაყოფი გამოუღია სკოლას ერთი წლის განმავლობაში და რა შეუძენიათ მის ნორჩ მოწაფეებსა“.

იელისის 11 — გაზეთი „დროება“ (№ 149) მეთაურ წერილად აქვეყნებს იაკობის წერილს — „რესპუბლიკური პარტიის დაცემა ამერიკაში“.

იელისის 26 — ქვეყნდება ვ. გაბიჩვაძის კრიტიკული წერილი — „ორიოდე სიტყვა „ქართული წერის დედანის“ გამოცემაზე (სოფლის მასწავლებლის საყურადღებოდ)“, რომელიც მიმართულია ი. გოგებაშვილის „დედანის“ წინააღმდეგ („დროება“, 1884, № 161).

იელისის ბოლო — გამოდის „კონა პირველ დაწყებითი მოთხრობებისა ბუნების მეცნიერებიდან, შედგენილი იაკობ გოგებაშვილისა. მეორე, შეესებული გამოცემა“. ტფ., ე. ხელაძის სტ., 1884, 184 გვ. ილ.

პირველი გამოცემისაგან განსხვავებით, მეორე გამოცემა დაიბეჭდა წინასიტყვაობის გარეშე. გამოცემა დასურათებულია.

„ჩვენ მივიღეთ იაკობ გოგებაშვილისაგან შედგენილი ქრესტომატია ბუნებისმეცნიერებისა, რომელსაც „საყმაწვილო კონა“ [მეორედ გამოიცა „კონის“ სახელწოდებით] ეწოდება. წიგნი მშვენივრად არის დაბეჭდილი და, სხვათა შორის, იმით გაირჩევა პირველი გამოცემისაგან, რომ ამ გამოცემაში სურათებია ჩართული, რაც ძალიან აშნობიანებს წიგნს („დროება“, 1884, № 155).

„კონის“ ამ გამოცემაზე უურნალ „ნობათის“ დამატებაში ხელმოწერადა (№ № 7—8, 9) ქვეყნდება მკაცრი, მეტად უარყოფითი რეცენზია, რომლის ავტორია „ნობათის“ რედაქტორი ანდრია ლულაძე. აქედან იღებს სათავეს ცნობილი პოლემიკა ი. გოგებაშვილსა და ა. ლულაძეს შორის.

იელისი-აგვისტო — ილია ჭავჭავაძის, ი. გოგებაშვილის და სხვათა ხელმოწერით ქვეყნდება „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების საქმის წარმოება 1883 წ. 15 მაისიდან 1884 წ. 15 მაისამდე“ („ივერია“, 1884, № 7, 8, გვ. 1—16).

აგვისტოს 13, 15 — გაზეთი „დროება“ (№№ 176, 177) ბეჭდავს იაკობის ერთელ რეცენზიას სათაურით: „ქართული წერის დედანი შედგენილი ბ. გაბიჩვაძისაგან“. რეცენზიის დასასრულს იაკობი დასძენს: „ახლა ბატ. გაბიჩვაძის რიგია. ახლა იგია ვალდებული ყოველ მხრით გაარჩიოს ჩვენი დედანი და გამოააშკარაოს ყოველი მისი ნაკლოვანება... ჩვენს შემდეგ სხვანი მოიწადინებენ ბაასში ჩარევასა, და გამიპრთება ცხარე და ნაყოფიერი ბაასი... საქმე ამ ბაასით ბევრს მოიგებს, არა ერთი ჯკუაში დასაჯდომი აზრი წარმოითქმება ჩვენი წერის ვითარების და თვისების შესახებ და ყველა ამის შედეგი ის იქმნება, რომ ამის შემდეგ დაბეჭდილი ქართული დედანი იქნება ბევრად უფრო უკეთესი და სასარგებლო“.

იაკობის რეცენზიის პირველი ნაწილი (გამოქვეყნებული „დროების“ № 176-ში) განმეორებით იბეჭდება „დროების“ № 202-ში რედაქციის შემდეგი შენიშვნით: „ეს პირველი ნახევარი ბ. იაკობ გოგებაშვილის წერილისა თუმცა ჩვენის გაზეთის № 176-ის ფელეტონად იყო დაბეჭდილი, მაგრამ რადგან ამწყობის შეცდომით სვეტები გადარეული იყო, უაზრობა გამოდიოდა, ამიტომ საჭიროდ დავინახეთ ხელმეორედ დაგვებეჭდა“.

აგვისტოს შუა რიცხვებში იაკობი წერდა: „ამ დღეებში ბატ. გაბიჩვაძემ გამოცა „დედანი ქართული წერის“. ამ დღეებშივე გამოვა ჩვენი „დედანიც“ (დროება“, 1884, № 176).

აგვისტოს 21 — „დროება“ (№ 181) ი. სვიმონიძის ხელმოწერით ბეჭდავს იაკობის წერილს კოპენჰაგენში ჩატარებულ მეცნიერ-ექიმთა კრების შესახებ სათაურით: „ფრიად შესანიშნავი კრება“ (თხზ., ტ. 1-ში სათაურით: „სახელოვანთა მეცნიერთა კრება“).

აგვისტოს 24 — გაზეთ „დროების“ № 184-ში ქვეყნდება ვ. გაბიჩვაძის „წერილი რედაქტორთან“, რომელიც წარმოადგენს პასუხს იაკობის რეცენზიაზე — „ქართული წერის დედანი შედგენილი ბ. გაბიჩვაძისაგან“.

აგვისტოს ბოლო — წიგნად გამოდის „დედანი ქართული წერისა“, შედგენილი იაკობ გოგებაშვილისაგან, 1884, 24 გვ.

სექტემბრის 1 — გაზეთი „დროება“ (№ 189) ბეჭდავს იაკობის წერილს „მსხვერპლი დედა-ენის უცოდინარობისა“, რომელშიც ავ-

ტორი ერთ მაგალითზე (მასწავლებელ მაკარიძის თვითმკვლევლობა) ავითარებს აზრს, რომ აუცილებელია დედა-ენის საფუძვლიანი შესწავლა.

ი. გოგებაშვილის ამ წერილს ეხმაურება დ. კეზელი გაზეთ „ნოვოე ობოზრენიეში“ (№ 236 და 239).

სექტემბრის 5 — „დროების“ № 192-ში ვ. გაბიჩვაძის წერილის („დროება“, 1884, № 184) პასუხად იაკობი ბეჭდავს წერილს — „სიტყვას ბანზედ ნუ აგდებთ“.

სექტემბრის 7 — გაზეთი „დროება“ (№ 194) აქვეყნებს ვ. გაბიჩვაძის „ღია წერილს ბ. გოგებაშვილისადმი“.

სექტემბრის 8 — იაკობი მეორე დღესვე („დროება“, 1884, № 195) აქვეყნებს წერილს — „პასუხად ბ. გაბიჩვაძეს“.

სექტემბრის 13 — წერილს უგზავნის სოფრომ მგალობლიშვილს. ესაუბრება თავისი ნაშრომის „დედანი ქართული წერისა“ შესახებ. უკმაყოფილებას გამოთქვამს მისი უხარისხოდ გამოცემისა და მის გარშემო ატეხილი პოლემიკის გამო. განსაკუთრებით ნაწყენია დავით კუზელის საქციელზე, რომელმაც უკადრისად მოიხსენია მისი „დედანი...“ „ნოვოე ობოზრენიეში“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 320—321).

სექტემბრის 16 — გაზეთი „დროება“ (№ 200, ბეჭდავს ჟურნალ „ნობათის“ რედაქტორის წერილს „ბ. ი. გოგებაშვილის „საბაასო“-ს გამო“. წერილი გამოწვეულია იაკობის მიერ ჟურნალ „ნობათის“ მოხსენიების გამო: „ნობათის“ მსგავსი გამოცემა ჩვენც კი გვექონდა დაწეებული, მაგრამ მისი გაგრძელება შეეაჩერეთ იქამდის, ვიდრე ეს სასარგებლო გამოცემა არ მოიპოვებს ხუთასს წლიურს ხელის მომწერს მაინც და მტკიცე ნიადაგზე არ დასდგება“ (წერილში — „სიტყვას ბანზედ ნუ აგდებთ“).

სექტემბრის 20 — გაზეთ „დროების“ № 200-ში იაკობი აქვეყნებს წერილს „ახირებული ვაფხუკიანება (პასუხად ბატ. ღულაძეს)“, რომელიც გამოწვეულია ა. ღულაძის წერილით „იაკობ გოგებაშვილის „საბაასოს“ გამო“ („დროება“, 1884, № 200). პასუხში იაკობი არკვევს საბავშვო და საყმაწვილო ჟურნალების („ნობათის“ და „კუნწულას“) დანიშნულებასა და მათი ერთდროულად გამოცემის საკითხს.

„...საბავშვო ჟურნალი ერთია, და საყმაწვილო მეორე, რომ სში-
რად არამც თუ სხვა-და-სხვა პირნი, არამედ ერთი და იგივე რედაქ-
ცია ბეჭდავს ორს ჟურნალსა — ერთს პატარა ბავშვებისათვის და მე-
ორეს მოზრდილი ყმაწვილებისათვის. შეიძლება რავედენსამე ხანს
ერთმა და იმავე ჟურნალმა ასრულოს ორივე ჟურნალის დანიშნულე-
ბა, თუ იმას ეყოლება მარჯვე და განვითარებული რედაქტორი; მაგ-
რამ მხოლოდ დ რ ო ე ბ ი თ. როდესაც მკითხველი მოზარდი თაობა
იბარტყებს და საბავშვო მწერლებიც ბლომად გამოვლენ ასპარეზზედ,
მაშინ ამგვარი ორკეცი გამოცემა უნდა გადაიქცეს ორს განსაკუთრე-
ბულ ჟურნალად“.

სექტემბერი — ჟურნალ „ნობათის“ დამატების № 7-8-9-ში ა. ლუ-
ლაძე ხელმოუწერლად ბეჭდავს რეცენზიას კრებულ „კონაზე“.

— გამოდის მეოთხე გამოცემა წიგნისა „დედა ენა ანუ ანბანი და
პირველი საკითხაუი წიგნი სკოლებისათვის“.

ოქტომბრის 13 — გაზეთი „დროება“ (№ 221) საზოგადოებას აუწ-
ყებს „კუნწულას“ და „წერის დედანის“ სავალდებულო სახელმძღვა-
ნელოდ მიღების შესახებ სასულიერო სასწავლებლებში.

„ი. გოგებაშვილისაგან შედგენილი წიგნი მოზრდილი ყმათათვის
საკითხავად სახელად „კუნწულა“ და აგრეთვე წერის სასწავლო დე-
დანი, შედგენილი მისგანვე მიუღია თბილისის სასულიერო სემინა-
რიის მმართველობას ჩვენი საეგზარხოსოს სასულიერო სასწავლებ-
ლებში სავალდებულო სახელმძღვანელოდ.

უნდა ვსთქვათ, რომ ეს სასარგებლო განკარგულება სრულის თა-
ნაგრძნობის ღირსია ჩვენის საზოგადოების მხრივ“.

ოქტომბრის 20 — გაზეთ „დროების“ № 227-ში მეთაურად იბეჭ-
დება იაკობის წერილი „ორ-გვარი გრძნობის ამშლელი ფაქტი“, რო-
მელშიც ავტორი ავითარებს შემდეგ აზრს: „როდესაც რომელიმე
ნიჭიერი ქართველი იჩენს თავს თავისი შესანიშნავი შრომით და ნი-
ჭით სხვა ქვეყანაში, უცხო საზოგადოებაში მოინადირებს საყოველ-
თაო ყურადღებას და მისი მოქმედება შეიქნება ქების საგნად ჟურნალ-
გაზეთებში, მაშინ თქვენს გულში იბადება ორ-გვარი, ერთი ერთმანე-
თის წინააღმდეგი გრძნობა: გიხარბანთ ერთი მხრით, სწუხართ მეო-
რე მხრით.“

ვიხარიანთ ჯერედ ისა, რომ თქვენი მოყვასი, თქვენი თანამემამულე წარმატებაშია, თავის გულის წადილს მოსწევია, ბედნიერების გზას დასდგომია... იგი მთელი ქვეყნის თვალში უკეთებს სახელს თავის ერს, ცხადყოფს მის შემოქმედებითს ძალასა...

მაგრამ ... მაინც სწუხართ და სტირით, და ამ წუხილს და ტირილს აქვს სრული საფუძველი...

დიად, სწორედ სტირიან ნიჭიერთა მოღვაწეთათვის: ქართული თეატრი... ქართული ლიტერატურა... ქართული მეცნიერება...

თარხნიშვილს, სუმბათაშვილს, მელიქიშვილს, პეტრიაშვილს და სხვებს შეეძლოთ ფეხზე დაეყენებინათ ერთი საქმე, მეორის აღორძინებას მხნედ დახმარებოდნენ, მესამის დაბადება და აღზრდა დაეჩქარებინათ; მაგრამ, საუბედუროდ, მათ შუა და ამ საქმეთა შორის სძევს დიდი მანძილი.

მართალია... მათი მოქმედება ახლაც სასარგებლოა ჩვენთვის, მაგრამ ეს სარგებლობა გარეგანია და არა შინაგანი, ერის სახელს ეხმარება, ხოლო სახრავს კი ვერ უმატებს...".

ოქტომბრის 25 — „დროება“ (№ 230) ბეჭდავს სარედაქციო წერილს „ქართული პირველ-დაწყებითი სახელმძღვანელონი“, რომელიც მთლიანად ეძღვნება ი. გოგებაშვილის „დედა ენის“ უსაფუძვლო კრიტიკას.

ნოემბრის 2, 4 — გაზეთ „დროების“ №№ 237 და 238-ში იაკობი აქვეყნებს წერილს „უსარგებლო გამეორება“, რომელიც გამოწვეულია უავტორო წერილით — „ქართული პირველ-დაწყებითი სახელმძღვანელონი“. იაკობი თავის საპასუხო წერილში მთლიანად ააშკარავებს კრიტიკოსის უსაფუძვლობას.

დეკემბრის 1, 4 — „დროება“ (№№ 259, 261) ბეჭდავს იაკობის საპასუხო წერილს „უძლური სიბრაზის ნაყოფი“. წერილი გამოწვეულია ანდრია ღულაძის მიერ „კონას“ (1884 წ.) მეორე გამოცემის უსაფუძვლო კრიტიკით.

„ნობათის“ რედაქციას ... თავის უკანასკნელ წიგნში დაუბეჭდავს ჩვენი საყმაწვილო „კონის“ კილვა, სავეს ბავშვური და უნიჭო სიბრაზითა. როგორც ყველა, წერილმანუს ბოროტების ნაყოფში, ამ კიცხვაშიაც ერთმანეთს ეჯიბრებიან სიბრიყვე და მტკნარი უვიცობა.

არაფრობაზედ ვრცელი საუბრის გამართვა შეუძლებელია; ამიტომ ჩვენ მხოლოდ რაოდენსამე სიტყვას ვიტყვით“ და დასასრულს იაკობი შეუნდობს მტრობას, წერს:

„თუმცა „ნობათმა“ მოყვრობა მტრობით გადაგვიხადა, სიკეთისათვის ბოროტი მოგვიგო, მაგრამ ჩვენი განწყობილება ჟურნალთან იოტის ოდენადაც არ შეიცვლება; იმიტომ რომ „ნობათს“ შეადგენენ არა მისი უვიცი ექსპედიტორი თავისი ერთად ერთის ყურმოჭრილის ყმითა, არამედ თანამშრომელნი, რომელნიც თავიანთი კალმით ამდიდრებენ ჩვენს პედაგოგიურს ლიტერატურასა და რომელთაც ეკუთვნის ჩვენი სიმპატია, სრული ჩვენი თანაგრძნობა“.

იაკობის ამ წერილის გამო „ნობათის“ რედაქტორი ანდრია ღულაძე იაკობს იწვევს სამედიატორო სასამართლოში („წერილი რედაქტორთან“ — „დროება“, 1884, № 263).

დეკემბრის 8 — გაზეთ „დროების“ (№ 264) საშუალებით იაკობი თანხმობას უცხადებს ან. ღულაძეს სამედიატორო სამართალში გაწვევის შესახებ — „პასუხი პედაგოგიური ჟურნალის „ნობათის“ რედაქტორ-გამომცემელს ბ. ღულაძეს“.

დეკემბრის 9 — გაზეთი „ნოვოე ობოზრენიეს“ № 329-ში გამოქვეყნებულ წერილში დ. კეზელი (ხელმოწერა — Зоил) ადანაშაულებს ი. გოგებაშვილს „ნობათის“ რედაქტორ ან. ღულაძესთან პოლემიკაში.

დეკემბრის 13 — ზოილ-ზიგზაგის (დ. კეზელი) საპასუხოდ იაკობი „ნოვოე ობოზრენიეში“ (№ 333) ბეჭდავს «Письмо в редакцию».

დეკემბრის 14 — დ. კეზელი „ნოვოე ობოზრენიე“-ში (№ 334) ბეჭდავს წერილს იაკობის საპასუხოდ.

დეკემბრის 19 — „ნოვოე ობოზრენიე“-ში (№ 339) ქვეყნდება იაკობის «Письмо в редакцию» დ. კეზელის წერილის (ნოვოე ობოზრენიე, 1884, № 334) საპასუხოდ.

დეკემბრის 20 — დ. კეზელი კვლავ ბეჭდავს წერილს იაკობის საპასუხად (ნოვოე ობოზრენიე, 1884, № 340).

იანვრის 11 — გაზეთი „დროება“ (№ 8) ბეჭდავს იაკობის შოთხოვნას („წერილი რედაქტორთან“) დულაძესთან სამედიატორო სამართლის დაჩქარების შესახებ.

— „დროების“ იგივე ნომერი საზოგადოებას აუწყებს ი. გოგებაშვილის წერილების გამოცემის განზრახვის შესახებ.

იანვარი — იაკობი განმარტებით წერილს უდგენს მედიატორთა სამართალს დულაძესა და მას შორის წარმოებული პოლემიკის გამო.

იანვრის 17 — დ. კეზელი ბეჭდავს «Ответ на письмо Гогеншвили» ამხანაგური სასამართლოს უარყოფის გამო (ნოვოე ობოზრენიე, 1884, № 365).

თებერვალი — ჟურნალ „ივერიის“ № 2-ში მედიატორთა სამართლის ნებართვით იაკობი ბეჭდავს „განმარტებითი წერილი მედიატორთა სამართალს“.

„ჩვენ საჭიროდ დავინახეთ გვესარგებლა მედიატორთა ნება დართვით და დაგვებეჭდა ეს დამატებითი მოხსენება, რომ მკითხველს საზოგადოებას საქმის ყოველივე საბუთი ხელში ჰქონოდა და თვითონვე გაესინჯა... მედიატორთა სამართალმა, რომელიც შესდგა გასარჩევად პოლემიკისა ბ. დულაძესა და ჩვენს შორის, ვალად დაგვდო წარგვედგინა მისთვის ახსნანი გასამართლებელნი დამატებანი იმ ანტიკრიტიკისა, რომელნიც ჩვენ დაებეჭდეთ „დროებაში“ შესახებ „კონის“ კრიტიკისა; ეს უკანასკნელი დაბეჭდილი იყო „ნობათში“.

აქვე ქვეყნდება მედიატორთა დ. ბაქრაძის, ვ. ყიფიანის, გ. იოსელიანის განაჩენი ი. გოგებაშვილისა და ა. დულაძის პოლემიკის შესახებ.

— ჟურნალ „ნობათის“ № 2-ში ან. დულაძე ბეჭდავს თავის განმარტებით წერილს მედიატორთა სამართლისადმი.

მარტის 19 — იაკობი წერს კორესპონდენციას («Из Тбилиси») თბილისის სასულიერო სემინარიაში მომხდარ შემთხვევას — სემინარიის რექტორ დეკანოზ ჩუღუცკის ფიზიკურ შეურაცხყოფას სემინარიელის მიერ და ამ შემთხვევის მიზეზებს. წერილი კრიპტონიმით-ნ. ქვეყნდება გაზეთში «Современные известия», № 88,

გოგებაშვილი რედაქციას სთხოვს: „...ჩემს სახელზე გამოაგზავნოს ვაზეთის იმ ნომრის ათი ეგზემპლარი, რომელშიც მოთავსებული იქნება ეს კორესპონდენცია. ჩემი მისამართი: თბილისი, ქართული ვაზეთის „დროების“ რედაქცია, ნიკოლოზ კონსტანტინეს-ძე სვიმონიძეს“ (თხზ., ტ. 2, 1954, გვ. 471).

მაისის 16 — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უდგენს დასკვნას ქუთაისის სააზნაურო სკოლის 1884/85 სასწავლო წლის მუშაობის ანგარიშზე (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 337).

მაისის 29 — იაკობი განცხადებით მიმართავს კავკასიის საცენზურო კომიტეტს, იმის გამო, რომ ცენზორმა ლუკა ისარლოვმა „ბუნების კარში“ ტერმინები „დასავლეთ საქართველო“, „სამხრეთ საქართველო“ შეცვალა გამოთქმებით „იმერეთი“, „თურქეთის საქართველო“ და ითხოვს ადრე ხმარებული ტერმინების აღდგენას.

ივნისის 5 — იაკობი განმეორებით მიმართავს საცენზურო კომიტეტს „ბუნების კარში“ ძველად ხმარებული ტერმინების „დასავლეთ საქართველოს“ და „სამხრეთ საქართველოს“ დატოვებას.

აგვისტო — გამოდის „ბუნების კარის“ მეხუთე შევსებული გამოცემა.

„დაიბეჭდა, გამოვიდა და ისყიდება ახალი, მეხუთე, გამოცემა „ბუნების კარისა“ გასწორებული და შევსებული. ამ გამოცემაში ცოტად შემოკლებულია პირველი განყოფილება, რომელიც იპყრობს ბუნების მეტყველებას, ჩამატებულია ახალი სურათები, ახალი ლექსები, ქრესტომატია გადიდებულია, წიგნი შევსებულია ახალი ისტორიული განყოფილებით, რომელიც იპყრობს ვრცელს აღწერას საქართველოს ისტორიის სახელოვანი პირების ცხოვრებისას და მოქმედებისას. გამოცემა შემკულია ახალი ქარტით, რომელიც მოჭრილია საუკეთესო თფილელი სპეციალისტისაგან“ (ივერია, 1885, № 8, გვ. 125).

ოქტომბრის 29 — მოხსენებით ბარათს უდგენს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას ბათუმის ქართული სკოლის მასწავლებელ მოსე ნათაძის ათი თუმნით დაჯილდოების შესახებ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 337).

დეკემბრის 25 — პროფესორი ალ. ცაგარელი იაკობს უგზავნის წერილს:

„კარგა ხანია თქვენი წიგნი განვიხილე, მოვიწონე და გავეზავნე კომიტეტში, აქამდინ მგონი მოგივიდოდათ: ჩემის ჰაზრით, აქაღე-მი ური ასოებით რომ ბეჭდოთ ემჯობინებოდა, რადგან აკადემიური შრიფტი თუმცა წვრილია, მაგრამ უფრო ცხადია და მშვენიერი, ვიდრე „დროების“ შრიფტი, რომლითაც თქვენი წიგნის უმეტესი ნაწილი დაბეჭდილია. ქაღალდიც რომ უფრო სქელი იყოს და ერთი გვერდიდან მეორეში შავი ხაზები არა სჩანდეს, — ემჯობინება თვალისათვის, სხვაფრივ მშვენიერი წიგნია თქვენი წიგნი. ვგონებ ცალკე „ქრესტო-მატია“ რომ გამოსცეთ ძველი და ახალი მწერლების ნიმუშებითა, ახსნით და განმარტებით ბიბლიოგრაფიულ-ბიოგრაფიულითა სასარგებლო წიგნი იქნება“ (თხზ., ტ. 6, 1958, გვ. 754).

• • •

— ამ წელს გამოსცემს წიგნებს: „კოკორი ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი, სახლობაში სახმარებელი“, შედგენილი ი. გოგებაშვილისაგან, გამოცემა მეცხრე შეცვლილი, 1885, 62 გვ. (ეს წიგნი 1865—1877 წწ. გამოდიოდა სახელწოდებით: „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი მოსწავლეათვის“. ამ სახელწოდებით გამოვიდა 8-ჯერ).

— Начальный курс русского языка для грузин по практическому методу. Сост. Г. Каландаришвили. Изд. восьмое, совершенно переделанное Яков Гогебашвили. 1885, 186 с.

1886

იანვრის 1 — „თეატრის“ № 1-ში ქვეყნდება ა. ახნაზაროვის სახალწლო იუმორისტული საყოველთაო თხოვნა, რომელშიც მოიხსენიებს ი. გოგებაშვილს.

იანვრის 14 — „ივერია“ (№ 9) საზოგადოებას ახალ ამბად აუწყებს რუსული ენის მასწავლებლის აზრს ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ შესახებ.

იანვრის 20 — ი. გოგებაშვილის მოხსენების საფუძველზე წერათხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობა მადლობას უც

ხადებს ალექსი ჭიჭინაძეს, ქუთაისის სააზნაურო სკოლაში გაწეულ დეაწლისათვის.

„თანახმად წევრის უფალ გოგებაშვილის მოხსენებისა გამოცხადოს ალექსი ბესარიონის ძე ჭიჭინაძეს მმართველობის გულითადი მადლობა იმ დეაწლისათვის, რომელიც მან დასდო ქუთაისის სააზნაურო სკოლას“ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 337).

იანვრის 21 — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უდგენს მოხსენებით ბარათს საზოგადოების სკოლების 1884/85 სასწავლო წლის მუშაობის ანგარიშების შესახებ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 337).

— ამავე დღეს საზოგადოების გამგეობას უდგენს მეორე მოხსენებით ბარათს საზოგადოების სკოლებისათვის ახალი პროგრამების შედგენის თაობაზე. მოხსენებითი ბარათის დასასრულს იაკობი წერს: „მე პირადად ვალად ვიდებ შევადგინო ვრცელი პროგრამა ქართული ენისა და ქართული წერისა სამაგალითო გაკვეთილებით“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 208).

— დასკვნას უდგენს აგრეთვე ქუთაისის ქართული სკოლის ინსპექტორის ალექსი ჭიჭინაძის მიერ დასამტკიცებლად წარმოდგენილ სასწავლო პროგრამაზე.

იანვრის 26 — „ივერია“ (№ 20) იტყობინება, რომ გამოვიდა გერ. კალანდარიშვილის მიერ შედგენილი რუსული ენის სახელმძღვანელოს «Начальный курсъ русского языка для грузинъ» მერვე გამოცემა, რომელიც მთლიანად გადაკეთებული იყო იაკობ გოგებაშვილის მიერ.

თებერვლის 1, 2 — გაზეთ „ივერიის“ № № 25, 26 ქვეყნდება იაკობის წერილი „საგრამატიკო შენიშვნა“ (თხზ., ტ. 2 სათაურით: „საგრამატიკო ბაასი“).

იაკობის წერილი არის გამოსმაურება მიხეილ ნასიძის წერილზე — „ორი საგრამატიკო საგანი“ („ივერია“, 1886, № 17, 18).

„ამ დღებში „ივერიამ“ დაბეჭდა ბ. ნასიძის წერილი სათაურით: „ორი საგრამატიკო საგანი“. ავტორმა წერილი დააბოლოვა გამოცხადებით, რომ ამ მოკლე ხანში მეც ვაპირებ ქართულის გრამატიკის გამოცემასო“.

ცხადია, ავტორს არა მარტო ის უნდოდა, რომ განეზიარა მკითხველისათვის თავისი საგრამატიკო მოსაზრებანი, არამედ ისიც სურდა, რომ მკითხველის მხრივ გამოეწვია ბეჭდვითი მსჯელობა და შეეტყო, რაედენად მტკიცე ნიადაგზედ სდგას იგი და რაედენად მოწიფულად უნდა ჩაითვალოს მისი ნაწარმოები, დასაბეჭდად დამზადებული. თავისი ვალი მან უკვე შეასრულა, თავაზა გაგიწვია, — ახლა ჩვენი, მკითხველების, ჯერია სამაგიერო სიკეთე მივაგოთ და ჩვენც ჩვენი ნააზრი და ნაფიქრალი გულწრფელად განვეუზიაროთ“.

თებერვლის 20, 21 — გაზეთი „ივერია“ (№ № 41, 42) ბეჭდავს მიხეილ ნასიძის წერილს იაკობის „საგრამატიკო შენიშვნას“ გამო სათაურით: „ბ-ს იაკობ გოგებაშვილის პასუხად“.

მარტის დასაწყისი — ილია ჭავჭავაძის თაოსნობით სტამბურად იბეჭდება ცენზურის მიერ ნებადართული უწყება (შეტყობინება), რომელიც „ივერიის“ რედაქციაში მ მარტის სხდომის მონაწილეებს აცნობებს, რომ სხდომაზე უნდა განიხილონ სალიტერატურო ქართულის სადავო საკითხები. ასეთი შეტყობინება ეგზავნება ალ. ჭყონიას, ი. გოგებაშვილს, პ. უშიკაშვილს, ივ. მაჩაბელს და ქართული ენის სხვა მცოდნეებს.

„მოწყალეო ბატონო იაკობ სვიმონის ძე,

გთხოვთ მობრძანდეთ მარტის 8, შაბათს საღამოს „ივერიას“ რედაქციაში განსახილველად საგრამატიკო საგანთა იმ აზრით, რომ ერთი საერთო, საყოველთაო კანონი აიხსნას და დაადგინოს მწერლობაში სახმარებლად.

რომ წინადვე ცნობილ იქმნას რა და რა საგანზედ იქმნება სჯა, თვითუღს საგანს აქვე გავუწყებთ...“ (ილია ჭავჭავაძე, საიუბილეო კრებული, 1939, გვ. 18—19).

მარტის 5—7, 14 — გაზეთი „ივერია“ (№ № 50—52, 58) ბეჭდავს იაკობის წერილს „დაბრიყვებული ბრუნვები (პასუხად ბ-ნს ნასიძეს)“. (თხზ., ტ. 2 სათაურით: „მეორე საგრამატიკო ბაასი“).

„ამ პასუხის გარდა იაკობს სხვა საპასუხო წერილიც დაუწერია, მაგრამ იგი არ გამოუქვეყნებია“ (თხზ., ტ. 2, 1954, გვ. 471).

მარტის 8 და შემდეგ(?) — იაკობი მონაწილეობს „ივერიის“ რედაქციაში ილია ჭავჭავაძის თაოსნობით მოწყობილ სალიტერატურო ქართულში სადავო საკითხების დამდგენ თათბირში.

აპრილი — კავკასიის სასწავლო ოლქის ცირკულიარში (№ 4) ქვეყნდება სახალხო განათლების დეპარტამენტის ვიცე-დირექტორის

მიმართვა კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველისადმი ზოგიერთი ქართული გამოცემის მოწონების შესახებ, მათ შორისაა ი. გოგებაშვილის «Букет элементарных рассказов из естественной истории».

მაისის 15 — გაზეთი „ივერია“ (№ 104) აქვეყნებს სათავადაზნაურო სკოლის ანგარიშს, რომელსაც ხელს აწერენ კომისიის თავმჯდომარე ი. ჭავჭავაძე და კომისიის წევრები, მათ შორის ი. გოგებაშვილიც.

ივნისის 14 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უდგენს მოხსენებით ბარათს ქუთაისისა და სამეგრელოს სააზნაურო სკოლების 1884/85 სასწავლო წლის მუშაობის ანგარიშების შესახებ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 338).

აგვისტო — იაკობის რეკომენდაციით სათავადაზნაურო სასწავლებლის კომიტეტი ალექსი ჭიჭინაძეს ირჩევს ამ სასწავლებლის ინსპექტორად.

„...მე უურჩევ კომიტეტს დაუყონებლივ მოიწვიოს იგი ინსპექტორად. ეს იყო 15 აგვისტოს. კომიტეტი არ ჩქარობდა, იგი ებებდა ახალკანდიდატებს და ამასობაში გაიარა მთელმა ორმა კვირამ. ბოლოს დავითანხმე თავმჯდომარე კონსტანტინე ქრისტეფორეს-მე მამაცაშვილი და ჩვენ ორმა შევადგინეთ ხმათა უმეტესობა წინააღმდეგ ორის სხვა წევრისა...“ (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 84—85).

სექტემბრის 1 — თბილისის სასულიერო სემინარიის გამგეობა მიწერილობას უგზავნის სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველ გ. თინიკაშვილს იაკობ გოგებაშვილის სიტყვიერების მასწავლებლად დანიშვნის შესახებ სემინარიის მესამე განყოფილებაში (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 176).

სექტემბრის დასაწყისი — ქვეყნდება ბიბლიოგრაფიული განცხადებები „დედა ენის“ მეხუთე გამოცემის შესახებ („ივერია“, 1886, №№ 189, 192, 194 და ა. შ.).

სექტემბრის 24 — ჟურნალი „თეატრი“ (№ 39) ბეჭდავს კრიტიკულ წერილს „დედაენის“ შესახებ, სათაურით „საყურადღებო საგანი“. წერილი ხელმოწერილია კრიპტონიმით — „პ — ე“.

სექტემბრის მეორე ნახევარი — ოქტომბრის დამდეგი — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების მინდობილობით იაკობი ამოწმებს ბათუმის, ქუთაისისა და ხელთუბნის სკოლებს.

„...მე გავმინჯე სექტემბრისა და ოქტომბრის დამდეგს სამი სკოლა საზოგადოებისა...“ (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 75).

ნოემბრის 14 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას წარუდგენს მოხსენებას ბათუმის, ქუთაისისა და ხელთუბნის სკოლების შემოწმების შედეგებზე (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 75).

ნოემბრის 20 — გაზეთი „ივერია“ ბეჭდავს იაკობის წერილს (სვიმონიძის ხელმოწერით) „ირიბი ხელი“ (შემდეგში ავტორი უცვლის სათაურს — „ირიბი ხელის უვარგისობა“).

დეკემბრის 10 — გაზეთი „ივერია“ (№ 267) ბეჭდავს ვ. გაბიჩვაძის წერილს „ირიბული კრიტიკოსი. პასუხად ი. სვიმონიძეს“ („ივერია“, 1886, № 252). წერილი მიმართულია ი. გოგებაშვილის წერილის — „ირიბი ხელის“ წინააღმდეგ.

1887

იანვრის 6 — გაზეთ „ივერიის“ № 3-ში იაკობ სვიმონიძის ხელმოწერით ქვეყნდება იაკობის წერილი „ჩვენი სისუსტე“ (თხზ., ტ. 2 სათაურით „პრესა ჩვენში და პატარა ერებში“), რომელშიც ავტორი ეხება ჟურნალ-გაზეთებისა და საერთოდ ბეჭდვითი სიტყვის გავრცელების გულგრილ დამოკიდებულებას ქართველებს შორის.

იანვრის 10 — გაზეთი „ივერია“ (№ 6) აქვეყნებს იაკობის წერილს „ირიბი ხელის სარჩლის გამო (პასუხად ბ-ნს გაბიჩვაძეს)“.

იანვრის 15 — იაკობი წერს წერილს („ცვლილებები საქართველოს საეკლესიო ცხოვრებაში“) რუსულ ენაზე და გამოსაქვეყნებლად გზავნის ნ. ნ. კრიპტონიმიტ გაზეთ „სოვრემენიე იზვესტიაში“ (გამოქვეყნდა № 14-ში).

მარტის 27 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უდგენს მოხსენებას ძველი სენაკისა და ქუთაისის სააზნაურო სკოლების შესახებ.

„თანახმად მმართველობის მინდობილობისა, მე განვიხილე როგორც ძველი სენაკის სააზნაურო სკოლის წლიური ანგარიში, ისე განაჩენი ქუთაისის სააზნაურო სკოლის პედაგოგიური რჩევისა ყოველდღიური გაკვეთილების განაწილებითურთ“ (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 77).

მოხსენებასთან ერთად საზოგადოების გამგეობას უდგენს გაკვეთილების ტაბულას ძველი სენაკის სააზნაურო სკოლისათვის.

მარტის 31 — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უდგენს მოხსენებას ძველი სენაკის სააზნაურო სკოლაში მეგრულ ენაზე სწავლების მოწყობის თაობაზე.

„თანახმად მმართველობის მონდობილობისა, მე შევადგინე პასუხი ქუთაისის გუბერნიის სახალხო სკოლების დირექტორის წინადადებაზედ, შესახებ იმისა, რომ ძველი სენაკის სააზნაურო სკოლაში სწავლება მოეწყოს მეგრულს ენაზედ ნაცვლად ქართულისა. პასუხი ესე მე წაუვუკითხე ბატონს თავმჯდომარეს... ილია ჭავჭავაძეს, რომელმაც სცნა იგი კანონიერად და შესაბამისად“ (იქვე, გვ. 79).

აპრილის 2 — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უდგენს „არჩილიანის“ გამოცემის ხარჯთაღრიცხვას.

„თანახმად მმართველობის მონდობილობისა, მე გადავათვალე იერ „არჩილიანი“ და გამოვიანგარიშე, თუ რამდენი დაჯდება მისი გამოცემა. აღმოჩნდა, რომ ეს ხელთნაწერი გამოვა ვეებერთელა წიგნი თექვსმეტი თაბახიდგან ოცს თაბახამდის...“ (იქვე, გვ. 79).

მაისის 4 — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას წარუდგენს დასკვნა-რეცენზიას სოფრომ მგალობლიშვილის მიერ თარგმნილი საბავშვო წიგნის შესახებ. იაკობი მოითხოვს მის გამოცემას (იქვე, გვ. 219).

— წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის მინდობილობით ადგენს მოხსენებით ბარათს ქუთაისის ქართული სკოლის 1885/86“ სასწავლო წლის მუშაობის ანგარიშის შესახებ (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 80).

მაისის 12 — წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას წერილობით წარუდგენს თავის წინადადებებს ქართული წიგნების გამოცემის შესახებ.

„რადგანაც უკანასკნელს სანში საზოგადოებას მოეცა მომეტებული ნიეთიერი ღონისძიება მოქმედებისათვის, ამიტომ საჭიროა, სხვათა შორის ჯეროვანი მხნეობით და დაჩქარებით შეეუდგეთ ქართულის წიგნების გამოცემასა. საქმე უნდა დაეიწყოს იმისთანა წიგნების გამოცემით, რომელნიც უფრო საჭირონი და სასარგებლონი არიან ჩვენის სკოლებისა და ოჯახებისათვის“.

შემდეგ ჩამოთვლის რამდენიმე წიგნს, „ვეფხისტყაოსანს“ ნაამბობს ბავშვებისათვის, სახალხო კალენდარს და სხვ.

საზოგადოების გამგეობა ი. გოგებაშვილის ამ წინადადებას იხილავს 26 მაისს და იღებს შესაბამის დადგენილებას (იქვე, გვ. 82).

მაისის 13 — წერილს უგზავნის კირილე ლორთქიფანიძეს თბილისიდან ქუთაისში.

„გუშინ საღამოზედ მოხდა ერთი (კერძო) კრება, რომელმაც დამავალა გამომეგზავნა თქვენთვის დაუყონებლივ...“ საიდუმლო წერილები ძველი სენაკის სააზნაურო სკოლაში ქართულ ენაზე სწავლების მოსპობისა და სამეგრელოს სკოლების სამოსწავლო გეგმის შესახებ, თხოვს მეგრელებთან მოსაუბრება-განხილვის შემდეგ აცნობოს მათა შეხედულებები ამ საკითხზე (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 313—314).

მაისის 19 — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უდგენს მოხსენებით ბარათს სკოლებში მასწავლებელთა შორის კლასების განაწილების შესახებ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 339).

მაისის 20 — გაზეთი „ივერია“ (№ 98) იტყობინება: „ჩვენ გავიგეთ, რომ ბ-ნი ი. გოგებაშვილი ადგენს ამ უამად ერთს ქართულს სახელმძღვანელოს წიგნს, რომელიც „დედა-ენას“ შემდეგ უნდა იწავლებოდეს სკოლებში“.

მაისის 24 — გაზეთი „ივერია“ (№ 102) „ახალ ამბებში“ მკითხველს აუწყებს რუსული ენის სახელმძღვანელოს — „რუსკოე სლოვოს“ მზადების შესახებ: „ჩვენ შევიტყეთ, რომ მზადდება დასაბეჭდად ახალი სახელმძღვანელო რუსული ენისა ქართული სკოლებისათვის სახელწოდებით «Русское слово», ჩვენ გვექონდა შემთხვევა გა-

დაგვესინჯა ეს სახელმძღვანელო და საჭიროდ ვრაცხთ მოკლე ცნობა გარდავცუთ მკითხველს მასზედ. სახელმძღვანელო იწყება ესრედ წოდებულის ლექსიურის განყოფილებით... ამ განყოფილებას მოსდევს რუსული ანბანი, შედგენილი შემოკლებულს სინკრეტიულს მეთოდზე. ანბანის შემდეგ შეგხვდებათ განყოფილება რუსულის თვალსაჩინო გაკვეთილებისა... ამას მოსდევს პირველი საკითხავი წიგნი, რომლის დამზადებას ავტორი ახლა ადგია და რომელიც ორ ნაწილად განიყოფება: პირველი ნაწილი შეიცავს უმეტესად ქართულს ენიდგან ნათარგმნ მოთხრობებსა, მეორე ნაწილი — წმინდა რუსულს ნაწარმოებთ. ერთი განსაკუთრებული თვისება ამ ახლის წიგნისა ის იქნება, რომ მასში ქართველი ბავშვები შეხვდებიან ქართულს საუკეთესო საბავშვო ლექსებს რუსულად ლექსადვე თარგმნილს¹... წიგნი თავდება ქართულ-რუსული ლექსიკონით... წიგნი ამ რამდენსამე თვის შემდეგ დაიბეჭდება“.

მაისის 26 — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უდგენს მოხსენებით ბარათს ბათუმის სკოლის მდგომარეობისა და მისი საქმიანობის გაუმჯობესების საკითხებზე.

ამ მოხსენების გამო საზოგადოების გამგეობა იმავე დღეს ადგენს: „მიენდოს ბ. ბ. ნ. ცხვედაძეს და თავ. ვასილ მაჩაბელს წავიდნენ ქ. ბათუმს, შეკრიბონ ადგილობრივი ცნობები ამ საგანზე და თავისი მოსაზრება წარმოუდგინონ გამგეობას“ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 339).

ივნისის 2 — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უდგენს მოხსენებას საზოგადოების სკოლებთან ბიბლიოთეკების დაარსების აუცილებლობის შესახებ.

„მიუცილებლად საჭიროა, რომ ჩვენ სკოლებთან დაეაარსოთ ვრცელი ბიბლიოთეკა ყოველგვარი ქართული წიგნებისა“ (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 177).

— ბათუმის სკოლის მასწავლებელ მოსე ნათაძეს შუამდგომლობს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების წინაშე მისი სხვა ადგილზე გადაყვანის შესახებ.

¹ ამის შესახებ თვით იაკობი შემდეგ წერს: „...იბულებული შევიქნე შემდეგინა ახალი სახელმძღვანელო რუსული ენისა თვალსაჩინო მეთოდით მჭიდროდ დაკავშირებული ჩემს „დედა ენასთან“ (თხზ., ტ. 2, 1954, გვ. 180).

იენისის პირველი ათდღიური — იაკობი დასასვენებლად ადის თბილისიდან სურამში, სადაც მთელ ზაფხულს ატარებს.

„ამ დღეებში ამოვედი თბილისიდან სურამში“ — წერს იგი 12 იენისის სოფრომ მგალობლიშვილისადმი გავზავნილ წერილში (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 321).

იენისის 12 — იაკობი წერილსა და მოსკოვის ჟურნალებში გამოსაქვეყნებელ ორ სტატიას რუსულ ენაზე უგზავნის სოფრომ მგალობლიშვილს გორში და სთხოვს დახმარებას მისი გადაწერის საქმეში.

„მინდა დავაბეჭდვინო ერთი, უფრო მოზრდილი, ჟურნალში «Русская Мысль» და მეორე, უფრო მომცრო, Русские Ведомост-ებში. ამ უკანასკნელს სტატიას, სუფთად გადაწერილს, მოუნდა გადასწორება და დამატება და ამ გარემოებამ მისი ხელმეორედ გადაწერა საჭიროდ გახადა. სამწუხაროდ, სურამში ვერ ვიშოვნე სანდო პირი, რომელსაც რივიანად და კანონიერად შესძლებოდა მისი გადაწერა. მე თვითონ არ დავიზარებდი მის გადაწერასა; მაგრამ ეს ორი კვირა გული ძლიერა მტკივა და ბევრს წერას, მეტადრე მეხანიკურს, ვერიდები. მეტი გზა არ არის, უნდა დამეხმაროთ ამ საქმეში...“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 321—322).

სექტემბრის 5 — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უდგენს პირობას საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში საწყობების მოწყობის თაობაზე და სთავაზობს სესხად ოცდაათ თუმანს, სარგებლის გარეშე. სანაცვლოდ ითხოვს მისი წიგნებიდან შემოსული სარგებელი მოახმაროს მისსავე წიგნების გავრცელებას. საზოგადოების გამგეობა თანხმდება წაყენებულ პირობაზე (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 340).

ოქტომბრის დასაწყისი — მონაწილეობს ქართული (დრამატული საზოგადოების წევრთა კრებაში, სადაც გამოდის საზოგადოების შემოსავალ-გასაყლის განხილვაში.

„მე მგონია, რომ დასის შედგენამ და წარმოდგენების მართვამ არ უნდა დაუშალოს კომიტეტს, სხვა საქმეებისათვისაც იზრუნოს დასის

¹ სამწუხაროდ, დღემდე ჩვენთვის ცნობილი არ არის, იაკობის რა სტატიები დეპუტა ამ წელს აღნიშნულ ჟურნალებში.

შედგენა, წარმოდგენების მართვა და ზემოსხენებული სხვა საქმეები საზოგადოებისა, მეტადრე რეპერტუარზე ზრუნვა, ორი ერთად შეკავშირებული საგანია და მათი განცალკევება არ იქნება. თუ გვინდა, რომ დასმა წარმატებით იმოქმედოს, პიესების მოპოვებაზე უნდა ვზრუნავდეთ, ხოლო პიესების მოპოვებაზე ზრუნვა, ისე არ შეიძლება, თუ დასი არ მოქმედებს და წარმოდგენებს არ ჰმართავს. ვინ დასწერს, ან გადასთარგმნის და ან გადააკეთებს პიესებს, თუ არ ეცოდინება, რომ მისი დაწერილი პიესა წარმოდგენილი იქნება ერთისა და ორის თვის შემდეგ. ამიტომ სასურველია, რომ კომიტეტმა შარშანდღელებურად წელსაც იკისროს დასის შედგენა და უმთავრესი ყურადღება რიგინის რეპერტუარის მოპოვებას მიაქციოს, რადგანაც ჩვენი დღევანდელი პიესები მეტად გაცვდნენ, თავი მოგვაბეზრეს და საზოგადოებას აღარ იზიდავენ. ახალი პიესების შესაძენად საჭიროა პრემიები დაენიშნოს პიესების დამწერთა და მთარგმნელთა. შეიძლება ავტორს მიეცეს გადაწყვეტილი პროცენტი იმ შემოსავლიდამ, რომელიც იმ პიესის წარმოდგენის გამო იქმნება. კომიტეტმა ამოიჩინოს რამოდენიმე კარგი მცოდნე ქართულისა და უცხო ენებისა და მიანდოს იმათ, სწორად დაავალოს, რომ სასარგებლო პიესები ან გადათარგმნონ ან გადააკეთონ“ („ივერია“, 1887, № 206).

* * *

— ამ წელს ი. გოგებაშვილის წინადადებით წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობამ ძირეულად შესცვალა სწავლის წესი, სელა სკოლებში, და ამ ცვლილების დედა აზრი ეკუთვნის გამგეობის წევრს ბატ. ი. ს-ძეს გოგებაშვილს, რომელმაც შემდეგი წინადადება შემოიტანა გამგეობის კრებაში განსახილველად: „ძირითადი დაბრკოლება, რომელიც წინ ეღობება ჩვენის საზოგადოების სკოლების ჯეროვანს წარმატებას, მდგომარეობს იმაში, რომ თვითეულ სკოლაში არის ოთხი განყოფილება, რომელთა ერთად გაძლოა მასწავლებლებს ძრიელ უჭირდებათ. ამიტომ მიუცილებლად საჭიროა საქმე ისე მოეწყოს, რომ ერთსა და იმავე დროს მასწავლებელს საქმე პქონდეს ორს განყოფილებასთანა და არა სამსა ან ოთხთან. საუკეთესო ღონისძიებად ამისათვის მე ვთვლი ორ-პირად გაყოფას მთელის ოთხ-განყოფილებიან სკოლისას. პირველს პირს უნდა შეადგენდეს პირველი და მეორე განყოფილება, მეორეს — მესამე და მეოთხე გან-

ყოფილება. პირველმა პირმა უნდა იაროს სკოლაში დილით და ისწავლოს შუადღემდე, მეორე პირი მოწაფეთა ივლის შუადღის უკან. ორივე პირს სწავლა მოუვა სამის საათის განმავლობაში ყოველ დღე, ანუ კვირაში 18 სამოსწავლო საათი, ამის და მიხედვით იქნება საგნებიც განაწილებული, რასაკვირველია“ (ანგარიში ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების მოქმედებისა, 1888. გვ. 11—12).

1888

იანვრის 1 — გაზეთი „ივერია“ (№ 1) ბეჭდავს საახალწლო მილოცვებს, მათ შორის ი. გოგებაშვილისადმი:

„შენ ეს ხიდი სავლელად
დაიდ სწორედ გასდევ,
სხვა თუ ბრუნდვდ გაიელის,
შენ რა წყალში ვარდევ“

თებერვლის მეორე ნახევარი — წიგნად გამოდის ი. გოგებაშვილის რუსული ენის სახელმძღვანელო: Русское слово, или классное руководство к русскому языку для грузинских школ. Составил Яков Гогебашвили. Год первый, второй и третий. Тиф., Изд. Кавказской книжной торговли, 1887. 228 с. с ил.

„სტამბიდან გამოვიდა და ისყიდება ახალი სახელმძღვანელო რუსულის ენისა, «Русское слово» შედგენილი იაკობ გოგებაშვილის მიერ. წიგნი იპყრობს ექვს განყოფილებას: ლექსიურსა, რუსულს ანბანს სურათებზედ დამყარებულს, თვალსაჩინო გაკვეთილებს სხვა-დასხვა სავარჯიშოებით რუსულ ენაში, პირველს საკითხავს წიგნსა, სარწმუნოებრივს განყოფილებას და ლექსიკონს... წიგნი ისყიდება გამომცემლის გრიქუროვის მაღაზიაში, კუაის ხიდის ყურთან, ზუბალოვის სახლში“ („ივერია“, 1888, 26 თებ., № 45).

აპრილის 15 — „რუსკოე სლოვოს“ ქართულ სკოლებში სახელმძღვანელოდ დამტკიცების მიზნით იაკობი სტამბურად დაბეჭდილ ვრცელ განმარტებით ბარათს (რომელშიც უჩვენებს „რუსკოე სლოვოს“ ღირსებებს სხვა სახელმძღვანელოებთან შედარებით) წიგნთან ერთად უდგენს კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველს და სასულიერო მთავრობას (თხზ., ტ. 7, 1960, გვ. 560).

«Неудовлетворительность руководства, по которым происходило и происходит до сего времени преподавание русского языка в грузинских школах, побудила меня составить новое руководство, под заглавием «Русское слово», которое имеет свою задачу облегчить и ускорить разумно-сознательное усвоение нашего государственного языка подрастающим поколением грузин» (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. შასალები, 1951, გვ. 83—84).

აპრილის ბოლო — მაისის დამდეგი — გამოდის იაკობის მიერ შედგენილი „ბუნების კარის“ მეექვსე გამოცემა, უცვლელად გადმობეჭდილი მეხუთე გამოცემიდან.

მაისი — სხვა ქართველ მოღვაწეებთან ერთად მასპინძლობს ოქსფორდის უნივერსიტეტის პროფესორს, ქართველოლოგ ვ. მორფილს.

„ჩამოვიდა ტფილისში ინგლისელი პროფესორი ქართული ენისა მორფილი“ (ი. მანსვეტაშვილი, მოგონებანი, 1936, გვ. 140).

„გუშინ-წინ დილით გაემგზავრა ტფილისიდან სტამბოლში და იქიდან წავა ინგლისის პროფესორი ოქსფორდის უნივერსიტეტისა, ფილოლოგი ვ. რ. მორფილი, მცოდნე ქართულის ენისა და ლიტერატურისა. მორფილი სულ რამდენსამე დღეს დარჩა ტფილისში, ინახულა ჩვენი რედაქცია და კანცელარია „წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებისა“, საცა დაათვალიერა ბიბლიოთეკა ქართულის ხელნაწერებისა და ქართული დაბეჭდილი წიგნები. სხვათა შორის საზოგადოებამ მიაართვა ბ-ნს მორფილს სურათებიანი „ვეფხისტყაოსანი“ „ივერია“, 1888, 3 მაისი, № 91, გვ. 2).

„მკითხველებს მოეხსენებათ, რომ მაისის გასულს საქართველოს ეწვია ინგლისიდან ცოტა ხნობით ოქსფორდის უნივერსიტეტის პროფესორი ბ-ნი მორფილი...“ („ივერია“, 1888, 3 ივლ., № 138).

ივნისის დამდეგი — იაკობი ამოწმებს ხელთუბნის სკოლის მუშაობას. ამის შესახებ მოხსენებას უდგენს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას 14 სექტემბერს.

„თანახმად მართველობის მონდობილობისა, მე წარსულის ივნისის დამდეგს ვავშინჯე ხელთუბნის სკოლა...“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 221).

ივლისის 3 — გაზეთი „ივერია“ (№ 138) საზოგადოებას აუწყებს სასულიერო მთავრობის მიერ ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ მოწონებას.

7 ა. გორგაძე, ნ. გურგენიძე, მ საჯაია

„ჩვენ შევიტყვეთ, რომ სასულეირო მთავრობას უკვე გაუშინჯავს ახალი სახელმძღვანელო ბ-ნის გოგებაშვილისა «Русское слово», მიუცა უპირატესობა ყველა სახელმძღვანელოზე, რომელიც კი აქამდისინ დაბეჭდილა საქართველოში და მოუწონებია“.

— გაზეთის იგივე ნომერი საზოგადოებას ახალ ამბად აუწყებს ინგლისელი პროფესორის — მორფილის აზრს იაკობ გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების შესახებ.

„ივერია“ (№ 138) მკითხველს აუწყებს ოქსფორდის უნივერსიტეტის პროფესორ მორფილის საქართველოში ყოფნისა და აქ ქართულ წიგნების შეგროვების შესახებ. სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ ოქსფორდიდან წერილი გამოუგზავნია ი. გოგებაშვილისათვის, რომელშიც ნათქვამია: „თუმცა მოგზაურობის გამო მხოლოდ გადასინჯვა მოვასწარ თქვენის წიგნებისა, მაგრამ მაინც ეხლავე შემიძლიან ვსთქვა, რომ ფრიად სასარგებლო უნდა იყოს ეს წიგნები ქართულენისათვის“.

აგვისტოს 9 — რუსეთის სახალხო განათლების სამინისტრო, სადაც დასამტკიცებლად გაგზავნილი იყო კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველისაგან ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვო“, უკან უბრუნებს აღნიშნულ წიგნს დასკვნისათვის (თხზ., ტ. 7, 1960, გვ. 561—562).

სექტემბერი — თბილისის გუბერნიის სახალხო სკოლების ინსპექტორი ა. გრენი იხილავს ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ და უარყოფით რეცენზიას უდგენს სასწავლო ოლქის მზრუნველ კ. იანოვსკის (თხზ., ტ. 7, 1961, გვ. 562—564).

ოქტომბრის დასაწყისი — გამოდის „დედა ენისა“ და „ბუნების კარის“ მეექვსე გამოცემები.

„დღეს ჩვენ მოგვივიდა ახალი, მეექვსე გამოცემა „დედა ენისა“ და „ბუნების კარისა“. „ბუნების კარი“ უცვლელად არის დაბეჭდილი და ზედ რუსულად აქვს წარწერილი: «Книга эта рекомендована ученымъ комитетомъ Министерства народного образования какъ прекрасное классное руководство къ грузинскому языку для народныхъ школ и прогимназическихъ классов;» ...„დედა“

ენა“ შეცვლილია და გადაიდებულია მთელის ფორმით“ („ივერია“
1888, 6 ოქტ., № 208).

ოქტომბრის 29 — თბილისის წმ. ნინოს სასწავლებლის ინსპექტორი ი. კრუპენნიკოვი ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოზე“ დადებით რეცენზიას უდგენს სასწავლო ოლქის მზრუნველს.

რეცენზიის დასასრულს ი. კრუპენნიკოვი წერს: «В заключение всего сказанного, я полагаю, что книга «Русское слово» Гогобашвили и при указанных недостатках является однако же, благодаря многим бесспорным достоинствам, единственным пока руководством, по которому наиболее успешно можно обучать грузинских детей русскому языку в начальных сельских школах. С устранением же из этого руководства указанных мною недостатков следует безусловно одобрить его» (თხზ., ტ. 7, 1960, გვ. 570).

დეკემბერი — ჟურნალი „თეატრი“ (№ 46—47) „უცნობის“ ხელმოწერით ბეჭდავს იუმორისტულ შენიშვნებს წერა-კითხვის საზოგადოების კრებაზე ანდრია ლულაძის გამოსვლის შესახებ, კერძოდ, ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების დიდი ტირაჟით ბეჭდვის გამო. მას განუცხადებია:

„ეს გოგებაშვილის წიგნთა გამოცემა მაოცებს მე. გამგეობას უნდა დაებეჭდა 20 ათასი ცალი, მაგრამ ფული არა ჰქონდა და ვერა ჰბეჭდავდა. ამ დროს მოდის გოგებაშვილი და ეუბნება გამგეობას — მე თანახმა ვარ, დაჰბეჭდეთო და გამგეობაც ჰბეჭდავდა, რათა?... რათა? რათა ჰბეჭდავს, გვეითხებით მე თქვენა. რათა ჰბეჭდავს, როდესაც თავისი სარგებლობა უნდა დაიცვას და არა გოგებაშვილისა!.. მე ეს სრულებით არ მომწონს. ეს რაღაც ნათელ-მირონობა გამოდის... ბ. გოგებაშვილმა სულაც არავითარი უკმაყოფილება არ გამოაცხადა, რომ ასე წარამარად იყო ხსენებული ახალგაზრდა ორატორის მიერ. პირიქით სულ ღიმილი მოსდიოდა ტურჩებზე, როდესაც პასუხს აძლევს წიგნების შესახებ: რაც მეტს დამიბეჭდავდნენ, იმდენი მეტი ხარჯი მოუვიდოდა საზოგადოებას და იმდენად მომეტებული მოგება დარჩებოდაო. მაშასადამე, სრულებით ჩემი ჯიბის საქმე იყო, რომ მე ნაულებს დავჯერდიო და რა ნება უნდა ჰქონდეს ვისმე მისაყვედუროს, რატომ მომეტებული მოგება არ მივაქვსო“ (იქვე, გვ. 6).

დეკემბრის 22 — კავკასიის სასწავლო ოლქის სამზრუნველო სმ. ჯო, რომელიც იხილავს გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“, არ იწინებს მას დაწყებით სკოლებში გამოსაყენებლად. საბჭოს გადაწყვეტილებას ამტკიცებს სამოქალაქო ნაწილის მთავარმართებელი კავსიაში 1889 წ. 4 იანვარს (თხზ., ტ. 7, 1960, გვ. 570—571).

,1889

იანვრის 13 — გაზეთი „ივერია“ (№ 9) მკითხველს უზიარებს ერთი მასწავლებლის აზრს „რუსკოე სლოვოს“ შესახებ, „რომელსაც ამ წიგნით უსწავლებია რუსული ენა სამს განყოფილებაში წარსულს სტეტემბრიდან. აი მასწავლებლის აზრი სიტყვა-სიტყვით:

«Русское слово» მშვენიერი მეთოდური სახელმძღვანელოა ქართული სკოლებისათვის. ჩვენს სკოლებში აქამომდე ყველგან «Родное слово» იყო მიღებული და ყველგან კოჭლობდა რუსული ენა. აბა ახლა ნახეთ, რა ხალისითა და სიამოვნებით კითხულობენ ყმაწვილები «Русское слово»-დან სტატიებს. ისე ადვილად და ხალისიანად სწავლობენ ბავშვები ამ წიგნიდან სახელმწიფო ენას, რომ სწორედ მოგვეჩვენებათ. მესამე განყოფილება წელს სულ დაამთავრებს ამ წიგნს. ეს უპირატესობა იმით აიხსნება, რომ სამშობლო ბუნების მასალა ხელონურად არის მოთავსებული წიგნში. წიგნს ერთი-ორად უმატებს ფასს სასაუბროები და საკითხავები. ისე ლამაზად უგებენ ბავშვებს პასუხს, ისე შეეჩვიენ რუსულის ზეპირად ლაპარაკს, რომ არც «Родное слово» და არც სხვა სახელმძღვანელო ამ საქმეს ვერ იზამდა».

იანვრის შუა რიცხვები — ჟურნალი „თეატრი“ (№ 2) ბეჭდავს კარიკატურას ი. გოგებაშვილსა და გაბიჩვაძეზე.

მარტის 3 — არტიტული საზოგადოების დარბაზში იაკობი ესწრება მომღერალ ტარტაკოვის კონცერტს. კონცერტით მოხიბლული იაკობი იმავე საღამოს წერს საგაზეთო წერილს „ტარტაკოვის კონცერტი“, რომელსაც გაზეთი „ივერია“ (№ 51) ცოტა მოგვიანებით — 9 მარტს აქვეყნებს შენიშვნით: „ეს წერილი ორშაბათსვე მოგვივიდმაგრამ დაბეჭდვა ვერ მოვასწარი“. ტარტაკოვის ამ კონცერტით გამოწვეულ იაკობის აღტაცებას ეხმაურება სფირიდონ ჩიტორელიც [მ. ზ. ყიფიანი(?) 28 აპრილს „ივერიის“ № 88-ში დაბეჭდილი პუბლიკაციით — „წერილები სხვადასხვა რაგინდარაზე“.

ი. გოგებაშვილის ამ სტატიაზე კრიტიკული წერილი იბეჭდება აგრეთვე ჟურ. „თეატრის“ № 12-ში.

მარტის 25 — იაკობი ესწრება წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის მიერ გამართულ ლიტერატურულ-სამუსიკო საღამოს. საღამოს შესახებ იაკობი წერს რეცენზიას, რომელსაც აქვეყნებს „ივერიის“ № 73-ში, იაკობ სვიმონიძის ფსევდონიმით, სათაურით: „საღამო წერა-კითხვის საზოგადოებისა“. რეცენზიაში ნათქვამია: „ამ გვარი საღამოს სარგებლობას მართო ფულის შემოსავალი არ შეადგენს, მას აღმზრდელი გაელენაც აქვს საზოგადოდ...“ იაკობი ასე წინასწარმეტყველებს ბალანჩივაძის მომავალს: „... იმას მოელის სწორედ სახარბიელო მომავალი გამოჩენილის მომღერლისა და ადგილი ერთის ბრწყინვალე ვარსკვლავისა სამუსიკო ცაზედ“.

აპრილის 6 — კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველს კ. იანოვსკის უდგენს ვრცელ მოხსენებით ბარათს „რუსკოე სლოვოს“ შესახებ. ი. გოგებაშვილის ეს მოხსენებითი ბარათი წარმოადგენს დასაბუთებულ პასუხს რეცენზენტების (ა. გრენის და ი. კრუპენიკოვის) დასკვნებზე და სამზრუნველო საბჭოს 1888 წ. 22 დეკემბრის დადგენილებაზე, რომლის ძალითაც „რუსკოე სლოვო“ არ იქნა მოწონებული ქართულ სკოლებში სახმარებლად.

«При отношении концелярии от 11 января текущего года мною получена выписка из протокола Попечительского совета Кавказского учебного округа, состоящегося 22 декабря 1888 года. Из этой записки явствует, что книга моя, «Русское слово» для грузинских школ, признана на основании мнения двух рецензентов, не заслуживающей одобрения в настоящем своем виде. Считая такой приговор совершенно незаслуженным моею книгою, я решился представить вашему превосходительству настоящее объяснение...» (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 99—100).

აპრილის დასაწყისი — ჟურნალი „თეატრი“ (№ 14) ბეჭდავს იუმორისტულ ჩანახატს ი. გოგებაშვილზე, როგორც თეატრალურ რეცენზენტზე და (№ 15, გვ. 9—10) ფიქრებს „ივერიაში“ ი. სვიმონიძის რეცენზიების გამო.

აპრილის 19 (?) — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უდგენს თავის წინადადებებს აჭარა-ქობულეთის მხარეში წერა-კითხვის გავრცელების შესახებ.

მაისის 1 — კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველი წერილობით პასუხობს ი. გოგებაშვილის მოხსენებით ბარათზე, რომ მის მიერ შედგენილი სახელმძღვანელო „რუსკოე სლოვო“ იმ სახით, რა სახითაც იგი წარმოდგენილი იყო განსახილველად, არ იქნა მოწონებული დაწყებით სკოლებში სახმარებლად (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, ლოკუმენტ. მასალები, 1951, ვვ. 113—114).

მაისი-აგვისტო — იმ გარემოების გამო, რომ „რუსკოე სლოვო“ არ იქნა მოწონებული კავკასიის სასწავლო ოლქის სამზრუნველო საბჭოს მიერ, იაკობს მასში შეაქვს ცვლილებები.

მაისის 23 — გაზეთი „ივერია“ (№ 105) „ახალ ამბებში“ საზოგადოებას აუწყებს:

„მოსკოვიდგან გვწერენ: მოსკოვის ქართველი სტუდენტების ბიბლიოთეკას მოუვიდა ბ-ნ ი. ს. გოგებაშვილისაგან წიგნები, რომლებიც ამ პატივცემულ პედაგოგს შეუდგენია თავის ხანგრძლივ ნაყოფიერს მოღვაწეობის განმავლობაში. სტუდენტები გულითად მადლობას უძღვნიან შემომწირველს და იმედი აქვთ, სხვა მწერლებიცა და გამომცემლებიც არ დაიშურებენ თითო ეგზემპლარს თავიანთის ნაწერებისას და ღარიბს ბიბლიოთეკას ხელს მოუმართავენ.

— ამავე ნომერში გაზეთი წერდა: „იაკობ გოგებაშვილის სადგომიდან მოსამსახურემ ევგენი გოცირიძემ, რაჭის მაზრის აზნაურმა, მოიპარა შეიდი მომგებიანი ბილეთი შინაგანის სესხისა, სამი თუმანი ფული და თავისი პასპორტი“.

ივნისის 7 — გაზეთი „ივერია“ (№ 116) იტყობინება: „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელს საზოგადოებას“ განუზრახავს გამოსცეს ბ-ნ იაკობ გოგებაშვილის მიერ შედგენილი მოთხრობათა კრებული — „კონა“.

— გაზეთის იგივე ნომერი ბეჭდავს ცნობას იაკობ გოგებაშვილის გაქურდვის შესახებ: „როგორც მკითხველებს მოეხსენებათ, ამას წინად გაქურდეს ჩვენი პატივცემული პედაგოგი ბ-ნი იაკობ სვიმონის ძე გოგებაშვილი და გაიტაცეს შეიდი მომგებიანი ბილეთი. ამ ქურდობის გამო აქამდე დაპატიმრებულნი არიან გამქურდველი ევგენი გოცირიძე და მისნი თანამოაზრენი: ჟღენტი და თუმანოვი. პოლიცია ამჟამად დაქმებს თანამოაზრეს, გიგო აკოფოვს... ორი ბილეთი უკვე ნაპოვნია...“

იენისის 11 — გაზეთი „ივერია“ (№ 120) ბეჭდავს ცნობას ი. გოგებაშვილის ბინის ქურდების დაპატიმრების შესახებ: „გიგო აკოფოვი რომელიც დიდს მონაწილეობას იღებდა ბ-ნ გოგებაშვილის გაქურდავაში და რომელსაც ეძებდა პოლიცია, უკვე დაჭერილია და ციხეში ჩასმული. იმას გარდა ამ დღეებში დაიჭირეს სხვა მონაწილენიც: ერთი ოქრომჭედელი, ერთი ხარაზი და ერთი ბაყალი. პოლიცია ახლა ეძებს ვანო იორამაშვილს, რომელსაც დიდი მონაწილეობა მიუღია იმ ქურდობაში“.

იელისის 2 — გაზეთი „ივერია“ (№ 137) მკითხველს აწვდის ცნობას ი. გოგებაშვილის ნაწერების რუსულ ენაზე ბეჭდვის შესახებ: ქ-ნ ე. მესხის სტამბაში იბეჭდება რუსულს ენაზედ წიგნი, შედგენილი ბ-ნ იაკობ სვიმონის ძე გოგებაშვილისაგან: Руководство для учителей и учительницъ грузинскихъ начальныхъ школ къ преподаванию русскаго языка по учебнику «Русское слово».

იელისის 16 — გაზეთი „ივერია“ (№ 149) იტყობინება: „ჩვენ შევიტყვეთ, რომ ავლაბრის პოლიციის ბოქაულის თანაშემწეს უპოვნია ის ხუთი მომგები ბილეთი, რომელიც ამას წინად მოსამსახურე ბიჭმა, გოცირიძემ, მოჰპარა ბ-ნს ი. ს. გოგებაშვილს“.

— ამავე გაზეთის საშუალებით იაკობი მაღლობას უხდის („წერილი რედაქციის მიმართ“) პოლიციის ბოქაულის თანაშემწე რომან ნაცვლიშვილს მოპარული ბილეთების პოვნისათვის. მასში ნათქვამია: „ნება მიბოძეთ თქვენის გაზეთის საშუალებით გულითადი მაღლობა გამოვუცხადო ბ-ნს ნაცვლიშვილს, ავლაბრის პოლიციის ბოქაულის თანაშემწეს, იმ მხურვალე მონაწილეობისა და მარჯვე მოქმედებისათვის, რომელიც გახდა მიზეზი ხუთის მომგებიანის მოპარულის ბილეთის პოვნისა. ბ-ნი ნაცვლიშვილი მით უფრო ღირსია ჩემის მხრივ მაღლობისა, რომ საქმე იმთავით დახლართული იყო და ძლიერ ძნელი იყო მიგნება და პოვნა იმ კაცისა, რომელსაც ეყიდნა ხუთი ნაქურდალი ბილეთი... აგრეთვე გულითადს მაღლობას ვუცხადებ პროკურორის თანაშემწეს, ბ-ნ სტალინსკის, რომელიც საქმეს მხურვალედ მოეკიდა, და, იმის გარდა, გამომძიებელს ბ-ნს ენგობაროვს, რომელმაც ფრიად მარჯვედ აწარმოვა გამოძიება და ხუთის ბილეთის პოვნითაც დაავიროვინა“.

აგვისტო(?) — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უდგენს წინადადებებს საზოგადოების ბიბლიოთეკის შენობის აგების, სახალხო კალენდრის, სალიტერატურო საღამოების გამართვის, ზღაპრების, ლეგენდების ბეჭდვისა და სხვა საკითხებზე (ა. იოვიძე. იაკობ გოგებაშვილი. დოკუმენტ. მასალები. 1951, გვ. 179—180).

აგვისტოს 30 — იაკობ გოგებაშვილი და „რუსკოე სლოვოს“ გამომცემელი ზ. გრიქუროვი კავკასიის სასწავლო ოლქის სამზრუნველო საბჭოს წარუდგენენ სახელმძღვანელო „რუსკოე სლოვოს“ შესწორებულ ეგზემპლარს და თხოვენ სკოლებში სახმარებლად მის მოწოდებას (ა. იოვიძე. იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951 გვ. 114—115).

სექტემბრის 3 — გაზეთი „ივერია“ (№ 186) ბეჭდავს იაკობის წერილს „მოულოდნელი უცერემონიობა“, რომელიც წარმოადგენს ს. ჯაჯანაშვილის სახელმძღვანელოს „მეგობარის“ კრიტიკას, სადაც მაგალითებით ნათელყოფს შემდგენლის მიერ მისი სახელმძღვანელოებიდან მასალების გადმობეჭდვის ფაქტებს.

ოქტომბრის დასაწყისი — გამოდის იაკობის მიერ შედგენილი — «Методическое руководство для учителей и учительниц начальных школ к преподаванию по книге того же автора «Русское слово». Тиф., 1889. 98 с.

„ჩვენ მოგვივიდა სუფთად დაბეჭდილი ახალი წიგნი ი. გოგებაშვილისა «Руководство...» წიგნი საკმაოდ მოზრდილია და ღირს 50 კაპ“ („ივერია“, 1889, 5 ოქტ., № 210).

ოქტომბრის 7 — ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ შესწორებულ ეგზემპლარის შესახებ ი. კრუპენიკოვი ახალ რეცენზიას უდგენს კავკასიის სამოსწავლო ოლქის მზრუნველს. მისი დასკვნა ასეთაა: «...«Русское слово» является в настоящее время единственным и весьма хорошим руководством для обучения грузинских детей русскому языку...» (თხზ., ტ. 7, 1960, გვ. 574).

ნოემბრის 22 — საპასუხო წერილს უგზავნის ანასტასია თუმანიშვილ-წერეთლისას. საუბარი აქვს ჟურნალ „ჯეჯილში“ თავისი მოთხრობის დაბეჭდვის შესახებ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 301).

ნოემბრის 25 — კავკასიის სასწავლო ოლქის სამზრუნველო საბჭო ახილავს ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ და ი. კრუპენიკოვის (7 ოქტომბრის) დადებითი რეცენზიის საფუძველზე იწონებს ამ წიგნს, როგორც სასწავლო სახელმძღვანელოს (დამხმარე წიგნად). ამის შესახებ „კავკასიის სასწავლო ოლქის ცირკულიარში“ (კმ 12, გვ. 583) ქვეყნდება შემდეგი: «Определением Попечительского Совета Кавказского Учебного Округа от 25 ноября 1889 года... Постановлено:

Составленные Я. Гогобашвили книги: «Русское слово, или классное руководство к русскому языку для грузинских школ... 1887 г.» и «Руководство для учителей и учительниц грузинских начальных школ к преподаванию по книге «Русское слово». Тифлис, 1889 г.» — Одобрить: первую — как учебное пособие... а вторую — для библиотек средних и низших учебных заведений Кавказского Округа» (თხზ., ტ. 7, 1960, გვ. 575).

აღნიშნულის შესახებ ი. გოგებაშვილს ოფიციალურად ეცნობა იმავე წლის 8 დეკემბერს.

თავისი წიგნების მოწონების შესახებ „ივერიის“ ქრონიკისათვის ილია ჭავჭავაძეს შემდეგ ცნობას უგზავნის:

„წარსულს შაბათს სამოსწავლო ოკრუგის მზრუნველის რჩევას სხდომა ჰქონია და გადაუწყვეტია ჩემი წიგნების შესახებ: «Русское Слово для грузинских школ», одобрить, а методическое руководство к нему рекомендовать. «Русское слово» — ზედაც ფრიად საქებარი. აზრი წარუდგენიათ რეცენზენტებს, დაურქმევიათ: «вклад в педагогическую литературу, единственное кавказское руководство по русскому языку» მაგრამ სტამბის ნაკლულვანებებს (რომელთაც მეორე გამოცემაში ვავაქრობ) დაუშლია მასაც მიეღო უმაღლესი ხარისხი მოწონებისა — რეკომენდაცია.

ეს ოფიციალური მოწონება არის სანკცია იმ მოწონებისა, რომელიც «Русское Слово»-ს მიუსაჯა საზოგადოებამ და სკოლამ და რომელიც გამოიხატა იმ ნამდვილ ფაქტში, რომ ჩემი სახელმძღვანელო მოკლე ხნის განმავლობაში, ოფიციალურად მოწონებამდის, მაღაზიიდგან გაიყიდა 7 000 ეგზემპლარი. რავდენი გაიყიდება ახლა, მოწონების შემდეგ ადვილი წარმოსადგენია.

ყველა ეს რომ ქრონიკაში მოიხსენიო კარგი იქნება სხვათაშორის აი რად: ამას წინედ გაზეთის კავკაზის რედაქციას დაუვალეზია თავისი თანამშრომელის გოროდენსკისათვის; რომ ერთი კარვად მია-

სხვრიე გოგებაშვილის რუსული სახელმძღვანელოვ. იმას წაუკითხავს ჩემი წიგნი და რედაქციაში უთქვამს: წიგნი ძლიერ მომეწონა და ქების მეტს ვერას ვიტყვიო. მაშინ უთქვამთ. მაშ ნურაფერს დასწერო, გოროდენსკი არის მასწავლებელი საოსტატო ინსტიტუტისა და წმინდა ნინოს ზავედნიისა. ეს ამბავი თვითონვე აღუარებია მასწავლებელთა შორის ნინოს ზავედნიაში ამ ერთი კვირის წინედა.

ერთი სიტყვით, გავიმარჯვე და ისიც რა უშველებელს ბაიყუშობაიყუშუხედ! მე და ჩემმა ღმერთმა ტრაბახი მეკუთნის“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 347).

ნოემბრის 29 — გაზეთ „ივერიის“ ქრონიკისათვის ილია ჭავჭავაძეს უგზავნის ოთხ ცნობას სახალხო განათლების საკითხებზე, მათ შორის ზემოთ მოყვანილ ცნობას თავისი წიგნების მოწონების შესახებ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 346—348).

ნოემბერი-დეკემბერი (?) — საპასუხო წერილს უგზავნის ანასტასია თუმანიშვილ-წერეთლისას. საუბარი აქვს მოთხრობა „სპილო და ჭიანჭველების“ ჯეჯილში გამოქვეყნების თაობაზე.

«За свой рассказ «Слон и муравей» я принимаю полную ответственность на себя и прошу в оглавлении журнала против этого рассказа поместить мою фамилию. Что же касается до повести, то после получения Вашего письма я решил-ся напечатать ее отдельной книжкой. С этой целью вчера же я побывал у Чарквиани, выбрал шрифт, формат и условился относительно напечатания. Но сегодня утром, проверив свое решение, нашел его эгоистическим и пришел к тому заключению, что раз я считаю повесть полезною для «Джеджили»...» (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 299).

დეკემბრის 4 — კირილე ლორთქიფანიძეს წერილით ატყობინებს არტურ ლაისტის მიერ „ვეფხისტყაოსნის“ გერმანულ ენაზე თარგმნის შესახებ და თხოვს მისი თაოსნობით ქუთაისელმა ქართველებმაც მიიღონ მონაწილეობა თარგმნისა და მისი გამოცემის ხარჯებში (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 314—315).

დეკემბრის 9 — გაზეთ „ივერიის“ № 262-ში ბეჭდავს წერილს სათაურით: „დიდი ნაკლის შევსება“ საბავშვო ჟურნალ „ჯეჯილის“ დარსებისა და საზოგადოების მიერ მისადმი ხელშეწყობის საჭიროების შესახებ.

დეკემბრის 31 — გაზეთი „ივერია“ (№ 279) საზოგადოებას აუწყებს: «Русское слово» შედგენილი იაკ. გოგებაშვილის მიერ, რომელიც ამას წინაღ მიიწონა ადგილობრივმა სამასწავლებლო მთავრობამ, უკვე დაუბარებია ათიოდე სახალხო მასწავლებელს ტფილისის გუბერნიისას და ადგილობრივ დირექციას გაუგზავნია, კიდეც სამასამდე ეგზემპლარი“.

• • •

— ამ წელს გამოდის:

„დედა ენის“ მეშვიდე უცვლელი გამოცემა და „კოკორი ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი სახლობაში სახმარებელი, შედგენილი იაკობ გოგებაშვილის მიერ. გამოცემა მეთათე შეცვლილი. წერაკითხვის საზოგადოების გამოცემა, 1889. 63 გვ.

— საქართველოს კალენდარი 1889 წ. (გვ. 430—434) აქვეყნებს დადგენილებებს ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების მოწონების შესახებ.

1890

იანვრის დასაწყისი — ცალკე წიგნად გამოდის „იანანამ რა ჰქმნა?“ მოთხრობა მოზრდილ ყმაწვილებისათვის, დაწერილი იაკობ გოგებაშვილის მიერ. თფ. გრ. ჩარკვიანის სტ., 1890. 31 გვ.

„ივერიის“ 4 იანვრის ნომერი მკითხველებს აუწყებს: „დღეს მოგვივიდა პაწია წიგნი მოზრდილ ყმაწვილებისათვის დაწერილი მოთხრობა: „იანანამ რა ჰქმნა?“ წიგნი ლამაზად არის გამოცემული, კარგ ქაღალდზე, სულ ორი შაური ღირს და ყველა ბავშვი დიდის სიამოვნებით წაიკითხავს“.

წიგნის შესახებ ბიბლიოგრაფიულ ცნობას აქვეყნებს ჟურნალი „თეატრიც“ (№ 2).

წიგნის შესახებ ვრცელ „საბიბლიოგრაფიო შენიშვნას“ ბეჭდავენ ჟურნალი „მწყემსი“ № 23—24, სადაც რეცენზენტი მწერალი და პედაგოგი თ. ხუსკივაძე აღნიშნავს: „...ერთ ამ გვარი გონებითი საზრდოს ეკუთვნის ჩვენი პატივცემული პედაგოგი-ლიტერატორის იაკობ გოგებაშვილის საყმაწვილო მოთხრობა „იანანამ რა ჰქმნა?“, რომლითაც

ახალი წელიწადი მოულოცნია ჩვენი მოზრდილი ყმაწვილებისათვის... ეს პატარა ამბავი ავტორს წიგნაკად გამოუცია, შეძლებისდაგვარად, სუფთად და ფაქიზად... მოთხრობა საზოგადოდ კარგია და დიდი სიამოვნებითაც კითხულობენ პატარა მკითხველები“.

იანერის მ — იაკობი წერილსა და თავის ახლად გამოცემულ წიგნს „იანანამ რა ჰქმნა“ უგზავნის ცნობილ პედაგოგს სილოვან ხუნდაძეს და თხოვს დაეხმაროს იმ მკითხველთა შთაბეჭდილებების გაგებაში, რომელთათვისაც განკუთვნილია მოთხრობა.

„გიგზავნით ჩემს პატარა მოთხრობას, ცალკე წიგნად გამოცემულს და დანიშნულს მოზრდილი ყმაწვილებისათვის, ისე ცამეტის წლიდან დაწყებული. მე ძალიან მსურს შევიტყო, რა გავებით, ინტერესით და შეგნებით წაიკითხავენ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებში მოზრდილნი ქალნი, თუ ვაჟნი და ამიტომ გთხოვთ... წაუკითხოთ მესამე მეოთხე კლასის მოწაფეებს და მაცნობოთ, რა შთაბეჭდილებას მოახდენს ეს ჩემი პირველი მოთხრობა მათზედ ვისთვისაც დაწერილია... მოზრდილ ქალებზედ, უფროსი კლასის გიმნაზიელებზედ და სხვებზედაც“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 354).

თებერვალი — ახლად დაარსებული ჟურნალ „ჯეჯილის“ № 1-ში ქვეყნდება იაკობის მოთხრობა „სპილო და ჭიანჭველები“.

— დიმიტრი ბაქრაძის სახელობაზე დაარსებული ფონდისათვის „ივერიის“ რედაქციას გადასცემს 25 მანეთს (ივერია, 1890, № 36).

თებერვლის 15 — გაზეთ „ივერიის“ № 34-ში ქვეყნდება იაკობის „წერილი რედაქციის მიმართ“, რომელშიც ავტორი მოითხოვს დიმიტრი ბაქრაძის გარდაცვალების გამო მისი ღვაწლის ღირსეულ დაფასებასა და აღნიშნავს.

აპრილის 10 — გაზეთი „ივერია“ (№ 73) საზოგადოებას აწვდის ცნობას იაკობ გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების გამოცემის შესახებ.

„აი პირველად როდის და სულ ერთად რამდენი წიგნი დაუბეჭდა ამ თხუთმეტიოდე წლის განმავლობაში ჩვენს პედაგოგს და სახელმძღვანელოების შემდგენელს ბ-ნს იაკობ გოგებაშვილს. დედა ენა (პირველად 1876 წ. დაიბეჭდა) სულ დღემდე 92.000 ეგზემპლარი, ბუნების კარი (პირველად 1868 წ.) 29.000, კოკორი (პირველად 1885 წ.)

48.000, კონა 3.600, კუნწულა 1.200, ხომლი 1.200, ღარიგება მას-
წაღებულთათვის 1.200, იაენანამ რა ჰქმნა 1.200, დედანი 8.000,
«Русское слово» 10.800, «Методика къ Русскому слову»
197.400 ეგზემპლარი.

აპრილის 14 — „ივერია“ (№ 77) იაკობ სვიმონიძის ხელმოწერით
ბეჭდავს წერილს წინამძღვრიანთკარის სამეურნეო სკოლისათვის სა-
თავადაზნაურო ბანკისაგან სამუდამო შემწეობის დანიშვნის საკითხ-
ზე, სათაურით: „მცირე მოხსენება დიდს საგანზედ“.

მაისის 13, 15, 17, 20 — გაზეთი „ივერია“ (№№ 100—102, 104)
იაკობ სვიმონიძის ხელმოწერით ბეჭდავს ნაშრომს ერის ცხოვრებაში
დედა ენის მნიშვნელობის შესახებ, ქართული ენის სწავლების სა-
კითხებზე, სათაურით „ძირითადი უკულმართობა“ (შემდგომში ავტორი
აძლევეს სათაურს: „ბურჯი ეროვნებისა“).

იაკობის ამ თხზულებას აქვეყნებს აგრეთვე ჟურნალი „მწყემსი“
(№№ 12, 17, 19, 20).

მაისის ბოლო — საპასუხო წერილს ღებულობს (19 მაისის თარი-
ღით) ნიკო ლომოურისაგან გორიდან. მაღლობას უხდის გაზეთებისა
და თავისი სახელმძღვანელოს გაგზავნისათვის. უქებს გაზეთ „ივერი-
აში“ გამოქვეყნებულ სტატიას, „ძირითადი უკულმართობას“. ამავე
სტატიის გამოცემის შესახებ აძლევეს რჩევას.

„თქვენი წერილი, რომელიც ამჟამად „ივერიაში“ იბეჭდება ცხო-
ველს, მეტად სასიამოვნო შთაბეჭდილებას სტოვეებს ყველაზედ... მრავ-
ალი მკითხველი ამ წერილისა იმ აზრისაა, რომ ეს პატარა სტატია
ცალკე პაწია წიგნაკად იყვეს დაბეჭდილი და გავრცელებული მთლად
ჩვენს საზოგადოებაში... მხოლოდ ერთი აზრი უნდა გაგიზიარო მის
სულ მცირე რაიმე ნაკლებოვანების შესახებ და იმედია არ გეწე-
ყინება. თუ, ვინიცობაა, ცალკე დაბეჭდოთ, თუ ღმერთი გწამთ, გა-
მოსტოვოთ ფრაზა „ბავშვი დაორსულებულია ენითა“ და სხვა...
(ხელნაწერთა ინ-ტის მოამბე, ტ. 1, 1959, გვ. 246—247). ნ. ლომო-
ურის ეს შენიშვნა იაკობმა გაიზიარა და შემდგომში ციტირებული
ადგილი შეცვალა: „...ბავშვი ჩასახულია დაბადებიდგან დედა-ენა“.

აგვისტოს 3 — გაზეთი „ივერია“ (№ 166) იწყებს დ. მაჩხანელის
„მოგონების“ პუბლიკაციას. „მოგონებას“ ავტორი უძღვნის იაკობ გო-
გებაშვილს.

სექტემბრის 23 — გაზეთ „ივერიაში“ (№ 203) ქვეყნდება დ. ვერ-
მიცანაშვილის [ლ. წულაძის] „ფელეტონი ყოველთვიური პაროკი-
ელისა“, რომელშიაც ნათქვამია: „...დედა ენას“ რაღა უბედურება
სწევია, რომ სამრევლო სკოლებისათვის ველარ გამომდგარა. „დედა-
ენის“ შემდგენელს ეუბნებიან, რომ სამრევლო სკოლებში თქვენი „დე-
დაენა“ არ დედა-ენობს და ერთი სხვა „დედა-ენა“ უნდა შევადგინოთ
ამ სკოლებისათვისო. მიკვირს რატომ არ ვარგა „დედა-ენა“ სამრევლო
სკოლებში სახმარებლად, როცა ეს წიგნი როგორც ვიცით, უწმინდე-
სის სინოდის და საერო განათლების სამინისტროს მიერ დაარსებულის
სამოსწავლო კომიტეტებისაგან მოწონებულია“.

ოქტომბერი — იაკობი გამოსცემს „რუსკოე სლოვოს“ პირველ ნა-
წილს. ამის შესახებ „ივერია“ 4 ნოემბრის № 235-ში წერს: „ამ ორი
წლის წინად, როგორც მკითხველებს უკვე მოეხსენებათ, პირველად და-
ბეჭდა რუსული ენის სახელმძღვანელო «Русское слово», შედგენი-
ლი ბ-ნ იაკობ გოგებაშვილის მიერ: ამჟამად მთელი პირველი გამოცე-
მა, რიცხვით თერთმეტი ათასი, უკვე გაყიდულია, მთლიანად. ამიტომ
გამოვიდა მეორე გამოცემა ამ წიგნისა. სახელმძღვანელოში შეტანილია
ახალი განყოფილებანი და სავარჯიშონი და რადგანაც სახელმძღვანე-
ლო გადაიდებულია, ორ წიგნად გაუყვია. ჩვენ მოგვივიდა ამ ჟამად პირ-
ველი ნაწილი. რომელიც შეიცავს ოთხს განყოფილებას... წიგნი ძა-
ლიან სუფთად და ლამაზად არის დაბეჭდილი... საკმაოდ არის დასუ-
რათებული, 100 გვერდს შეიცავს და ფასად ძვირად არა ჰღირს —
30 კაპ.“.

ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილი გამოდის
შეცვლილი სახელწოდებით: Русское слово или учебное руковод-
ство к русскому языку для грузинских школ. Часть первая.
Подготовительные ступени. Издание второе, исправленное
и дополненное. Тифлис, 1890.

წიგნის გამოსვლის შესახებ ბიბლიოგრაფიული ცნობები ქვეყნდებ-
ა „ივერიის“ ნოემბრის ნომრებში.

ოქტომბრის 29 — „რუსკოე სლოვოს“ მეორე შესწორებული და
შეცვებული გამოცემის პირველ ნაწილის სახელმძღვანელო მოწონების
შესახებ იაკობი თხოვნით მიმართავს კავკასიის სასწავლო ოლქის
მზრუნველს კ. იანოვსკის და უდგენს აღნიშნულ წიგნს.

ოლქის მზრუნველი კ. იანოვსკი „რუსკოე სლოვოს“ სარეცენზიოდ გადასცემს ინსპექტორ ი. კრუპენიკოვს (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 118).

ნოემბრის 21 — იაკობი წინადადებას წარუდგენს ქართულთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას გაბრიელ ეპისკოპოსის საზოგადოების საპატიო წევრად არჩევის შესახებ.

„...ვთხოვ მართველობას საზოგადოებისას საზოგადო კრებაში შეიტანოს წინადადება შესახებ საპატიო წევრად აღმორჩევისა ყოვლადსამღვდელო ეპისკოპოსის იმერეთის გაბრიელისა“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 228).

ი. გოგებაშვილის ამ წინადადების შედეგად საზოგადოების კრება აღგენს: „ამას გარდა საზოგადო კრებამ მიიღო რა მხედველობაში, რა ღვაწლი და სამაგალითო სამსახური მიუძღვით გაბრიელ ეპისკოპოსს და ი. გოგებაშვილს ქართულის მწიგნობრობის გასაფრცვლებლად ჩვენს ქვეყანაში, ერთხმად დაადგინა, არჩულ იქნენ საზოგადოების საპატიო წევრებად გაბრიელ ეპისკოპოზი და იაკობ გოგებაშვილი“ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 341).

ნოემბრის 30 — თბილისის წმ. ნინოს სახელობის ქალთა სასწავლებლის ინსპექტორი ი. კრუპენიკოვი დადებით რეცენზიას წარუდგენს კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველს ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ მეორე გამოცემაზე.

«На основании всего вышезложенного, несмотря даже на некоторые недостатки, нельзя не прийти к заключению, что 2-е издание «Русского слова», именно первая часть его, представляет многие бесспорные улучшения сравнительно с первым изданием и потому вполне заслуживает одобрения как руководство для преподавания русского языка в грузинских школах...» (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 121).

დეკემბრის 12 — გაზეთი „ივერია“ (№ 265) ბეჭდავს იაკობის წერილს სათაურით: «უცნაური ჯადოს წრე». წერილი გამოწვეულია იმ გარემოებით, რომ „რუსკოე სლოვოსა“ და მისი სწავლების მეთოდის სამოსწავლო ხელმძღვანელობისაგან მოწონების მიუხედავად მათ-

თვის კარები დახშული აღმოჩნდა ქუთაისის გუბერნიის საერო სკოლებში.

წერილის დასასრულს იაკობი სვამს კითხვას „ეს რა ამბავი დონია? რა უცნაური ანგარიში აწარმოებს ამ უკუღმართობას? ვინ ეწევა ამ უკანონო და სახელმწიფო ენისათვის მავნებელ წინააღმდეგობას? რა საბუთებით არის იგი აღჭურვილი და რა განზრახვით და გუმანით გამსჭვალული? — და ითხოვს პასუხს, — ამის პასუხს მოველით მათგან, რომელნიც სწავლის საქმის ადგილობრივი მეველენა არიან და რომელთა პირდაპირი მოვალეობაა დაიცვან სიკეთე და ინტერესი სახელმწიფო ენისა“.

დეკემბრის მეორე ნახევარი — გამოდის „რუსკოე სლოვოს“ მეორე ნაწილის მეორე შესწორებული გამოცემა, სახელწოდებით: Русское слово или учебное руководство к русскому языку для грузинских школ. Часть вторая. Книга для чтения. Издание второе, исправленное и дополненное со многими картинками. Тифлис, 1890.

დეკემბრის 28 — კავკასიის სასწავლო ოლქის სამზრუნველო საბჭო ი. კრუპენიკოვის რეცენზიისა და თვით ი. გოგებაშვილის მოხსენებითი ბარათის საფუძველზე „რუსკოე სლოვოს“ იწონებს სახელმძღვანელოდ ქართულ დაწყებით კლასებში სახმარებლად.

დეკემბრის 29 — კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველს იაკობი წარუდგენს თხოვნას „რუსკოე სლოვოს“ მეორე ნაწილის სასკოლო სახელმძღვანელოდ დამტკიცების შესახებ (თხზ., ტ. 7, 1960, გვ. 588).

1891

იანვრის 4 — კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველი კ. იანოვსკი იაკობ გოგებაშვილის (1890 წ. 29 დეკემბერი) თხოვნას „რუსკოე სლოვოს“ სახელმძღვანელოდ დამტკიცების შესახებ წიგნებთან ერთად დასკვნისათვის გადასცემს სასწავლო ოლქის ინსპექტორ მიხ. ზავადსკის (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი, დოკუმენტ. მასალები, 1951, გვ. 122).

იანვრის 9 — გაზეთი „ივერია“ (№ 6) ბეჭდავს ბიბლიოგრაფიულ ცნობას „რუსკოე სლოვოს“ მეორე ნაწილის გამოსვლის შესახებ.

„ეს გამოცემა ბევრად შევსებულია წინანდელზე და შემკული მრავალი ახალი სურათებით იპყრობს 200 გვერდსა და ღირს ორი აბაზი“.

იანვრის 17, 18 — გაზეთი „ივერია“ (№ № 12, 13) ბეჭდავს ვრცელ ბიბლიოგრაფიულ მიმოხილვას ახლად გამოცემულ „რუსკოე სლოვოს“ მეორე ნაწილზე.

იანვრის 25 — კავკასიის სასწავლო ოლქის კანცელარია ოფიციალურად ატყობინებს ი. გოგებაშვილს მისი „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის დამტკიცებას რუსული ენის სახელმძღვანელოდ ქართულ დაწყებით სკოლებში: «Протоколом Попечительского Совета, утвержденным 23-го сего января Генерал-Лейтенантом Графом Татищевым, определено: — Книгу «Русское слово или учебное руководство по русскому языку для грузинских школ ... ввиду значительных улучшений сравнительно с первым изданием той же книги, одобренным уже Советом как пособие, — одобрить, в качестве руководства для грузинских начальных школ» (თბზ., ტ. 7, 1960, გვ. 585).

იანვრის 31 — გაზეთი „ივერია“ (№ 24) თავის მკითხველებს აუწყებს: „ოფიციალური წყაროდგან შეეიტყვეთ, რომ მეორე გამოცემა «Русское слово»-სი ... მთავრობას მოუწონებია, როგორც რუსულის ენის სახელმძღვანელო (учебное руководство) ქართულ სკოლებში სასწავლებლად. ამას უნდა დაუმატოთ, რომ სამოსწავლო წიგნების მოწონება სამხარისხოვანია, — მცირე ხარისხისა, როცა წიგნს იწონებენ როგორც მაშველებელს (пособие), საშუალო ხარისხი — როგორც სამოსწავლო მაშველებელს (учебное пособие), ხოლო უმაღლეს ხარისხს შეადგენს, როცა წიგნს სახელმძღვანელოდ იწონებენ. სწორედ ეს უმაღლესი ხარისხი ნარგუნები აქვს «Русское слово»-ს. ამ უმაღლესივე ხარისხით მოუწონებია ხსენებული სახელმძღვანელო სასულიერო მთავრობასაც...“. ასეთივე ცნობას აქვეყნებს ჟურნალი „მწყემსიც“ (№ 3).

თებერვალი — კავკასიის სასწავლო ოლქის ცირკულიარი (№ 2) აქვეყნებს დადგენილებას «რუსკოე სლოვოს» პირველი ნაწილის მოწონების შესახებ.

თებერვლის 5 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის მიერ გამოყოფილი კომისია ი. გოგე-

ბაშვილის, გ. იოსელიანისა და ალ. ჭიჭინაძის შემადგენლობით ვამ. გეობას უდგენს მოსაზრებას საზოგადოების შემოსავლების გაძლიერებისათვის (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 229—230).

თებერვლის 16 — გორის საოსტატო სემინარიაში „რუსკოე სლოვოს“ სახელმძღვანელოდ მიღების შესახებ ნ. ლომოური იაკობს წერილით აცყობინებს:

„შენი სახელმძღვანელო რუსული ენისა აფიციალურად მიიღო გუშინ ჩვენმა პედაგოგიურმა კრებამ სახელმძღვანელოდ აქაურ პირველდაწყებით სასწავლებელში“ (ხელნაწერთა ინ-ტის მოამბე, ტ. 1, 1959, გვ. 247).

თებერვლის 23 — გაზეთი „ივერია“ (№ 43) აქვეყნებს ცნობას გორის საოსტატო სემინარიის საბჭოს მიერ „რუსკოე სლოვოს“ მოწონებისა და სახელმძღვანელოდ მიღების შესახებ.

აპრილის 14 — გაზეთი „ივერია“ № 82) ბეჭდავს დათიკო ვერმიცანაშვილის [ლ. წულაძის] წერილს „სახელდახელოს“, სადაც ეხება ქუთაისის გუბერნიის სახალხო სკოლებში ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ აკრძალვას. წერილის ავტორი გულისტკივილით აღნიშნავს «მოწონებული და ჩვენს სასოფლო სკოლებში სახელმძღვანელოდ დადებული წიგნი დაუწუნებიათ, აბრუ გაუტეხიათ და ხმარებიდან გაუდევნიათ“.

აპრილის 15 — იაკობი თხოვნით მიმართავს კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველს ქუთაისის გუბერნიის სახალხო სკოლებში „რუსკოე სლოვოს“ დაუბრკოლებლად გავრცელებას, რამდენადაც ამ სკოლებში მისი სახელმძღვანელო ფაქტიურად აკრძალული იყო ქუთაისის გუბერნიის სახალხო სკოლების დირექტორის ლევიტსკის მიერ, მისი აუკანასკნელის საკუთარი სახელმძღვანელოს გავრცელების მიზნით (თხზ., ტ. 8, 1961, გვ. 446).

აპრილის 26 — გაზეთი „ივერიის“ № 87-ში იაკობი ბეჭდავს წერილს რედაქციის მიმართ, სათაურით: „უკანონო წინააღმდეგობა“, რაც გამოწვეულია ქუთაისის გუბერნიის სკოლებში „რუსკოე სლოვოს“ დევნით.

მაისი — გამოდის „დედა ენის“ მერვე შეცვლილი გამოცემა.

„ჩვენ მივიღეთ ახალი (მერვე) გამოცემა „დედა ენისა“. ანბანში ჩართულია რამოდენიმე სურათი სამღვთო საგნებისა ... ერთი ორად მეტია წინანდელზე, რასაც დიდი მნიშვნელობა აქვს სამრევლო სკოლებისათვის“ (ივერია, 1891, 26 მაისი, № 110).

მაისის 16 — სიტყვას წარმოთქვამს შეუძლებელ მოსწავლეთა შემწეობის თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა საზოგადო კრებაში.

მაისის 28 — გაზეთი „ივერია“ (№ 111) ბეჭდავს 16 მაისს იაკობის მიერ წარმოთქმული სიტყვის შინაარსს.

მაისის 30 — ქვეყნდება იაკობის „სიტყვა, თქმული სათავადაზნაურო სკოლის საზოგადო კრებაზედ“ („ივერია“, 1891, № 113).

ივნისის 2 — „რუსკოე სლოვოს“ მეორე ნაწილზე ი. კრუპენიკოვი დადებით რეცენზიას წარუდგენს კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველს.

ივლისის 10, 11, 18 — გაზეთ „ივერიის“ №№ 144, 145, 151-ში ი. გ-ლის ხელმოწერით იბეჭდება იაკობის ვრცელი რეცენზია რუსული ენის სახელმძღვანელოზე სათაურით: „პედაგოგიური საკვირველება ანუ «Курс русского языка для грузинских начальных школ, год первый, составил Ф. Левитский».

რეცენზიის მეორე ნაწილი ქვეყნდება 21, 22 აგვისტოს „ივერიის“ №№ 177, 178-ში.

ნოემბერი(?) — აკაკი წერეთელი პეტერბურგიდან გამოგზავნილი წერილით ივანე მაჩაბელს სთხოვს: „იაკობ გოგებაშვილს ჰკითხე, მომცემს ნებას, რომ გადათარგმნილი იქნეს მაგის „იავნანამ რა ჰქმნა?“, რომელიც აქ ოსტროგორსკის ძალიან მოსწონს, თუ არა?“ (ა. წერეთელი. თხზ. სრ. კრებული, ტ. XV, გვ. 140).

ნოემბრის 12 — კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველისადმი წარუდგენილ მოხსენებით ბარათში იაკობი განმეორებით მოითხოვს „რუსკოე სლოვოს“ ორივე ნაწილის შეუფერხებლივ დამკვიდრებას ქუთაისის გუბერნიის სახალხო სკოლებში.

ნოემბრის 28 — გაზეთი „ივერია“ (№ 253) „ახალ ამბებში“ მკით-

ხელს აუწყებს, რომ ი. გოგებაშვილი თანხმობას აცხადებს „იანანამ რა ჰქმნა?“-ს რუსულად თარგმანის შესახებ.

„...რუსეთის პედაგოგის ოსტროგორსკის უთხოვნია ბ-ნ ი. გოგებაშვილისათვის ნებართვა მისი მოთხოვნის „იანანამ რა ჰქმნა?“-ს გადათარგმნისა რუსულად და ბ-ნს გოგებაშვილსაც მიუცია ეს ნებართვა“.

დეკემბერი — გამოდის „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის მესამე გამოცემა.

— გამოდის „ხომლი ანუ რჩეულ ლექსთა კრება მოზრდილ ყრმათათვის...“ გამოცემა მეორე, უცვლელად გადმობეჭდილი პირველი გამოცემიდან, რომელიც მოწონებული იქმნა განათლების სამინისტროსა და უწმინდესის სინოდისაგან სახმარებლად სკოლებში. 1891. 98 გვ.

დეკემბრის 14 — ქუთაისის გუბერნიის სკოლებში „რუსკოე სლოვოს“ აკრძალვის გამო ი. გოგებაშვილის მოხსენებათა საფუძველზე, სასწავლო ოლქის მზრუნველის მოთხოვნით ქუთაისის გუბერნიის სკოლების დირექტორი ფ. ლევიტსკი პატაკს უდგენს სასწავლო ოლქის მზრუნველს.

დეკემბრის 17 — კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველს ი. კრუპნიკოვი უდგენს დასკვნას „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის მესამე გამოცემის შესახებ.

«Так как 2-е издание «Русское слова» было одобрено Попечительским Советом как учебное руководство, то настоящее третье издание, заключающее в себе значительные улучшения, по справедливости заслуживает полного одобрения» (თხზ., ტ. 7, 1960, გვ. 594).

დეკემბრის 20 — კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველი ქუთაისის გუბერნიის სკოლების დირექტორს ფ. ლევიტსკის წერილობით ატყობინებს, რომ მისი რუსული ენის კურსი არ შეიძლება დატოვებული იქნას დაწყებით სკოლებში სახელმძღვანელოდ (ა. იოვიძე, იაკობ გოგებაშვილი. დოკუმენტ. მასალები. 1951, გვ. 134).

1892

იანვრის დასაწყისი — იაკობისადმი მიძღვნილ საახალწლო ექსპროზიტებს ბეჭდავს გაზეთი „ივერია“ № 1-ში შერმადინის ხელმოწერით [იაკობ მანსვეტაშვილი] და № 3-ში № №-ის ხელმოწერით.

მხოლოდ მტრობაა და შურმა
 ამ ჩვენ წუთი-სოფელშია
 ფიზილადა მაქვს მუდამ ყური:
 ჩემსას არვის არ ღაუთმობ,
 (ივერია, 1892, № 1).

იანვრის 21 — კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველის კანცელარია ი. გოგებაშვილს წერილობით ატყობინებს სამზრუნველოს საბჭოს გადაწყვეტილებას „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის (მესამე გამოცემა) და მეორე ნაწილის (მეორე გამოცემა) სახელმძღვანელოდ მოწონების შესახებ.

«...одобрить в качестве руководства для грузинских начальных школ.
 Об этом канцелярия имеет честь уведомить вас, милостивый государь, в ответ на ваше отношение от 11 ноября¹ прошлого года» (თხზ., ტ. 7, 1960, გვ. 595).

იანვრის 30, 31 — გაზეთ „ივერიის“ №№ 22 და 23-ში ი. გ-ლის ხელმოწერით ბეჭდავს რეცენზიის მესამე წერილს ფ. ლევიტსკის რუსული ენის სახელმძღვანელოზე, სათაურით: „პედაგოგიური საკვირველება ანუ «Курс русского языка для грузинских начальных школ, год первый, составил Ф. Левитский» (რეცენზიის პირველი და მეორე წერილი დაიბეჭდა 1891 წ. ივლის-აგვისტოში).

იანვრის 30 — ჟურნალ „მწყემსში“ (№ 2) ქვეყნდება იაკობის განმარტება საახალწლო ექსპრომტების შესახებ. მასში ნათქვამია: ბ. რედაქტორო! ჩემს საახალწლო ექსპრომტებში მოხსენებული გვარების „ინიციალებიდან“ კ-ჩ ძეს ბევრს, თურმე, ჰგონია ბ. კალისტრატე ჩიკვაიძე. ეს შემცდარი აზრია. ჩვენ ჩვენს ექსპრომტებში სახეში გვყავს სალიტერატურო ასპარეზზედ მოქმედი პირნი და არა სხვა-და-სხვა დაწესებულებათა შინა მოსამსახურენი“:

თებერვალი — ჟურნალი „მწყემსი“ (№ 3-4) ბეჭდავს ვინმე „მკ. მ-პეს“ წერილს რედაქციისადმი, რომელშიც გამოთქმულია უკმაყოფილება ი. გოგებაშვილის მიერ „დედა ენის“ ხშირი ცვლილებებისა და ამის გამო უხერხულობების შექმნით სკოლებში.

¹ უნდა იყოს: 12 ноября

„... ვთხოვთ ჩვენს პატივცემულ პედაგოგს გამოგვიხსნას როგორც ამ გაჭირვებისაგან, ან ჩვენ შეგვიბრალოს, ან საწყალი მშობლების ჯიბე“.

თებერვლის 25 — კომისია, რომლის შემადგენლობაშიც შედიან გ. იოსელიანი, ი. გოგებაშვილი, ან. წერეთლისა, თავის მოსაზრებას წარუდგენს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში ბიბლიოთეკების გამართვის აუცილებლობის შესახებ.

„რადგანაც ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას“ სხვა-და-სხვა გარემოებათა გამო, დაბრკოლება ეღობება წინ და სკოლების დაარსებით ვერ ასრულებს თავის უმთავრეს დანიშნულებას წერა-კითხვის გავრცელებას ხალხში, ამიტომ საჭიროა გამგეობა შაუდგეს სახალხო ბიბლიოთეკების გამართვას სოფლებში.

გამგეობა უნდა ეცადოს, გამართოს სახალხო ბიბლიოთეკები საქართველოს ყველა უმთავრეს ნაწილებში.

ბიბლიოთეკა უნდა დაარსდეს ისეთ დიდ სოფლებში, სადაც, თუნდაც სკოლა არ იყოს, მოიპოებიან საკმაოდ წერა-კითხვის მცოდნენი...

სახალხო ბიბლიოთეკის წიგნებით უნდა სარგებლობდნენ მკითხველნი უსასყიდლოდ, მაგრამ იმ შემთხვევაში, როცა წიგნს დაკარგავენ, ანუ გააფუჭებენ, მოვალენი უნდა იყონ ჰზლან.

ყველა ბიბლიოთეკას უნდა ექმნას ქათალოგი, სადაც ჩაწერილი უნდა იყოს ყველა წიგნები; წიგნი, რომელშიც უნდა აღინიშნებოდეს საკითხავად გატანილი წიგნები და საკუთარი წიგნი შემოწირულობათა ჩასაწერი..“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 230—232).

მარტის 1 — გაზეთ „ივერიის“ № 46-ში ხელმოწერით ნ. კაჭკვეყნდუბა იაკობის წერილი „სომეხთა ეკლესია“ (მის რჩ. ნაწერების ტ. 1-ში 1910 წ. სათაურით „ბედნიერი ეკლესია“).

იაკობის ამ სტატიას მ. ნაფასარდიანცი უმაღლვე თარგმნის სომხურ ენაზე და ბეჭდავს გაზ. „არმაგანკ“-ში რედ. შენიშვნით.

მარტის 31 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების გამგეობას იაკობი უფლებას აძლევს გამოსცეს მის მიერ შედგენილი სახელმძღვანელოები: „დედა-ენა“ და „ბუნების კარი“ და უდგენს პირობებს. საზოგადოების გამგეობა იმავე დღეს ადგენს: „დე-

ბეჭდოს ორივე წიგნი „დედა-ენა“ და „ბუნების კარი“ — აქ მოხსენიებული პირობებისამებრ“ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 340).

პრილი — ჟურნალი „ჯეჯილი“ (№ 2) ბეჭდავს იაკობის „ღვენილ მეგობარს“ და მის მიერვე გადმოკეთებულ იგავს „ბატი და ღორი“.

პრილის 24 — გაზეთ „ივერიის“ № 85-ში ი. სვიმონიძის ხელმოწერით ქვეყნდება წერილი „ერთი სკოლის შესახებ“ (თხზ., ტ. 2, 1954, სათაურით: „ბათუმის სკოლის შესახებ“).

მაისი — ჟურნალი „მეურნე“ (№ 12—16) აქვეყნებს ი. გოგებაშვილისა და ალ. ჭიჭინაძის აზრს სათავადაზნაურო სკოლის შესახებ.

— ქვეყნდება ცნობა იაკობის სახელმძღვანელოების «Русское слово»-ს და «Руководство для учителей и учительниц... к преподаванию по книге «Русское слово»-ს მოწონების შესახებ (კავკასიის სასწავლო ოლქის ცირკულარის ტ. 5, ნაწ. 2, გვ. 1965. რუს. ენ.).

მაისის 23 — გაზეთი „ივერია“ (№ 105) საზოგადოებას აუწყებს, რომ იაკობ გოგებაშვილი გამოდის სათავადაზნაურო სკოლის კომიტეტის შემადგენლობიდან. ამის შესახებ თვით იაკობი შემდეგს გადმოგვცემს: „ორი წლის შემდეგ მე გამოვედი სააზნაურო სკოლის კომიტეტიდან, თუმცა წინა არჩევნების დროს თითქმის ერთხმად ვიყავ არჩეული... ჩემი გამოსვლა კომიტეტისაგან გამოიწვია ორმა პრინციპი-ლურის თვისების გარემოებამ. პირველი გარემოება იმაში მდგომარეობდა, რომ ბ-ნმა ცხველაძემ თავისი გაიყვანა და კლასიკური გიმნაზიის პროგრამა შემოაღებინა სააზნაურო სკოლაში, მე კი წინააღმდეგი ვიყავი კლასიციზმისა და რეალურ გიმნაზიას ვამჯობინებდი. მეორე, უფრო მახლობელი მიზეზი ის გახლდათ, რომ კომიტეტმა მოიწადინა წინანდელი წესდება, რომლის შედგენაში მახლობელი მონაწილეობა მხვდა წილად, შეეცვალა წოდებრივ ინტერესების მიხედვით... კომიტეტმა მოინდომა შეეცვალა ხსენებული მუხლი ისე, რომ დაბალის წოდების შვილები ბანკის ხარჯით სკოლის პანსიონში აღარ მიეღო. მე კი ეს მიმაჩნდა არა მარტო შეცდომად, არამედ დანაშაულად, უკიდურეს უსამართლობად. საქმე ის გახლავთ, რომ განზრახული ცვლილება პირდაპირ ეწინააღმდეგებოდა სააზნაურო ბანკის შემდეგ მუხლს: чистая прибыль банка идет в пользу землевладельческого и земледельческого сословия. ამიტომ მე განუუცხადე კომიტეტსა,

თუ განზრახული ცვლილება შეწყნარებული იქნება, წევრობას თავს დაუანებებ-მეთქი. ცვლილება მიიღო კომიტეტმა და მეც დავტოვე იგი. და სრულიად მოვშორდი იმდენად, რომ წლიურს, კრებაზედაც ვი აღარ დავესწრებოდი ხოლმე“ (თბზ., ტ. 4, 1960, გვ. 85—86).

ინენისი — ჟურნალ „ჯეჯილის“ № 3-ში იაკობ სვიმონიძის ხელმოწერით ქვეყნდება გადმოკეთებული მოთხრობა „ყვანაღია მკილაძე“.

აგვისტოს 28, 29 — გაზეთი „ივერია“ (№ № 182, 183) ი. სვიმონიძის ხელმოწერით ბეჭდავს იაკობის წერილს ხოლერისა და მის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ, სათაურით: „დღიურის ვარმის შესახებ“ (თბზ., ტ. 2, 1954, სათაურით: „ხოლერასთან ბრძოლა“).

ოქტომბერი — იაკობი ცალკე წიგნად გამოსცემს თავის მოთხრობას „ასპინძის ომი“. ისტორიული მოთხრობა (მოზრდილი ყმაწვილებისათვის) დაწერილი იაკობ გოგებაშვილის მიერ. მეფე ერეკლეს პორტრეტით და ქარტით. ტფ., 1892, 31 გვ. ილ.

ამ წიგნის შესახებ 23 მაისს გაზეთი „ივერია“ (№ 105) გიორგი ბეველს აუწყებდა: „იბეჭდება და მოკლე ხანში გამოვა პატარა ისტორიული მოთხრობა „ასპინძის ომი“ დაწერილი ბ-ნ ი. გოგებაშვილის მიერ. წიგნს ჩართული ექნება სურათი მეფე ერეკლესი და რუკა ალდგილებისა, სადაც ზემოხსენებული ომი იყო გამართული. რუკა შეუდგენია ბ-ნ ვ. თულაშვილს“.

იმავე წლის 30 ოქტომბერს ჟურნალი „მწყემსი“ (№ 20) იუწყებდა: „ჩვენ მივიღეთ ბ. იაკობ გოგებაშვილისაგან მისგანვე შედგენილი პატარა წიგნაკი „ასპინძის ომი“. წიგნი მშვენიერად არის გამოცემული და არა თუ მოზრდილ ყრმათათვის, არამედ ყველა ქართველთათვის საინტერესო საკითხავია“.

— გამოდის „დედა ენის“ მეცხრე გამოცემა „ჩვენ მივიღეთ ამ შემოდგომას ახლად დაბეჭდილი მეცხრე გამოცემა „დედა ენისა“, რომელსაც სახატავეები და საწერი დედანიცა აქვს ზედ-დართული“ („ივერია“, 1892, 6 ნოემბ., № 235).

დეკემბრის 2 — წერილს უგზავნის ალექსანდრე ყიფშიძე-ფრონელს, რომლითაც ატყობინებს მისგან დაბარებული წიგნების და თავის მხრივ დამატებული სახელმძღვანელოების გაგზავნას (თბზ., ტ. 9, 1962, გვ. 338).

დეკემბრის ბოლო — ურნალი „მწყემსი“ (№ 23—24) ბეჭდავს იაკობ გოგებაშვილის მიერ შედგენილ სახელმძღვანელოებისა და წიგნების ნუსხას — სულ 12 სახელწოდების წიგნს.

• • •

— იაკობის დაკვეთით ქართველ გამომცემელთა ამხანაგობა წიგნად გამოსცემს მის თხზულებას „რანი ვიყავით გუშინ?“ წერილი იაკობ გოგებაშვილისა. ტფ., 1892. 70 გვ.

წიგნის გავრცელება ავტორისავე სურვილით შეჩერებული იქნა გაურკვეველი დროით. ამის შესახებ იაკობი 14 წლის შემდეგ (1905 წ.) მკითხველს აუწყებს:

„1892 წელში მე დავაბეჭდვინე ქართველ გამომცემელს ამხანაგობას ცალკე წიგნაკად ჩემი საისტორიო წერილი: „რანი ვიყავით გუშინ?“, რომელიც წინად „ივერიაში“ იყო დაბეჭდილი, დავაბეჭდვინე არა უცვლელად, არამედ სხვა-და-სხვა ახალი დამატებით. წიგნაკი დაიბეჭდა 2000 ცალი, საცენზურო კოპიტეტმა ჯეროვანი ბილეთიც მისცა გასასყიდად გამომცემისათვის; მაგრამ მე თვითონ შევაჩერე წიგნაკის გამოსვლა შემდეგის მიზეზის გამო. ქვეყნადგან მოვდიოდი, ხელში მეჭირა პირველი ცალი ჩემის ახალის წიგნაკისა, როდესაც გოლოვნის პროსპექტზე ... შემხვდა ბ-ნი არჯევანიძე ... ამ განათლებულმა ქართველმა ... მითხრა: ახლანდელი მომენტი მეტად უკუღმართია ყოველის მხრივ და ეგ წერილი ფუჭად ჩაივლის და იქნება უარესიცა ჰქმნასო. რომ მოუცადოთ და შესაბამ დროს მოჰფინოთ ჩვენ საზოგადოებაში, ყურადღებასაც დაიმსახურებს, შთაბეჭდილებასაც მოახდენს მკითხველებზე და საზოგადოებრივ მოძრაობასაც დაეხმარებაო. დამიჯდა ჯეჟუაში ეს სიტყვები და დავეკითხე რამდენსამე სხვა განათლებულს ქართველსა. ამათაც იგივე აზრი წარმოსთქვეს, და მირჩიეს წიგნაკის გამოსვლა შემეჩერებინა. მე გადაუხადე გამომცემელს ამხანაგობას მთელი ხარჯი, რაც-კი მათ მოსვლოდათ წიგნაკის გამოცემაზე, და დავავალე, ეწყოს ეგ გამოცემა თქვენს საწყობში, ვიდრე მარჯვე დრო დადგებოდეს და მაშინ მე თვითონ ვიზრუნებ მის გავრცელებაზე მეთქი“ (თხზ., ტ. 4, 1955, (გვ. 94—95).

— ცალკე წიგნად გამოსცემს ავტობიოგრაფიულ მოთხრობას „ხატის მიზეზი?“ მოთხრობა მოზრდილი ყმაწვილებისათვის. დაწერილი იაკობ გოგებაშვილის მიერ. თფ., 1892. 16 გვ.

მოთხრობაში ავტორი გადმოგვცემს თავისი ბავშვობის დროინდელ განცდებს მშობლიური კუთხიდან სასწავლებლად ქალაქს წასვლის გამო.

„რას მოვიგონებდი მაშინ, — წერს ავტორი მოთხრობის დასასრულს, — თუ შემდეგში, სწავლა გამიტკებოდა, ვარიანზედ მეტად შემიყვარებოდა თბილისი, როგორც კერა სწავლისა, განათლებისა. რას მოვიგონებდი მეტქი, ვამბობ, იმიტომ რომ ეს პატარა კაკო ვიყავი მე და ეს ამბავი მოგონებაა სიყმაწვილის დროის შემთხვევისა და სხვა არაფერი“.

— გამოდის „კონა პირველ დაწყებითი მოთხრობებისა ბუნების მეცნიერებებიდან, შედგენილი იაკობ გოგებაშვილის მიერ, მესამე სურათებიანი გამოცემა, უცვლელად გადმობეჭდილი მეორე გამოცემიდან რომელიც მოწონებული იქნა განათლების მინისტრის და უწმინდესის სინოდის მიერ სახმარებლად სკოლებში“. ტფ., 1892, 192 გვ. ილ.

— ცალკე წიგნად გამოსცემს თავის თხზულებას „ძირითადი უკუდმართობა“. წერილი იაკობ გოგებაშვილისა. ტფ., 1892. 62 გვ. (შემდგომში გამოსცემს შეცვლილი სათაურით: „ბურჯი ეროვნებისა“).

— ამავე წელს გამოდის „ბუნების კარის“ მეშვიდე გამოცემა.

-

1893

ამ წელს იაკობი დიდი ნაყოფიერებით მუშაობს საბავშვო ლიტერატურაში. წერს და ეურნალ „ჯეჯილში“ აქვეყნებს საბავშვო მოთხრობებს ბუნებისმცოდნეობიდან და საქართველოს ისტორიიდან.

თებერვალი — ეურნალი „ჯეჯილი“ (№ 1) ბეჭდავს იაკობის საბავშვო მოთხრობებს „ბავშვობის დროის მოგონებანი (თევზაობა)“, „ჩიტი და ვანო“. მოთხრობები ქვეყნდება ი. სვიმონიძის ხელმოწერით.

აპრილი — ეურნალი „ჯეჯილი“ (№ 2) ი. სვიმონიძის ხელმოწერით აქვეყნებს იაკობის მოთხრობებს: „სანდრო და ვაშლი“ და „მელა და მისი სახლობა“.

აპრილის 11 — ეურნალი „კვალი“ № 15-ში აქვეყნებს იაკობის წერილს იაკობ სვიმონიძის ხელმოწერით ინგლისის პრემიერ-მინისტრ გლადსტონის შესახებ, სათაურით: „დიდებული წადილი დიდებულის მოხუცისა“, რომელშიც გოგებაშვილი გლადსტონის დიდებულ წა-

დილად სახავს მის მაღალ კაცთმოყვარეობას — მოსპოს ძალმომრეობა
ერებს შორის, კერძოდ „... საოცარი მოხუცი გამსჭვალულია დიდუ-
ბული წადილით — მოსპოს ბატონყმობა ერთა შორის და დაამყაროს
მშობა, თანასწორობა, თავისუფლება, ტანჯვა და ცრემლი შეამცი-
როს, ლხენა და სიხარული განაძლიეროს დედამიწის ზურგზედ. ... ბა-
ტონობას ინგლისის ირლანდიაში გამოუცხადა ომი უკეთესმა და უდი-
დებულესმა შვილმა თვით ინგლისისამა — ვლადსტონმა, რომელიც
აგერ ათი წელიწადი მეტი იქნება, რაც დაუძინებლად იბრძვის: უბე-
დურ ირლანდიას დაუბრუნოს შინაური ბატონობა, მიანიჭოს თვით-
მმართველობა, აღუდგინოს საკუთარი პარლამენტი და მხოლოდ პო-
ლიტიკური კავშირი, პოლიტიკური ერთობა ირლანდიასთან აქმარები-
ნოს ინგლისსა“.

აპრილის 18 — ჟურნალ „კვალის“ № 16-ში კალმახელიძის ხელ-
მოწერით ქვეყნდება იაკობის წერილი სამრევლო სკოლების სასწავლო
გეგმისა და სამკითხველოების დაარსების შესახებ, სათაურით: „საჭი-
რო განმარტება“. იგივე წერილი მცირედი ცვლილებებით ქვეყნდება
4 მაისს გაზეთ „ივერიის“ № 92-ში.

აპრილის ბოლო — მონაწილეობს სათავადაზნაურო სკოლის წლი-
ური კრების საქმიანობაში, 30 აპრილის სხდომაზე იაკობი წარმო-
თქვამს სიტყვას, რომელიც ქვეყნდება მოგვიანებით.

ივნისი — ჟურნალი „ჯეჯილი“ (№ 3) ბეჭდავს იაკობის მოთხრო-
ბას „ბავშვობის დროის მოგონებანი. ცოფიანი ძაღლი“.

ივნისის 11 — გაზეთი „ივერია“ (№ 121) ვინმე „ვ-ნო ო-მელი“-ს
ხელმოწერით ბეჭდავს წერილს „მცირე შენიშვნა უშინსკის «Родное
СЛОВО-ზედ“, რომელშიც აღნიშნულია ი. გოგებაშვილის სახელმძღვა-
ნელოების როლის შესახებ სწავლების საქმეში. ამასთან წერილის ავ-
ტორი გაკვირვებას გამოთქვამს „რუსკოე სლოვოს“ სკოლებში აკ-
რძალვის გამო.

„წარსულ წლებში სწავლის საქმე უფრო მარჯვედ მიდიოდა ჩვენს
სკოლებში, რადგანაც ბ-ნი ი. გოგებაშვილის «Русское слово» და
მისივე „დედა-ენა“ გვექონდა სკოლებში სახელმძღვანელოდ. წარმოი-
დგინეთ ჩვენი გაკვირვება, შარშან ამ წიგნის წყალობით შევირდებმა სა-
მის თვის განმავლობაში ისწავლეს ქართულ-რუსული წერა-კითხვა.

რუსული ენის ვარჯიშობაშიც ეტყობოდათ გამარჯვება ბავშვებს. ამ სამოსწავლო წლიდგან მოსპეს ქართული ენის სწავლება ჩვენს სკოლებში, აგრეთვე უარ-ჰყვეს ბ-ნ გოგებაშვილის საყმაწვილო წიგნების ხმარება. ნაცვლად ამ წიგნებისა, გადმოგზავნეს შეგირდების დასარგებლად მთელი ერთი ურემი «Родное слово»-ები».

ივლისის 30 — გაზეთი „ივერია“ (№ 161) საზოგადოებას აუწყებს იაკობ გოგებაშვილის განზრახვას თავისი ნაწერების შოთა რუსთაველის ფონდის სასარგებლოდ გამოცემის შესახებ.

„ჩვენ გვატყობინებენ, რომ ჩვენს გამოჩენილს პედაგოგს ბ-ნ იაკობ სვიმონის ძე გოგებაშვილს განუზრახავს გამოსცეს ცალკე წიგნად ყოველი თავისი ნაწერი საისტორიო, საპუბლიცისტო, საპედაგოგო და სხვანი. ნაღდი შემოსავალი ამ გამოცემისა დანიშნულია ავტორის მიერ სასარგებლოდ ჩვენის უკვდავის პოეტის რუსთაველის ფონდისათვის“.

ავვისტო — პეტერბურგში ახლად დაარსებული კრიტიკულ-ბიბლიოგრაფიული ჟურნალი „ფილოლოგიჩესკაია ბიბლიოტეკა“ თავის ფურცლებზე ბეჭდავს ადოლფ ლიბერმანის რეცენზიას „რუსკოე სლოვოს“ პირველ ნაწილზე. რეცენზიის ავტორი, თვით ამ ჟურნალის რედაქტორი მაღალ შეფასებას აძლევს „რუსკოე სლოვო“-ს. აქ კვითხულობთ: «Редко можно встретить среди массы учебных руководств, составленных для изучения русского языка инородцами, такой прекрасный и талантливо составленный учебник, как труд г. Я. Гогобашвили. Материал, даваемый г. Гогобашвили, чрезвычайно обилен и интересен и, что особенно важно, расположен в строгой последовательности».

— ჟურნალ „ჯეჯილის“ № 4-ში ქვეყნდება იაკობის მოთხრობები: „ვასო და ჩიტები“, „ორკეცი ფასი სწავლისა“, „სამი მომკალი“, „სიკეთე ბოროტისათვის“.

ავვისტოს 4 — გაზეთი „ივერია“ (№ 165) ბეჭდავს დ. მიქელაძის (მეველის ხელმოწერით) წერილს იაკობ გოგებაშვილის მიერ შოთა რუსთაველის ძეგლის ასაგებად შეწირულების გამო — სათაურით „საყურადღებო შეწირულება“. მასში ნათქვამია: დღევანდელი საუბრის განზრახვა დაგვიბადა ჩვენ საყურადღებო შეწირულობამ, რომელიც მოისურვა ჩვენმა დიდად სახელოვანმა და ერთგულმა საზოგადო მოღვაწემ ბ-მა იაკობ გოგებაშვილმა.

ჩვენ ვტყობილობთ რომ ეს პატივსაცემი მწერალი აპრობს ყველა ამოღების ხნის თავის კალმის ნაწარმოები გამოსცეს და ნაღდი მოსავალი ამ წიგნების გაყიდვისაგან შესწიროს. რუსთაველის ძეგლს.

აგვისტოს 19—21 — გაზეთ „ივერიის“ №№ 177—179-ში ქვეყნდება იაკობის „სიტყვა, თქმული სააზნაურო სკოლის საზოგადოების წლიურ კრებაზედ, 30 აპრილს, 1893 წელსა“.

სექტემბრის 1, 2 — გაზეთი „ივერია“ (№№ 186, 187) ბეჭდავს იაკობის წერილს ქართული წერის სწავლების შესახებ, სათაურით: „წადილი უსაფუძვლო ცვლილებისა (ვუძღვნი მასწავლებლებს)“.

ოქტომბერი — ჟურნალ „ჯეჯილის“ № 5-ში იბეჭდება იაკობის მოთხრობები: „მეგობრის დევნა“, „ისტორიული ამბავი. თავდადებული მღვდელი (თევდორე)“. — დასასრული დაიბეჭდა ჟურნალის № 6-ში.

— ცენზურა კრძალავს გაზეთ „ივერიაში“ დასაბეჭდად გამზადებულ იაკობის სტატიას „მთავარი საჭიროებანი სასულიერო წოდებისა“.

ნოემბრის 4, 6 — გაზეთი „ნოვოე ობოზრენიე“ (№№ 3390, 3392) ბეჭდავს იაკობის რეცენზიას «Родное слово» Ушинского в кавказских школах».

დეკემბერი — ჟურნალი „ჯეჯილი“ (№ 6) ბეჭდავს მოთხრობებს: „მკითხავი“, „თავდადებული აზნაური (იოთამ ზედგინიძე)“.

დეკემბრის 1, 2 — გაზეთი „ნოვოე ობოზრენიე“ (№№ 3417, 3418) ბეჭდავს იაკობის წერილს «Курс начальной школы».

დეკემბრის 14 — წერს წინასიტყვაობას წიგნისათვის «Нормальное письмо».

დეკემბრის 16 — „დედა ენის“ მეათე გამოცემის უფლებას ვარკვეული პირობებით აძლევს წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 232).

დეკემბრის ბოლო — პედაგოგიური სერიით ცალკე წიგნად გამოდის «Нормальное письмо», Тиф., 1893, 32 ს.

— ამ წელს გამოდის „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის მეორე და მეორე ნაწილების მესამე გამოცემები, უცვლელად გადმობეჭდილი ამავე წიგნების ბოლო გამოცემებიდან.

„რუსკოე სლოვოს“ მეორე ნაწილის მესამე გამოცემის თავფურცელზე მითითებულია: «Перепечатано без перемен со второго издания, одобренного в качестве руководства учебным начальством».

— წერს წერილს „ერთი ეპიზოდი სასულიერო სემინარიის ცხოვრებიდან“ (ავტორის სიცოცხლეში არ გამოქვეყნებულა).

1894

იანვრის 22 — იაკობი ვრცელ წერილსა და ხუთ თუმანს უგზავნის ავადმყოფ ეგნატე ნინოშვილს გურიაში.

„22 იანვარს მე მას ვრცელი წერილი მივწერე გურიაში, რომლითაც ვატყობინებდი, თუ რა ძლიერს ჩაბეჭდილებას სტოვებდა ყოველ მკითხველში მისი მოთხრობა „ჩვენი ქვეყნის რაინდი“ ... თანაც ვაუვზავნე ხუთი თუმანი საკუთარი ჩემი ფული და მივწერე: თუ ამ მცირეოდენს ფულს ჩასთვლით პაწია სამაგიეროდ იმ დიდი კმაყოფილებისას, რომელსაც მაგრძნობინებს თქვენის მოთხრობების კითხვა, მეტად მასიამოვნებთ მეტი; თუ არა და, რა ვაიწყობა, შერიცხედ ვალად, რომელსაც თქვენ გადაიხდით, როდესაც მორჩებით და სახსარს იშოვნით მეტი. ამას ისიც დავუმატე, რომ ვიდრე სრულიად გაჯანსაღდებოდით, თიეში გექნებათ ოთხი-თუმნიდგან ხუთ-თუმნამდე... თანაც განვოცხადე სურვილი, მეისრა გამგობა მისი თხზულებების გამოცემისა“ (თხზ., ტ. 2, 1954, გვ. 336—337).

იანვრის 26 — საცენზურო კომიტეტის თავმჯდომარის მ. გეკელიძის მოთხოვნის თანახმად (21.1.1894 წ.) ილია ჭავჭავაძე ახსნა-განმარტებას აძლევს „ივერიაში“ დასასტამბად გამზადებულ ი. გოგებაშვილის სტატიის („მთაფარი საჭიროებანი სასულიერო წოდებისა“) გამო. რომელიც ცენზურამ აკრძალა 1893 წ. ოქტომბერში.

იანვრის 30 — გაზეთი „ივერია“ (№ 23) აქვეყნებს ვარშავის ქართველ სტუდენტთა სახელით ნიკოლოზ შენგელიას მადლობის წერილს

იაკობისა და სხვების მიმართ ვარშავის ქართველ სტუდენტთა ბიბლიო-
თეკისათვის წიგნების გაგზავნის გამო.

თებერვალი — ჟურნალი „ჯეჯილი“ (№ 1) ბეჭდავს იაკობის მოთ-
ხრობას „დაუფასებელი ფრინველები“.

— ჟურნალ „ფილოლოგიჩესკაია ბიბლიოტეკას“ თებერვლის ნო-
მერში ქვეყნდება რეცენზია ადოლფ ლიბერმანისა ი. გოგებაშვილის
„რუსკოე სლოვოს“ მეორე ნაწილზე (შესაშე გამოცემა). დასაწყისი იხ.
1893 წ. აგვისტო.

თებერვლის 8 — გაზეთი „ივერია“ (№ 29) აქვეყნებს იაკობის წე-
რილს ქართული ხელწერის შესახებ, სათაურით: „ქართული აზრის გა-
მართლება“.

თებერვლის 9 — გაზეთი „ივერია“ (№ 30) ბეჭდავს ვინმე „ღრი-
ანკელის“ რეცენზიას იაკობის წიგნზე «Нормальное письмо». Тб.,
1893.

თებერვლის 11 — „ივერია“ (№ 32) ბეჭდავს იაკობის წერილს „წი-
ნააღმდევობა, თუ გაუგებრობა? (პასუხად ბ-ნს ღრიანკელს)“.

— „ივერიის“ იგივე ნომერი ბეჭდავს იაკობის განცხადებას იმის
შესახებ, რომ მის მიერ შედგენილ წიგნებს და სამი მანეთის ღირებუ-
ლების სხვა ქართულ წიგნების უფასოდ დაკვეთის უფლებას აძლევს
ქართულ ბიბლიოთეკა-სამკითხველოებს.

თებერვლის შუა რიცხვები — იაკობი წერილს (12 თებერვლის თა-
რიღით) ღებულობს ეგნატე ნინოშვილისაგან სოფელ ჩოჩხათიდან.

იაკობის თანაგრძნობით სავსე წერილის პასუხად ეგნატე სწერს:
„პატივცემულო იაკობ სიმონის ძე! ჩემს უგულითადაც მადლობას მო-
გახსენებთ მეგობრული თანაგრძნობით სავსე წერილისათვის, რომელ-
მაც არა თუ მარტო გამამხნევა, ავადმყოფიდან მორჩენის იმედიც კი
მომცა. პირადად რომ ვერ მიცნობთ, ამაში თუ ვინმეს ბრალი აქვს და
საყვედური ერგება, ეს ისევ მე: მე ვიყავ ვალდებული მოვსულიყავი და
გაცნობოდი თქვენ, როგორც საუკეთესო ქართველ მოღვაწეს, რო-
გორც მოწინავე პირს. არ აღმისრულებია ეს ვალი და სასაყვედუროც
მე ვარ აქ. ოღონდ პირად გაცნობაზე ვჩივი, თორემ ისე კი, ვინ იქნება
დღეს წერა-კითხვა იცოდეს და თქვენ კი ვერ გიცნობდეს!“. შემდეგ

მწერალი დიდ მადლობას უხდის იაკობს ფულის გაგზავნისათვის, ამასთან სთხოვს მომავალში ვალი დაუბრუნოს. „მე დაჯილდოებულად ვთვლი თავისთავს, როცა თქვენისთანა ღირსეული პირი მეუბნება: შენი ნაწერების წაკითხვით ვისიამოვნეო, როგორ ღმერთი გამიწყრება, რომ თითოეული პირისაგან კიდევ ამისათვის ფული ავიღო!“ და შემდეგ ეგნატე მადლობას უცხადებს აგრეთვე მისი თხზულებების გამოცემისათვის და წერს: „ჩემი მოთხრობების გამოცემისათვის თქვენისთანა მზრუნველს მე ვიღას ვიპოვნი. მე ამაზე ფიქრსაც ვერ გავბედავდი, რომ თქვენ არ გებრძანებიათ. ახლა, რადგან თქვენ ინებეთ, მე სრულიად თანახმა ვარ მოვანდოთ თქვენ ყველა ჩემი მოთხრობა გამოსაცემად და აგრეთვე მოთხრობა „ჩვენი ქვეყნის რაინდი“. რომელიც ახლა იბეჭდება გაზ. „კვალში“ (ეგ. ნინოშვილი, თხზ., სრ. კრებული, გვ. 580—581).

თებერვლის 15 — გაზეთი „ივერია“ (№ 35) ბეჭდავს რევაზ ფაულენიშვილის მადლობის წერილს ი. გოგებაშვილისა და სხვებისადმი ცხინვალის სამკითხველოსათვის გაწეული დახმარების გამო.

თებერვლის მეორე ნახევარი — ჟურნალი „კვალი“ (№ 8) ბეჭდავს წყალტუბოს სამკითხველოს გამგის, მღვდელ იუსტინე ფანცხავას მადლობას იმ პირთა მიმართ, ვინც დახმარება აღმოუჩინა სამკითხველოს, დამხმარეთა შორის არის იაკობ გოგებაშვილი.

თებერვლის ბოლო - მარტის დასაწყისი — იაკობი იღებს მეორე წერილს ეგნატე ნინოშვილისაგან ბათუმიდან: ...თუ მოთხრობა „ჩვენი ქვეყნის რაინდის“ გამოცემის ნებას ინებებთ, იმ შემთხვევისათვის გაახლებთ გაზეთ „კვალის“ № №, რომლებშიაც ეს მოთხრობა ხელახლი შესწორებულია ჩემგან. თუ ჯერ არ დაუწყია „მომამბეს“ „მოსე მწერლის“ ბეჭდვა, ჩემთვის ძლიერ კარგი იქნება, რომ ისიც თქვენ გამოცემინოთ. ამ საქმეების მონდობას ვერ გავგიბედავდი, რომ თქვენ არ გებრძანებია მე მომანდევითო“ (იქვე გვ. 581).

მარტი — იაკობი 50 მანეთს უგზავნის ავადმყოფ ეგნატე ნინოშვილს.

„მარტში გავუგზავნე ორი თვის 50 მანეთი ჩემივე საკუთარი, რომელსაც „კვალის“ რედაქციამ თავის მხრივ დაუმატა ერთი თუმანი; შემდეგ შეუუღევ მზრუნველს, რომ მომეპოვებინა როგორმე სახსარი

ზაფხულობით აბასთუმანში გასაგზავნად...“ (თხზ., ტ. 2, 1954, გვ. 337).

— ჟურნალ „მოამბის“ № 3-ში ქვეყნდება ნ. მთვარელიშვილის ვრცელი რეცენზია იაკობის სტატიაზე «Нормальное письмо».

მარტის 10 — ვაზეთი „ივერია“ (№ 52) აქვეყნებს განჯის რკინიგზის სადგურის მოსამსახურე ქართველობის თხოვნას ი. გოგებაშვილისადმი განჯის სადგურის ბიბლიოთეკისათვის წიგნების გაგზავნის თაობაზე.

მარტის ბოლო — ვაზეთი „ნოვოე ობოზრენიე“ (№ 3563) საზოგადოებას აუწყებს, რომ იაკობი გამოსაცემად ამზადებს ეგნატე ნინოშვილის თხზულებებს. მომდევნო ნომერში იაკობის მოთხოვნით რედაქცია ბეჭდავს შენიშვნას, „... რომ მთელი შემოსავალი სალიტერატურო ფონდის სასარგებლოდ გადაიღება“ (თხზ., ტ. 2, 1954, გვ. 338).

აპრილი — ჟურნალი „ჯეჯილი“ (№ 2) ბეჭდავს იაკობის მოთხოვნას „უძლიერესი სიყვარული მოყვასისა (წმიდათა ცხოვრებიდან)“.

აპრილის ბოლო — ჟურნალი „კვალი“ (№ 18) საზოგადოებას „საყურადღებო ამბავად“ აუწყებს ი. გოგებაშვილის მიერ თავისი გამოცემების ბიბლიოთეკებისათვის შეწირვის შესახებ.

მაისის 29 — ვაზეთ „ივერიის“ № 113-ში ქვეყნდება (ხელმოწერით ი. ს-ძე) იაკობის წერილი სათაურით „უდროო შეერთება (პედაგოგიური შენიშვნა)“, (თხზ., ტ. 2, 1954, სათაურით: „უცნაური შექება“) რაც გამოიწვია წინააღმდეგობით ვაზ. „ივერიაში“ გამოქვეყნებულმა ქებას მასწავლებელ ქალთა საზოგადოების მიერ დაარსებულ სკოლის შესახებ.

„ძირითადი ნაკლულევანება ამ სკოლისა იმაში მდგომარეობს, რომ სხვა-და-სხვა ეროვნების ბავშვები ცალ-ცალკე სწავლობენ მხოლოდ ერთის წლის განმავლობაში, მეორე წლიდან-კი ერთად იყრიან თავსა: რუსნი, ქართველნი და სომეხნი; ადგენენ ერთს კლასსა და სწავლობენ ისე, როგორც წმინდა რუსულს სკოლაში. ბევრი ფიქრი არ უნდა, რომ კაცმა ეს უდროო შეერთება შერაცხოს ფრიად მავნებლად მთელის სკოლისათვის“.

მაისის 31 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი
9 ი. გორგაძე, ნ. გურგენიძე, მ. საჯაია

საზოგადოების გამგეობას გადასცემს „ბუნების კარის“ მერვე გამოცემის უფლებას (თბზ., ტ. 9, 1962, გვ. 233).

იენისი — ჟურნალი „ჯეჯილი“ (№ 3) ბეჭდავს იაკობის მოთხრობას „მონადირე“.

იენისის 18 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების გამგეობის წინაშე შუამდგომლობს კავკასიის ქართული სკოლის მასწავლებელ ლ. ბოცვაძისათვის ფულადი დახმარების აღმოსაჩენად (თბზ., ტ. 9, 1962, გვ. 232).

იენისის 25 — გაზეთ „ივერიის“ № 134-ში მეთაურ წერილად „თბილისი, 25 იენისი“ (ხელმოწერა ი. სიმ-ძე) ქვეყნდება იაკობის წერილი ქართველთა ეროვნული ერთიანობის შესახებ (თბზ., ტ. 2, 1954, სათაურით: „ნაციონალური ერთიანობა ქართველებისა“).

ზოგიერთი ე. წ. ჩვენი „მეგობრის“ მიერ ქართველების უდიერად და ცალკეულ დანაწევრებულ ტომებად მოხსენიების გამო განაწყენებული იაკობი ქართველ ერს ადარებს ძველ ბერძნებს:

„... ბერძენნი წარმოადგენენ ერთს დიდებულს ერსა. რაღა? იმითომ, რომ ერთის ჩამომავლობისანი იყვნენ, ერთს ენაზედ ლაპარაკობდნენ, ერთი ლიტერატურა ჰქონდათ, ერთი ჰომეროსი ჰყავდათ, ერთი კულტურა შექმნეს და ერთს სარწმუნოებას აღიარებდნენ. ქართველებში ვხედავთ თუ არა ასეთსავე ერთიანობასა? ოღონდაც ჰყავთ ყველა ქართველებს, იმერებს და ამერებს, ერთი მამამთავარი ქართლოსი, ერთის ტომისანი არიან, ერთს ენაზე უბნობენ, ერთი ლიტერატურა დაჰბადეს, ყველას ეროვნულ გენიოსებად და ტალანტებად მიაჩნიათ: რუსთაველი, დავით გურამიშვილი, გრიგოლ ორბელიანი, ნიკოლოზ ბარათაშვილი, აკაკი წერეთელი, ილია ჭავჭავაძე, ვაჟა-ფშაველა. რაფიელ ერისთავი და სხვანი. ერთის სარწმუნოების მიმდევარნი არიან. ყველა ამას ემატება ერთი ისტორიული მოვლენაც, რომელსაც ბერძნების წარსულში ვერა ვხედავთ: ათასის წლის განმავლობაში საქართველო ხშირად ერთს შეერთებულს სახელმწიფოს წარმოადგენდა, ფარნაოზიდგან დაწყებული მეთექვსმეტე საუკუნემდე. ქართველი ერი, სრულიად ისტორიული, რომელმაც მეოთხე საუკუნეში მიიღო ქრისტიანობა, მაცხოვრის თაყვანისცემა გაავრცელა მთელ კავკასიაში, აუარებელს მტერს გასცა პასუხი, შექმნა მდიდარი ათასწლიანი ლიტერატურა და კულტურული ერების სიმადლეზე ავიდა, ი-

სენიება არა ერად, არა ხალხად, არამედ თემებად, მაჰმადიან ჩაჩნების და ინგუშების ტოლად, რომელთაც არც ანბანი აქვთ, არც მწიგნობრობა, არც ისტორია... დიახ, ჩვენს დაბრეყვებას და გათახსირებას საზღვარი არ უჩანს...”

იენისის 27 — გაზეთ „ივერიის“ № 136-ში იაკობი აქვეყნებს „წერილს რედაქციის მიმართ“, რომლითაც იგი საზოგადოებას აუწყებს შემდეგს: „სხვა-და-სხვა პირებს განუზრახავთ ცალ-ცალკე გამოსცენ ზოგიერთი მოთხრობანი ჩვენის უდროოდ დაკარგულის ნიჭიერის ბელეტრისტის ნინოშვილისა. ვთხოვთ ამ განზრახვაზედ ხელი აიღონ, რადგანაც მისი განხორციელება უეჭველად დააბრკოლებს გავრცელებას საზოგადოებაში სრული გამოცემისას განსვენებულის მოთხრობებისას. ეს გამოცემა უნდა მოხდეს მოკლე მომავალში, ვგონებ, ქუთათური ამხანაგობის შუამავლობით, რომელსაც მე წინადადება უკვე მივეცი ბატონის ალექსანდრე ნანეიშვილის პირით... რაც შეეხება ავტორის ჰონორარსა, იგი ორ თანასწორ ნაწილად განიყოფება: ნახევარი ერგებათ ღარიბს შემკვიდრებებს განსვენებულისას და ნახევარი გადაეცემა სალიტერატურო ფონდსა.

მე ამ საქმეში ვმოქმედობ იმის გამო, რომ, თუმცა, პირადად არ ვიცნობდი განსვენებულს, მაგრამ მან წარსულს თებერვალში მომანდო ზრუნვა შესახებ სრული გამოცემისა თავის მოთხრობებისა და მაშინვე გამომიგზავნა გასწორებული და დამატებული ეგზემპლარი თავისი უკანასკნელი თხზულებისა: „ჩვენი ქვეყნის რაინდი“.

იენისის 29 — გაზეთი „ივერია“ (№ 137) აქვეყნებს იაკობისეულ თარგმანს გერმანული თქმულებისა „ბულბული და გუგული“.

ზაფხული — იაკობი სამკურნალოდ იმყოფება სურამში.

ივლისის 1 — გაზეთი „ივერია“ (№ 138) ი. ს-ძეს ხელმოწერით ბეჭდავს იაკობის წერილს ქართველ ხალხში „დაბალი ღობის“ ბედისადმი მორჩილებისა და მისი განკურნების აუცილებლობის შესახებ სათაურით — „ცოტა რამ შინაური“ (თხზ., ტ. 2, 1954, სათაურით: „დაბალი ღობე ერთა შორის“).

„... თუ აღამიანი, 35 ხალხი სატყვა-ამოუღებლივ, ქედ-მოდრეკით ემორჩილება დაბალი ღობის ბედსა ... ეს მისი უტყუარი ნიშანია, რომ მონობას, ყურ-მოჭრილ ყმობას შეუპყრია საზოგადოების სული და გული.

ამაზე მომაკვდინებელი სენი აღარ იქნება ერისათვის, ეს სწორედ განგრენაა, მჭამელაა, საშინელი შინაგანი ავადმყოფობა, რომელიც ხალხს ათანასწორებს ჭირით შეპყრობილ პირუტყვ-ნახირთანა, და ეშუქრება გაუქარწყლოს მას ყოველი მომავალი.

დროა, დიდი ხანია დროა, ბოლო მოეღოს ამ ფრიად სათაკილო და დამამხობელს ჩვენს მდგომარეობასა... დროა დაბალი ღობის მდგომარეობა სამარცხვინოდ მივიჩნიოთ ყველამ და მაღალ ღობედ ჩვენს გადაქცევას მხნედ და გაბედვით ვემსახუროთ“.

ივლისის დასაწყისი — ჟურნალი „კვალი“ (№ 28) ბეჭდავს აკაკი წერეთლის წერილს „ჭრელი ფიქრები“, რომელშიც აღნიშნავს ი. გოგებაშვილის მიერ ნახმარი ფორმის „აღვიარებ“ ფორმის უმართებულობას.

ივლისის 8 — გაზეთ „ივერიის“ № 144-ში ქვეყნდება იაკობის წერილი „ბაწია სამაგიერო“ (ი. სიმონიძის ხელმოწერით), რომელიც გამოწვეულია აკაკი წერეთლის მიერ „კვალის“ № 28-ში გამოქვეყნებული „ჭრელი ფიქრებით“. აღნიშნულ წერილში აკაკი იაკობს უწუნებს ზმნის ფორმას „აღვიარებ“.

„ჩემს პატარა იგავ-არაკს „ბულბული და გუგული“ სახელოვანმა აკაკიმ უძღვნა „კვალში“ „ჭრელი ფიქრები“. შემდგომ იაკობი განავრძობს ფორმა „აღვიარებ“-ს სისწორის მტკიცებას, მოჰყავს თვის ავტორის წერილში დაშვებული შეცდომები:

„სამაგიეროდ, ჩვენის პოეტის პატარა ჭრელს წერილში დავისახელებთ თუნდ ათს მსხვილსა და უტყუარს შეცდომას“. დასასრულს ი. გოგებაშვილი რწმენას გამოსთქვამს, რომ ეს სამაგიერო აკაკის არ ეწყინება:

„ღარწმუნებული ვარ, რომ ეს მცირეოდენი სამაგიერო აკაკის აამებს“.

აკაკისა და იაკობის ამ წერილებით იღებს სათავეს ის მწვავე პოლემიკა ქართული ენის საკითხებზე, რომელიც წლის ბოლომდე გრძელდება. „კვალში“, „ივერიასა“ და „მოამბეში“ წერილებს აქვეყნებენ ზმნის ფორმა „აღვიარებ“-„გაღვიარებ“-ის მართებულობა უმართებულობისა და სხვა გრამატიკულ საკითხებზე: აკ. წერეთელი, „არ ცოდნა, არ ცოდვააო“ (კვალი, № 30); მისივე, „მცირე შენიშვნა“ (ივერია, № 208); სილ. ხუნდაძე, „ახალი თუ ძველი ენა“ (კვალი

№ 32); მისივე, „გიორგიძის ჩიქორთული“ (კვალი, № 35, და „ვიმუნდა გამართოს სადილი? პასუხი ბ-ნ სიმონიძეს“ (კვალი, № 39); პ. ჭარაია (გიორგიძე), „დაუსრულებელი ბაასის გამო“, (ივერია, № 214); კ. დოდაშვილი, „საგრამატიკო კვლევა“ (კვალი, № 36, 37, 38, 47, 48, 50); მისივე, „ბ-ნს იაკობ სიმონიძეს“ (კვალი, № 39) და „სამი საპალნის ნაცვლად ერთი ხაზალი სამაგიერო“ (კვალი, № 49); გ. წერეთელი, „მცირე შენიშვნა“ (კვალი, № 43); მისივე, „ჭეშმარიტების აღდგენა“ (კვალი, № 46); ს. მუხიანელი, „სახუმარო გასართობი“ (კვალი, № 50); ე. რამიშვილი, წერილი რედაქციისადმი (კვალი, № 49). სახუმარო გასართობები და გამოსხმარებები ქვეყნდება აგრეთვე „კვალის“ №№ 34, 43 და „ნოვოე აბოზრენიეს“ № 3774-ში და სხვ.

აგვისტოს 10, 11 — გაზეთი „ივერია“ (№№ 170, 171) ბეჭდავს იაკობის წერილს „პასუხად ბ-ნს აკაკის“ (აკაკის წერილის „არ ცოდნა არ ცოდვაო“ — კვალი, № 30 საპასუხოდ).

ჩვენს „პაწია სამაგიერო“-ს, ბატონმა აკაკიმ პასუხი გასცა „კვალის“ ოც-და მეთექვსმეტე ნომერში სათაურით „არ ცოდნა არ ცოდვაო“. სწორედ მოგახსენოთ, სხვა ვინმე რომ გამომპასუხებოდა ამ სახით, ყურადღებას არ ვათხოვებდი, მაგრამ აკაკი და უყურადღებობა! — წერს მობოდიშებით იაკობი, — ეს ხომ მიუტყვევებელი, მომაკვდავი ცოდვა და უკადრისობა იქნებოდა. ესეც რომ არ იყოს, აკაკი ისეთს არაფერს დასწერს, რომ მოხერხებული შემთხვევა არ მოგცეს შენის აზრის გასაზიარებლად, გამოსამზეველად ... ისიც-კი საბოდიშოა ჩემის მხრივ, რომ პასუხი დავაგვიანე“.

აგვისტოს 17, 18 — გაზეთ „ივერიის“ №№ 175, 176-ში იაკობ სიმონიძის ხელმოწერით ქვეყნდება „პასუხი ბატონს სილოვანს“ (თხზ., ტ. 2, 1954, სათაურით: „ორ-აზროვანი კილო ჩვენს პრესაში“). იაკობის პასუხი გამოწვეულია სილოვან ხუნდაძის მიერ „კვალში“ (№ 32) გამოქვეყნებული წერილით — „ახალი თუ ძველი ენა“.

აგვისტოს 19 — სურამიდან წერილს უგზავნის ალექსანდრე ყიფშიძე-ფრონელს. აგულიანებს, რუსულ გაზეთში დროულად გამოქვეყნოს წერილი ქართველი გლეხობის შევიწროების შესახებ. ესაუბრება აგრეთვე სკოლებში ქართული ენის შევიწროებისა და ამ საქმეში ჩარევის საჭიროების შესახებ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 339—341).

აგვისტოს 20 — წერს საპასუხო წერილს („პასუხი ღირსეულ რედაქციას“) ჟურნალ „კვალის“ № 34-ში მის წინააღმდეგ უავტოროდ გამოქვეყნებულ „სახუმარო გასართობზე“ („სიმონიძე და მისი „გაღიარებ“), რომელსაც უგზავნის დავით მიქელაძეს და თხოვს მის გამოქვეყნებას „ივერიის“ უახლოეს ნომერში.

აგვისტოს 25 — გაზეთი „ივერია“ (№ 182) იაკობ სვიმონიძის ხელმოწერით ბეჭდავს წერილს „პასუხი ღირსეულს რედაქციას“.

ჟურნალ „კვალის“ რედაქციის მწვავე კრიტიკის შემდეგ — წერილის დასასრულს იაკობი მკითხველს თხოვს „... სახეში იქონიოს, რომ თითქმის ოც-და-ათის წლის მოღვაწეობის განმავლობაში არც ერთხელ არ გამილაშქრია პირველად ქართველს მწერალზე და არც ერთხელ არ მომიწადინებია სხვისი გათახსირებით და დამდაბლებით მალა ამეყვანა ჩემი სახელი. პოლემიკა ჩემთან ყოველთვის სხვას დაუწყია, სხვას გაუწვევივარ საბრძოლველად, როგორც ესლა „კვალმა“ ჰქმნა ესა, და ჩემი დანაშაულება იმაშია, რომ სამში ერთხელ სიჩუმე ვერ მომიტმენია და ვცდილვარ, ჯეროვანი პასუხით გამესტუმრა გაღლებული უფიცობა და სიბრიყვე“.

აგვისტოს ბოლო — სექტემბრის დასაწყისი — გ. წერეთელი აქვეყნებს წერილებს, მიმართულს იაკობ გოგებაშვილის საწინააღმდეგოდ: „ფარისევლისა და მეზერის იგაეი (ვუძღვნი ი. სიმონიძეს)“ (კვალი, № 36) და „ჭორი და ცილის-წამება, როგორც უკანასკნელი ფარხმალი დამარცხებულთა“ (კვალი, № 37).

სექტემბრის 3 — ქვეყნდება (ივერია, № 187) იაკობის წერილი „ნიმუში „კვალის“ სიმართლისა“, რომელიც წარმოადგენს პასუხს ჟურნალ „კვალში“ (№ 34) მოთავსებული წერილისა „ნინოშვილის თხზულებათა გამოცემის გამო“ (თხზ., ტ. 2, 1954, სათაურით: „ეგნატე ნინოშვილის შესახებ“).

სექტემბრის 10 — გაზეთ „ივერიის“ № 192-ში ი. სიმონიძის ხელმოწერით ქვეყნდება იაკობის წერილი „კიდევ ინსინუაცია (ვუძღვნი ბ. გ. წერეთელსა). წერილი მიმართულია გ. წერეთლის მიერ „კვალის“ № 37-ში გამოქვეყნებული მეთაური წერილის „ჭორი და ცილის-წამება, როგორც უკანასკნელი ფარხმალი დამარცხებულთა (ვუძღვნი ი. სიმონიძეს)“ წინააღმდეგ.

„ეს ინსინუაცია რომ მხოლოდ ჩემსკენ იყოს გამოტყორცნილი, კრინტსაც აღარ დაემრავდი... მაგრამ აქ ჩრდილი ადგება თვით გამგეობას „წერა-კითხვის საზოგადოებისას“ და ერთს სახალხო სკოლის წინებულს მასწავლებელს [ლ. ბოცვაძეს] და ამიტომ იძულებული ვარ რამდენიმე სიტყვით ვამხილო ინსინუატორი“.

სექტემბრის ბოლო — ოქტომბერი — გრძელდება პოლემიკა ი. გოგებაშვილისა „კვალის“ თანამშრომლებთან (აკ. წერეთელი, სილ. ხუნდაძე, კ. დოდაშვილი, გ. წერეთელი). იაკობი ფელეტონებად ბეჭდავს წერილებს გაზეთ „ივერიაში“ (№№ 202, 208, 212, 213, 225, 226) საერთო სათაურით: „პასუხი „კვალის“ რაზმსა“.

„ჩემი წინასწარმეტყველება აღსრულდა ისეთი საფასებით, რომ მეც არ მოველოდი. ჩვენი პოეტი აკაკი, ბრძოლის ატეხის შემდეგ, იქით მიდგა და საომრად სხვები ჩამოგზავნა.“

მეორე მეომრად საგრამატიკო ველზე გამოჩნდა დასაველეთის პოეტ-გრამატიკოსი ბ-ნი სილოვანი ქართულის ენის მოსარჩლის ტანისამოსში. მაგრამ მალე გავარჩიეთ ამ ტანისამოსს ქვეშ აკაკის ადვოკატი. მას იმ წამსვე მხარი დაუჭირა ფაფხურა რაინდმა [გ. წერეთელმა]... საქმის გამოსასწორებლად კი ჩამოგზავნა მეოთხე მეომარი, ახალი წევრი რედაქციისა [კ. დოდაშვილი]...“.

ოქტომბრის 14 — გაზეთი „ივერია“ (№ 218) ბეჭდავს იაკობის წერილს „ყვავილის უებარი წამალი“. ხელმოწერა: იაკობ სიმონიძე.

ოქტომბრის 27 — გაზეთი „ივერია“ (№ 227) ბეჭდავს დუტუ მეგრელის „მცირე შენიშვნას“, ფორმა „ჭკვიერის“ გოგებაშვილისეული გაგების გამო.

ოქტომბრის 28 — „ივერია“ (№ 228) ბეჭდავს იაკობის წერილს „ტელეგრამისა“ და შენიშვნის გამო (პასუხად ბ-ნს დუტუ მეგრელს“). ფორმა „ჭკვიერის“ გარშემო.

ნოემბრის 1 — გაზეთი „ივერია“ (№ 231) აქვეყნებს იაკობის წერილს „ფაფხურასთან გამოხუმრება ივანიკასი და გოჯასპირისა“, რომელიც წარმოადგენს პასუხს „კვალის“ № 43-ში დაბეჭდილ „სახუმარო გასართობზე“.

ნოემბრის 9 — გაზეთი „ივერია“ (№ 238) აქვეყნებს იაკობის წერილს „მზის შუქი და მიკრობები“.

ნოემბრის 15 — ალექსანდრე ყიფშიძე-ფრონელს წერილით თხოვნით ბილისის საგუბერნიო სამმართველოს 1868—69 წლების საქმეებიდან ამოუწეროს გიორგი წერეთლის თხოვნა „სასოფლო-გაზეთის“ გამოცემის შესახებ, აგრეთვე ცირკულიარული წერილი გუბერნიის მმართველობისა ამ საკითხთან დაკავშირებით (თხზ., ტ. 9, 1962 გვ. 341—342).

ნოემბრის შუა რიცხვები — ჟურნალი „კვალი“ (№ 47) ბეჭდავს მასწრებიდან გამოგზავნილ საპროტესტო წერილებს ანტონ ფურცელაძესა და იაკობ გოგებაშვილს შორის წარმოებული კამათის გამო.

ნოემბრის 23 — გაზეთი „ივერია“ (№ 248) ბეჭდავს იაკობის წერილს „სიმართლეს ვერსად წაუხვალთ (პასუხად გ. წერეთელსა)“.

ნოემბრის 29 — დავით კარიჭაშვილთან ერთად დასკვნას უდგენს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას გ. იოსელიანის მიერ გოეთეს „რეინიკე-მელას“ თარგმანის გამოცემის შესახებ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 233—234).

დეკემბრის 3 — გაზეთ „ივერიაში“ გამოსაქვეყნებლად ქართულის საკითხებზე, კერძოდ, ზმნის „აღვიარო-გადიარო, აღვიარებ-ვადიარებ“ გარშემო წერს წერილს — სათაურით „ნაბოლარა (საგრამატიკო შენიშვნა)“. (წერილი ავტორის სიცოცხლეში არ დაბეჭდილა. თხზ., ტ. 2, 1954, სათაურით: „საგრამატიკო შენიშვნა“).

„ეს უკანასკნელი სიტყვა ანუ ნაბოლარა ჩვენ დავსწერეთ წარსულის წლის დამლევს ხანგრძლივი საგრამატიკო ბაასის დასაბოლოებლად და წარუდგინეთ „ივერიის“ რედაქციასა, მაგრამ მას ფიქრი მიეცა, ვაი თუ ამდენი საგრამატიკო წერილები ქართველმა საზოგადოებამ იხამოსო და დაფთხესო, და ჩვენც ამის გამო შემდეგისათვის გადავდეთ მისი დაბეჭდვა“ (თხზ., ტ. 2, 1954, გვ. 417).

დეკემბრის 13 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას გადასცემს „კოკორის“ მერვე და „კონას...“ მეოთხე გამოცემის უფლებას (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 234).

დეკემბრის ბოლო — ჟურნალი „კვალი“ (№ 50) ბეჭდავს გ. წერეთლის წერილს „რიდე აიხადეთ! პსევდონიმს სიმონიძეს“, რომელშიც მოითხოვს სამედიატორო სამართალში გაწვევას.

* * *

— ამ წელს გამოდის სახელმძღვანელოები:

„ბუნების კარი“. მერვე გამოცემა უცვლელად გადმობეჭდილი მე-ხუთე გამოცემიდან.

დედა ენა. მეათე გამოცემა.

„კონა“. მეოთხე სურათებიანი გამოცემა უცვლელად გადმობეჭდილი მეორე გამოცემიდან.

1895

იანვრის 1 — ჟურნალი „კვალი“ (№ 1) საახალწლო ნობათად ბეჭდავს იაკობ გოგებაშვილისა და სხვებისადმი მიძღვნილ შაირებს.

იანვრის 4 — გაზეთი „ივერია“ (№ 2) მ. შარაძის ავტორობით საზოგადოებას აუწყებს ქართული საეკლესიო საგალობელთა ნოტებზე გადაღებისათვის იაკობ გოგებაშვილისაგან ფულის შეწირვის შესახებ.

— ი. ჭავჭავაძის, იაკობის, ნ. ცხვედაძის, ე. თაყაიშვილის ხელმოწერით ეგზავნება წერილი მეცენატ ალ. ზუბალაშვილს საზღვარგარეთ, თხოვნით — დაუთმოს სასტუმრო „ლონდონის“ — ახლო მდებარე ცარიელი ადგილი წიგნთსაცავის ასაშენებლად (თ. ჩხიტიანიძე, ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების საბიბლიოთეკო და საგამომცემლო მოღვაწეობა. 1980, გვ. 51).

იანვრის 8 — გაზეთ „ივერიის“ № 5-ში ფირუზას ხელმოწერით ქვეყნდება ილია ჭავჭავაძის „ორ-ხმიანი საახალწლო ოპერეტის“ დასასრული, რომელიც ეძღვნება იაკობ გოგებაშვილს:

„ჩემი აწ სცანით ყოველმან,
მას ვაქებ, რაცა მიქია:
დედაენა მიჩნს სახელად,
არ თავი გამიქიქია.
იგია ფუძე ქართველისა,
მაგარი, ვითა ჯიქია...
დედაენითა წერთენა ყრმისა
მე ბევრჯერ მოთქვია, მიქია.
დედაენა პირველადვე
სიბრძნისაა ერთი დარგი,
ტკბილი ტკბილად ვასაგონი,

ყრმათა წვრთნისთვის დიდი მარგი...
მით ზრდას არეინ დამიწუნებს,
თუ კაცია მართლა ვარგი...
სიტყვა სრულად გულსა სწელება,
დედაენა მით არს კარგი“

და შემდეგ მისამღერო:

«მაგრამ რა ექნათ, როგორ გაეძღოთ,
როს ჩვენ ჭირი შინვე გვჯირდეს?
როს გიორგი წერეთელი
დედაენას სთხრიდეს, პრყენიდეს
და მაინც კი კაღნიერად
მის გაწმენდას იქადიდეს?“

იანერის 10 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უთმობს „დედა ენის“ მეთერთმეტე გამოცემის უფლებას (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 238).

თებერვლის 7 — გაზეთი „ივერია“ (№ 28) საზოგადოებას აუწყებს, რომ საჭიროა ცალკე დაიბეჭდოს საქართველოს რუკა იაკობ გოგებაშვილის მიერ „ბუნების კარისათვის“, ამ 30 წლის წინად დაბეჭდილი.

თებერვლის 10 — გაზეთ „ივერიის“ № 31-ში „ნაცნობის“ ხელმოწერით მეთაურ წერილად იბეჭდება იაკობის რეცენზია, სათაურით: „საოცარი პროექტი“, ივანე როსტომაშვილის წერილზე — „როგორ უნდა მოვაწყოთ სასოფლო სკოლები“.

მარტი — ი. გოგებაშვილი გამოსცემს თავის ისტორიულ მოთხრობათა კრებულს სახელწოდებით — „თავდადებულნი ქართველნი“.

წიგნში შესულია ოთხი მოთხრობა: „თავდადებული მღვდელი თევდორე“, „თავდადებული აზნაური იოთამ ზედგენიძე“, „თავდადებული თავადი ცოტნე დადიანი“ და დამატების სახით მოთხრობა „გამარჯვებული დედა“.

ამის შესახებ გაზეთი „ივერია“ 8 მარტის № 52-ში აქვეყნებს შემდეგს: „დაიბეჭდა ახალი წიგნი ამავე ავტორის... „გუნდი თავდადებულთა ანუ კრებული საყმაწვილო მოთხრობებისა საქართველოს ისტორიიდან“.

წიგნი ვრცელდება მოგვიანებით, წლის ბოლოს. ამის შესახებ „ივერია“ (1896, № 8) აქვეყნებს ცნობას: „დაიბეჭდა პირველ გამოცემად თავდადებულნი ქართველნი ისტორიული მოთხრობანი გეგმაშიელისა“.

მარტის 1 — გაზეთი „ივერია“ (№ 45) აქვეყნებს ივ. როსტომაშვილის საპასუხო წერილს იაკობის რეცენზიაზე — „საოცარი პროექტი“ (ივერია, № 31).

მარტის 5 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების კრებას უდგენს მოხსენებას ხალხში ქართული წიგნისა და ქართული წერა-კითხვის გავრცელების გაუმჯობესებისათვის რწმუნებული პირის დანიშვნის შესახებ.

ი. გოგებაშვილის ამ მოხსენების გამო საზოგადოების გამგეობა ადგენს: „თანახმად ბ. გოგებაშვილის მოხსენებისა, მმართველობამ სცნა საჭიროდ დანიშნულ იქმნას საზოგადოების რწმუნებული პირი, რომელსაც ჩაბარებული ექნება საზოგადოების ღონისძიების გაძლიერება... თუ საიდან ეძლიოს ჯამაგირი... ამისათვის იყვეს დანიშნული საგანგებო კრება...“ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 342).

— ამ დღეს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების წლიურ კრებაზე იაკობს ახლად ირჩევენ საზოგადოების წევრად.

მარტის 9 — გაზეთი „ივერია“ (№ 52) ბეჭდავს ი. გოგებაშვილის წიგნების ბიბლიოგრაფიულ მიმოხილვას.

მარტის შუა რიცხვები — ჟურნალი „კვალი“ (№ 13) საყურადღებო ამბებში ბეჭდავს ქუთაისელი კორესპონდენტის (ი. გომეს ხელმოწერით) ი. გოგებაშვილის წიგნების „აკიდოსა“ და „ასპინძის ომის“ უარყოფით შეფასებას; ამასთან მოითხოვს სურათებიანი ანბანის გამოცემის საჭიროებას.

აპრილის 7 — გაზეთი „ივერია“ (№ 71) ბეჭდავს იაკობის „მცირე შენიშვნას“, რაც გამოწვეულია „კვალის“ № 15-ის საყურადღებო ამბებში დაბეჭდილი „თბილისელი მასწავლებლის“ მოთხოვნით სურათებიანი ანბანის შედგენის თაობაზე.

მაისის შუა რიცხვები — გაზეთი „ნოვოე ობოზრენიე“ (№ 3910)

ბეჭდავს იაკობის წერილს «Кавказские турки», ხელმოწერა: Я. Г.-ლი.

მაისის 28 — გაზეთი „ნოვოე ობოზრენიე“ (№ 3918) ბეჭდავს იაკობის წერილს ბორჯომის წყლების სიმფირის გამო «Боржомские воды», ხელმოწერა: Я. Г.-ლი.

მაისის 31 — გაზეთი „ივერია“ (№ 111) საზოგადოებას აუწყებს ჟურნალ „ფილოლოგიჩესკაია ბიბლიოტეკას“ 1893 წ. აგვისტოსა და 1894 წ. თებერვლის ნომრებში დაბეჭდილი ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ ლიბერმანისეული მაღალი შეფასების შესახებ.

იენისი (?) — იაკობს ევალემა რაფიელ ერისთავის იუბილეს მოწიყობის საინიციატივო ჯგუფის ხელმძღვანელობა.

„... მე თვითონ, როგორც კერძო პირს, დამევალა — მომეწვია ყველა რედაქციები ქართული ჟურნალ-გაზეთებისა, ყველა ქართულის საზოგადოებრივი დაწესებულებების წარმომადგენელი და შემედგინა კრება, რომელზედაც უნდა აერჩიათ საიუბილეო კომიტეტი ... კრება დაადგა იმ გადაწყვეტილებასა, რომ საჭიროა ახლავე ამოვირჩიოთ კომიტეტი ... მოისურვეს ჩემი ამორჩევა კომიტეტის წევრად და თავმჯდომარეთაც; მაგრამ მე მოვახსენე: „ამ ცოტა ხანში ტფილისი უნდა დავსტოვო და მთელი ზაფხული სოფლად გავატარო, ნუ ამომირჩევი ნურც მე და ნურც იმისთანა პირებსა, რომელნიც ზაფხულობით ტფილისში ვერ იცხოვრებენ“ (თხზ., ტ. 2, 1954, გვ. 450—451).

იენისის 20 — გაზეთი „ივერია“ (№ 128) ბეჭდავს იაკობის წერილს სახელწოდებით „გამარჯვება პირდაპირი წერისა“. წერილი დაიწერა რუსეთის განათლების სამინისტროს მიერ პირდაპირი წერის სკოლებში შემოღების გადაწყვეტილების გამო.

„ეს უფლება რომ ადრევე მიენიჭებინათ პირდაპირი წერისათვის, არც ჩვენი ქართული დედანი პირდაპირი ხელისა, მოწონებული მინისტრისაგან იქნებოდა გამოძევებული სახალხო სკოლებიდგან ადგილობრივ დირექციის ჯიუტობით, და ვერც იძულებულ გავგზდიდნენ «Русское слово»-ში პირდაპირი ნაწერი შეგვეცვალა ირიბულს რუსულს ხელზედა. შესანიშნავია, რომ რუსეთის პედაგოგნი და ექიმები ხშირად თითქმის სიტყვა-სიტყვით იმეორებენ პირდაპირის წერის გამამართლებლად იმ საბუთებსა, რომლებითაც აქამომდე ვესარჩლებო

დით მას ჩვენ ქართველები, ხან ქართულს ლიტერატურაში ხან რუსულში. ამ შემთხვევაშიაც გამართლდა ქართული ანდაზა: შინაურს ბერს განკითხვა არა აქვსო“.

ივლისი — ახალ სენაკში, კ. თავართქილაძის წიგნის მაღაზიის გამოცემით გამოდის „ასპინძის ომი“. ისტორიული ამბავი, მოზრდილ ყმაწვილებისათვის დაწერილი იაკობ გოგებაშვილის მიერ, მეფე ერეკლეს პორტრეტით და ქარტით. გამოცემა მე-2.

ივლისის 5, 6 — გაზეთ „ივერიის“ № № 140, 141-ში „ნაცნობის“ ხელმოწერით იაკობი ბეჭდავს წერილს „უცნაური თავის გამართლება“, რომელიც მიმართულია სახალხო სკოლების მოწყობის თაობაზე გამოქვეყნებული ივ. როსტომაშვილის პროექტის წინააღმდეგ.

ივლისის 8 — გაზეთ „ივერიის“ № 143-ში „ახალდაბელის“ ფსევდონიმით მეთაურად ქვეყნდება იაკობის წერილი გორის საოსტატო სემინარიასთან დაარსებული ქართული, სომხური და თათრული დაწყებითი სასწავლებლების შეერთების პროექტის შესახებ, სათაურით: „მოულოდნელი პროექტი“ (თხზ., ტ. 2, 1954, სათაურით „უცნაური ცვლილება გორის სამასწავლებლო სემინარიაში“).

წერილის დასასრულს იაკობი წერს: „თუ ხარჯის შემცირება ნოითხოვს ამ ცვლილებას იგი უნდა შეეხოს მხოლოდ სომხურსა და თათრულს სკოლებსა, როგორც დაწესებულებას უმცირესობისათვის. ქართული სკოლა-კი უთუოდ დაცულ უნდა იქმნას ახლანდელი თავისი მოწყობილობით, როგორც დაწესებულება იმ ქვეყნის შვილთათვის, სადაც დაარსებულია გორის საოსტატო სემინარია. ამას მოითხოვს პრინციპი, დედა-კანონი უმრავლესობისა, საზოგადო სიკეთე და სიმართლე“. (თხზ., ტ. 2, 1954, გვ. 444).

ივლისის 19 — გაზეთი „ივერია“ (№ 152) აქვეყნებს ი. ფერაძის (ხელმოწერა ინ-ფარი) ვრცელ რეცენზიას ი. გოგებაშვილის „ასპინძის ომის“ მეორე გამოცემაზე.

ი. ფერაძე თავის დადებით რეცენზიას ამთავრებს მოწოდებით: „იმედია, ბ. იაკობ გოგებაშვილი ქართველი ახალი თაობის სასარგებლოდ დასწერს კიდევ ბევრს ასეთს საუცხოოდ შედგენილს და სასიამოვნო საკითხავს ამბებს საქართველოს ისტორიიდან“.

— იაკობი ჟურნალ „კვალში“ (№ 32) გ. იაკობაშვილის ხელმოწერით აქვეყნებს საპასუხო წერილს — „ღია წერილი ბ-ნ ინ-ფარისადმი.“

აგვისტოს 6 — გაზეთ „ივერიის“ № 167-ში იაკობი (ი. გლის ხელმოწერით) ბეჭდავს წერილს საბავშვო წიგნების დასურათებულად გამოცემის თაობაზე, სათაურით: „წიგნების გამოცემა შეერთებულს ძალით“.

სექტემბერი — გამოდის „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის მეხუთე გამოცემა. წიგნზე აღნიშნულია, რომ იგი ვადმობეჭდილია მესამე გამოცემიდან უცვლელად, თუმცა წიგნმა მაინც განიცადა ზოგიერთი ცვლილება. ამის შესახებ „ივერია“ (№ 201) იტყობინებს: „... ტექსტი წიგნისა უცვლელია, მაგრამ ას-ორმოც-და-ათი ახალი სურათი აქვს ჩართული, რვა საბავშვო ლექსი მეორე წიგნიდან გადმოტანილია პირველს წიგნში და ბოლოში დამატებული აქვს წერილი ხელის რუსული დედანი“.

სექტემბრის დასაწყისი — ჟურნალი „კვალი“ (№ 37) ბეჭდავს ბალტაზარის წერილს — („მომავალში საქართველოს შეილთა მოქმედების პროგრამა“) გაგრძელებას, რომელშიც მოცემულია ი. გოგებაშვილის კრიტიკა.

სექტემბრის 10 — გაზეთი „ივერია“ (№ 194) ბეჭდავს იაკობის წერილს — „ხალხის განათლება წინანდელს საქართველოში“ (მეექვსე თავი წერილიდან „რანი ვიყავით გუშინ“).

სექტემბრის 20 — გაზეთი „ივერია“ (№ 201) ბეჭდავს „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის მე-5 გამოცემის ბიბლიოგრაფიულ მიმოხილვას.

სექტემბრის 24 — იაკობი აქვეყნებს „კერძო განცხადებას“ (ივერია, № 205) მის მიერ განზრახულ გამოცემათა დამკვეთების მიმართ.

სექტემბრის დამლევი — ჟურნალი „კვალი“ (№ 40) აქვეყნებს აკაკი წერეთლის ლექსს „თერთმეტი ენკენისთვე“, რომელიც მიძღვნილია იაკობ გოგებაშვილისადმი.

ოქტომბრის დასაწყისი — გაზეთი „ნოვოე ობოზრენიე“ (№ № 4024,

4027) ბეჭდავს იაკობის წერილს «Как учить русскому языку?»
ხელმოწერა: Симоидзе.

ოქტომბრის 10 — გაზეთი „ივერია“ (№ 217) ბეჭდავს ლ. ბოც-
ვაძის (ხელმოწერა Jgnotus) წერილს „მეთვალყურის შენიშვნები“,
რომელიც მიმართულია „კვალის“ № 37-ში ბალტაზარის ავტორო-
ბით გამოქვეყნებულ წერილის წინააღმდეგ.

ოქტომბრის 11 — გაზეთი „ივერია“ (№ 218) „ახალ ამბად“ ბეჭ-
დავს სამურზაყანოს და აფხაზეთის საზოგადოების თხოვნას სოფლის
სასწავლებელში „დედა-ენის“ სწავლების შემოღების შესახებ.

ოქტომბრის 13 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცე-
ლებელი საზოგადოების კრების სახელზე წერს მოხსენებას ილია ჭავ-
ჭავაძისა და აკაკი წერეთლის საზოგადოების საპატიო წევრებად არ-
ჩევის შესახებ. საზოგადოების გამგეობა ამ მოხსენების გამო ადგენს
(1896 წ. 16 აპრილს): ეთხოვოს ბ. ი. გოგებაშვილს თავისი მოხსენე-
ბა წარუდგინოს საზოგადო კრებას“ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 342).

ოქტომბრის 22 — მონაწილეობს რაფიელ ერისთავის იუბილეში.

„... მხოლოდ ნადიმისათვის მქონდა მოფიქრებული სიტყვა: მაგრამ
ეს ნადიმი ისე სწრაფად და მოულოდნელად გაათავეს, რომ ბევრს
დარჩა დამზადებული სიტყვა წარმოუთქმელად (თხზ., ტ. 2, გვ. 452).

ნოემბერი — ჟურნალი „მოამბე“ (№ 11) „ნაცნობის“ ხელმოწე-
რით ბეჭდავს იაკობის სტატიას „ხალხის განათლების შესახებ“.

ნოემბრის 10 — გაზეთი „ივერია“ (№ 244) აქვეყნებს იაკობის
წერილს „შევსება ერთი ამბისა“, რომელიც შეეხება რაფიელ ერის-
თავის იუბილეს მოწყობისა და გამართვის ორგანიზაციულ საკითხს.

— გაზეთის ამავე ნომერში ქვეყნდება ცნობა ი. გოგებაშვილის
მიერ რაფიელ ერისთავის ფონდის სასარგებლოდ შემოწირულების
შესახებ.

დეკემბრის 30 — იაკობი გაზეთის (ივერია, № 282) საშუალებით
მიმართავს „ტფილისის გუბ. თავადაზნაურთა დარიბ მოსწავლეთა
დამხმარე საზოგადოებას“ იმის შესახებ, რომ იგი უარს ამბობს სა-
მეურნეო სასწავლებლის პროექტის შემდგენელი კომისიის წევრობა-
ზე (შეცდ. გასწორება იხ. ივერია, № 283-ში, გვ. 2).

დეკემბრის 31 — გაზეთი „ივერია“ (№ 283) მეთაურად ბეჭდა იაკობის „მიმართვას“ სოფლის ინტელიგენციის მიმართ სახალხო სკოლების შესახებ ცნობების შეკრების თაობაზე. მიმართვას ურთავს დაწერილებით კითხვარს.

* * *

— ამ წელს გამოდის „დედა ენის“ მეთერთმეტე გამოცემა და „იანვანამ რა ჰქმნა?“ მეორე სურათებიანი გამოცემა.

1896

იანვარი — გაზეთი „ნოვოე ობოზრენიე“ (№№ 4119, 4126, 4130) ბეჭდავს იაკობის მიმოხილვით რეცენზიას «Русская речь». Элементарный учебник русского языка для грузинских начальных школ. Сост. А. О. Чернявский».

იანვრის 10 — გაზეთის საშუალებით (ივერია, № 6) იაკობს სხვებთან ერთად მადლობას უხდის პანკისის სკოლის ბიბლიოთეკის გამგე ნ. კურდღელაშვილი ბიბლიოთეკისათვის წიგნების შეწირვის გამო.

იანვრის 21 — იაკობ ვარიანელის ხელმოწერით („ივერიის“ № 16) მეთაურ წერილად ქვეყნდება იაკობის სტატია „ახალი წყალობა“ (თხზ., ტ. 3, 1954, სათაურით: „ახალი წყალობა სუვორინისა“).

სტატია გამოწვეულია მოსკოვურ გაზეთ „ნოვოე ვრემიას“ რედაქტორის სუვორინის რუსიფიკატორული პროექტით.

„ამას წინად ამ ლაღმა გაზეთმა [„ნოვოე ვრემიამ“] არც აცია, არც აცხელა და თამამად გამოსთქვა ის აზრი, რომ ქართველს სახელმწიფო გლეხებს მეტი მამულები უნდა მოუჭრათ, ჩამოვართვათ და რუსეთიდგან იქ გადავასახლოთ რუსი გლეხებით ... და აი ბ-ნ სუვორინს მოუწადინებია, რათა თხელი უფრო კიდევ გაათხელოს, და მჭიდრო უფრო კიდევ გაამჭიდროვოს.

მართლა და რუსს გლეხებს თავისს უფართოესს ქვეყანაში ერთხუთად მომეტებული მამული აქვთ, ვიდრე ქართველს გლეხებს საქართველოში“.

წერილის დასასრულს იაკობი სწერს: „ჩვენ, რასაკვირველია, „ახალი დრო“-ს მოსარგულებლად არ ვსწერთ ამ სტრიქონებსა. კარგად

მოგეხსენებათ, რაც უნდა ბევრი იკითხოთ მგლის თავზედ სახარება, იგი მაინც თავისას არ დაიშლის. ჩვენ სახეში გვყავს, პირველად, ის ღაღადარაბის მოყვარე მემამულენი, რომელთაც ისე დაშინებული პყავს გლეხები, რომ ეს უბედურები სუვორინის მუქიკების ლუკმად ჰხდიან თავისს საკუთრებასა...“

იანვარი — ჟურნალ „მეურნის“ № 3-ში ქვეყნდება იაკობის წერილი „რომელი უფრო მავნებელია, თეთრი თუ წითელი ღვინო?“.

სტატიის ბოლოს ავტორი თხოვნით მიმართავს ცნობილ ქართველ ქიმიკოსს ვასილ პეტრიაშვილს გამოთქვას თავისი აზრი ამ საკითხის შესახებ.

„წამოყენებულს საკითხზედ ერთობ საფუძვლიანი პასუხის მიცემა ყველაზე უკეთესად შეუძლიან, რასაკვირველია, ჩვენს პროფესორს ვასილ მოსეს ძეს პეტრიაშვილს, რომელიც იმედია, არ დაიზარებს მეცნიერების ღამპრით სრულიად და საბოლოოდ გაანათოს ხსენებული საგანი“.

გამოხმაურება ვ. პეტრიაშვილისა ამ საკითხზე ქვეყნდება იმავე ჟურნალის მე-14 ნომერში — „წითელი ღვინო თუ თეთრი (პასუხი ი. გოგებაშვილს)“.

მარტი — ჟურნალ „მოამბის“ № 3-ში იაკობ სიმონიძის ხელმოწერით იბეჭდება წერილი „აჩქარებული მსჯელობა“, რომელიც გამოწვეულია ჟურნალ „მოამბის“ 1896 წლის მეორე ნომრის შესახებ გაზეთ „ივერიის“ № 69-ში გამოქვეყნებული უსაფუძვლო რეცენზიის გამო.

რასაკვირველია, ეს მცირე შენიშვნა გასაფრთხილებლად დავსწერე, და არა საპოლემიკოდ...“

— გამოდის „დედა ენის“ მეთორმეტე გამოცემა, რომელშიც დამატების სახით დართულია ნოტებზე გადაღებული ქართული სიმღერები (ივერია, № 65).

მარტის 5 — გაზეთ „ივერიის“ № 51-ში ქვეყნდება გაბრიელ ეპისკოპოსის გარდაცვალებისადმი მიძღვნილი იაკობის წერილი სათაურით „ღირსეული სახსოვარი“ (თხზ., ტ. 3, 1954 სათაურით: „მთავარი ღირსება გაბრიელ ეპისკოპოსისა და საუკეთესო ძეგლი“).

რომელშიც ავტორი აყენებს წინადადებას განსვენებულის სახელად სასულიერო და საერო წიგნების გამოცემებისა ქართულ ენაზე.

„ყველა შეგნებულმა ქართველმა იცის, თუ რა მდიდარი იყო წინა საუკუნოებში სასულიერო ლიტერატურა ჩვენში. მარტო მცხეთის ტაძრის ბიბლიოთეკა იპყრობდა, პლატონ იოსელიანის სიტყვით, შვიდი ათასს ტომსა, უმეტეს ნაწილად სასულიერო შინაარსისა. ახლა? ახლა-კი უბრალო კატეხიზმოდ არ გვაბადა, თვით მაცხოვრის ცხოვრებასაც ვერ გაიცნობს ვრცლად ქართველი კაცი თავის ღელა-ენაზედ და მოკლე უ ჩ ე ბ ნ ი კ ე ბ ი ს ამარად ვართ დარჩენილი. ღელის მეტყველება დოგმატიური თუ ზნეობრივი ხომ სანატრელადაც ძნელი გახდა ჩვენს ენაზედა. სასულიერო ყმაწვილობა, სემინარიებში მოქცეული, იძულებულია ყველა საგანი ისწავლოს უცხო ენაზედ და მოკლებულია შეძლებას თავისუფალ დროს მაინც იკითხოს ქართულ ენაზე იგივე საგნები. საერო მწიგნობრობაც ძლიერ ღარიბი გვაქვს...“ მარტის 10 — გაზეთი „ივერია“ (№ 65) მეთაურად („ტფილისი“, 10 მარტი“) ბეჭდავს იაკობის წერილს გაბრიელ ეპისკოპოსის დაჯერძების გამო. ხელმოწერა: ამერელი-შვილი.

მარტის 16 — გაზეთი „ნოვოე ობოზრენიე“ (№ 4194) ბეჭდავს იაკობის წერილს გაბრიელ ეპისკოპოსის გარდაცვალების გამო, სათაურით: «Гаврил, епископ Имеретин, как педагог», რომელშიც ავტორი შედარებით ვრცლად და სრულყოფილად ახასიათებს გაბრიელ ეპისკოპოსის (ქიქოძის) თეორიულ და პრაქტიკულ პედაგოგიურ მოღვაწეობას.

მარტის 20, 21 — გაზეთი „ივერია“ (№№ 64, 65) ბეჭდავს იაკობის წერილს (ი. გ. ხელმოწერით) დადესტნის სამხედრო გუბერნატორის თავად ნიკოლოზ ზაქარაის ძე ჭავჭავაძის მოღვაწეობის 38 წლისთავის გამო, სათაურით: „სხვათა შორის“.

მარტის მეორე ნახევარი — იაკობ გოგებაშვილის წინააღმდეგ განწყობილი „კვალი“ (№ 13) ბეჭდავს სახუმარო გასართობს იაკობზე.

მარტის 29 — გაზეთ „ივერიის“ № 67-ში ქვეყნდება იაკობის „შენიშვნა „მოამბე“-ზედ“ (თხზ., ტ. 3, 1954 სათაურით: „ორიოდე სიტყვა ქართულ ჟურნალზე“), რომელშიც ავტორი აჯამებს ჟურნალის

ორი წლის ნაყოფიერ მუშაობას, საზოგადოებას მოუწოდებს აღმოუჩინოს მას დახმარება და რჩევას აძლევს ჟურნალის რედაქციას, დაპირობებისამებრ გამოსცეს რვა თაბახიანი და არა ათი-თორმეტი თაბახიანი ნომრები.

აპრილი — ჟურნალ „მოამბეში“ (№ 4) „ნაცნობის“ ხელმოწერით ქვეყნდება იაკობის წერილი პროფესორ ლამანსკის თხზულების «Три мпра»-ს შესახებ სათაურით: „ღვთისნიერი აზრი“.

„... თუ სახალხო სკოლამ ზურგი შეაქცია დედა-ენას და გამოუდგა უმთავრესად რუსულის ენის შესწავლას, იგი ამ მიზანსაც ვერ მოეწევა, ქართულ წიგნსაც ასცდება, და გარდაიქცევა უნაყოფო და მავნე დაწესებულებად-მეთქი.

ამ საგანზე ბევრჯელ გვიბაასნია ... ამ უამად ჩვენ უნდა დავიმოწმოთ ერთი გამოჩენილი რუსი მწერალი ... ყველასაგან პატივცემული თავისი მიმართულების და გულწრფელობის გამო. ეს მწერალი არის პროფესორი ლამანსკი, რომელიც თავის უკანასკნელ თხზულებაში «Три мпра», სხვათა შორის ეხება სახალხო სკოლას რუსეთთან შეერთებულს უცხო ტომთა შორის და ... ღვთისნიერს აზრსა ჰქადაგებს...“

აპრილის 6 — წერილით ულოცავს აკაკი წერეთელს სამშობლოში დაბრუნებას (პეტერბურგიდან). წერილთან ერთად უგზავნის აპელსინებს.

„გიგზავნი აპელსინებს, რადგანაც გავიგე, რომ კიდევ გიყვარს და კიდევაც გარგებს“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 343—344).

აპრილის 11, 12 — გაზეთი „ივერია“ (№№ 78, 79) ბეჭდავს ს. ჯუღელის (ხელმოწერა: სევ-ლი) წერილს „ჩვენის ახალგაზრდობის თვით-განათლებას მოწესრიგება სჭირია (ბ. ბ. ა. ხ-ისა და ი. გოგებაშვილის წერილების გამო)“.

აპრილის 16 — გაზეთი „ივერია“ (№ 82) თავის ფურცლებზე ბეჭდავს ხელმოწერულ წერილს „ბ-ნ იაკობ სიმონისძეს (საკენი)“, რომელიც გამოწვეულია იაკობის წერილით „აჩქარებული მსჯელობა“.

მაისის 2 — გაზეთი „ივერია“ (№ 94) თავის ფურცლებზე ბეჭდავს იაკობის წერილს „შედეგი მიზეზად გადაქცეული“, რომელიც

წარმოადგენს პასუხს „ივერიის“ № 82-ში ხელმოწერლად გამოქვეყნებული წერილისა „იაკობ სიმონიძეს (საკენცი)“.

მაისის 6 — გაზეთი „ივერია“ (№ 97) „ახალ ამბად“ ბეჭდავს ცნობას ი. გოგებაშვილის წიგნების „მოსაელის მცველნის“ და «Педагогический вопрос»-ის ბეჭდვის შესახებ.

მაისის 10, 12 — გაზეთი „ივერია“ (№№ 99, 101) ბეჭდავს გრ. ბურჭულაძის (ხელმოწერა გ. ბ.) წერილს — „ზოგიერთი შენიშვნები „დედა-ენის“ შესახებ.

მაისის 13 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების კრებაზე ი. გოგებაშვილის წინადადებით საზოგადოების საპატიო წევრებად ირჩევენ ილია ჭავჭავაძესა და აკაკი წერეთელს (თბზ., ტ. 10, 1965, გვ. 342).

მაისის მეორე ნახევარი — გამოდის წიგნი: „მოსაელის მცველნი, ანუ სასარგებლო ცხოველები და ფრინველები“. შედგენილი იაკობ გოგებაშვილის მიერ. მრავალი სურათებით. ტფ., 1896. 64 გვ.

წიგნში შესულია საბუნებისმეტყველო მოთხრობები: „დედნილო მეგობარი ანუ ზღარბი“, „ფრთიანი კატა ანუ ჭოტი“, „დიდი მოკლე მტრის კანში ანუ ბელურა ჩიტი“, „უდანაშაულოდ დასჯილი თხუნელა“, „ღამურა“, „მერცხალი“, „გომბეშო ანუ მიწის ბაყაყი“ და სხვ.

წიგნს წამმღვარებელი აქვს ი. გოგებაშვილის საყურადღებო წინასიტყვაობა ხალხისათვის ბუნების კანონების ცოდნის მნიშვნელობაზე.

„... თუ ადამიანი უვიცია ბუნების მეტყველებაში, არა გაეგება რა მისი, ეწინააღმდეგება მისს კანონებსა და არღვევს მათ. მაშინ იგი ისჯება ბუნებისაგან უფრო უღმობლად, უფრო სასტიკად, ვიდრე დანაშავე სახელმწიფოსაგან. ამისთანა ბუნების უვიცი ადამიანი ხშირად ავადმყოფობს. უნაყოფოდ მუშაობს, ხელი ეცრება ყოველს ნაბიჯზე. მოსავალი უცდება, დოვლათი არ უდგება სახლში ...

მეტადრე ძლიერ უჭირს ბუნების ცოდნა ზედმიწევნით იმისთანა ხალხსა, რომელნიც ხვნა-თესვით, მევენახეობით და მებაღეობით სცხოვრობს, როგორც ქართველები ...

ჩვენი ქვეყნის ბუნება ძლიერ მდიდარია, ქართველები კი ღარიბნი ვართ. რა მიზეზის ძალით? იმის გამო, რომ ჩვენს ხალხს თავისი

მდიდარი ბუნებისა არაფერი გაეგება, იმდენად არაფერი, რომ ხშირად იგი ებრძვის იმისთანა ბუნების ძალებს, რომელნიც მისთვის მეტად სასარგებლონი არიან ...“

იენისის დასაწყისი — ჟურნალი „მეურნე“ (№ 23) ბეჭდავს ნ. მკურნალის ბიბლიოგრაფიულ მიმოხილვას ახლად გამოსულ ი. გოგებაშვილის წიგნზე — „მოსავლის მცველი“.

„... იაკობ გოგებაშვილმა ერთი ძვირფასი წიგნი უძღვნა ჩვენს სამეურნეო ლიტერატურას ქართულს ენაზე ... ეს საქმის ცოდნით შედგენილი მრავალ-სურათებიანი წიგნი დაწერილია პედაგოგის მიერ მღაბით, ვასაგები ენით. ვურჩევთ ყველა მეურნეს თავისი ღარიბი სამეურნეო ბიბლიოთეკა ამ სასარგებლო წიგნით, რომელიც დიდს ნაყოფს და სარგებლობას მოუტანს პირადად მას, როგორც მეურნეს“.

იენისის 12 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას უთმობს „დედა-ენის“ მეთორმეტე და „ბუნების კარის“ მეცხრე გამოცემის უფლებას (თხზ. ტ. 9, 1962, გვ. 238).

იენისის ბოლო — წერილს ღებულობს (21 იენისის თარიღით) მარჯორი უორდროპისაგან. მადლობას უხდის მის მიერ გაგზავნილი წიგნებისათვის.

„დიდად მადლობელი ვარ თქვენი მშვენიერი წიგნებისათვის და თქვენი ბარათისათვის, ჩემთვის სავსე თანაგრძნობით, ძალიან ძვირფასი არის თქვენი საჩუქარი“ (თბილისი, 1960, 25 ოქტ., № 254).

მარჯორი იაკობს უსურვებს მალე გამოჯამრთელებას და ბოდიშს უხდის, რომ პირადად ვერ ნახა მადლობის გადასახდელად.

იენისი-იელისი(?) — პედაგოგიური საკითხების სერიაში ცალკე წიგნად გამოსცემს თავისი სტატიების კრებულს (ისინი ადრე გამოქვეყნებული იყო პრესაში) სახელწოდებით: «Разбор учебных руководств по русскому языку» Якова Гогешвили. Тиф., 1896 (დაცენზურებულია 29.04.1896).

წიგნში ავტორი საფუძვლიანად განიხილავს უშინსკის, ვოლპერის, ლევიცკის, ჩერნიაშევსკის რუსული ენის სახელმძღვანელოებს.

ი. გოგებაშვილის ამ ნაშრომზე დადებით რეცენზიებს ბეჭდავენ ჟურნალები: „მოამბე“ (№ 10), „რუსკაია მისლ“ (№ 12), გაზეთები: „ნოვოე ობოზრენიე“ (№ 4389), ა. ხახანაშვილის წერილს, „ივერია“ (1897, №№ 163, 164).

იელისის 7 — იაკობი წერილობით მიმართავს ზონის სამსწავლე-
ლებლო სემინარიის დირექტორს ამ სემინარიასთან არსებულ სანაწივე-
შო დაწყებით სკოლაში „რუსკოე სლოვოსი“ სწავლების თაობაზე
(თხზ., ტ. 8, 1961, გვ. 295—298).

იელისის 18 — წერილით ეპატიება სურამში აღუქსანდრე ყო-
შიძე-ფრონელს (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 314).

სექტემბერი — ჟურნალი „მოამბე“ (№ 9) ბეჭდავს იაკობის წე-
რილს „შენიშვნები შენიშვნებზე (პასუხად ახალციხელ კრიტიკოსსა)
რომელიც დაწერილია გრ. ბურჭულაძის (გ. ბ.) („ზოგიერთი შენი-
შვნები „დედა-ენის“ შესახებ“. ივერია, № № 99, 101) წერილის გამ-
აეცხორი თავის „შენიშვნებს შენიშვნებზე“ ამთავრებს ასე:

„თუ გავიხსენებთ, რომ რაცკი წერილები დაიბეჭდა „დედა-ენის“
წინააღმდეგ ამ ოცი წლის განმავლობაში, სულ ბზისა და ბურჭულაძის
შესდგებოდა. ჩვენ მადლობელი დაერჩებით ახალციხელის ავტორისა,
რომელმაც რამდენიმე სადი პურის მარცვალი შეგვმატა“.

ოქტომბერი — ჟურნალი „მოამბე“ (№ 10) აქვეყნებს დადებით
რეცენზიას ი. გოგებაშვილის წიგნზე — «Разбор учебных руко-
водств ...»

„სასურველია დასახელებულ წიგნს უეჭველად ადგილი ჰქონდეს
ჩვენებურის ინტელიგენტის — როგორც მასწავლებლის, ისე არა მას-
წავლებლის წიგნთსაცავში...“ (გვ. 122).

ოქტომბრის 7 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებ-
ბელ საზოგადოების გამგეობას წარუდგენს წინადადებას ბათუმის
სკოლის მასწავლებლების საცხოვრებელი ბინის მოსაგვარებლად.

ნოემბრის 29 — საპასუხო წერილს უგზავნის თედო სახოკიას. ურ-
ჩევს კერძო სკოლის გახსნას სოხუმში.

„უნდა ეცადოთ ეს სკოლა სამაგალითო სკოლად გავხადოთ...
კარგს იზამთ, თუ კორესპონდენციას გამოგზავნით რომელსამე რუ-
სულს გაზეთში შესახებ იმისა, თუ რამდენად აბრკოლებს მანდაურს
სკოლებში რუსული ენის წარმატებას, შესწავლას პოპოვის წიგნი,
რომელიც შედგენილია არა აფხაზების ბავშვებისათვის, არამედ რუ-
სებისათვის“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 334).

წლის ბოლო — გამოდის „რუსკოე სლოვოსი“ მეორე ნაწილის მე-

ოთხე გამოცემა. ამ გამოცემას დართული აქვს ჟურნალ „ფილოლოგიკური ბიბლიოტეკის“ გამოხმაურება ამ წიგნზე.

წიგნის გამოსვლის შესახებ გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 70) 29 დეკემბერს აქვეყნებს შემდეგ ცნობას: „ჩვენ მივიღეთ ახალი, მეოთხე შესწორებული და შევსებული გამოცემა «Русское слово»-ს მეორე ნაწილისა, რომელიც დასურათებულია მრავალის ახალის ნახატებით. კორექტორული შეცდომა თითქმის არ მოიპოვება ამ გამოცემაში, რადგან ავტორს მეორე კორექტორად ჰყოლია ცნობილი რუსის ლიტერატორი, ყოფილი რედაქტორი «Новое обозрение»-ს ბ-ნი უსპენსკი“.

დეკემბრის 31 — გაზეთ „ცნობის ფურცლის“ № 72-ში ქვეყნდება იაკობის განცხადება — „ბ-ნო რედაქტორო“, „დედა-ენაში“ შეტანილი ხალხური სიტყვიერების მასალით სხვებისაგან სარგებლობის შესახებ.

* * *

ამ წელს:

— გამოდის „ბუნების კარის“ მეცხრე გამოცემა, უცვლელად გადმობეჭდილი მეხუთე გამოცემიდან.

— იაკობი უარს ამბობს ოძისის სასოფლო-სამეურნეო სასწავლებლის სასწავლო პროგრამების შემმუშავებელ კომისიის შემადგენლობაში შესვლაზე.

„... პირობებმა მაიძულა შარშან კატეგორიული უარი მეთქვა იმ კომისიაში შესვლის პატივზე, რომელიც ოძისის სასოფლო-სამეურნეო სასწავლებლის სასწავლო პროგრამების შესამუშავებლად აირჩიეს, ვინაიდან, როგორც მაშინ სიტყვიერადაც და წერილობითაც განვაცხადე, არ შეიძლება ემსახურობოდე ისეთ საქმეს, რომელიც არა გწამს და რომლის განხორციელებას ახლანდელ ვითარებაში შეუძლებლად თვლი“ (თხზ., ტ. 3, 1954, გვ. 127).

— ამ წელს(?) იაკობი ქუთაისის გუბერნიის სკოლების დირექტორს ლევიცკისაგან კატეგორიულად მოითხოვს ცირკულარულად აცნობოს მისადმი დაქვემდებარებულ სკოლებს, რომ საწინააღმდეგო არაფერი აქვს „რუსკოე სლოვოს“ ხმარებისა, ანდა გასცეს განკარ-

გულემა, რომ ქუთაისის გუბერნიის სახალხო სკოლების ერთ ნახევარში შემოიღონ ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვო“, ხოლო მეორე ნახევარში მისი (ლევიტკის) „რუსული ენის კურსი“ და გამოცდილება მამ დაამტკიცოს, თუ რომელი მათგანი უფრო უწყობს ხელს რუსული ენის შეგნებულად დაუფლებას (თხზ., ტ. 8, 1961, გვ. 454—455).

1897

წლის დასაწყისი(?) — იაკობი მოხსენებით ბარათს უდგენს უმინდესი სინოდის ობერ-პროკურორს, საიდუმლო მრჩეველს კ. კ. პობედონოსცევს, რომელშიც ასაბუთებს „დედა-ენის“ ღირსებებს. მოითხოვს მის სახელმძღვანელოდ დამტკიცებას საქართველოს საეკლესიო-სამრევლო სკოლებისათვის (თხზ., ტ. 8, 1961, გვ. 455—456).

იანვრის 3 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 74) „ახალ ამბებში“ აქვეყნებს ცნობას „რუსული ჟურნალი ი. გოგებაშვილზე“, რომელშიც ვკითხულობთ: „ერთი საუკეთესო და ძლიერ გავრცელებული ჟურნალი, „რუსსკაია მისლ“, რომელიც მოსკოვში გამოდის, ქრისტეშობისთვის ნომერში კრიტიკულად არჩევს ჩვენის ცნობილის პედაგოგის ბ-ნ ი. გოგებაშვილის რუსულის თხზულებას: «Разбор учебник руководств по русскому языку», რომელიც ამ ზაფხულს დაიბეჭდა ცალკე წიგნად, და ქებით იხსენიებს ავტორს. უწოდებს მას გამოჩენილს პედაგოგს კავკასიაში და შემადგენელს საუკეთესო სახელმძღვანელოებისას — ქართულისას და რუსულისას. ბოლოს უცხადებს სრულს თანაგრძნობას მის პედაგოგიურს გამოკვლევებსა, აზრებსა და მიმართულებასა“.

იანვრის 18 — გაზეთი „ივერია“ (№ 2) „ნაცნობის“ ხელმოწერით ბეჭდავს იაკობის წერილს, სათაურით: „სამახარობლო ერგება, თუ არა? (ვუძღვნი „კვალის“ რედაქციასა)“. წერილი ეხება ალ. ნათაძის სახელმძღვანელოს „ბავშვების მოკეთეს“ და გამოწვეულია „კვალის“ რედაქციის მიერ ამ წიგნის ხელნაწერის რეკლამირებით.

„ამას წინად „კვალმა“ დაბეჭდა ახალ ამბებში შემდეგი ცნობა: „ჩვენს მკითხველებს უნდა ვახაროთ ერთი სასიამოვნო ამბავი: მთაწრობას მოუწონებია სკოლებში სახმარებლად პირველ-დაწყებითი სახელმძღვანელო ქართულის ენისა სახელად „ბავშვების მოკეთე“.

ხსენებული წიგნი ჯერ დაბეჭდილი არ არის. იგი პირდაპირ ხელნაწერის სახით არის წარდგენილი მთავრობის წინაშე მოსაწონებლად სკოლების ხმარებისათვის. წინათ ჩვენში სრულიად სხვა რიგით მილიოდა წიგნების მოწონების საქმე. ავტორი ჯერ დაბეჭდავდა თავისს წიგნსა, გამოაქვეყნებდა, მოისმენდა მსჯელობას ქართველ ლიტერატორებისას და პედაგოგებისას, და თუ მისი წიგნი აღმოჩნდებოდა სასარგებლო, ღირსეული, ნაბიჯის წინ გადადგმად იქნებოდა აღიარებული, მაშინ წარუდგენდა მთავრობას მოსაწონებლად და სკოლებში სახმარებლად“.

იანვრის 19 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 89) ბეჭდავს იაკობის წერილს წიგნების გამომცემელი ახალი ამხანაგობის შესახებ სათაურით: „ახალი მკითხველის შესახებ“.

იანვრის 25 — ეურნალ „კვალის“ № 5-ში იაკობ გოგებაშვილის საპასუხოდ გ. წერეთელი ბეჭდავს წერილს „ბ-ნი იაკობ გოგებაშვილი და მისი ტყუბი „ნაცნობი“.

წერილი წარმოადგენს პასუხს ი. გოგებაშვილის წერილზე „სამახარობლო ერგება თუ არა?“ რომელშიც აუგად არის მოხსენიებული სახელმძღვანელო „ბავშვების მოკეთე“.

„წარსული წლის უკანასკნელ რიცხვს ხანგრძლივ სიჩუმის შემდეგ ბ-ნი იაკობ გოგებაშვილმა გამოისროლა ჩვეულებრივად მწარე წამლით გატენილი ყუმბარა. ეს იყო მუქარა ქართველ პედაგოგების წინააღმდეგ, რომელთაც ის უკრძალავდა საერო პოეზიიდან მასალის ხმარებას და მათ მიერ შედგენილ ხელ-სახელმძღვანელოებში“.

ახლა ვკითხვით ბ-ნი იაკობ გოგებაშვილის ტყუბს, იმავე „ნაცნობს“, რა დააშავა ან გ. წერეთელმა, ან „კვალის“ რედაქციამ?.. ის, რომ ახალ შედგენილ ხელ-სახელმძღვანელოს ქართულ ენაზე სიხარულით მიეგება?.. ბ-ნი იაკობ გოგებაშვილს და მის ტყუბს „ნაცნობს“ დავიწყებიათ, რომ სანამ „კვალის“ რედაქცია „ბავშვების მოკეთის“ შედგენას სიხარულით მიეგებებოდა, ხუთი წლის წინათ გაზ. „ივერიამ“, რომელშიც ბ-ნი იაკობ გოგებაშვილი და მისი ტყუბი „ნაცნობი“ თანამშრომლობენ, კიდევ მოიწონა ეს „ბავშვების მოკეთე“, და კიდევ კარგი ქებით დააჯილდოვა“.

იანვრის 26 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 96) ბეჭდავს ცნობას ი. გოგებაშვილის ავადმყოფობის შესახებ.

იანვრის 29 — გაზეთი „ივერია“ (№ 11) ბეჭდავს პ. სურგულაძის დადებით რეცენზიას იაკობის წიგნზე „მოსავლის მცველნი ანუ სასარგებლო ცხოველები და ფრინველები“.

თებერვალი — გაზეთი „ნოვოე ობოზრენიე“ (№ 4487) ბეჭდავს იაკობის წერილს სოფელ ოძისში, ზაქარია ერისთავის მიერ შემოწირულ მამულში საშუალო სასოფლო-სამეურნეო სასწავლებლის გახსნის თაობაზე, სათაურით «Два слова».

— ამის საპასუხოდ ლალი (გ. ლასხიშვილი) ამავე გაზეთში ბეჭდავს წერილს: «Ответ г. Гогებაшвили».

თებერვლის 18 — სოფელ მეღერეკისის სამრევლო სკოლის მისწავლებელი ს. კენჭაძე გაზეთის საშუალებით (ცნობის ფურცელი, № 119) სხვებთან ერთად მადლობას უცხადებს ი. გოგებაშვილს აღნიშნული სკოლის სასარგებლოდ შემოწირვისათვის.

მარტის 6 — ივანე როსტომაშვილი გაზეთის საშუალებით (ივერია, № 42) მადლობას უცხადებს იაკობს მის მიერ შედგენილი აღბომის „საქართველო სურათებად“ გამოცემის საქმეში თანაგრძნობისათვის.

მარტის 14 — გაზეთი „ცნობის ფურცლის“ № 142-ში იაკობი აქვეყნებს წერილს „წრეს გადასული სიხარბე“, რომლითაც იგი წიგნის მაღაზიის მეპატრონეებს თხოვს, არ გაყიდონ „დედა-ენა“ ზედმეტ ფასებში.

„... ვთხოვ ყველა წიგნის მაღაზიების პატრონს ამიერიდან „დედა-ენა“ ჰყიდოს დადებულ ფასად, არა უმეტეს ორი აბაზისა. წინააღმდეგ შემთხვევაში მე იძულებული ვიქნები „წერა-კითხვის“ გამგეობაში შევიტანო წინადადება, რომ მან აღარ გაუგზავნოს ძვირად გამყიდველებს ჩემი წიგნი და თავისი საკუთარი საწყობები გამართოს იმ ადგილებში, სადაც ხსენებული სიხარბე თავს იჩენს“.

მარტის 20 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 148) ბეჭდავს ვ. ბუჯანიშვილის გამოხმაურებას იაკობის წერილზე „წრეს გადასულ“

სიხარბე“. წერილი ქვეყნდება სათაურით „წრეს გადასული სიხარბის“
ჯანონიერი დასჯა“.

მარტის 21, 25, 28 — გაზეთი „ივერია“ (№ № 54, 57, 59) ბეჭდავს იაკობის ვრცელ წერილს „ხრიკების ხუხულა ბ-ნი გ. წერეთლისა“, რომელიც წარმოადგენს ფაქტებით მოხმობილ პასუხს გიორგი წერეთლის მიერ ჟურნალ „კვალის“ № 5-ში გამოქვეყნებულ წერილზე „ბ-ნი ი. გოგებაშვილი და მისი ტყუპი ნაცნობი“.

მარტის 27 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 154) კვლავ ეხმაურება იაკობის წერილს „წრეს გადასული სიხარბე“. ამჯერად ქვეყნდება ვ. კორძაძის „საჭირო განმარტება“.

აპრილის 6 — ჟურნალი „კვალი“ (№ 15) ბეჭდავს გ. წერეთლის წერილს სათაურით: „ბატონი გოგებაშვილი და მისი „ხრიკების ხუხულა“, რომლითაც ავტორი ეპასუხება იაკობის წერილს „ხრიკების ხუხულა ბ-ნი გ. წერეთლისა“.

„ბატონი იაკობ გოგებაშვილი ცნობილია ქართულ ლიტერატურაში, როგორც პედაგოგი, „დედა-ენის“ შემდგენი“, და როგორც პოლემისტი“. მისი „დედა-ენა“ პირველ დაწყებით სკოლებში ხელსახელმძღვანელოთ არის მიღებული. ეს ოცი წელიწადი მეტია, რაც ბ-ნი იაკობ გოგებაშვილს „დედაენა“ ერთად-ერთ ცხოვრების წყაროთ გაუხსდია, იქიდან წლითი წლობამდე შემოუდის ორას ორმოც-და ათ თუმნამდე. ბევრმა ქართველმა პედაგოგმა განიზრახა მისი კრიტიკულად დაფასება, მაგრამ ასეთმა განხილვამ გამოიწვია ბ-ნი იაკობ გოგებაშვილის მხრით საპოლემიკო ქარცეცხლი. ხანგრძლივმა ვარჯიშობამ პოლემიკაში „დედა-ენის“ თაობაზე შესანიშნავი ხასიათი და მიმართულება მისცა მის პოლემიკასაც“.

აპრილის 10 — გაზეთი „ივერია“ (№ 70) ბეჭდავს იაკობის წერილს სათაურით: „მეორე ხუხულა ბ-ნი გიორგი წერეთლისა“, რომელიც მიმართულია გ. წერეთლის წერილს — „ბატონი გოგებაშვილი და მისი ხრიკების ხუხულას წინააღმდეგ“.

აპრილის 13 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 169) ბეჭდავს იაკობის საბავშვო მოთხრობას „ერეკლე მეფე და ინგილო ქალი“.

ამავე წელს, მოთხრობას ცალკე წიგნად გამოსცემს წერა-კითხვის

გამაერთიანებელი საზოგადოება შემდეგი ტიტულით: „ერეკლეტი
და ინგილო ქალი“. სახალხო მოთხრობა იაკობ გოგებაშვილისა
გამოცემა „წერა-კითხვის საზოგადოებისა“, 1897, 16. გვ. 1-10.

ამ წიგნის შესახებ „კვალი“ (№ № 28, 29) ბეჭდავს გ. წერეთლის
უსაფუძვლო მკაცრ კრიტიკას.

— „ცნობის ფურცლის“ ამავე ნომერში ქვეყნდება წერილი —
„თვალსაჩინო ატესტაციები“, რომელშიც ნაჩვენებია, თუ როგორ უარ-
ყოფითად არის დახასიათებული გ. წერეთლის მიერ ილია ჭავჭავაძე
და იაკობ გოგებაშვილი.

— ჟურნალი „კვალი“ (№ 16) ბეჭდავს ვინმე „დ-რის“ „მცირე
შენიშვნას“ იაკობ გოგებაშვილსა და გიორგი წერეთელს შორის წარ-
მოებული პოლემიკის გამო. შენიშვნის ავტორი განსაკუთრებით უსა-
ფუძვლურებს იაკობს პოლემიკაში ზომიერების დაკარგვას, სხვათა ა-
რების უპატივცემლობასა და დაუფასებლობას. „წაიკითხეთ პატივცე-
მულ იაკობ გოგებაშვილის უკანასკნელი წერილები, რომლებიც ა-
წლის „ივერიაში“ იყვნენ მოთავსებულნი. გაუშინჯეთ კბილი ამ წე-
რილებს და დარწმუნდებით, რომ ისინი პირად უკმაყოფილებაზე არ-
ან აგებულნი ... მე არ მწადს, გავასამართლო ბ-ნი ი. გოგებაშვილი დ-
ბ-ნი გ. წერეთელი. ისინი ერთმანეთს გაუსწორდებიან. სასურველი
ჩემთვის და ჩემთან ერთად, შეიძლება, სხვებისთვისაც, რომ ლიტერა-
ტურული ზრდილობა, წეს-რიგი წერისა ჩვენს მწერლობაშიაც იყოს
შეწყნარებული, ქებას და ლანძღვას მტკიცე საზღვარი დაედეს“
(გვ. 319).

აპრილის 20, 22, 25 — გაზეთი „ივერია“ (№ № 174, 175, 176)
ბეჭდავს წერილს „სახალხო წიგნების გამოცემა“, რომელშიც ნაჩვენებია
იაკობ გოგებაშვილისა და ივანე როსტომაშვილის დავაწლი წიგ-
ნების გამოცემის საქმეში.

აპრილის 25 — გაზეთ „ივერიის“ №78-ში ქვეყნდება დუტუ მგ-
რელის წერილი რედაქციის მიმართ — „ბ-ნი ი. გოგებაშვილი და ჟურ-
ნალი „ჯეჯილი“, რომელშიც ი. გოგებაშვილი შეცდომით მიჩნეულა
„ჯეჯილის“ შესახებ გაზეთ „ცნობის ფურცელში“ გამოქვეყნებულ
წერილის ავტორად.

აპრილის 27 — ჟურნალ „კვალის“ ფოსტაში ქვეყნდება რედაქცი-

აში გამოგზავნილი წერილი, რომელშიც დაგმობილია ი. გოგებაშვილის პოლემიკის კილო („კვალი“, № 18, გვ. 360).

აპრილის 29 — თხოვნის წერილს უგზავნის მღვდელ გიორგი ედილაშვილს, დახმარება აღმოუჩინოს გარდაცვლილი ძმის ანდრია დიაკვნის ობლების აპეკუნობის მოგვარებისა და ყოველწლიური დახმარების გაორკეცების საქმეში (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 294).

— გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 182) ბეჭდავს ჯამბაკურ გურიელის წერილს „ერთი უმართებულო პოლემიკის გამო“, რომელიც შეეხება იაკობის მიერ მამია გურიელის უმართებულოდ მოხსენიებას.

აპრილის 30 — გაზეთი „ივერია“ (№ 82) ბეჭდავს ი. მეუნარგიას წერილს რედაქტორისადმი, რომელშიც პროტესტს გამოთქვამს ი. გოგებაშვილის მიერ თავის ერთ-ერთ წერილში მისი უმართებულოდ მოხსენიების გამო, მამია გურიელის ბიოგრაფიასთან დაკავშირებით.

აპრილი-მაისი — ცალკე წიგნად გამოსცემს თავის სტატიას «Правда о Тифлисе».

მანამდე ეს სტატია დასაბეჭდათ მიაქვს ჯერ „ნოვოე ობოზრენიეში“, შემდეგ კი „კავკაზში“, მაგრამ გაზეთის რედაქციები უარს ეუბნებიან მის დაბეჭდვაზე.

„როცა «Правда о Тифлисе» არ დამიბეჭდა „ნოვოე ობოზრენიეში“, იგი დასასტამბად მივუტანე ველიჩკოსა, მაგრამ იმანაც უარი მითხრა სრულიად წინააღმდეგი მიზეზით: ზოგი ადგილი ძლიერ საწყენად ჩასთვალა ჩვენი ჩრდილოელი ერთმორწმუნეებისათვის. მე იძულებული შევიქენი ცალკე წიგნაკად გამომეცა, და საქმე ისე დატრიალდა, ორივე რედაქციას მადლობის მეტს ვერას ვეტყვოდი: მთელი გამოცემა, რვა ასი ცალი, ორი კვირის განმავლობაში დაიტაცეს.

ამ წიგნაკს ველიჩკომ „კავკაზ“-ში უძღვნა ვრცელი საბიბლიოგრაფიო წერილი. მაგრამ როგორი? ქებით მოიხსენია ის ადგილები, რომლებიც აშკარად ჰხდინენ ჩვენი სამხრეთელის მეზობლების უმადურობას, ხოლო კრინტი არ დასძრა იმ საყვედურის შესახებ, რომელიც მიმართული იყო ჩრდილოეთისაკენ...“ (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 28).

მაისი (?) — წერილს უგზავნის ექვთიმე თაყაიშვილს. წერილში საუბარია თბილისის ქართული გიმნაზიის მასწავლებელ ალ. ნათაძის

მიერ შედგენილ სახელმძღვანელო „ბავშვების მოკეთის“ გარშემო. იაკობი მოითხოვს საზოგადოებრივ სამართალს.

„მოსამართლედ მე ამომირჩევია თვით მთელი კორპორაცია სააზნაურო სკოლისა [იმ სკოლის პედკოლექტივი სადაც ნათამე მასწავლებლობდა] ოთხი ქართული გამოცემის რედაქტორების მონაწილეობით. ეს კორპორაცია გამოიკვლევს საქმეს თავიდანვე, შეადარებს დედა-ენას და ბავშვების მოკეთეს, ასწონ დასწონის იმ ღონისძიებებს, რომელთაც ხმარობდა ნათამე და ვხმარობდი მე და თავის გადაწყვეტილობას დაადგენს, რომელსაც თვითეული ჩვენგანი უნდა დაემორჩილოს ყოვლად უარის უთქმელად. გთხოვთ ეს ჩემი წინადადება აცნობო ხვალვე სააზნაურო სკოლის კორპორაციას და კერძოდ ნათამეს“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 295).

მაისის 1 — გაზეთ „ივერიის“ № 83-ში ქვეყნდება იაკობის „ბაწია შენიშვნა ბატონ მეუნარგიას წერილის გამო“. იაკობის ეს შენიშვნა ეხება გ. წერეთლის მიერ მეუნარგიასათვის მამია გურიელის წერილის გადაცემის საკითხს.

მაისის 3 — გაზეთ „ივერიის“ № 85-ში იაკობი აქვეყნებს წერილს სათაურით: „ჯეჯილის“ ადვოკატსა“, რომელიც გამოწვეულია დუტუ მეგრელის წერილით „ბ-ნი ი. გოგებაშვილი და ურნალი „ჯეჯილი“.

„ბ-მა დუტუ მეგრელმა ვეებერთელა წერილი გამოჭიმა ამას წინად „ივერიის“ ფურცლებზედ... იგი ებრძვის ერთს კრიტიკულ წერილს „ჯეჯილის“ შესახებ, ვითომ ჩემ მიერ დაწერილსა... ჩვენი მობაასე ამ შეცდომას ადვილად ასცილდებოდა, თუ რომ მას გაეხსენებინა, რომ მე ჩემს ნაწერებს ყოველთვის ვაწერ ქვეშ სრულ სახელგვარსა და ან იმისთანა ფსევდონიმსა, რომელიც ბევრმა შინაურმა ქართველმა, კარგად იცის.

თუ მოსკოვის სტუდენტებმა... კარგად შეატყვეს „ცნობის ფურცლის“ წერილს, რომ იგი არც კილოთი, არც ენით და არც მსჯელობის ხასიათით და მიმდინარეობით მე არ მომეწერებოდა, ბ-ნს დუტუ მეგრელს რაღათ გაუჭირდა ეს ოლთისში“.

მაისის 4 — ურნალ „კვალის“ № 19-ში ქვეყნდება გ. წერეთლის „მცირე შენიშვნა“ იაკობის (ივერია, № 70) წერილის პასუხად, რომელიც შეეხებოდა მამია გურიელის შექებას გ. წერეთლისადმი. —

„მცირე შენიშვნაში“ წერეთელი აბათილებს იაკობის მოსაზრებას ი. გოგებაშვილის მოხმობით.

მაისის 6 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 189) ბეჭდავს იაკობის წერილს სათაურით: „უსაფუძვლო საყვედური“, რომელიც გამოწვეულია ჯამბაკურ გურიელის წერილით „ერთი უმართებულო პოლემიკის გამო“ (ცნობის ფურცელი“, 1897, № 182).

მაისის 9 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 192) ბეჭდავს იაკობის წერილს სათაურით: „მეგობრის ახსნა“, რომელშიც ავტორი კვლავ უბრუნდება გიორგი წერეთელთან გამართული ცხარე პოლემიკის დროს მამია გურიელის მოხსენიების ფაქტს.

მაისის 11 — „ცნობის ფურცელი“ (№ 194) აქვეყნებს იაკობის წერილს „ახალი ჭორი ბ-ნი გიორგი წერეთლისა“, რომელიც გამოწვეულია გ. წერეთლის წერილით „მცირე შენიშვნა“.

მაისის 11, 18, 25 — იაკობ გოგებაშვილისადმი მტრულად განწყობილი „კვალი“ (№№ 20, 21, 22) თავის ფურცლებზე ადგილს უთმობს დ. აღბანელის „კრიტიკულ შენიშვნებს“ იაკობის წიგნზე „მოსავლის მცველნი ანუ სასარგებლო ცხოველები და ფრინველები“, რომლის მიზანი მხოლოდ ავტორის სახელის გატეხაა და არა წიგნის ნამდვილი შეფასება. რეცენზიის ავტორი ასეთი დასკვნით ამთავრებს თავის შენიშვნებს:

„დასასრულ ამ წერილისა უნდა ითქვას, რომ წიგნაკი ახდენს მკითხველზე ცუდ შთაბეჭდილებას; მკითხველს გამოჰყავს ის აზრი, რომ ი. გოგებაშვილს მეტათ ცოტა შრომა, ცოდნა შეუძენია ბუნებისმეტყველებიდან, მეტათ ცოტა უშრომია. ამის გამო წიგნაკი უხეირო შინაარსისა გამოდგა და იმათ არა ღირს რომ წაიკითხოს ადამიანმა. ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ ეს წიგნაკი რომ ბოლომდის გაიშინჯოს, ი. გოგებაშვილს დარჩება ჭოტი, ისიც ფრთა მოკვეცილი...“

მაისის 16 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 199) ბეჭდავს რეცენზიას — „ახალი წიგნი ი. გოგებაშვილისა“ — «Правда о Тифлисе».

მაისის 25 — ჟურნალი „კვალი“ (№ 22) ბეჭდავს კ. გვარამაძე-

მესხის „მცირე შენიშვნას (ბ-ნი იაკობ გოგებაშვილის მიმართ)“ „დედა-ენაში“ მოთავსებული ხალხური ლექსების შესახებ.

მაისის 27 — გაზეთ „ივერიის“ № 101-ში ქვეყნდება იაკობის წინააღმდეგ მიმართული ალ. ნათაძის კრიტიკული „მცირე შენიშვნა (ბ-ნი ი. გოგებაშვილის ხუხულათა გამო)“.

მაისის 30 — გაზეთი „ივერია“ (№ 104) ბეჭდავს იაკობის წერილს რედაქციისადმი „სწორე გზა“, რომელიც გამოწვეულია ალ. ნათაძის წერილით: „მცირე შენიშვნა ბ-ნი ი. გოგებაშვილის ხუხულათა გამო“ და სახელმძღვანელო „ბავშვების მოკეთეს“ ავტორს ურჩევს შემდეგ: „თუ ბ-ნი ნათაძეს მართლა საზოგადო სიკეთე ამოქმედებს, იმან უნდა ახლა მაინც აასრულოს ის, რასაც მოითხოვს ხალხის წმინდა მოვალეობა ხალხის განათლების წინაშე ყველა ქართველი მასწავლებლისაგან. სახელდობრ, მან უნდა წარუდგინოს თავისი ხელთნაწერი გასასინჯად და დასაფასებლად ან „წერა-კითხვის საზოგადოებას“, ან თბილისის სააზნაურო სკოლის კომიტეტს პედაგოგიური რჩეკითურთ, ან ქუთაისის სააზნაურო სკოლასა. ამ სამს და მოუკიდებელს დაწესებულებაში ერთი რომელიმე, ბ-ნი ნათაძის მიერვე ამორჩეული, დანიშნავს კომისიასა ... რომელნიც რამდენისამე დღის ვანმავლობაში გაიცნობენ „ბავშვების მოკეთეს“, შეადარებენ წიგნთან, რომელიც ახლა იხმარება სახალხო სკოლებში ... და დაადგენენ სამართლიანს გადაწყვეტილობასა.“

— თუ ეს გადაწყვეტილობა იტყვის, რომ „ბავშვების მოკეთე“ ცოტათი მაინც სჯობიან შინაარსის სიმდიდრით და ღირსებით ახლანდელს ქართულს სახელმძღვანელოს, რომლის სანაცვლოდ არის იგი დანიშნული, მაშინ ბ-ნი ნათაძე გამართლდება საზოგადოების წინაშე, ჩვენ აღარა გვეთქმის რა და მისს წიგნს ფართო გზა ვაუბნებთ“.

ივნისის 8 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 219) ბეჭდავს იაკობის წერილს „ერთი პრეტენზიის გამო“. წერილი გამოწვეულია კ. გვარამაძის წერილით „მცირე შენიშვნა (ბ-ნი ი. გოგებაშვილის მიმართ)“ (კვალი, 1897, № 22), რომელიც შეეხება „დედა-ენაში“ მოთავსებულ ხალხურ ლექსებს.

ივნისის 10 — „ცნობის ფურცელი“ (№ 221) აქვეყნებს ს. ღონაძის წერილს „სახალხო ლექსების შესახებ“, რომელშიც აღნიშნავს

ი. გოგებაშვილის დიდ დახმარებას სურამში მის მიერ ხალხური მასალების შეკრების საქმეში.

იენისის 14 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 225) ბეჭდავს კ. გვარამაძე-მესხის წერილს „პასუხი ი. გოგებაშვილს“, რომელიც შეეხება „დედა-ენაში“ მოთავსებულ ხალხურ ლექსებს და წარმოადგენს პასუხს ი. გოგებაშვილის წერილზე „ერთი პრეტენზიის გამო“.

იენისის 22 — ჟურნალი „კვალი“ (№ 26) ბეჭდავს ა. ნათაძის წერილს „პასუხი ბ-ნ ი. გოგებაშვილს“ ივერიის № 104-ში გამოქვეყნებულ ი. გოგებაშვილის წერილზე, რომელშიც იგი აკრიტიკებს ა. ნათაძის ხელნაწერ სახელმძღვანელოს „ბავშვების მოკეთე“.

— გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 233) ბეჭდავს ბიბლიოგრაფიულ მიმოხილვას იაკობის ახალ წიგნზე — „ერეკლე მეფე და ინგილო ქალი“.

— გაზეთი „ივერია“ (№ 123) ბეჭდავს სამურზაყანოდან მოსულ ცნობას იმის შესახებ, რომ იქაურ სკოლებში შემოღებული იქნა ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვო“.

იენისის 23 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 234) ქართულ საზოგადოებას ახალ ამბად აუწყებს „რუსკოე სლოვოს“ მეორე ნაწილის მეოთხე გამოცემის სამრევლო სკოლებში სახელმძღვანელოდ დამტკიცების შესახებ.

„თბილისის ეპარქიის სასკოლო რჩევას განუხილავს ჩვენის პედაგოგის ი. ს. გოგებაშვილის მიერ შედგენილი სახელმძღვანელო პირველ-დასაწყისი სკოლებისათვის წიგნი «Русское слово» (მეოთხე გამოცემა) და დაუმტკიცებია, როგორც სახელმძღვანელო. ყველა სამრევლო სკოლებში საქართველოს ეპარქიაში“.

იენისის 28 — გაზეთ „ცნობის ფურცლის“ № 239-ში ქვეყნდება იაკობის წერილი „ქართულის შრიფტის შესახებ“.

იენისის 29 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 240) ბეჭდავს იაკობის სტატიას „ახალი დეაწლი „კვალისა“, რომელიც გამოწვეულია („კვალში“ № № 20, 21, 22) დ. ალბანელის ფსევდონიმით გამოქვეყ-

ნებული „კრიტიკული შენიშვნებით“ იაკობის წიგნზე „მოსავლის მცველნი...“.

უმართებულო და დვარძლიანობით დაწერილი „კრიტიკული შენიშვნებით“ გაცხარებული იაკობი კითხულობს: „... როგორ მოვიყვანოთ ჭკუაზედ „კვალის“ რედაქცია, რომელსაც უკურნებელ სენად გადაექცა ჩემი და ჩემი წიგნების კიცხვა თითქმის ყოველ ნომერში? და იქვე გამოსავალი თითქოს იპოვაო, პროფესორ ვასილ პეტრიაშვილის მისამართით წერს: „გადაიკითხოვ ჩემი წიგნი „მოსავლის მცველნი“, და „კვალის“ კრიტიკა და „კვალშივე“ დაბეჭდოს თავისი [აზრი] შემდეგს ორ კითხვაზედ: ჭეშმარიტს, საჭიროს და სასარგებლო ცოდნას იპყრობს ჩემი წიგნი თუ არა? „კვალის“ კრიტიკა საფუძვლიანია და რიგიანი, თუ უსაფუძვლო, უმართებულო და მავნებელი?“.

ივლისის 6, 13 — ჟურნალი „კვალი“ (№ 28, 29) ბეჭდავს გიორგი წერეთლის რეცენზიას (ხელმოწერა XX) იაკობ გოგებაშვილის წიგნზე „ერეკლე მეფე და ინგილო ქალი“.

რეცენზიის ავტორი სრულიად დაუმსახურებლად აფასებს მოხრობას. აქ უმჯობესია მოვეუსმინოთ თვით რეცენზენტს.

„წერა-კითხვის გამგეობის მიერ ახლათ გამოცემული პაწია სახალხო მოთხრობა „ერეკლე მეფე და ინგილო ქალი“ ვილაც უმნიშვნელო მწერლის კალმის ნაწარმოები რომ იყოს, ჩვენ მას კრიტიკაც არ ვაღივრებდით, მხოლოდ დაგვრჩებოდა სანანულათ წერაკითხვის გამგეობის უწვრთნელი გემოვნება ხელოვნებისა, რომლითაც მას ვერ შეუგნია, რა არის ხალხური და სახალხო, ან როგორმა დოქტრატურულმა ნაწარმოებმა უნდა ასაზრდოვოს ხალხის გონება. მაგრამ რადგან „ერეკლე და ინგილო ქალი“ არის ნაწარმოები ისეთი დამსახურებული ქართულ მწერლობაში გვამისა, რომლის თხზულებას ყურადღებით კითხულობს ჩვენი ხალხი და შეუძლია მის გონებრივ განვითარებაზე იქონიოს კარგი, თუ ცუდი გავლენა, ამისთვის ჩვენ ვერ დავიდუმებთ და არ შეგვიძლია ვაპატივოთ ზოგიერთი ნაკულევანება ამ სახალხო მოთხრობას, რომლის მეოხებით ბუნებრივ ესტეტური გრძნობა მკითხველისა იმის კითხვის დროს უნდა შეიღებოს და ცრუ წარმოდგენა უნდა შეითვისოს ჩვენს წარსულზე“ (გვ. 536).

წერილის დასასრულს რეცენზენტი საყვედურს გამოთქვამს წერ-

კითხვის გამაერთიანებელი საზოგადოებისადმი ასეთი წიგნის გამოცემის გამო.

„ჩვენ არ ვიცით, რითი ხელმძღვანელობდა წერა-კითხვის გამგეობა, რომ ასეთი ცრუგამოხატულების სურათი გამოუცია ხალხის საკითხავათ. ერთი ვკითხვით პატივცემულ წერა-კითხვის გამგეობას, რა გავლენა უნდა ჰქონდეს ასეთ სახალხო მოთხოვნებს თვით ხალხის გონებრივ განვითარებაზე? — არაფერი. ხალხი ამისთანა დაუჯერებელს და გაზვიადებულს ამბავს რომ წაიკითხავს, მაშინვე პირს იბრუნებს და იტყვის: ეგ ან ზღაპარია, ან და ის ჩვენი სახელოვანი მეფე ერეკლე დიდი მეფე კი არ ყოფილა, არამედ უბრალო ვინმე“ (გვ. 548).

აგვისტო — ჟურნალ „მოამბის“ № 8-ში ქვეყნდება იაკობის წერილი „ჩვენის თავად-აზნაურობის განათლების შესახებ“.

აგვისტოს 5 — გაზეთი „ივერია“ (№ 159) „ნაცნობის“ ხელმოწერით ბეჭდავს იაკობის წერილს „მცირე რამ“ (თხზ. სათაურით: „დასავლეთ საქართველოს სამრევლო სკოლების მასწავლებელთა კრებას“). იაკობის ეს წერილი გამოწვეულია „ივერიაში“ (№ 151). გამოქვეყნებული ქუთაისიდან გამოგზავნილი კორესპონდენციით: „სამრევლო სასწავლებლების მასწავლებელთა კრება“. იაკობი გმობს ქუთაისის მასწავლებელთა კრებაზე ე. წ. მუნჯური და სილაბური მეთოდების პროპაგანდას.

აგვისტოს 8, 9 — გაზეთი „ივერია“ (№№ 161, 162) ბეჭდავს იაკობის წერილს „უძლური ბოროტება“ (პასუხად „კვალის“ რედაქციას), რომელიც გამოწვეულია გ. წერეთლის (XX ხელმოწერით) უსამართლო რეცენზიით „ერეკლე მეფე და ინგილო ქალი. სახალხო მოთხოვნა ი. გოგებაშვილისა“ (კვალი, 1897, №№ 28, 29).

აგვისტოს 10, 12 — გაზეთი „ივერია“ (№№ 163, 164) ბეჭდავს პ. სურგულაძის (ხელმოწერა: პ-რე ს-ძე) ვრცელ ბიბლიოგრაფიულ მიმოხილვას ი. გოგებაშვილის წიგნზე — «Разбор учебных рукописей...». რეცენზიის ავტორი წიგნს მაღალ შეფასებას აძლევს. „ეს წიგნი არის დაწერილი მეცნიერულად, საფუძვლად უდევს ლინგვისტური, ფსიხოლოგიური და სხვა მეცნიერების მიერ შემუშავებული კანონები ... ბ-ნი გოგებაშვილი თავისი წიგნით მცირე დახმარე-

ბას არ გაუწევს ჩვენს პედაგოგებს კრიტიკულად შეხედონ საჯანს/და
სალი პედაგოგიური რწმენანი, პრინციპები გაიგონ და შეითვისონ.

აგვისტოს 10, 13 — გაზეთ „ივერიის“ №№ 163, 165-ში გამოქვეყნებულ წერილებში „საზაფხულო საპედაგოგიო კურსები ქ. ტფილისში“ (ავტორები: „მ-შვილი“ და „მოკეთე“) საუბარია „რუსეთის სლოვოს“ გარშემო, სადაც იგი შეფასებულია პირველ წიგნად რუსული ენის შესასწავლად ქართველთათვის.

სექტემბრის 16 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 313) „მასწავლებელის“ ხელმოწერით ბეჭდავს წერილს „რუსეთის სლოვოს“ ღირსებების შესახებ და გამოთქვამს თავის მოსაზრებას წიგნში მოთავსებული სურათების გარშემო.

სექტემბრის 27 — გაზეთი „ივერია“ (№ 199) ბეჭდავს (ხელმოწერით „შინი“) წერილს — „უცნაური მოვლენა“, რომელიც გამოწვეულია ი. გოგებაშვილის „რუსეთის სლოვოს“ საეკლესიო-სამრევლო სკოლებიდან დევნით და მის ნაცვლად ფ. ლევიცკის „რუსული ენის კურსის“ დანერგვით. წერილში პუნქტობრივად ნათელყოფილია „რუსეთის სლოვოს“ უპირატესობა ლევიცკის წიგნთან და „ყველა ამის შემდეგ ნუთუ უცნაური, გაუგებარი და საოცარი არ არის ის მოვლენა, რომ ლევიცკის წიგნი, ყოველ ღირსებას მოკლებული, კანონისა, სამართლისა და მოსწავლეთა სიკეთის წინააღმდეგ, ვრცელდება ქუთათურ სამრევლო სკოლებში“.

ოქტომბრის 5 — გაზეთი „ივერია“ (№ 206) ბეჭდავს წერილს სათაურით: „რომელი სახელმძღვანელოა უფრო დიდი?!“ წერილში საუბარია ი. გოგებაშვილის „დედა ენაზე“, უშინსკის „როდნოე სლოვოზე“, სომხურ „მაირენ ლეზუსა“ და ალ. ნათაძის „ბავშვების მოკეთის“ შესახებ.

ოქტომბრის 10 — სოფელ ზემო სურების სკოლისათვის წიგნების და სასწავლო ნივთების შეწირვისათვის გაზეთის საშუალებით (ივერია, № 210) ი. გოგებაშვილს, კ. თავართქილაძესა და სხვებს მადლობას უხდის ამ სკოლის მასწავლებელი კ. ტრაპაიძე.

ნოემბრის 6, 7, 8 — გაზეთი „ივერია“ (№№ 230, 231, 232) ბეჭდავს იაკობის წერილს «Правда о Тифлисе» თარგმანს — „მართალი ტფილისის შესახებ“. მთარგმნ. ინ-ანი [ივ. ახალშენიშვილი].

ნოემბრის 11, 12 — გაზეთი „ივერია“ (№№ 234, 235) ბეჭდავს ლ. ბოცვაძის წერილს ი. გოგებაშვილის „დედა-ენისა“ და ალ. ნათაძის „ბავშვების მოკეთის“ შესახებ, სათაურით: „შედარებითი განხილვა ორივე წიგნის ანბანისა“.

დეკემბრის 18 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 404) ბეჭდავს (ხელმოწერა: „ქარ-ცეცხლი“) წერილს „ბ-ნ გოგებაშვილს ბ-ნ გოგებაშვილზედვე“. წერილის ავტორი საჭიროდ მიიჩნევს „დედა-ენაში“ ი. გოგებაშვილის სურათის მოთავსებას.

* * *

— ამ წელს იაკობი რუსულ პრესაში გამოსაქვეყნებლად (?) ამზადებს წერილს «Нынешнее состояние Грузии», მაგრამ გამოქვეყნება მისი რადიკალური შინაარსის გამო აღარ უცდია (?) — წერილი დაუმთავრებელია.

1898

იანვრის შუა რიცხვები — გაზეთ „კავკაზის“ № 14-ში გამოქვეყნებულ ნარკვევში «Кавказская печать» აღნიშნულია გ. წერეთლის მიერ პოლემიკურ სტატიებში დაშვებული უხეში გამონათქვამები ი. გოგებაშვილის მიმართ.

— გაზეთი „კავკაზი“ (№ 18) ბეჭდავს იაკობის წერილს რედაქციისადმი «Маленькая заметка»-ს, რომელიც ეხება გ. წერეთელთან გასულ წელს გამართულ პოლემიკას.

— გაზეთი „კავკაზი“ (№ 19) აქვეყნებს იაკობის «Маленькая поправка»-ს „პატარა კახის“ — „მალენკი კახეტიწყალ“ თარგმნასთან დაკავშირებით.

იანვარი-თებერვალი (?) — იაკობი წიგნად გამოსცემს თავის საენათმეცნიერო-პედაგოგიურ ნაშრომს «Очерк сравнительной грамматики грузинского и русского языков, Тиф., 1898. 95 с.

ამავე წელს იაკობს იგი შეაქვს (როგორც ერთი თავი) წიგნში «Руководство для учителей...»

იანვრის 29 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 441) ბეჭდავს კ. ხელაძის მადლობის გამოცხადებას იაკობ გოგებაშვილისა და სხვების მიმართ მამათის სკოლისათვის წიგნების შეწირვის გამო.

თებერვლის 8 — სოფ. კეთელარის სკოლისათვის წიგნების შეწირვის გამო ამ სკოლის მასწავლებელი ბ. ფირცხალავა გაზეთის საშუალებით (ივერია, № 29) მადლობას უხდის იაკობ გოგებაშვილს.

მარტის 18 — არ. ქუთათელაძისაგან შედგენილი წიგნის „წუაროს“ მეორე წიგნის ბიბლიოგრაფიულ მიმოხილვაში, რომელიც ეკუთვნის მ. ნასიძეს (მე გახლავარ) ი. გოგებაშვილის წიგნები „დედა-ენა“, „ბუნების კარი“ და „კუნწულა“ მოხსენებულია როგორც კლასიკურა სახელმძღვანელოები ოჯახისა და სკოლებისათვის.

მარტის 24 — გაზეთი „ივერია“ (№ 64) ბეჭდავს იაკობის სატერმინოლოგიურ შენიშვნას რუსული სიტყვების „ვოდოპად“ და „პოროგი“-ის ქართული შესატყვისების შესახებ, სათაურით: „პაწია შენიშვნა, პაწია საგანზე“.

ი. გოგებაშვილის ამ შენიშვნამდე წამოწყებულმა ბაასმა (პირველი წერილი გამოქვეყნდა ა. წ. 17 თებერვალს) ცხოველი ინტერესი გამოიწვია. ქვეყნდება გამომხაურებები გაზეთ „ივერიაში“ (ვ. ავალიშვილი — ივერია № 67; თ. რაზიკაშვილი — ივერია, № 76; პ. ჟანჯიკიძე — ივერია, № 82; ვ. ხელაძე — ივერია, № 77; მ. ჯანაშვილი — ივერია, № 74 და სხვ.).

მარტის ბოლო — მეორე გამოცემად გამოდის ი. გოგებაშვილის მიერ შედგენილი «Методическое руководство школ к преподаванию по книге того же автора «Русское слово». Изд. второе, исправ. и доп. Тиф., 1898, 96 с.

ჩვენ მივიღეთ ბ-ნ ი. გოგებაშვილის წიგნის «Руководство...» გამოცემა მეორე, შევსებული და შეცვლილი“ (ცნობის ფურცელი, № 488).

მარტი-აპრილი — გამოდის „დედა-ენის“ მეცამეტე გამოცემა. წიგნის თავფურცელი ასე იკითხება: დედა-ენა ნუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი სკოლებში სახმარებელი. შედგენილი იაკობ გოგებაშვილის მიერ. მეცამეტე გამოცემა. სამას სამოცი სურათით. მეორასე

ათასი (200.000). წიგნი სახელგაკეთებელია (рекомендована) ^{გბ} ნათლების სამინისტროსაგან და მოწონებულია უწმინდესი სინოდისაგან. თბ., მ. შარაძისა და ამხ. სტ., 1898.

საქართველოს
სამართლებრივი

— გამოდის „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის მეექვსე შეკრებული და შეცვლილი გამოცემა.

„დედა-ენის“ მეცამეტე გამოცემისა და ი. გოგებაშვილის რუსული წიგნების გამოცემების შესახებ ინფორმაციას ბეჭდავს 22 აპრილს „ივერიის“ № 85, აგრეთვე „ცნობის ფურცელი“ № 498.

აპრილის 2 — გაზეთი „ივერია“ (№ 71) ბეჭდავს იაკობის წერილს „სამი ტერმინი (უკანასკნელი სიტყვა)“, რუსული ტერმინების „ვოდოჰად“, „პოროგი“, კასკადის“ ქართული შესატყვისების თაობაზე.

მაისის 3 — სოფ. ახუთის სკოლისათვის 30 ცალი „რუსკოე სლოვოს“ გაგზავნისათვის იაკობს მადლობას უხდის ა. პაპასჭირი გაზეთის საშუალებით (ივერია, № 93).

მაისის 21 — გაზეთ „ივერიის“ № 105-ში ქვეყნდება რეცენზია ალ. ნათაძის „ბავშვების მოკეთის“ შესახებ, რომელშიც ავტორი ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების შესახებ საუბრისას უშვებს გარკვეული ხასიათის შეცდომებს.

მაისის 30 — იაკობი მონაწილეობს ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების წლიურ კრებაში. აქ იგი გამოდის სიტყვით. ამავე კრებაზე საზოგადოების გამგეობის ახალი შემადგენლობის არჩევნებისას იაკობს ირჩევენ გამგეობის წევრად.

მაისის 31 — გაზეთი „ივერია“ (№ 113) ბეჭდავს იაკობის „საჯირო შენიშვნას (ბ-ნ ნასრიძის წერილის გამო)“.

მაისის ბოლო — ივნისი (?) — იაკობი ცალკე წიგნად გამოსცემს თავის სტატიას «К вопросу о поднятии уровня образования среди грузинского дворянства» (ივერია, № 120).

ივნისის 9, 10 — იაკობი ბათუმშია, სადაც იგი წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების მინდობილობით ამოწმებს იქაური ქართული სკოლის მდგომარეობას. შემოწმების შედეგებს გამგეობას უდგენს ივნისის 15-ს.

ნენისის 10 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 554) აქვეყნებს იაკობის წიგნის «К вопросу о поднятии уровня образования среди грузинского дворянства»-ს ბიბლიოგრაფიულ მიმოხილვას.

ივლისის 7 — გაზეთი „ივერია“ (№ 143) საზოგადოებას აუწყებს „რუსკოე სლოვოს“ მეორე ნაწილის მეხუთე გამოცემის ბეჭდვის შესახებ.

ივლისის 14 — გაზეთი „ივერია“ (№ 149) ბეჭდავს ლ. ბოცვაძის წერილს „რა ვნება მოაქვს უცხო ენის ადრე სწავლებას“, რომელშიც ავტორი ასაბუთებს, რომ „ის პედაგოგი, რომელიც მოინდომებს „რუსკოე სლოვოს“ ორივე ნაწილის ორის წლის განმავლობაში გავლას მოსწავლეებთან, დიდს შეცდომას ჩაიდენს, რომელიც ვნებას მოუტანს არა მარტო მოსწავლეებს, არამედ თვით სახელმწიფო ენის კანონიერად და შეგნებულად შესწავლასაც“.

ლ. ბოცვაძის ეს წერილი წარმოადგენს პასუხს გაზ. „ივერიის“ № 134-ში გამოქვეყნებულ ნ. კ-ს საინფორმაციო წერილზე — „საპედაგოგიო კურსები ტფილისში“, სადაც ლაპარაკი იყო „რუსკოე სლოვოს“ ორს სამოსწავლო წლის განმავლობაში გავლაზე.

ივლისის 15 — ქვეყნდება (ივერია, № 150) იაკობის „პატარა შენიშვნა (ბ-ნ ბოცვაძის წერილის გამო)“, რომელიც ეხება „რუსკოე სლოვოს“ სკოლებში სწავლების საკითხს.

სექტემბრის დასაწყისი — გამოდის „რუსკოე სლოვოს“ მეორე ნაწილის მეხუთე შევსებული გამოცემა.

„ჩვენ მივიღეთ მეხუთე გამოცემა «Русское слово»-ს მეორე ნაწილისა. ეს გამოცემა შეკრებილია ახალი მოთხრობებით, ლექსებით და იგავ-არაკებით, რომლებიც ამოღებულია უწმინდესის სინოდისაგან მოწონებული სახელმძღვანელოებიდან. წიგნი წინანდელზე გადღებულია ორი ფორმით ანუ ოცდა თორმეტი გვერდით. ფასი კი იგივეა დარჩენილი...“ (ცნობის ფურცელი, № 629. ასეთივე ცნობას აქვეყნებს „ივერიაც“, № 198).

სექტემბრის 26 — ივანე მესხი ბათუმიდან ფოთში ნიკო ნიკოლაძეს წერილით ატყობინებს ქალაქის ხმოსანთა არჩევნების დღეს და ამ დღეს ილია ჭავჭავაძის, იაკობ გოგებაშვილისა და სხვათა თბილისიდან მოლოდინის შესახებ.

„ქალაქის არჩევნებისათვის, რომელიც 2-ს ოქტომბერს არის და-
ნიშნული, მოგვლით...“ (ნ. ნიკოლაძის არქივის კატალოგი. ნაწ. 1,
1954, გვ. 48).

სექტემბრის ბოლო — ცალკე გამოცემად გამოდის იაკობის მოთ-
ხრობა „სხივი წარსულისა“, ისტორიული ამბავი, დაწერილი იაკობ
გოგებაშვილის მიერ. თბ., 1898. 16 გვ.

წიგნის თავფურცელზე ვკითხულობთ: „ამ წიგნის წმინდა შემოსა-
ვალი ავტორმა შესწირა სვეტი-ცხოვლის ტაძრის გასაახლებელ
ფონდს“.

ამის შესახებ „ივერია“ იტყობინება:

„რედაქციამ მიიღო ახალი საყმაწვილო წიგნაკი „სხივი წარსუ-
ლისა“ ... მშვენიერს ქალაღზედ დაბეჭდილია და ღირს ერთი შაური.
ამ წიგნაკის წმინდა შემოსავალი, ავტორის სურვილით, მოემატება იმ
ფულს, რომელიც იკრიბება მცხეთის სვეტი-ცხოვლის ტაძრის გან-
საახლებლად“ (ივერია, № 210).

„სხივი წარსულისას“ შესახებ დაწერილ რეცენზიაში ავტორი
ილ. ფურაძე წერს: „ვისურვებთ, რომ მრავალი დაწერილიყოს ქარ-
თულს ენაზედ ამის მსგავსი წიგნაკები ასეთისავე კეთილშობილური
შინაარსისა და მაღალი აზრისანი ... მათ დიდი საკეთილო გავლენა
ექნებათ ჩვენს ხალხზე და განსაკუთრებით ახალგაზრდობაზედ“ (ცნო-
ბის ფურცელი, 1899, № 719).

ოქტომბერი — სვეტი-ცხოვლის ტაძრის გასაახლებლად იაკობი
შეწირულების სახით აგზავნის მისი წიგნის „სხივი წარსულის“ წმინ-
და შემოსავალს (ივერია, 1899, № 1).

ოქტომბრის 6 — გაზეთის საშუალებით (ივერია, № 213) კონ.
ოდიშარია მადლობას უცხადებს იაკობს 40 ცალი „კოკორის...“ უსას-
ყიდლოდ დათმობისათვის.

ოქტომბრის 7 — სოფელ ნატოჩაოს სკოლის მოსწავლეთათვის
„რუსკოე სლოვოს“ უსასყიდლოდ დარიგების გამო იაკობს გაზეთის
საშუალებით (ივერია, № 214) უღრმეს მადლობას უხდის მასწავლე-
ბელი ნ. კალანდარიშვილი.

ოქტომბრის 10 — ივ. ზურაბაშვილთან და გრ. ყიფშიძესთან ერთად იაკობი წარუდგენს დასკვნას ეკ. გაბაშვილის საყმაწვილო მითხრობების გამოცემის თაობაზე (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 241).

ოქტომბრის მეორე ნახევარი — წერილს დებულობს იურიევის ვეტერინალური ინსტიტუტის სტუდენტების ზაქარია ედილაშვილისა და ანდრია ნადირაძისაგან (12 ოქტომბრის თარიღით) მატერიალური დახმარების გაწევის თხოვნით (ცისკარი, 1960, № 10, გვ. 149—150).

ნოემბერი(?) — საპასუხო წერილსა და ოც მანეთს უგზავნის სტუდენტებს ზ. ედილაშვილსა და ა. ნადირაძეს. წერილში ნათქვამია: „ვწუხვარ, რომ მეტის ღონისძიება არა მაქვს, რადგანაც ღარაბი შესანახი მეტად ბევრი მყავს და მეც ხშირად ავადმყოფობ. ამ ფულს დამიბრუნებთ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მე გაჭირვებაში ჩავარდები და თქვენ კი, კურსის დასრულების შემდეგ, გადამეტებული შეძლება გექნებათ“ (ცისკარი, 1960, № 10, გვ. 147).

ნოემბრის 6 — გაზეთი „ივერია“ (№ 238) აქვეყნებს წერილს „სოფ. ვარიანი“, რომელშიც აღწერილია ადგილობრივი ეკლესია, მითითებულია ი. გოგებაშვილის დაბადების თარიღი, მისი მშობლების მაგდანისა და სვიმონის საფლავის ქვების წარწერები.

დეკემბერი — ჟურნალი „მომამე“ (№ 12) ბეჭდავს იაკობის გამოკვლევას სათაურით: „მღალადებელი ციფრები“ (თხზ., ტ. 3, 1954 სათაურით: „რაოდენობა და წარმატება ყოველგვარ სასწავლებელში რუსებისა, ქართველებისა და სომხებისა“).

დეკემბრის 16 — კავკასიის სასწავლო ოლქის სამზრუნველოს კანცელარია იაკობს ოფიციალურად ატყობინებს სამზრუნველოს საბჭოს დადგენილებას მისი წიგნის „მოსავლის მცველნის...“ სასწავლებლების ბიბლიოთეკებისათვის მოწონების შესახებ.

«Попечительский Совет Кавказского учебного округа... постановил одобрить для фундаментальных и ученических библиотек средних, низших и начальных учебных заведений Округа, в которых есть между учащимися грузины» (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 323).

ამ წიგნის მოწონებას სასკოლო ბიბლიოთეკების მკითხველებს აუწყებს გაზეთები „ივერია“ (№ 280) და „ცნობის ფურცელი“ (№ 716).

— ამავე დღეს კავკასიის სასწავლო ოლქის კანცელარიის მმართველი ი. გოგებაშვილს წერილობით ატყობინებს, რომ მისი წიგნები: „რუსკოე სლოვოს“ პირველი და მეორე ნაწილი, აგრეთვე მეორე დური სახელმძღვანელო მასწავლებელთათვის განსახილველად წარდგენილია სახალხო განათლების სამოსწავლო კომიტეტში“ (თხზ., ტ. 7, 1960, გვ. 600—601).

* * *

— ამ წელს(?):

გამოსცემს წიგნაკს «Родной язык и его значение».

— მოხსენებით ბარათს უდგენს ქართლისა და კახეთის არქიებისკოპოს ფლავიანეს „დედა-ენის“ საეკლესიო-სამრევლო სკოლებში სახმარებლად დამტკიცების შესახებ და პირდება, რომ მიმდინარე წელს და მომავალი წლის ბოლომდე მოახდენს მასში ცვლილებებს საეკლესიო-სამრევლო სკოლების მოთხოვნათა შესაბამისად (თხზ., ტ. 8, 1961, გვ. 456).

— იაკობი ვენაში უკვეთავს ანბანის ახალ შრიფტს.

„ამჟამად ვბეჭდავ ახალს, მეთოთხმეტე, გამოცემას „დედა-ენისას“ ახალი შრიფტებითა, რომელთაგან ანბანის შრიფტი ჩემი ფასით გააკეთებინე ვენაში და დამიჯდა ოც თუმნამდე“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 244).

1899

იანვრის 1 — გაზეთი „ივერია“ (№ 1) ბეჭდავს ი. გოგებაშვილის წერილს რედაქციისადმი „ამ სამის თვის წინადა...“ სვეტიცხოვლის ტაძრის შესაკეთებელ ფონდში თავისი წიგნის „სხივი წარსულისა“ წმინდა შემოსავლის შეწირვის შესახებ.

იანვრის 6 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 719) ბეჭდავს ილია ფერაძის დადებით რეცენზიას იაკობის წიგნზე „სხივი წარსულისა“.

— გაზეთის ამავე ნომერში ქვეყნდება ცნობა ი. გოგებაშვილისა და სხვებისაგან სვეტიცხოვლის ტაძრის შესაკეთებლად შეწირულებათა შესახებ.

იანვრის 8 — ჟურნალი „კვალი“ (№ 2) ბეჭდავს „საბავშვო ალსარებას“ ლექსად გაზ. „ივერიის“ თანამშრომლების ი. ჭავჭავაძის, ა. ახნაზაროვის, ი. გოგებაშვილისა და სხვათა წინააღმდეგ.

იანვრის 25 — იაკობი გ. იოსელიანთან ერთად მოხსენებას უდგენს ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას გომარეთის, ძველი სენაკის სკოლების და უღის სამკითხველოს შესახებ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 242—247).

იანვრის 29 — იაკობი გრ. ყიფშიძესთან ერთად წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უდგენს წიგნების ბეჭდვის კომისიის დადგენილებას ვაჟა-ფშაველას თხზულებათა გამოცემის შესახებ.

„კომისია სთხოვს მართველობას შეიწყნაროს მისი დადგენილება და ნება-რიგი მისცეს შეუდგეს ამ განზრახულის წიგნის ბეჭდვას“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 248).

ამ მოხსენების გამო საზოგადოების გამგეობა 2 თებერვალს ადგენს: „თანახმად კომისიის მოხსენებისა აქ მოხსენებული თხზულების ვაჟა-ფშაველასი დაიბეჭდოს ერთ წიგნად“ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 344).

თებერვლის 23 — გაზეთი „ივერია“ (№ № 41, 42) ბეჭდავს იაკობის წერილს სათავადაზნაურო ბანკიდან დაბრუნებული თანხის სწავლა-განათლების საქმეში მოხმარების შესახებ, სათაურით: „დღევანდელი კვერცხი, თუ ხვალინდელი ქათამი (ვუძღვნი ამიერ-იმიერთავადაზნაურობას)“.

აპრილის 28 — იაკობი წერილით პასუხობს ანთიმოზ ჯუღელაძეს ალექსანდრე სარაჯიშვილის — სოხუმის მოურავის კანდიდატურის შესახებ.

„სოხუმელები, სხვათა შორის, მეც მეკითხებით შესახებ ალექსანდრე სარაჯიშვილის კანდიდატურისა თქვენი ქალაქის მოურავის ადგილზე. უკეთეს კანდიდატს ვერ იშოვნით ვერც ქართველები და ვერც რუსები. კაცს უსწავლია საქართველოში, რუსეთში და ევროპაში. სწორედ რომ განათლებული ქართველია... რასაც მე ვწერთ სარაჯიშვილზე, მარტო ჩემი აზრი არ არის. ჭავჭავაძე ილია, ლოლობერიძე

ნიკო, ცხვედაძე, უმიკაშვილი და მთელი თბილისის ინტელიგენცია
სწორედ ამავე აზრისა არის“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 367—368).

მაისის 18 — მოხსენებას უდგენს ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას „დედა-ენის“ მეთოთხმეტე და „ბუნების კარის“ მეათე გამოცემების შესახებ.

„ამჟამად ვბეჭდავ ახალ, მეთოთხმეტე გამოცემას „დედა-ენისას“ ახალი შრიფტებით, რომელთაგან ანბანის შრიფტი ჩემი ფასით ვაკეთებინე ვენაში და დამიჯდა ოც თუმნამდე...“ და შემდეგ საზოგადოების გამგეობას უყენებს ღირებულების გადახდის შედავათიან პირობებს (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 244).

ავვისტო-სექტემბერი — გამოდის „ბუნების კარის“ მეათე გამოცემა მრავალი ახალი სურათით და რუკით.

სექტემბრის დასაწყისი — გამოდის „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის მეშვიდე (შეცვლილი) გამოცემა.

ამის შესახებ „ივერია“ (№ 201) 19 სექტემბერს მკითხველს აუწყებს: „რედაქციამ მიიღო «Русское слово»-ს პირველი ნაწილის მეშვიდე გამოცემა, რომელშიაც შემდეგი ცვლილებანი მოხდენილა: პირველს — ლექსიურს განყოფილებაში ახალი პატარ-პატარა მოთხრობანი, აღწერანი, სალაპარაკონი და სამი პაწია ლექსი ზეპირად დასასწავლად მასწავლებლის პირიდან“ და ა. შ. მიმოხილულია წიგნის ყველა განყოფილება.

სექტემბრის 16 — გაზეთი „ივერია“ (№ 198) მკითხველს აუწყებს „დედა ენის“ მეთოთხმეტე გამოცემის გამოსვლას.

— ამავე დღეს „ცნობის ფურცელი“ (№ 916) ბეჭდავს ამ წიგნის ვრცელ ბიბლიოგრაფიულ მიმოხილვას.

ოქტომბერი(?) — გამოდის „რუსკოე სლოვოს“ მეორე ნაწილის მეექვსე გამოცემა.

„დაიბეჭდა მეექვსე გამოცემად «Русское слово»-ს მეორე ნაწილი, დაიკაზმა და ეგზავნება დამბარებლებს, რომელთაც ტფილისიდან ვეღარ ეგზავნებოდათ სექტემბრის თვიდან მეხუთე გამოცემის ადრინადად გამოლევის გამო“ (ივერია, № 238). ასეთივე ცნობას ბეჭდავს გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 954).

ოქტომბრის 1 — გაზეთები „ივერია“ (№ 211) და „ცნობის ფურცელი“ (№ 929) საზოგადოებას აუწყებენ ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ ქ. ყაზანიდან მოთხოვნის შესახებ: „ბ-ნ ი. ს. გოგებაშვილის სახელმძღვანელო «Русское слово» გზას იკვლევს რუსეთში...“ (ივერია); „ჩვენებური სახელმძღვანელოს გავრცელება რუსეთში“ (ცნობის ფურცელი).

ოქტომბრის 7 — გაზეთი „ივერია“ (№ 215) აქვეყნებს ნარკვევს ჟურნალ-გაზეთებიდან ი. გოგებაშვილის „ბუნების კარის“ მეათე გამოცემის შესახებ.

ნოემბრის ბოლო — იაკობი წერილს დებულობს (24 ნოემბრის თარიღით) ჯავახიდან ლუარსაბ ბოცვაძისაგან, რომელიც ატყობინებს ჯავახის სკოლის დირექტორ გრუშევსკის დადებით აზრს მისი „რუსკოე სლოვოს“ შესახებ.

ნოემბრის 30 — ოლღა ჭავჭავაძე და ეკატერინე გაბაშვილი გაზეთის საშუალებით (ივერია, № 258) იაკობს მადლობას უცხადებენ ქალთა სამკერვალოში მოსწავლეთათვის რვეულებისა და წიგნების შეწირვისათვის.

დეკემბერი — ჟურნალი „ჯეჯილი“ (№ 12) ბეჭდავს იაკობის მოთხრობებს: „თავის განწირვა მტრისათვის“ და „ქართველი კათოლიკოსი და მონღოლთა მბრძანებელი“.

დეკემბრის 3 — გაზეთი „ივერია“ (№ 261) იაკობის „რუსკოე სლოვოს“ მოწონებისა და გავრცელების შესახებ საზოგადოებას აუწყებს:

„წრეულს დასავლეთ საქართველოში მასწავლებლებს სადირექციო სკოლებისას «Русское слово» შეაქვს რუსული ენის სახელმძღვანელოდ, რადგანაც ცნობილმა «Курс»-მა [ლევციკის სახელმძღვანელო] თურმე ილაჯი გაუწყვიტა მოსწავლეებსაც და მასწავლებლებსაც. ამავე «Русское слово»-მ წრეულს გზა გააკვლია განჯის გუბერნიის სომხების სკოლაში. ჩრდილოკავკასიაშიც ეხსნება გზა ამ ჩვენებურს სახელმძღვანელოს. არის ამისი საბუთიც. 15 ნოემბერს დირექტორს გრუშევსკის უნახავს ქართული სკოლა, სადაც რუსული ენა ისწავლება «Русское слово»-ს საშუალებით, და თან წაუღია ორი ნაწილი ამ სახელმძღვანელოსი. გადა-

კითხვის შემდეგ მიუწერია შემდეგი თავისი კავკავის სკოლის უფროსი მასწავლებლისათვის: «Русское слово» я признаю учебником методично правильно и вполне целесообразно составленным, вменяю себе в долг рекомендовать его в качестве первой учебной книги в инородческие училища вверенной мне дирекции». ამას ისიც უნდა დავუმატოთ, რომ დირექტორი გრუშევსკი ფრიად გამოცდილი პედაგოგია და თანაც რამდენიმე სახელმძღვანელო შეუდგენია“.

— „რუსკოე სლოვოს“ შესახებ ასეთივე ცნობებს აქვეყნებს ჟურნალი „კვალი“, № 49.

დეკემბრის 9 — გაზეთი „ივერია“ (№ 265) ბეჭდავს იაკობის წერილს რედაქციისადმი კავკავის სკოლის ქართველ მოსწავლეთა მომღერალთა გუნდის შესახებ, სათაურით: „ერთი ამბის განმარტება“.

* * *

- ამ წელს გამოდის:
- „სხივი წარსულისა“. მეორე გამოცემა.
- „ხატის მიზეზი“. მეორე გამოცემა.
- „კოკორი ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი სახლობაში სახმარებელი“. მეთორმეტე გამოცემა.

1900

იანვარი — ჟურნალი „ჯეჯილი“ (№ 1) ბეჭდავს იაკობის მოთხრობას „თავდადებული ქართველი ეჯიბი (საქართველოს წარსულიდან)“.

— ცალკე წიგნად გამოდის იაკობის მოთხრობა „საარაკო თავგადასავალი ტახტის მემკვიდრისა“ ისტორიული ამბავი დაწერილი იაკობ გოგებაშვილის მიერ. ტფ., 1900, 32 გვ.

(1899 წლის 30 დეკემბერს „ივერია“ (№ 281) მკითხველს აუწყებდა, რომ იაკობის ეს წიგნი 1899 წლის ბოლოს გამოვიდა).

იანვრის 27 — მოხსენებით ბარათსა და „რუსკოე სლოვოს“ ორივე ნაწილს უგზავნის ქუთაისის გუბერნიის სახალხო სკოლების ახალ დირექტორს, რომელსაც აცნობს საქმის მდგომარეობას „რუსკოე სლო-

ვოს“ შესახებ მისი წინამორბედი დირექტორის — ლევიცკის მოქმედებათა გამო, თხოვეს ცირკულიარულად გააცნოს მის ქვემდებარე სკოლებს, რომ იგი წინააღმდეგი არ არის „რუსკოე სლოვოს“ ხმარებისა, ანდა გასცეს განკარგულება სკოლების ერთ ნაწილში იხმარებოდეს „რუსკოე სლოვო“, ხოლო მეორე ნაწილში ლევიცკის წიგნი, რაც საშუალებას მოგვცემს დამტკიცდეს ამა თუ იმ წიგნის უპირატესობა რუსული ენის დაუფლების საქმეში (თხზ., ტ. 8, 1961, გვ. 326-328).

თებერვალი — ჟურნალი „ჯეჯილი“ (№ 2) ბეჭდავს იაკობის მოთხრობას „კრუხების ბრძოლა ქორთან“ (ბუნებისმეტყველებიდან).

„ჯეჯილის“ ამავე ნომერში ქვეყნდება იაკობის მიერ გადმოკეთებული მოთხრობა „მარო და მერცხალი“.

თებერვლის 29 — იაკობი წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას გამოცემის უფლებით სრულ საკუთრებაში გადასცემს თავის თხუთმეტი სახელწოდების წიგნს.

„მაქვს პატივი მოვახსენო ხსენებულს გამგეობას, რომ მე დღეის რიცხვიდან გადავსცემ მას სამუდამოდ სრულს უფლებას გამოსცეს ხოლმე თავის სასარგებლოდ შემდეგი ჩემი საკუთარი წიგნები: 1) „იავნანამ რა ჰქმნა“; 2) „ხატის მიზეზი“; 3) „ასპინძის ომი“; 4) „თავდადებულნი ქართველნი“; 5) „მოსავლის მცველნი“; 6) „მეფე ერეკლე და ინგილო ქალი“; 7) „ძირითადი უკუღმართობა“; 8) „სხივი წარსულისა“; 9) „ხომლი“; 10) „კუნწულა“; 11) „საარაკო თავგადასავალი ტახტის მემკვიდრისა“; 12) «Разбор учебных руководств по русскому языку»; 13) «Нормальное письмо», 14) «Правда о Тифлисе» и 15) «К вопросу о поднятии уровня среди грузинского населения». ამასთან დავსძენ, რომ დამზადებულს კლიშეებსაც ამა გამოცემისათვის უფასოდვე დაეუთმობ წერა-კითხვის საზოგადოებასა“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 255).

ი. გოგებაშვილის ამ მოხსენების გამო საზოგადოების გამგეობა ადგენს: „დიდის მადლობით მიღებულ იქმნას საპატიო წევრის ი. გოგებაშვილის აქ მოხსენებული წიგნაკები“ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 344).

მარტი — ჟურნალი „ჯეჯილი“ (№ 3) ბეჭდავს იაკობის მოთხრობებს „ვანო და ჩიტი“ და „მელო და ჯიბლიბო“.

მარტის 2 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობა ი. ჭავჭავაძის ხელმოწერით ი. გოგებაშვილს უგზავნის შემდეგი შინაარსის წერილს: „ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობამ, მოისმინა რა თქვენი წერილობითი მოხსენება, რომ თქვენ სამუდამოთ უთმობთ გამგეობას სრულს უფლებას საკუთარი თხოთმეტი წიგნის საზოგადოების სასარგებლოთ გამოცემისას და აგრეთვე ამ გამოცემებისათვის უფასოთ საჭირო კლიშეებს. თავის მორიგ კრებაზედ 29 წარსულ თებერვალს დაადგინა: „დიდის მადლობით მიღებულ იქმნას საპატიო წევრის იაკობ გოგებაშვილისაგან მოხსენებაში აღნიშნული წიგნები და კლიშეები“. გამგეობა თავის სასიამოვნო მოვალეობათ სთელის გაუწყოთ ზემო აღნიშნული დადგენილება თქვენდამი საყურადღებოთ. საზოგადოების თავმჯდომარე ილია ჭავჭავაძე“ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 345).

— აღნიშნულის შესახებ საზოგადოებას აუწყებს გაზეთები „ივერია“ (№ 44) და „ცნობის ფურცელი“ (№ 1059), „კვალი“, (№ 10).

მარტის 4 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 1061) საზოგადოებას ახალ ამბად აუწყებს აკად. ივანე თარხნიშვილის იუბილეზე, პეტერბურგში ილია ჭავჭავაძისა და იაკობ გოგებაშვილისაგან მისალაცი დეპეშების გაგზავნის შესახებ.

მარტის 12 — გაზეთი „ივერია“ (№ 54) ბეჭდავს იაკობის წერილს „ნაცნობის“ ხელმოწერით ემილ ზოლას ცხოვრებიდან, სათაურით: „მუნჯური მეთოდი და ზოლა“.

მარტის 21 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას შეახსენებს, რომ საჭიროა წიგნის „იანანამ რა პქმნა?“ საადღგომოდ გამოცემა.

„კაი ხანია გამოილია მეორე გამოცემა ჩემი მოთხრობისა „იანანამ რა პქმნა“ და მისი კითხვის მსურველნი ხელცარიელნი მიდიან ჩვენის წიგნის მაღაზიიდან. საჭიროა დაუყონებლივ დაიბეჭდოს მესამე გამოცემა. რათა საზოგადოება არ გადავაჩვიოთ ამ მოთხრობის კითხვასა“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 255).

მარტის ბოლო — გაზეთები „ივერია“ (№ 70) და „ცნობის ფურცელი“ (№ 1085) ბეჭდავენ ცნობებს ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლო-

ვოს“ იმ მოთხოვნების შესახებ, რომლებიც მოდის მოსკოვიდან და რუსეთის სხვა ქალაქებიდან.

„ყაზანის გუბერნიის გარდა, საიდანაც, როგორც მკითხველებს თავის დროზე ეუწყათ, დაიბარეს შემოდგომაზე «Русское слово» ბ. ი. გოგებაშვილისა, ესევე წიგნი მოუთხოვიათ მოსკოვის გუბერნიიდანაც. ამ დღეებში ცენტრალური მაღაზიიდან დაუბარებია ორიოდე ცალი «Русское слово»-სი თავისი მეთოდით სალავეის წიგნის მაღაზიას, რომელიც მოსკოვში საუკეთესო მაღაზიად ითვლება“ (ცნობის ფურცელი № 1085). მეორე დღეს იგივე გაზეთი (№ 1086) წინააღმდეგ ინფორმაციას ასე ასწორებს: „გუშინდელ ახალ ამბავში“ «Русское слово»-ს შესახებ შეგვეპარა ერთი შეცდომა, რომელსაც ახლა ვასწორებთ. ჩვენ გვეჩვენა დაბეჭდილი, რომ ორიოდე ცალი ამ წიგნისა მოითხოვა სალავეის მაღაზიამო; ორიოდე ცალი იანვარში მოუთხოვნია მაღაზიასა, ამ დღეებში-კი ასიოდე ცალი დაუბარებია“.

მარტი-აპრილი (?) — პარიზის გამოფენის საორგანიზაციო კომიტეტის მრავალგზისი თხოვნით იაკობი რუსულ ენაზე წერს წერილს «Школьное дело у грузин“.

„სწავლა-განათლების შესახებ წერილის დამზადება კომიტეტმა მე დამაკისრა, მაგრამ ერთი მიზეზის გამო... მე ამაზე გადაჭრილი უარი შევეუთვალე. მაშინ კომიტეტმა მიმართა ბუერს ქართულს პედაგოგს და ლიტერატორს და პონორარიც კარგი აუთქვა. სამწუხაროდ ცდამ ამოდ ჩაუარა... ჩვენ თითონ მივმართეთ წერილებით ზოგიერთებს... მაგრამ ვერც ჩვენ გავხდით რასმე... სხვა წერილები დამზადებულნი, განხილულნი, მოწონებულ და გადათარგმნილ იქმნენ კომიტეტის განკარგულებით... სწავლა-განათლების შესახებ-კი ჯერ წერილი არავის არ დაეწყო. მაშინ კომიტეტმა რამდენჯერმე მომმართა მე ხელმეორედ იმავე თხოვნით... მეტი ღონე აღარ იყო, უნდა ამელო კალამი ხელში და დამემზადებინა წერილი.“

რამდენიმე საღამო მოვანდომე და დავწერე მოკლე ისტორიული მიმოხილვა სწავლა-განათლებისა საქართველოში რუსულ ენაზე ამ სათაურით: «Школьное дело у грузин...»

წერილის დაწერამ, განხილვამ და გადათარგმნამ თვეზე მეტ მოინდომა და ამიტომ იგი პარიჟში გაიგზავნა კომიტეტის მიერ ბოლიან გვიან, სახელდობრ მაისში“ (თხზ., ტ. 3, 1954, გვ. 230).

აპრილი — ჟურნალი „ჯეჯილი“ (№ 4) ბეჭდავს იაკობის მოთხრობას საქართველოს წარსულიდან „სამასი თავდადებული გლეხი“ და ბუნებისმეტყველებიდან „ტოროლას ბარტყების სიყვარული“.

აპრილის 9 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 1094) აქვეყნებს ი. გოგებაშვილის წიგნების სიას.

აპრილის 13 — გაზეთი „ივერია“ (№ 78) ბეჭდავს ი. გოგებაშვილის წიგნების სიას ტირაქების მითითებით (ტირაქების შესახებ ცნობებს აქვეყნებს აგრეთვე ჟურნალი „მწყემსი“ № 7, გვ. 15).

ამავე გაზეთში ქვეყნდება ამონაკრუფი გაზ. „კაზბეკ“-ში გამოქვეყნებული ხ. ურუმიანოვის წერილიდან ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ შესახებ. აგრეთვე ცნობა რუსეთის სამრევლო სკოლების მთავარი მეთვალყურის შემოიკინის განკარგულება „რუსკოე სლოვოს“ შესახებ.

აპრილის 18 — ვარიანის სამრევლო სკოლისათვის ჟურნალ-გაზეთების გამოწერისათვის იაკობს გაზეთის საშუალებით (ივერია, № 82) მაღლობას უხდის სკოლის გამგე რ. აფციაური. მაღლობის წერილი ქვეყნდება აგრეთვე 20 აპრილს გაზ. „ცნობის ფურცელში“ (№ 1101).

აპრილის 19 — გაზეთ „ივერიის“ № 83-ში ახალ ამბად ქვეყნდება შემდეგი ცნობა: „როგორც შევიტყუეთ, ბ-ნ იაკობ სიმონის ძის გოგებაშვილის პატივისმცემელთ, მისდა პატივსაცემლად, მისის სალიტერატურო და საპედაგოგიო ასპარაზზედ მოღვაწეობის 35 წლის შესრულებისა გამო, განუზრახავთ სადილი გამართონ. სადილის გამართვის დეგი შინაარსის „წერილის რედაქციის მიმართ“.

აპრილის 21 — გაზეთ „ივერიის“ № 85-ში იაკობი აქვეყნებს შემდეგი შინაარსის „წერილს რედაქციის მიმართ“.

„როგორც თქვენი ახალი ამბებიდან სჩანს, ზოგიერთ ქართველს მოუწადინია გამიმართონ საიუბილეო სადილი. დიდ მაღლობას მოვახსენებ, და ეთხოვ დიდი თხოვნით ხელი აიღონ ამ თავისს წადილზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში ეს სადილი უჩემოდ ჩაივლის. ჯერ ქართველმა საზოგადოებამ უნდა გადაიხადოს ის დიდი ვალი, რომელიც მას აწევს კისერზე შესახებ ჩვენის მთავარ-მოღვაწეებისა, რომელთაც იმეზე უფრო დიდხანს უმოქმედნიათ და ჩემზედ უზომოდ მეტი გაუკეთებიათ. ჯერ იაღბუზსა და მყინვარს ღირსეული იუბილეები გაუ-

პართონ, და მერე გაუწიონ თავაზიანობა სერებსაც, თუ არ დაუღლიათ“.

აპრილის 22 — გაზეთი „ივერია“ (№ 86) საზოგადოებას აუწყებს ი. გოგებაშვილის განცხადებას ჟურნალ „ჯეჯილში“ მისი თანამშრომლობის შესახებ.

აპრილის 25 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უთმობს „დედა-ენის“ მეთხუთმეტე გამოცემის უფლებას (თხზ., ტ. 9, 1965, გვ. 254).

აპრილის 30 — საეპარქიო სასწავლებელთა საბჭოს თავმჯდომარე, თბილისის სასულიერო სემინარიის რექტორი გერმოგენი იაკობ გოგებაშვილს ოფიციალურად ატყობინებს მისი წიგნების „რუსკოე სლოვოს“ ორივე ნაწილის და მეთოდური სახელმძღვანელოს მოწონების შესახებ. «Вследствие отзывов Алавердского Епископа Кириона, от 24 сентября 1899 г., за № 484, и Грузинского наблюдателя Церковных школ И. Татиева от 28 января с. г. за № 244, «Грузинский Епархиальный Совет... честь имеет уведомить... что составленные Вами книги «Русское слово», ч. 1-я и 2-я (VII-ое издание I-й части и V изд. 2-й части) и «Руководство к преподаванию по «Русскому слову», изд. 2-е, одобрены Епархиальным советом в качестве учебных руководств по русскому языку для грузинских церковно-приходских школ» (თხზ., ტ. 8, 1961, გვ. 439).

საეპარქიო სასწავლებელთა საბჭოს აღნიშნულ დადგენილებას ქართულ ენაზე აქვეყნებს გაზეთები „ივერია“ (№ 99) და „ცნობის ფურცელი“ (№ 1116), ჟურნალი „მწყემსი“ (№ 13—14).

მაისის დასაწყისი — გამოდის „იავნანამ რა ჰქმნას“ მესამე გამოცემა. ამის შესახებ საზოგადოებას აუწყებს გაზეთები „ივერია“ (№ 99) და „ცნობის ფურცელი“ (№ 1117).

მაისის 6 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 1116) საზოგადოებას აუწყებს ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ სამრევლო სკოლებში სახმარებლად მოწონების შესახებ.

მაისის 9 — ქვეყნდება ცნობა („ცნობის ფურცელი, № 1119) იმის შესახებ, რომ წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობა სასკოლო

რევიზორებად ნიშნავს ი. გოგებაშვილს, ალ. ჭყონიას, ა. მიქაბერიძეს, დ. კარიჭაშვილს, ექ. თაყაიშვილს.

მაისის ბოლო — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის მინდობილობით ამოწმებს ხელთუბნის სკოლას.

„... შარშან მაისის გასულს მოვახდინე რევიზია ხელთუბნის სკოლისა. სკოლა ვერა ვნახე სასურველ მდგომარეობაში“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 256).

ივნისის 3 — მოწინავე მასწავლებელთა პრემირებისათვის იაკობი წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას გადასცემს 150 მანეთს.

„... ვუდგენ გამგეობას თხოუმეტს თუმანს ფულს (150 მ.) იმ მიზნით, რომ ეს ფული გაჰყოს ხუთ სამ თუმნიან პრემიად და ჯილდოდ მისცეს: პირველი პრემია სამაგალითო მასწავლებელს გურიისას, მეორე პრემია ამისთანავე მასწავლებელს იმერეთისას რაჭითურთ, მესამე პრემია ... სამეგრელოსას სვანეთით და სამურზაყანოითურთ, მეოთხე ... კახეთისას და მეხუთე — ქართლისასა. ამ წლის განმავლობაში გამგეობა შეჰკრებს სანდო პირების შუამავლობით ცნობებს შესახებ მასწავლებელთა მოღვაწეობისას და უფრო ღირსეულთ მათგანს დაურიგებს პრემიებს მომავალის წლის იანვრისათვის“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 253).

ივნისის 4 — გაზეთ „ივერიის“ № 118-ში ქვეყნდება იაკობის წერილი „კასა სახალხო სკოლების მასწავლებელთათვის“, რომელშიც ავტორი აყენებს წინადადებას რომ „...ყოველგვარი ადგილობრივნი გამოცემანი, ქართულს ენაზე იქნებიან იგინი დაწერილნი, თუ რუსულზედ, სახალხო მასწავლებელთა კასის სასარგებლოდ გამოიღებენ ერთს პროცენტს...“ მასწავლებელთა პენსიებისა და პრემიებისათვის.

„ეს ღონისძიება უნდა განვახორციელოთ მომავალი წლიდგან, როდესაც ნამდვილად იწყება მეოცე საუკუნე.

ხოლო მე — წერს იაკობი, — ამ წლიდგანვე ვიწყებ ხარჯის გაღებას, და აი უკვე წარუდგინე „წერა-კითხვის საზოგადოებას“ თხოუმეტი თუმანი იმ მიზნით, რომ მან ეს ფული ხუთ სამთუმნიან პრემიად გაჰყოს და მისცეს პირველი პრემია სამაგალითო ხალხის მასწავლებელს გურიისას ... მეორე პრემია იმერეთისას რაჭითურთ, მესამე ...

სამეგრელოსას სვანეთითა და სამურზაყანოთურთ, მეოთხე — ვახუ-
თისას და მეხუთე — ქართლისას“.

იენისის 8—10 — იაკობი აღ. მიქაბერიძესთან ერთად სენაკში და
აქ ამოწმებს ადგილობრივი სკოლის მუშაობას.

„თანახმად გამგეობის მონდობილობისა, ჩვენ მოვასდინეთ სენა-
კის სათავადაზნაურო სკოლის რევიზია ოთხი დღის განმავლობაში —
7 იენისიდან ათ იენისამდის, მხოლოდ გამგეობის წევრი ი. გოგება-
შვილი I განყოფილების გამოცდის დროს ვერ დაესწრო, რადგანაც
უქეიფობის გამო ტფილისიდან სენაკში მისვლა ერთი დღით დაუგვი-
ანდა“ (თხზ. ტ. 9, 1962, გვ. 248).

იენისის 23 — გაზეთი „ივერია“ (№ 134) საზოგადოებას ახალ
ამბად აუწყებს ი. გოგებაშვილის „დედა-ენისა“ „ბუნების კარის“
სასულიერო სასწავლებლებში სავალდებულო სახელმძღვანელოდ მი-
ღების შესახებ.

იენისის 27 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 1164) ბეჭდავს
ცნობას „რუსკოე სლოვოს“ სინოდის მიერ ახლად დამტკიცებულ სა-
სწავლო პროგრამებში შეტანის შესახებ.

იელისის 13 — გაზეთი „ივერია“ (№ 150) ბეჭდავს ნარკვევს ჟურ-
ნალ-გაზეთებიდან პარიზის გამოფენისათვის იაკობის მიერ დაწერილ
მიმოხილვიდან «Школьное дело у грузин».

იელისის 27 — გაზეთი „ივერიის“ № 161-ში ქვეყნდება აღ. ხახა-
ნაშვილის „წერილი პარიეიდგან“, რომელშიც საუბარია მსოფლიოს
პარიზის გამოფენაზე საქართველოდან წარდგენილ ექსპონატების, მათ
შორის ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების შესახებ.

აგვისტოს 10 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 1206) საზოგა-
დოებას აუწყებს ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებზე ერევნის გუ-
ბერნიიდან მოთხოვნის შესახებ.

სექტემბერი — თბილისში ფრანგულ ენაზე გამოშვალ თავის ჟურ-
ნალ „ილუსტრირებული კავკასიის“ № 10-ში მურიე ბეჭდავს იაკობის
წერილს «Школьное дело у грузин». ამის შესახებ იაკობი გად-
მოგვცემს:

„შემოდგომის დამდეგში ვაიცნო ჩემი წერილი კავკასიის ფრანგუ-

ლი ჟურნალის რედაქტორმა ბ.ნმა მურიემ, საინტერესოდ სცნო რბ-ვისი მკითხველებისათვის და მოიწადინა მისი დაბეჭდვა თავის გამოცემაში... წერილი იქმნა გადათარგმნილი ფრანგულად და დაბეჭდილი მურიეს ჟურნალში“ (თხზ., ტ. 3, 1954, გვ. 280—281).

სექტემბრის 5 — გაზეთი „ივერია“ (№ 193) საზოგადოებას აუწყებს იმის შესახებ, რომ კავკავის ქართულ სკოლაში მასწავლებლებმა ი. გოგებაშვილის მეთოდით ჩაატარეს სანიმუშო გაკვეთილები.

სექტემბრის 6 — იაკობი წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას სრულ საკუთრებად გადასცემს მის მიერ შედგენილ საყმაწვილო წიგნს „კონას...“.

„გარდა იმ თხუთმეტის წიგნისა, რომელიც წარსულს გაზაფხულზე სრულ საკუთრებად გარდავეცი წერა-კითხვის საზოგადოებას, ამ ჟამად შესაძლებლად დავინახე სრულ საკუთრებათვე დაუთმო იმავე საზოგადოებას ჩემ მიერ შედგენილი საყმაწვილო წიგნი სახელწოდებით: „კონა...“ იმ პირობით მხოლოდ, რომ თითო წიგნს გამგეობამ დააღოს ექვსი შაური ნაცვლად წინანდელის ათის შაურისა. ასეთი ფასის დაკლება შესაძლებელია, მით უმეტეს მე უფასოდ დაუთმო სურათების კლიშეებსაც, რაშიც ფული ბლომად მიდიოდა, რის გამოც გამოცემა თითო წიგნის „კონისა“ საზოგადოებას დაუჯდება სამ შაურად. ამას ისიც უნდა დაუმატო, რომ ახალს, მეხუთე გამოცემას, გამგეობა უნდა შეუდგეს დაუყოვნებლივ, რადგანაც მეოთხე გამოცემიდან ამ ჟამად გასასყიდად დარჩენილია მხოლოდ ორმოცი წიგნი“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 254—255).

სექტემბრის 7 — გაზეთის საშუალებით (ივერია, № 195) იაკობს მადლობას უხდის გაბრიელ ეპისკოპოსის სახელობის ბიბლიოთეკისათვის დახმარების გამო.

სექტემბრის 16 — გაზეთი „ივერია“ (№ 201) აქვეყნებს ცნობას იაკობის სახელმძღვანელოს „რუსკოე სლოვო“ და მეთოდური სახელმძღვანელოს საქართველოს ფარგლებს გარეთ გავრცელების შესახებ, კერძოდ ყაზანიდან მათი დაკვეთის შესახებ: „ანდ. დუბროვინის წიგნის მაღაზია სწერს ყაზანიდან გრიჭუროვის წიგნის მაღაზიას ტფილისში, რომ მან დაუყოვნებლივ გაუგზავნოს 150 ცალი «Русско слово»-ს პირველი ნაწილისა, ამდენივე მეორე ნაწილისა. 25 ცალი „მე-

თოდისი მასწავლებელთათვის“ და 5 ცალი «Разбор учебных руководств по русскому языку». «Русское слово»-ს ავტორს დაუწყვეტია ამ დღეებში გაუგზავნოს ორივე ნაწილი «Р. С.»-ში თოდითურთ სამოსწავლო ოლქის ყველა მზრუნველებს რუსეთში გასაცნობად. იმედია მაშინ სხვა ოლქებიდანაც მოითხოვენ, როგორც ყაზანის ოლქიდან ითხოვენ“.

სექტემბრის 23 — გაზეთ „ივერიის“ (№ 207) ფურცლებზე გამოქვეყნებულ რ. აფციაურის კორესპონდენციაში საუბარია იაკობ გოგებაშვილის მიერ სოფელ ვარიანში სკოლის დაარსების შესახებ.

ოქტომბრის 2 — კავკასიის სასწავლო ოლქის სამზრუნველო საბჭო „რუსკოე სლოვოს“ ორივე ნაწილს ამტიკიებს ოლქის დაწყებითი სკოლების სრულუფლებიან სახელმძღვანელოდ (თხზ., ტ. 7, 1960, გვ. 609).

ამ საკითხის ირგვლივ საზოგადოებას ინფორმაციას აწვდიან გაზეთები „ივერია“ (8 ოქტ., № 219), „ცნობის ფურცელი“ (14 ოქტ., № 1267) და „კავკაზი“.

ნოემბრის 26 — გაზეთი „ივერია“ (№ 257) საზოგადოებას უკვე მერამდენეჯერ აუწყებს „რუსკოე სლოვოს“ ყაზანის, მოსკოვისა და პეტერბურგის წიგნის მაღაზიებიდან მოთხოვნის შესახებ.

ნოემბრის 29 — კავკასიის სასწავლო ოლქის სამზრუნველო საბჭო ი. გოგებაშვილს აუწყებს მისი „მეთოდური სახელმძღვანელოს“ მოწონების შესახებ დაწყებით და საშუალო სკოლების ბიბლიოთეკებისათვის (თხზ., ტ. 8, 1961, გვ. 439).

დეკემბრის 5 — გაზეთი „ივერია“ (№ 264) საზოგადოებას აუწყებს „ბუნების კარის“ მეთერთმეტე გამოცემის ბეჭდვის შესახებ.

დეკემბრის 16 — იაკობი წერილით („ყოვლად ღირსეული სტიპენდია“). ივერია, № 273) ეხმაურება პროფესორ ვასილ პეტრიაშვილის სახელობის სტიპენდიის დაარსებას, ამასთან ფონდის გასამდიერებლად გზავნის ოცდახუთ მანეთს და სხვებსაც მოუწოდებს წვლილის გადახდას ამ ღირსეული საქმისათვის.

„გვზავნი პროფესორ პეტრიაშვილის სტიპენდიის შესამატებლად ოც-და-ხუთს მანეთსა, და ვწუხვარ, რომ ამ ჟამად მეტის გამოლება არ

შემიძლიან. ვთხოვ ყველა შეგნებულს ქართველს, ნუ დაიშურებს თავის წვლილს ამ ყოვლად ღირსეულის, მეტად სიმპატიური სტიპენდიის თანხის გასაძლიერებლად“ (თხზ., ტ. 3, 1954, გვ. 203).

წლის ბოლო — გამოდის „ბუნების კარის“ მეთერთმეტე შევსებული გამოცემა მრავალი ახალი სურათით.

თავფურცელზე გამოცემის წელი — 1900, გარეკანზე: 1901.

* * *

— 1900 (?) რუსულ პრესაში გამოსაქვეყნებლად წერს წერილს „კრიზისი საქართველოს საეკლესიო-სამრევლო სკოლაში“. (წერილი მიმართულია ვოსტორგოვის წინააღმდეგ. ამის გამო მისი გამოქვეყნება ავტორის სიცოცხლეში არ მოხერხდა).

— ამ წელს გამოდის:

— „დედა-ენის“ მეთხუთმეტე გამოცემა.

— „კონა პირველდაწყებითი მოთხრობებისა...“ მეხუთე გამოცემა.

— „რუსკოე სლოვოს“ მეორე ნაწილის მეშვიდე გამოცემა.

— ზაქარია ჭიჭინაძის წიგნი „იაკობ გოგებაშვილი“. სერით სამშობლო ქვეყნის მოღვაწენი. 56 გვ.

1901

იანვარი — ჟურნალი „ჯეჯილი“ (№ 1) ბეჭდავს იაკობის ნარკვევებს ბავშვებისათვის: „თამარ მეფის აღზრდა“, „ღვაწლი ივერიის მონასტრისა და თორნიკე ერისთავისა“ და „წმიდა ქვეყანა. ძველი და ახალი გზა საქართველოდან იერუსალიმში“ (ნარკვევები ამოღებულია „ბუნების კარის“ მომავალი გამოცემისათვის გამზადებული დედნიდან).

იანვრის 2, 3 — გაზეთი „ივერია“ (№ № 2, 3) „ნაცნობის“ ხელმოწერით ბეჭდავს იაკობის წერილს «Школьное дело у грузин»-ის ქართულ თარგმანს, სათაურით: „ქართველთა სწავლა-განათლების ნიჭი?“. წერილის თარგმანი ეკუთვნის პეტრე მირიანაშვილს.

წერილს ახლავს მთარგმნელის შემდეგი შენიშვნა: „ეს წერილი

დამზადებული იყო პარიჟის გამოფენისათვის და რადგან საინტერესოდ დაინახეთ ჩვენი საზოგადოებისათვისაც, ამიტომ ვადმოვთარგმნეთ ვებეჭდავთ“.

იანვრის 10 — გაზეთი „ივერია“ (№ 7) ბეჭდავს დუტუ მეგრელის წერილს სათაურით: „ხმა შორიდან (ბ-ნ იაკობ გოგებაშვილის წერილის გამო)“, რომელიც წარმოადგენს გამომხაურებას იაკობის წერილზე „ყოვლად ღირსეული სტიპენდია“ (ვასილ პეტრიაშვილის სახელობის სტიპენდიის დაარსების განზრახვის გამო).

თებერვალი — ჟურნალი „ჯეჯილი“ (№ 2) ბეჭდავს იაკობის ნარკვევს ბავშვთათვის „წმიდა გუნდი ცამეტთა კაპადოკიელთა მამათა“.

თებერვლის 4 — გაზეთები „ივერია“ № 28), „ცნობის ფურცელი“ (№ 1373) ბეჭდავენ ცნობას „რუსკოე სლოვოს“ სახელმძღვანელოდ დამტკიცების შესახებ და აქვეყნებენ დადგენილების ტექსტს. ანალოგიურ ცნობას აქვეყნებს „კვალი“ № 7), „მწყემსი“ (№ 6).

თებერვლის 6 — უმაღლესი სასულიერო მთავრობა იწონებს ი. გოგებაშვილის „მეთოდურ სახელმძღვანელოს“ ქართული საეკლესიო სამრევლო სკოლების მასწავლებელთათვის სახელმძღვანელოდ. ამის შესახებ „ივერია“ (№ 97) ბეჭდავს საინფორმაციო ცნობას: „უწმ. სინოდთან არსებულის სასწავლებელთა საბჭოს დადგენილებით ... რომელიც დამტკიცებულია სინოდის ობერ-პროკურორის მიერ, გადაწყდა: იაკობ გოგებაშვილის მიერ შედგენილი «Руководство для учителей и учительниц к преподаванию «Русское слово» (მეორე გამოცემა...) — მოწონებულ იქნას მასწავლებელთა „სახელმძღვანელოდ“ ქართულ საეკლესიო-სამრევლო სკოლებში“. ანალოგიურ ცნობას აქვეყნებს „ცნობის ფურცელი“ (№ 1467) და ჟურნალი „მწყემსი“ (№ 6).

თებერვლის 21 — გაზეთი „ივერია“ (№ 40) საზოგადოებას განმეორებით აუწყებს ი. გოგებაშვილის მიერ შედგენილი წიგნის „კონა პირველდაწყებითი მოთხრობებისა“-ს გამოსვლას და ბეჭდავს ამ წიგნის წინასიტყვაობას.

— ამ დღეს იაკობს ირჩევენ რაფიელ ერისთავის თბილისში დაკრძალავი კომიტეტის შემადგენლობაში.

მარტი — ჟურნალი „ჯეჯილი“ (№ 3) ბეჭდავს იაკობის ნარკვევს
ბავშვთათვის „მეფე დიმიტრი თავდადებული და გიორგი ბრწყინვალე“

მარტის 2 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 1397) ბეჭდავს
დ. საგირეთელის ვრცელ წერილს „საქართველოს წარმომადგენელი
პარიზის მსოფლიო გამოფენაზე“. წერილი დაწერილია პარიზის გა-
მოფენისათვის იაკობის სტატიის „ქართველთა სწავლა-განათლების
ნიჭის“ გამო და მის წინააღმდეგ.

„ამ თვის დამდეგს „ცნობის ფურცელში“ დაიბეჭდა ერთი იკლი-
კანტური წერილი... წერილი ესე აშენებულია მოჭორილის არაკზე,
რომელიც მოკლებულია ყოველს სიმართლესა. როგორც ყოველს
კორს, ამ არაკსაც მიზნად აქვს გათახსირება იმისი, რომლის წი-
ნააღმდეგ არის იგი შეთხზული“ (თხზ., ტ. 3, 1954, გვ. 229).

მარტის 11 — გაზეთი „ივერია“ (№ 56) ბეჭდავს ცნობას საქარ-
თველოს რუსეთთან შეერთების საიუბილეო კომისიის განზრახვის შე-
სახებ გამოსცეს საქართველოს რუსეთთან შეერთების ისტორია. ამას-
თან საზოგადოებას აუწყებს, რომ იაკობ გოგებაშვილი უარს ამბობს
ასეთი ისტორიის შედგენაში მონაწილეობის მიღებაზე.

მარტის შუა რიცხვები — ჟურნალ „კვალის“ № 12-ში ქვეყნდება
იაკობის მიერ შედგენილი წიგნის „კონას...“ ბიბლიოგრაფიული მი-
მოხილვა.

მარტის 29 — გაზეთ „ივერიის“ № 71-ში იაკობი ბეჭდავს წერილს
„ერთი ბოროტი არაკის გამო“, რომელიც წარმოადგენს პასუხს დ. სა-
გირეთელის წერილისა — „საქართველოს წარმომადგენელი პარიზის
მსოფლიო გამოფენაზე“, რომელშიც იაკობი დაწერილებით გადმოს-
ცემს მისი სტატიის „ქართველთა სწავლა-განათლების ნიჭის“ დაწე-
რის გარემოებებს და მაგალითების მოხმობით ცხადყოფს რეცენზენ-
ტის უსაფუძვლო ბრალდებებს.

— გაზეთის იგივე ნომერი აქვეყნებს ამონაბეჭდს გაზეთ „ტერსკიე
ვედომოსტი“-დან ოსეთის სამრევლო სკოლებში ი. გოგებაშვილის
სახელმძღვანელოების შემოღების შესახებ.

აპრილის 10 — ხელთუბნის სკოლის (წინა წლის?) რევიზიის შე-
დეგებზე იაკობი მოხსენებას უდგენს წერა-კითხვის გამავრცელებელ
საზოგადოების გამგეობას.

— ამავე დღეს საზოგადოების გამგეობას წერილობით მოახსენებს, რომ თანახმაა გასაღების უფლება დაუთმოს „ბუნების კარის“ მეთერთმეტე გამოცემისა.

აპრილის 12 — წერილს უგზავნის ექვთიმე თაყაიშვილს. ექვთიმეზე განაწყენებული იაკობი წერს: „თავად-აზნაურობის წინამძღოლმა, რომ დაგვავალა დაწერა წერილისა შესახებ სწავლა განათლების მდგომარეობისა საქართველოში, თქვენ უნდა იკისროთ, რადგანაც ჩემდა სამწუხაროდ მე ვერ მოვიცლი ამ საქმისათვის. და ვერ მოვიცლი უმთავრესად იმის გამო, რომ თქვენმა სკოლის ზოგიერთმა მასწავლებელმა კვლავ ასტეხა ჩემ წინააღმდეგ აყალ-მაყალი და ლიტერატურ[ული] ჭორიკანობა და ამ ჭორიკანობას ჯეროვანი პასუხისა ვეძებ. ტყუილად აბრალებთ ამ ავი საქმის ატეხას გარეშე პირსა, რომ ბუდე აქ სააზნაურო სკოლაა, ამას არც მასწავლებლები მალავენ და არც რედაქცია „ფურცლისა“. თქვენ უარყოფთ ამ ფაქტს ალბათ იმიტომ, რომ იგი სათაკილოდ მიგაჩნიათ სკოლისათვის.“

საოცარი საქმე ხდება: როცა სააზნაურო სკოლას ესაჭიროება ჩემი დახმარება, იგი მავალებს ამ დახმარებას, დარწმუნებული რომ არას დავიშურებ, რაც კი შემეძლება. სამაგიეროდ ეს სკოლა არ იშურებს ჩემს წინააღმდეგ არც ერთ ღონისძიებას, რასაც კი ჩემი დაცვირება შეუძლიან“. (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 296).

აპრილის 14 — საპასუხო წერილს უგზავნის ექვთიმე თაყაიშვილს. იაკობი საყვედურობს, რომ არ იჩენს მიუდგომლობას იმათ მიმართ, ვინც მის წინააღმდეგ არა ღონისძიებას არ ერიდებიან.

„მივიღე თქვენი დიპლომატიური წერილი... გწერთ არა დიპლომატიურს სტრიქონებს პასუხად...“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 296).

აპრილის 30 — იაკობს სადილად ჰყავს მიწვეული ქართველი მწერლები და საზოგადო მოღვაწენი.

„დღეს სადილად ვიყავით მიწვეულნი იაკობ გოგებაშვილთან. სადილზე იყვნენ: ილია ჭავჭავაძე, ანტ. ფურცელაძე, ვახტანგ თულავენიკო ცხევედაძე, პეტრე უმიკაშვილი და მე...“ (ი. მეუნარგია. ნაწახი და გაგონილი ილიას შესახებ. 1937, გვ. 46).

მაისის 4 — გაზეთი „ივერია“ (№ 97) საზოგადოებას აუწყებს, რომ „დღემდის ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვო“ იხმარებოდა საეკლ...

სიო-სამრევლო სკოლებში დროებით სახელმძღვანელოთ ...", ხოლო სინოდის 6 თებერვლის დადგენილებით იგი ამიერიდან წარმოადგენს მუდმივ სახელმძღვანელოს სამრევლო სკოლებისათვის".

ანალოგიურ ცნობას 17 მაისს ბეჭდავენ „ცნობის ფურცელი“ (№ 1467).

მაისის 18, 19 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 1468, 1469) ბეჭდავენ იაკობის წერილის („ერთი ბოროტი არაკის გამო“) საპასუხოდ დ. საგირეთელის წერილს — „დიდი სახელის მოხვეჭის მსურველს (პასუხად ნაცნობს — გოგებაშვილს)“.

მაისის 24 — გაზეთი „ივერია“ (№ 110) „ე-ლის“ ხელმოწერით ბეჭდავენ იაკობის ბიბლიოგრაფიულ წერილს „მოზაურობა წმინდა ქალაქს იერუსალიმსა და წმ. ათონის მთაზე, დევანოზ პეტრე დავითის ძის კონტოშვილისა, ტფილისი, 1901 წელსა“.

ივნისის 1, 2 — გაზეთი „ივერია“ (№№ 116, 117) „ნაცნობის“ ხელმოწერით ბეჭდავენ იაკობის ვრცელ წერილს ქართველი ერის მძიმე მდგომარეობისა და ამ მდგომარეობიდან მისი გამოსვლის გზების შესახებ, სათაურით: „ქართული მიმართულება“.

„კარგად მოგეხსენებათ, რომ საზოგადო ასპარეზზე მოქმედი ადამიანი მხოლოდ მაშინ ეწევა გულის წადილს და იმარჯვებს, როდესაც მას გამორკვეული აქვს გზა ცხოვრებისა და შემუშავებული აქვს გეგმა და პროგრამა მოქმედებისა, ერთი სიტყვით აღჭურვილი არის ნათელი, განსაზღვრულის მიმართულებით, და ამასთან მხნედ ახორციელებს ამ თავისს მიმართულებას, პროგრამასა, — გვმოძღვრავს იაკობი და განაგრძობს, — მით უმეტეს საჭიროა ამისთანა განსაზღვრული, ნათელი მიმართულება მთელის ერისათვის, მეტადრე იმისთანა ერისათვის, რომელსაც ბრძოლა არსებობისათვის მეტად გასძნელებია საზოგადოდ უკუღმართთა გარემოებათა წყალობით.

არავისთვის საიდუმლო არ არის, რომ ქართველი ერი სწორედ ამისთანა გაჭირვებულს მდგომარეობაშია ჩავარდნილი, რათა ამ გაჭირვებამ არ იმატოს, არამედ შემცირდეს თანდათან და ბოლოს გაუჭირვებელ არსებობად გარდაიქცეს, საჭიროა გადაჭრილი გზა, მიმართულება, პროგრამა, თუ არა? არსებობს ქართული გეგმა მოქმედებისა, თუ ჩვენი ცხოვრების გზა ბინდ-ბუნდით არის მოცული? დიად,

ქართველობას აქვს განსაზღვრული მიმართულება, გადაჭრილი სიზ-
ბოლო პოლიტიკური სარწმუნოებისა...". შემდეგ წერილის ავტორი
ჩამოთვლის ერის წარმატებათა საფუძვლებს, მის ბურჟუაზიულ
ლებლობად მიიჩნევს იმ დაბრკოლებებისაგან თავის დახსნას, რომლე-
ბიც წინ ელობებიან ქვეყნის წარმატებებს.

„დიად, ბატონებო, საჭიროა, ფრიად საჭიროა თავიდან ავიცი-
ლოთ ყველა ეს დიდი დაბრკოლებანი, რომლებიც წინ ელობებიან ჩვე-
ნის ქვეყნის წარმატებას, გვასუსტებენ, გვაღარიბებენ, გადაშენების
გზაზე გვაყენებენ და გვიქადიან გაქრობას პირისაგან მიწისა. ამას
მოითხოვს არა მარტო საქართველოს სიკეთე, არამედ რუსეთის სა-
ხელიცა. სხვა არა იყოს-რა, რას იტყვის ისტორია, თუ ხსენებული ში-
ში ასრულდება. იგი იტყვის: „საქართველო მთელი ათასი წლობით
ებრძოდა აუარებელს მტრებსა, გადალახა, როგორც იყო, დიდი ის-
ტორიული ოკეანე, რომელზედაც წამ-და-უწუმ ებრძოდა საშინელს
ქარიშხალსა, და ბოლოს მიაშურა და მიადგა რუსეთის ნავთ-სადგურ-
საო. მაგრამ იმედი ვაუტრუვდა, ნავთ-სადგური ჭაობად აღმოუჩნდა,
და მრავალტანჯული ერი ჩაიფლო და ჩაირჩოო“.

რათა ეს ასე არ მოხდეს და ასე არ ითქვას, საჭიროა ჯეროვანი და
დასაბუთებული შუამდგომლობა იკისროს მთავრობის წინაშე იმისთანა
დაწესებულებამ, რომელსაც კანონი აძლევს ამის ნებასა. რუსეთში
ამისთანა შუამდგომლობას კისრულობს ერობა, მაგრამ საქართველოს
იგი ჯერ არ ღირსებია, თუმცა ქართველი ხალხისათვის ერობა არა
ნაკლებ საჭიროა და სასარგებლო, ვიდრე რუსთათვის. ჩვენში ერთად
ერთი წოდება, რომელსაც აქვს მინიჭებული ამისთანა შუამდგომლო-
ბის უფლება, არის თავადაზნაურობა. იგი მოვალეა, როგორც უფლე-
ბიანი და დაწინაურებული წოდება, იხმაროს ყოველი ღონისძიება, ყო-
ველი შუამდგომლობა იკისროს, რათა მთელს ჩვენს ერსა და თავის
თავსაც ააცილოს თავიდან ის დიდი დაბრკოლებანი, რომელნიც გზა-
ზე ელობებიან ჩვენს არსებობას და წარმატებას, და ჩვენი საშიში და
მეტად გაჭირვებული მდგომარეობა გარდააქციონ საიმედო, მომავლ-
ან მდგომარეობად.

თავად-აზნაურობის შუამდგომლობას ზურგი უნდა გაუმაგროს ჩვე-
ნებურმა პრესამ, რომელმაც უნდა ხმა-მაღალი ღალატისი გააჩაღოს
ორსავე ენაზე, როგორც ადგილობრივ, ისე სატახტო გაზეთებში სა-
ქართველოს გაჭირვებულს მდგომარეობაზე, დასახელებით იმ რეჟიმ-
ებისა, რომელთაც შეუძლიანთ ფეხზე დააყენონ იგი“.

ივნისის 12 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას უდგენს მოხსენებით ბარათს კავკაზის ქართული სკოლის დაქვეითებული მდგომარეობის შესახებ და ამ მდგომარეობის გამოსასწორებლად მოითხოვს სკოლის გამგედ ლუარსაბ ბოცვაძის დანიშვნას.

„თუ ეს ჩემი აზრი შეწყნარებულ არ იქნება, კავკაზის სკოლა უფრო კიდევ უკან წავა, და გამგეობას ბრალი დაედება“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 260).

ივლისის 6 — გაზეთი „ივერია“ (№ 145) „ვ-ლის“ ხელმოწერით აქვეყნებს იაკობის წერილს „სამრევლო სკოლების შესახებ“ (თხზ., ტ. 3, 1954, სათაურით: „დეკანოზ ვოსტორგოვის პროექტი“), რომელშიც ავტორი ცხადყოფს სამრევლო სკოლების გარდაქმნის ახალი პროექტის უვარგისობას.

„დეკ. ვოსტორგოვის სამრევლო სკოლები ვერაფრით არ სიკეთეს ვერ მოუტანენ ჩვენს დაცემულ ხალხსა, უფრო კიდევ ძირს დასწევენ, — და ბევრად უკეთესი იქნება დაიკეტონ იგინი ჩვენში. მოგეხსენებათ, რომ სკოლა ორპირი ხანჯალია: აუკეთესებს და ასპეტაკებს ხალხს, თუ იგი გონივრულად არის მოწყობილი; აუგუნურებს და აველურებს, თუ უკუღმართობის გზაზედ არის დაყენებული“.

ივლისის 10, 12 — გაზეთი „ივერია“ (№№ 148, 150) ბეჭდავს იაკობის წერილს „სამრევლო სკოლების შესახებ“.

ივლისის 21 — გაზეთი „ივერია“ (№ 158) საზოგადოებას „ახალ ამბად“ აცნობს „რუსკოე სლოვოს“ ჩრდილოეთ ოსეთის სკოლებში სახელმძღვანელოდ დაწესების შესახებ.

ზაფხული — პეტერბურგის თავისუფალი ეკონომიკური საზოგადოების წევრის გენრიხ ადოლფის ძე ფალბორკისაგან იაკობი ღებულობს წერილს თხოვნით: დახმარება აღმოუჩინოს ტრაქტატის — „საერო განათლების მდგომარეობის“ შესადგენად მასალების შეგროვების საქმეში. და აგრეთვე თხოვს დაწეროს სტატია „განათლების მდგომარეობა საქართველოში“.

„ამ ზაფხულს ქალაქი მომივიდა Вольное экономическое общество-დგან, რომლებიც მთხოვდნენ დამეწერა სტატია შესახებ,

„ხალხის განათლების მდგომარეობისა საქართველოში“ (თხზ., ტ. 9, 1964, გვ. 351).

ამის შესახებ „ივერია“ (1902, № 3) შემდეგს წერს: „პეტერბურგში არსებობს კერძო საეკონომიო საზოგადოება, რომელმაც ერთ-ერთ თავის წევრს, სახელდობრ, გენრიხ ადოლფის-ძე ფალბორკის მიანდო შედგენა საერო განათლების მდგომარეობის გამოკვლევისა რუსეთში. ფალბორკიმ იკისრა ამ საქმის მეთაურობა და დაიწყო მასალის შეგროვება. მან მისწერა წერილები საერო განათლების საქმის გულშემატივიართ და სთხოვა დახმარება მასალის მიწოდებით. ერთი ამისთანა წერილი მოუვიდა სხვათა შორის წარსულს ზაფხულს ჩვენს პედაგოგს ბ-ნს ი. გოგებაშვილს“.

(უნდა ვივარაუდოთ, რომ თანხმობის წერილს ფალბორკს იაკობ უგზაუნის წინადადების მიღებიდან რამდენიმე ხნის შემდეგ).

„ზაფხულში ვერ მოვიცალე ამ საქმისათვის, და იმედი მქონდა რომ შემოდგომაზე დავსწერდი...“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 351).

აგვისტოს 2 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას თხოვს კავკავის სკოლის მასწავლებელი ლ. ბოცვაძე დააჯილდოვონ ხუთი თუმნით იმ ფულიდან, რომელიც მან წარუდგინა გამგეობას საუკეთესო მასწავლებელთა დასაჯილდოებლად.

ი. გოგებაშვილის ამ თხოვნის საფუძველზე საზოგადოების გამგეობა ადგენს: „ბ. ბოცვაძეს მიეცეს ჯილდოდ ხუთი თუმანი ერთგული და სამაგალითო სამსახურისათვის იმ ფულიდან, რომელიც ბ. იაკობ გოგებაშვილმა შემოსწირა სამაგალითო მასწავლებლის დასაჯილდოებლად“ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 345).

შემოდგომა (?) — იაკობი ადგენს სახალხო სკოლის რეფორმის პროექტს (სათაურით: «Как улучшить народную школу в Грузии») განათლების სამინისტროში წარსადგენად.

„სტატია დაწერილია ჩემ მიერ წარსადგენად განათლების სამინისტროში... განსაკუთრებით, საგანგებო დანიშნულება წერილისა მავალედა მე მიმეცა მისთვის უფრო მოხსენების (Записка) ხასიათი, ვიდრე ლიტერატურული ნაწარმოებისა, და სწორედ ისეთი ხასიათი აქვს მას... ჩემს პროექტს აქვს ესრედ წოდებული ოპერატიული ანუ პრაქტიკული ხასიათი და მიმართულება...“ (თხზ., ტ. 3, 1954, გვ. 306).

სექტემბრის 11 — გაზეთი „ივერია“ (№ 196) საზოგადოებას აუწყებს ახალციხის საქალბო სკოლისათვის იაკობის მიერ გაგზავნილი წიგნებისა და სხვა საჩუქრების შესახებ.

ოქტომბრის ბოლო — მონაწილეობს ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების კრებაში, სადაც გამოდის კავკაზის სკოლის გარშემო გამართულ კამათში.

ნოემბერი (?) — წერილს უგზავნის ნიკო ლომოურს გორში, წინადადებას აძლევს გადმოვიდეს თბილისში და იკისროს გაზეთ „ივერიის“ რედაქტორობა.

საპასუხო წერილში ნ. ლომოური იაკობს წერს: „თქვენი წერილი ... წავიკითხე სიამოვნებით, მაგრამ მერე კი უსიამოვნება ვიგრძენი. დაუფიქრდი, გავითვალისწინე ჩემი სულიერი ძალა, ნიჭი, მომზადება და თქვენი წინადადების აზრი, ხასიათი და ძალაუნებურად უკან დავიწიე ... სამწუხაროდ თქვენს ჩინებულს წინადადებას ვერ მივიღებ. რედაქტორად ყოველდღიური გაზეთისა ვერ გამოვდგები ...“ (ხელნაწერთა ინ-ტის მოამბე, ტ. 1, 1959, გვ. 249).

ნოემბრის 3 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 1630) ადგილს უთმობს იაკობის წერილს რედაქციისადმი სათაურით: „სიმართლის აღდგენა“. წერილი გამოიწვია იმ გარემოებამ, რომ „ცნობის ფურცელში“ (№ 1626) გამოქვეყნებულ წერილში „წერა-კითხვის საზოგადოების კრებაზე“ იაკობის გამოსვლის შესახებ აღნიშნული იყო, რომ მან ბევრი ილაპარაკა კავკაზის სკოლის საკითხზე და მისი ნათქვამი მიიჩნიეს ჭორად.

ნოემბრის 7 — იაკობი უარს ამბობს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის წევრობაზე და ითხოვს მომავალ კრებაზე მის მაგივრად კენჭი უყარონ სხვა კანდიდატურას.

„როცა წარსულს საზოგადო კრებაზე, თანახმად რამდენჯერმე გამეორებულის სურვილისა ბევრის წევრის მიერ, მე უკან წავიღე უარი შესახებ კენჭის ყრისა, თან დაესძინე: მე უფლებას ვიტოვებ უარი განვაცხადო ამორჩევის შემდეგ გამგეობის წევრობაზე, თუ ამას, გარემოებათა მიხედვით, საჭიროდ დავინახამ მეტი.“

ესარგებლობ ამ უფლებით, უარს ვამბობ გამგეობის წევრობაზე და ვთხოვ გამგეობას ჩემს ადგილზე სხვას უყაროს კენჭი მომავალის კვირის საზოგადო კრებაზე (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 260).

— „ივერია“ (№ 243) ბეჭდავს იაკობის „წერილს რედაქციის მიმართ“, რომელიც ავსებს მისსავე წერილს „სიმართლის აღდგენა“. წერილი გამოწვეულია „ცნობის ფურცლის“ რედაქციის მიერ იაკობის წერილის შინაარსის დამახინჯებულად დაბეჭდვის გამო.

ნოემბრის 11 — ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების კრებას იაკობი წერილობით თხოვს:

„... რადგანაც ამასთან ხნიერება და სიმართლის სისუსტე ნებას არ შაძლევს ჯეროვანი მხნეობით ვიწრომო საზოგადოების სასარგებლოდ. ამიტომ უმორჩილესად ეთხოვ საზოგადო კრებას განმათავისუფლოს გამგეობის წევრობიდან და ჩემ მაგიერ ამოირჩიოს რომელიმე განვითარებული და მხნე ქართველი. დარწმუნებული უნდა ბრძანდებოდეთ, რომ თუმცა გამგეობას ეტოვებ, მაგრამ სრულს ჩემს თანაგრძნობას და დახმარებას არას დროს არ დაუაკლებ იმ დიდ საქმეს, რომელსაც, შეძლებისამებრ ვემსახურებოდი ოცდა ორი წლის განმავლობაში“ (თხზ. ტ. 9, 1962, გვ. 261).

ნოემბერ-დეკემბერი — იაკობის წერილებმა „სიმართლის აღდგენა“ (ცნობის ფურცელი, № 1630) და „წერილი რედაქციის მიმართ“ (ივერია, № 243), რომლებიც შეეხებოდა კავკაის სკოლის საკითხს ცხარე პრლემიკა გამოიწვია. „ივერია“ — „ცნობის ფურცელში“ ქვეყნდება წერილები: გ. ლასხიშვილისა „წერილი რედაქციის მიმართ“ (ივერია, № 245) და „პასუხად ბ. გოგებაშვილს“ (ცნობის ფურცელი, № 1641); გ. იოსელიანისა „კავკაის სკოლაზე ატეხილ კამათის გამო“ (ცნობის ფურცელი, № 1657); პ. გოთუასი „ღია წერილი ბ. ი. გოგებაშვილს“ (ცნობის ფურცელი, № 1638); გ. ნათაძის „საჯირო განმარტება“ (ცნობის ფურცელი, № 1154); პრესის მიმოხილვა (ცნობის ფურცელი, № № 1674, 1681); ლ. ბოცვაძისა, „ბ-ნ პ. გოთუას „ღია წერილის“ გამო“ (ცნობის ფურცელი, № 1655) კარიკატურები ი. გოგებაშვილზე (ცნობის ფურცლის სურათებიანი დამატება, № № 13, 15, 25) და სხვ.

— „ივერიის“ № 247-ში ქვეყნდება იაკობის წერილი „უკანასკნელი ოინების გამო (პასუხად ბ-ნ ლასხიშვილსა)“, რაც გამოწვეულია გ. ლასხიშვილის მიერ გამოქვეყნებული წერილებით: „წერილი რედაქციის მიმართ“ (ივერია, № 245) და „პასუხად ბ. გოგებაშვილს“ (ცნობის ფურცელი, № 1641).

ნოემბრის 24 — ბათუმის სკოლაში მესამე მასწავლებლის მოსაწვევად წერა-კიხვის გამავრცელებელ საზოგადოების გამგეობას გადასცემს 200 მანეთს.

„ამასთან ვადგენ ოც თუმანს (200 მან.) ბათუმის სკოლის სასარგებლოდ და ვთხოვ გამგეობას ეს ფული მოიხმაროს მესამე მასწავლებლის მოსაწვევად“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 260).

ამის შესახებ საზოგადოების გამგეობა ადგენს: „მადლობით იქნას მიღებული“ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 345).

ნოემბრის 25, 27 — გაზეთ „ცნობის ფურცლის“ №№ 1651, 1653-ში ქვეყნდება იაკობის წერილი „პასუხი ბ-ნს გოთუას“. წერილი წარმოადგენს პასუხს პ. გოთუას წერილზე „ღია წერილი ბ-ნ იაკობ გოგებაშვილს“ (ცნობის ფურცელი, № 1638).

ნოემბრის 27 — გაზეთ „ივერიის“ № 257-ში „ვ-ლის“ ხელმოწერით კაკაევის სკოლის საკითხზე ქვეყნდება იაკობის წერილი „საქმეში ჩახედულის მეტამორფოზა (პასუხად ბ-ნს ყუმისთაველს)“.

დეკემბრის დასაწყისი — მონაწილეობს თბილისის თავად-აზნაურთა საგანგებო კრებაში. იაკობი გამოსთქვამს აზრს თავად-აზნაურთა შვილების განათლებისათვის გადადებული ფულის მოხმარების შესახებ (ივერია, №№ 267—269).

დეკემბერი (?) — წერილს უგზავნის ალექსანდრე ხახანაშვილს მოსკოვში. ესაუბრება პეტერბურგის თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოებისაგან მიღებული წერილის შესახებ, რომლითაც თხოვდნენ სტატიის დაწერას სახალხო განათლების მდგომარეობის შესახებ საქართველოში. ატყობინებს, რომ სხვადასხვა მიზეზების გამო უარს უთვლის და სამაგიეროდ უსახელებს ალ. ხახანაშვილს. თხოვს დასთანხმდეს მათ წინადადებას, თავის მხრივ პირდება დახმარებას მასალების მიწოდებით.

„ზაფხულში ვერ მოვიცალე ამ საქმისათვის, და იმედი მქონდა, რომ შემოდგომაზე დავსწერდი; მაგრამ სიმართლემ მიმტყუნა და სხვა საქმეებიც აღმიჩნდა. ამიტომ ტელეგრამმა მივსწერე უარისა და ვურჩიე თქვენ მოგმართონ თხოვნით. უარს ნუ ეტყვი, თქვენებურად, ცოცხლად და სხარტულად დაწერილს წერილს შესახებ ხალხის განათლების ქართველთა შორის დიდი მნიშვნელობა ექნება და ყველა-

საგან დიდს მადლობას დაიმსახურებთ. რა მასალებსაც მოგვთხოვ აქედან გამოვიგზავნით“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 351).

დეკემბრის 5 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 1661) ბეჭდავს იაკობის წერილს „პასუხი მამა გიორგი ნათაძეს“, რომელიც გამოწვეულია გ. ნათაძის წერილით „საჭირო განმარტება“ (ცნობის ფურცელი, № 1654).

დეკემბრის 16 — გაზეთ „ივერიის“ № 273-ში იბეჭდება იაკობის პოლემიკური სტატია „ბ-ნი იოსელიანის წერილის გამო“, რომელიც გამოწვეულია გიორგი იოსელიანის მიერ გამოქვეყნებული წერილით „კავკავის სკოლაზე ატეხილი კამათის გამო“.

წერილს აქვს ავტორის შემდეგი შენიშვნა: „ეს წერილი გავგზავნით დასაბეჭდად „ცნობის ფურცელში“, სადაც აღიბეჭდა წერილი ბ-ნი იოსელიანისა. რედაქცია ჩავარდა საგონებელში და რამდენსამე დღეს ვერ გადასწყვიტა ვერც დაბეჭდვა და ვერც დაუბეჭდებოდა. ბოლოს უარი შემომითვალა, ალბად ამ მოსაზრების ძალით: ეს წერილი ბ-ნი იოსელიანის ციტატებით ჩვენც გვამტყუნებს, უკანასკნელს პოზიციას გვართმევს და ცილის მწამებლად გამოვდივართ ჩვენს მკითხველის თვალში და ისიც რა დროს? როდესაც ხელის მოწერა გაზეთში იწყებაო“.

დეკემბრის 23 — გაზეთი „ივერია“ (№ 279) ბეჭდავს იაკობის წერილს „სიმართლის შიში“, რომელიც გამოწვეულია „ცნობის ფურცლის“ უარით დაბეჭდოს იაკობის საპასუხო წერილი „ბ-ნი იოსელიანის წერილის გამო“ და გაზეთის № 1674-ში გამოქვეყნებული პრესის მიმოხილვაში რედაქციის უსაფუძვლო თავისმართლებით.

დეკემბრის 24 — ქართულთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას სთხოვს: „იმ თხუთმეტის თუმნიდან, რომელიც მე შემოვწირე დასახმარებლად სამასწავლებლო ფონდისა, დარჩენილია ათი თუმანი ფული. რადგანაც ამ ფონდისათვის სხვამ არავინ შემოსწირა ფული და იგი ამის გამო არ დაფუძნდა, ამის გამო ვთხოვ გამგეობას ამ ათი თუმნით ოც ღარიბს სახალხო სკოლას დაუკვეთოს საბავშვო ჟურნალი „ჯეჯილი“ მომავალის წლისათვის“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 261).

საზოგადოების გამგეობა აკმაყოფილებს ი. გოგებაშვილის თხოვნას და ჟურნალ „ჯეჯილის“ რედაქციას გადასცემს ას მანეთს, ხოლო

სკოლების დასახელებას ანდობს თვით გოგებაშვილს (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 345).

დეკემბრის 30 — გაზეთი „ივერია“ (№ 283) ბეჭდავს იაკობის წერილს „სიცრუის ბოლო“. წერილი გამოწვეულია „ცნობის ფურცლის“ რედაქციისა და წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის არასწორი პოზიციით კავკაეის სკოლის საკითხის გარკვევაში.

* * *

— ამ წელს იაკობი გამოსცემს თავისი მოთხრობების კრებულს, სახელწოდებით: „აკიდო ანუ კრებული საყმაწვილო მოთხრობათა“, დაწერილი იაკობ გოგებაშვილის მიერ. თბ., გამოცემა ქუთათური ამხანაგობისა, 1901, 63 გვ.

წიგნი შეიცავს 24 მცირე მოცულობის მოთხრობას, მათგან უმრავლესობა (18) ი. გოგებაშვილს ეკუთვნის.

1902

იანვრის 1 — ქვეყნდება საახალწლო ექსპრომტები საზოგადო მოღვაწეებისადმი, მათ შორის იაკობ გოგებაშვილისადმი (ივერია, № 1).

იანვრის 4 — გაზეთ „ივერიის“ (№ 3) ფურცლებზე ქვეყნდება წერილი „პირველ-დასაწყისი საერო განათლების შესახებ ჩვენში“, რომელშიც ჩართულია პენრიხ ფალბორკის წერილი თხოვნით ი. გოგებაშვილისადმი, საქართველოს სკოლების შესახებ ცნობების მიწოდების შესახებ.

იანვრის 6 — გაზეთი „ივერია“ (№ 5) ბეჭდავს იაკობის წერილს, სათაურით: „საეაღდებულო დახმარება“. წერილი წარმოადგენს მოწოდებას, უმთავრესად მასწავლებლებისადმი, მიაწოდონ საჭირო ცნობები პროფესორ ალ. ხახანაშვილს სახალხო განათლების შესახებ საქართველოში, რამდენადაც ამ უკანასკნელს უკისრნია ტრაქტატის დაწერა „პირველ-დასაწყისი განათლების შესახებ საქართველოში“.

იანვრის 8 — გაზეთი „ივერია“ (№ 6) ბეჭდავს პ. ვოთუას კიდევ ერთ პოლემიკურ წერილს კავკაეის სკოლის დაქვეითების გამო, სათაურით: „იაკობ გოგებაშვილის წერილების გამო“.

იანვრის შუა რიცხვები — ქართველ თავადაზნაურთა წინამძღოლს მელიქიშვილს პეტერბურგში, განათლების სამინისტროში წარსადგენად მიაქვს იაკობის მიერ შედგენილი მოხსენება-პროექტი სახალხო სკოლის განახლების შესახებ საქართველოში — «Как улучшить народную школу в Грузии» (თხზ., ტ. 3, 1954, გვ. 306).

იანვრის 16 — გაზეთი „ივერია“ (№ 12) ბეჭდავს იაკობის უკანასკნელ პოლემიკურ წერილს კავკასიის სკოლის შესახებ, სათაურით: „მამაცური ცრუპენტელობა (პასუხად ბ-ნს გოთუას)“, რომელიც გამოწვეულია პ. გოთუას ბოლო წერილით (ივერია, 1902, № 6).

— გაზეთის იმავე ნომერში იბეჭდება წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის მადლობა იაკობ გოგებაშვილისადმი ბათუმის სკოლისათვის 200 მანეთის შეწირვის გამო.

იანვრის 17 — გაზეთი „ივერია“ (№ 13) ბეჭდავს იაკობის წერილს „ქართველი ერის დაქუცმაცება“ (თხზ., ტ. 3, 1954, სათაურით: „კალენდრებიც ჩვენა გვებრიყვობენ“), რომელიც შეეხება გერცენშტეინის მიერ შედგენილ და გამოცემულ «Тифлисский настольный календарь»-ში მოყვანილ მცდარ ცნობებს თბილისში მცხოვრებ ქართველთა შესახებ.

იანვრის 19 — სოფელ დვირის სკოლისათვის წიგნების გაგზავნის გამო მასწავლებელი ი. შუბლაძე გაზეთის საშუალებით მადლობას უცხადებს წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებასა და ი. გოგებაშვილს (ცნობის ფურცელი, 1902, № 1701).

იანვრის 20 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 1702) აქვეყნებს თბილისის დურგალთა ამხანაგობის გამგეობის მადლობას წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებისა და იაკობ გოგებაშვილისადმი ამხანაგობის შეგირდებისათვის წიგნების შეწირვის გამო.

იანვრის 28 ან 29 — იაკობი ათვალთქმობს გიგო გაბაშვილის სურათების გამოფენას.

„წავიკითხე „ივერია“-ში რეცენზია ბ-ნ გ. გაბაშვილის სურათების გამოფენის შესახებ¹. წავიკითხე და შემრცხვა: თითქმის სრული ერთი

¹ რეცენზია გამოქვეყნდა 27 იანვარს.

თვეა, რაც გამოფენა გაიმართა, და მე კი ვერ მოვახერხე მისვლა და დათვალიერება იმისი ...

შემრცხვა-მეთქი, მოგახსენეთ, და ვალის პირნათლად გადასახანად დელად გავეშურე ვოლოენის პროსპექტისაკენ.

ვნახე გამოფენილი სურათები ... — წერს ი. გოგებაშვილი (ივე-რია, 1902, № 24).

იანვრის 30 — გაზეთი „ივერია“ (№ 24) ბეჭდავს იაკობის წე-რილს (ხელმოწერა: „გ-შვილი“) გიგო გაბაშვილის გამოფენის შთა-ბეჭდილებებზე სათაურით: „სხვათა შორის“ (თბზ., ტ. 3, 1954, სათა-ურით: „გიგო გაბაშვილის სურათების გამოფენის გამო“).

— გაზეთის იგივე ნომერში ქვეყნდება ცნობა ი. გოგებაშვილის მიერ ხონის ქალთა პროგიმნაზიისათვის წიგნების საჩუქრად გაგზავნის შესახებ.

თებერვლის 2 — იაკობი წერილს უგზავნის ალექსანდრე ხახანა-შვილს მოსკოვში. ატყობინებს იმ მასალების შეგროვების თაობაზე, რომელიც საჭიროა სტატიისათვის: „სახალხო განათლების მდგომარეობა საქართველოში“.

— ამ დღეს გაზეთ „ივერია“ (№ 27) ბეჭდავს მასწავლებელ ე. ბახტაძის მადლობას იაკობ გოგებაშვილისადმი ხონის ქალთა პრო-გიმნაზიის ბიბლიოთეკისათვის წიგნების საჩუქრად გაგზავნის გამო.

თებერვლის 14 — გაზეთი „ივერია“ (№ 37) მკითხველს აუწყებს („იმერეთის ამბები“) ხონში დაარსებულ ღარიბ მოწაფეთა დამხმარე საზოგადოების საპატიო წევრად იაკობ გოგებაშვილის არჩევას.

მარტის 8 — სოფელ უდეს სკოლის მოსწავლეთათვის სახელმძღვა-ნელოების უფასოდ გაგზავნისათვის ამ სკოლის მასწავლებელი ი. ბა-რიკალაშვილი იაკობს გაზეთის საშუალებით (ივერია, № 51) მადლო-ბას მოახსენებს.

მარტის 19 — ჩულურეთისა და ნაძალადევის სკოლის გამგენი გა-ზეთის საშუალებით (ცნობის ფურცელი, № 1757) იაკობს მადლობას უხდიან წიგნების შეწირვისათვის (იხ. აგრეთვე: ივერია, № 64).

მარტის 23 — გაზეთ „ივერიის“ № 64-ში იაკობი ბეჭდავს წერილს რედაქციისადმი სათაურით: „მეტი გულკეთილობის ნაყოფი“

„მოგეხსენებათ, რომ ერთი სიმპატიური თვისება გულკეთილობისა იმაში მდგომარეობს, რომ იგი აზვიადებს სხვის სიკეთეს და თავისას — ამცირებს. სწორედ ამგვარის გულკეთილობით უნდა აეხსნათ ის ამბავი, რომ ორის ახლად გახსნილის თბილისში საკვირაო სკოლის გამგე ქალბატონებმა ჩემი მცირედი შეწირულება ამა სკოლათა სასარგებლოდ გაასამკვეცეს. მე ვაუგზავნე ამ სკოლებს 25 ქართული სახელმძღვანელო და იმდენივე რუსული სახელმძღვანელო, რომელთა ღირებულება არ აღემატება ორს თუმანსა. მათ-კი თქვენს გაზეთში გამოაცხადეს, ვითომც მე შემეწიროს ხუთი თუმნის წიგნები...“

მარტის 28 — გაზეთი „ივერია“ (№ 67) საზოგადოებას აუწყებს „ახალ ამბად“ კონსტანტინე ზუბალაშვილისა და იაკობ გოგებაშვილის მიერ (100 მან.) ფულის შეწირვას ღარიბი სკოლებისათვის ჟურნალ „ჯეჯილის“ გამოსაწერად.

მარტის 30 — გაზეთი „ივერია“ (№ 69) ბეჭდავს იაკობის წერილს რედაქციისადმი, სათაურით: „ნამდვილი შემწირველი“, რომლითაც ავტორი მოითხოვს მასწავლებელთა ფონდის დაარსებას.

მარტის 31 — აპრილის 2, 3, 4, 7, 9 — გაზეთი „ივერია“ (№ № 70—73, 76, 77) ბეჭდავს იაკობის სტატიას „როგორ უნდა მოეწყოს უკეთესად სასოფლო სკოლა?“.

აპრილი — ჟურნალი „ჯეჯილი“ (№ 4) ბეჭდავს იაკობის მოთხრობებს საქართველოს ისტორიიდან: „საშინელი სასჯელი მოლალატისა“ და „ქართველთა მეფე გლეხის ოჯახში სტუმრად“.

აპრილის 6 — გაზეთი „ივერიის“ № 75-ში იაკობი ბეჭდავს „საჭირო განმარტებას“ თავისს ვრცელ სტატიას-პროექტის („როგორ უნდა მოეწყოს უკეთესად სასოფლო სკოლა?“) გარშემო.

„ჩემი სტატია ხალხის განათლების შესახებ, რომელსაც ამჟამად პბეჭდავს „ივერია“ თავისს ფურცლებზედ, დაწერილია წარსულს შემოდგომას რუსულს ენაზედ ამ სათაურით: «Как улучшить народную школу в Грузии». ქართული თარგმანი ეკუთვნის თვით რედაქციას და არა მე. სტატია დაწერილია ჩემ მიერ წარსადგენად განა-

თლების სამინისტროში... მისი წარდგენა სამინისტროში იკისრა ქართველ თავად-აზნაურობის წინამძღოლმა თავადმა მელიქიშვილმა ...“ (თხზ., ტ. 3, 1954, გვ. 306).

აპრილის 11 — გაზეთი „ივერია“ (№ 79) საზოგადოებას აუწყებს შემდეგს: „გუშინ-წინ პეტერბურგიდან გვაცნობეს, რომ ბ-ნ იაკობ გოგებაშვილის წერილი სახალხო სკოლების გაუმჯობესების შესახებ წარედგინა სახალხო განათლების მინისტრს...“.

აპრილის 21 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 1786) აქვეყნებს უცნობი ავტორის (№ № ხელმოწერით) „მცირე შენიშვნას“ იაკობ გოგებაშვილის მოსაზრების წინააღმდეგ, ხუცური ანბანის სკოლებში ხმარების გარშემო.

აპრილის მეორე ნახევარი — წიგნად გამოდის (ავტორის გამოცემით) იაკობის ნაშრომი «О грузинском и русском алфавитах с педагогической точки зрения» (ივერია, 1902, 21 აპრ., № 72).

ამ ნაშრომით ავტორი ერთხელ კიდევ ნათელყოფს ქართულ სკოლებში რუსული ასოების პირდაპირი (სწორი) წერის უპირატესობას. ამასთან დაკავშირებით გაზ. „ივერია“ (№ 143) აქვეყნებს სარედაქციო განცხადებას: „ქართლ-კახეთის საეპარქიო სკოლებში რუსული სწორი წერის შემოღების თაობაზედ, ბ-ნ ი. გოგებაშვილისაგან ჩვენ მივიღეთ შემდეგი ბარათი: „გთხოვთ გამოაცხადოთ, რომ მე არაერთარი მოხსენება ქართლ-კახეთის სამოსწავლო საბჭოსათვის არ წარმიდგენია; ჩემი აზრი შესახებ პირდაპირის წერის უადრესობისა გამოვსთქვი ორს რუსულს წიგნაკში «Нормальное письмо» და «Грузинский и русский алфавиты с педагогической точки зрения». და თუ მართლა ხსენებულმა საბჭომ ნება დართო ქართულს სკოლებში რუსულის პირდაპირის წერის შემოღებისა, თანახმად ჩემის აზრისა, ეს აზრი უნდა შეეწყნარებინა ამ წიგნაკებში გამოთქმულის შეხედულების მიხედვით და არა ჩემის არ არსებულის მოხსენების ძალით“.

მაისის 5 — გაზეთი „ივერია“ (№ 95) ბეჭდავს იაკობის წერილს „დაურღვეველი კავშირი“ (თხზ., ტ. 3, 1954, სათაურით: „დაურღვეველი კავშირი ქართული ტერიტორიისა და ქართველის ერის შორის“).

მაისის 14 — გაზეთი „ივერია“ (№ 100) ბეჭდავს იაკობის წერილს

„ქართველთა ერის გაუმჯობესება“ (შემდგომში თვით იაკობი ცვლას სათაურს „ქართველთა ერის მოღგმის გაუმჯობესება“).

მაისის 25 — გაზეთი „ივერია“ (№ 108) ბეჭდავს იაკობის წერილს „უსამართლო ბრალდება (პასუხად „ცნობის ფურცელს“). (შემდგომში იაკობი უცვლდის სათაურს: „უსამართლო ბრალდება მესამოცე წლების მოღვაწეებზე“).

იაკობის ეს წერილი გამოწვეულია „ცნობის ფურცელში“ გამოქვეყნებული შემდეგი ბრალდებით: „აფხაზეთში მთავრობის მოსპობის შემდეგ, უფრო-კი უკანასკნელ რუს-ოსმალთა ომის შემდეგ, შავი ზღვის ნაპირებს მთავრობამ დიდი ყურადღება მიაქცია და უნდოდა დაუსრულებელის ომების წყალობით ვერანად ქცეული მხარე დაესახლებინა. ამ დროს ჩვენ გლეს-კაცობას გულ-შემატკივარი ვინმე რომ ჰყოლოდა, მთელი ეს მშვენიერი მხარე ქართველებით იქნებოდა დასახლებული. მაგრამ ჩვენდა სამწუხაროდ, მაშინ იმ საშვილიშვილო საქმისათვის თითქმის არავის მცირე ყურადღებაც არ მიუქცევია“.

„ეს სიტყვები რომ სამართლიანი იყოს, — წერს იაკობი, — მესამოცე წლების ქართველი ინტელიგენცია თავიდან ვერ აიცილებდა ამ ფრიად მძიმე ბრალდებას, მაგრამ ეს ბრალდება ნაყოფია სრული უცოდინარობისა. დასამტკიცებლად ამისა მე მოგითხოვრებთ ამბავს ერთი ჩემი წერილისას ხსენებულის საკითხის შესახებ, რომელიც სხვა მხრივაც არის საყურადღებო“, და შემდეგ იაკობი დაწვრილებით გადმოსცემს, თუ როგორ დაიცვა ერის უფლება და სამართლიანობა საქართველოს ამ განუყოფელ მიწაზე უტყუარი ფაქტებით.

— გაზეთის იგივე ნომერი საზოგადოებას შეახსენებს, რომ იაკობი გოგებაშვილმა ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას სამუდამოდ შესწირა მისი ავტორობით გამოცემული 16 წიგნი საავტორო პონორარზე უარის თქმით...

მაისის 26 — გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 1819) პრესის მიმობილვას მთლიანად მიუძღვნის იაკობის წერილს აფხაზეთის ტერორიის დასახლების საკითხზე დაბეჭდილ წერილს „უსამართლო ბრალდება“.

ივლისის დასაწყისი (?) — იაკობი იღებს წერილს ბერლინიდან ი. ვილენსკისაგან, რომელიც თხოვს რჩევა-ღარიგებას ქართული ენის,

ლიტერატურისა და საქართველოს ისტორიის შესწავლის საქმეში
(ივერია, 1902, № 146, გვ. 2).

ივლისის 9 — გაზეთი „ივერია“ (№ 143) ბეჭდავს იაკობის ბარათს ქართლ-კახეთის საეპარქიო სკოლებში რუსულის სწორი წერის თაობაზე.

ივლისის 11 — გაზეთი „ივერია“ (№ 145) საზოგადოებას აუწყებს იაკობის სამკურნალოდ წასვლას კავკასიის მინერალურ წყლებზე.

ივლისის 12 — გაზეთ „ივერიის“ № 146-ში იაკობი აქვეყნებს წერილს რედაქციის მიმართ, სათაურით: „ორ-გვარი აზრი“. წერილი გამოწვეულია „ივერიაში“ (№ 145) გამოქვეყნებული უარყოფითი რეცენზიით ნ. გიგაურის მიერ თარგმნილ და გამოცემულ წიგნზე „ისტორია ბავშვის მდგომარეობისა“.

„ამ წიგნის შესახებ გამოითქვა ქართულს პრესაში ორი ერთმანეთის წინააღმდეგი აზრი: ჩვენმა მოუღალავემა პროფესორმა ხახანაშვილმა იგი აღიარა ფრიად სასარგებლო წიგნად და ინატრა, რომ ყველა შეგნებულს ქართულს ოჯახში გაჩენილიყო ეს წიგნი. გუშინდელს „ივერიაში“-კი სრულიად წინააღმდეგი აზრი ამოვივითხე... ჩვენ სრული გულით ვისურვებთ ამ სასარგებლო წიგნის გავრცელებას ჩვენს საზოგადოებაში ...“

ავვისტოს ბოლო (?) — გამოდის იაკობის წიგნის «Правда о Тифлисе»-ს მეორე შევსებული გამოცემა (ივერია, 1902, №№ 191, 201).

სექტემბერი (?) — წერილთან ერთად თავის ახლად გამოსულ წიგნს «Правда о Тифлисе» უგზავნის ნიკო ლომოურს გორში, ამასთან ერთად ნ. ლომოურის მოთხოვნით აწვდის ცნობას ხანის ჰაჯი ჩაღაბის შესახებ (ხელნაწერთა ინ-ტის მოამბე, ტ. 1, 1959, გვ. 248).

სექტემბრის 3 — გაზეთ „ივერიის“ № 186-ში ქვეყნდება გაზეთის მეთაურად იაკობის წერილი „ტფილისი, 3 სექტემბერს“ სამეგრელოში მეგრულ კილოკავებზე სწავლების მომხრეთა წინააღმდეგ (შემდგომში იაკობი ამ წერილს ასათაურებს: „ბოროტი წადილი სამეგრელოს შესახებ“).

ოქტომბრის 13 — გაზეთი „ივერია“ (№ 218) საზოგადოებას აუწყ-

ყებს, რომ ი. გოგებაშვილის მიერ „დამზადებულია ვრცელი წერილი რუსულ ენაზე სათაურით: «К вопросу о мингрельской начальной школе...»

ოქტომბრის შუა რიცხვები — საპასუხო წერილს დებულობს (10 ოქტომბრის თარიღით ნიკო ლომოურისაგან გორიდან. მადლობას უხდის თავისი წიგნის «Правда о Тифлисе»-ს გაგზავნისა და ხანის პაჯი ჩალაბის შესახებ ცნობების მოწოდებისათვის (ხელნაწერთა ინ-ტის მოამბე, ტ. 1, 1959, გვ. 248).

ნოემბრის 10 — გაზეთ „ივერიის“ № 241-ში იაკობი აქვეყნებს „წერილს რედაქციის მიმართ“, რომლითაც საზოგადოებას თხოვს პირადი წერილების, დეპეშების ბინის მისამართზე გამოგზავნას.

ნოემბრის 17 — გაზეთი „ივერია“ (№ 247) „გ-შვილის“ ხელმოწერით ბეჭდავს იაკობის წერილს „სხვათა შორის“ (თხზ., ტ. 3, 1954, სათაურით: „პ. უმიკაშვილის წერილის გამო“), რომელშიც გმობს პეტრე უმიკაშვილის აზრს დედათა სკოლის დაარსების საკითხზე.

ნოემბრის 19 — გაზეთი „ივერია“ (№ 248) „ვარიანელის“ ფსევდონიმით ბეჭდავს იაკობის წერილს „პედაგოგიური კონტრაბანდა ანუ სახელოვანი «Курс»-ი ბ-ნ ლევიცკისა“.

წერილის დასასრულს ავტორი აკეთებს დასკვნას: „დასაყვითის საქართველოს სახალხო სკოლას მხოლოდ მაშინ გაუთენდება, როდესაც იგი თავიდან მოიშორებს ბ-ნი ლევიცკის პოლიტიკანურს და უგვიანო «Курс»-სა, შემოიღებს მის სანაცვლოდ პედაგოგიურად შემუშავებულს რუსულ სახელმძღვანელოსა...“

ნოემბრის 26 — გაზეთი „ივერია“ (№ 253) „ვარიანელის“ ფსევდონიმით ბეჭდავს იაკობის წერილს „სენის მიზეზი და წამალი“ (შემდგომში ავტორი აძლევს სრულ სათაურს: „ეროვნული სენის მიზეზი და წამალი“). წერილი ეძღვნება სკოლებში ქართული ენის სწავლების საკითხს.

დეკემბრის დასაწყისი — გაზეთი „ნოვოე ობოზრენიე“ (№ 6244) აქვეყნებს იაკობის «Письмо в редакцию», რომელიც შეეხება ბათუმის ოლქის ქართველ მაჰმადიანთა ოსმალებად წოდების საკითხს.

დეკემბრის 6 — გაზეთი „ივერია“ (№ 262) ეხმაურება „ნოვოე

ობოზრენიეში“ გამოქვეყნებულ იაკობის წერილს ბათუმის ოლქის ქართველ მაჰმადიანთა შესახებ და ბეჭდავს „ნარკვევს“ ამ საკითხზე.

დეკემბრის 17 — ქართველ ქალთა ამხანაგობის სამკერვალო სკოლის ხელმძღვანელობა მადლობას უცხადებს თბილისის თავადაზნაურთა საგანგებო კრებას, აგრეთვე ილია ჭავჭავაძეს, იაკობ გოგებაშვილს და სხვებს ამ სკოლისათვის დახმარების გაწევის გამო.

დეკემბრის 21 — გაზეთი „ივერია“ (№ 274) მეთაურად („ტფილისი, 21 დეკემბერი“) ბეჭდავს იაკობის წერილს, რომელიც მიმართულია გაზეთ „ცნობის ფურცელში“ გამოქვეყნებული წერილის წინააღმდეგ, სადაც გატარებულია აზრი: „ქართველობას ზურგი შექცეული აქვს ეროვნებისათვის და მონატრულია გადაგვარებისაო“.

დეკემბრის 25 — გაზეთი „ივერია“ (№ 277) ბეჭდავს ალ. ფრონე-ფიფშიძის წერილს ახალციხის ამბების შესახებ, რომელშიც აღნიშნულია ახალციხის ქალთა სკოლისადმი იაკობ გოგებაშვილის მიერ გაწეული დახმარება.

* * *

— ამ წელს გამოდის:

— „დედა-ენის“ მეჩვიდმეტე გამოცემა.

— „ასპინძის ომის“ მესამე შევსებული გამოცემა.

— „ბუნების კარის“ მეთორმეტე შევსებული გამოცემა.

— „თავდადებულნი ქართველნი“. მეორე გამოცემა.

— „სხივი წარსულისა“. მესამე გამოცემა.

— „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის მეცხრე და მეორე ნაწილის მერვე გამოცემები.

1903

იანვრის 3 — მოსკოვის ქართველ სტუდენტებისათვის თავისი გამოცემების გაგზავნისათვის სილ. ვაბუნიას სტუდენტთა სახელით მადლობას უხდის გაზეთის საშუალებით (ივერია, № 2) ჟურნალ-გაზეთების რედაქციებს, იაკობ გოგებაშვილს და სხვებს.

იანვრის დასაწყისი — გაზეთი „ნოვოე ობოზრენიე“ (№ № 6280,

6284, 6288, 6296, 6300, 6307, 6310, 6322) მეთაურ წერილებად ბეჭდავს იაკობის ვრცელ წერილს სათაურით: «Об одной из школ дня» (№ № 6280, 6284, 6288), ხოლო შემდეგ ნომრებში სათაურით: «Как улучшить Кавказскую народную школу». წერილი ქვეყნდება ფსევდონიმით: «Я. Симонидзе».

ამავე წელს თბილისში ცალკე წიგნად გამოდის ნაწილობრივ შეესებული ეს ნაშრომი: Я. С. Гогобашвили. Как улучшить Кавказскую народную школу. Тиф., 1903, 60 с.

იანვრის 4, 12 — „ივერია“ (№ № 3, 9) მეთაურებად ბეჭდავს („ტფილისი, 4 იანვარი“, „ტფილისი, 12 იანვარი“) იაკობის წერილს, რომელიც გამოწვეულია „პეტერბურგსკიე ვედომოსტსა“ და „ცნობის ფურცელში“ გამოქვეყნებული წერილებით, სადაც ქართველებს წაყენებული აქვს ბრალდება რუსთა და სომეხთა მოძულეობისა.

„ცილის-წამება «გრუზინ»-ისა და უსამართლობა „ცნობ. ფურცლისა“ ერთის თვისებისაა და მავნებლობით ერთმანეთს არ დაუვარდება. კიდევ ჰო, ჰო, რომ ამ დაწამებაში მცირეოდენი სიმართლე მაინც მოიპოვებოდეს; მაგრამ მკითხველს კარგად მოეხსენება, რომ მთელს საქართველოში დიოგენის ფარნითაც ვერ მოსძებნიან რუსთა ერის და სომეხთა ერის მოძულეთა. არიან ქართველებში მოძულენი ამა თუ იმ უღირსის სომხებისა და რუსებისა, როგორც არიან მოძულენი სულმდაბად ქართველებისა; მაგრამ რა აქვს ამას საერთო ეროვნულს სიძულვილთან? «გრუზინ»-ის ცილის-წამება გულს უმდვრევს და აბოროტებს ქართველებზე რუსებსა, „ცნობის ფურცლის“ ჭორი სომხებს ააფთრებს იმავე ქართველებზე. ორივენი ღვარძლსა სთესენ, სამშობლოს მტრებს უმრავლებენ და დიდ ზარალს აძლევენ ჩვენს ქვეყანასა“.

იანვრის 14 — მონაწილეობს კავკასიის სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების კრებაში, სადაც სულთან კრიმ-გირეი კითხულობს მოხსენებას „შესახებ დედა-ენის მნიშვნელობისა სწავლა-ცოდნის გავრცელებისათვის ხალხში“. კრებაზე იაკობი წარმოთქვამს სიტყვას ივანე როსტომაშვილის მიერ წამოყენებული აზრის — სწავლების რუსულ ენაზე მოწყობის წინააღმდეგ.

„დადგა წამი საარსო მხილებისა. ქართველი პედაგოგები ერთმანეთს სთავაზობენ სიტყვის წარმოთქმასა და სიჩუმემ კარგა ხანი გას-

ტანა. ბოლოს მოვითხოვე სიტყვა და დაახლოებით შემდეგი ვსთქვი”.

ამ იაკობი გადმოსცემს თავისი სიტყვის შინაარსს.
ამ კრების საქმიანობასა და იაკობ გოგებაშვილის აზრს სახალხო სკოლებში დედაენაზე სწავლების საკითხში ეხმაურება ვაზ. „ცნობის ფურცელი“ (№ 2042).

თებერვლის 1 — „ივერია“ (№ 26) მეთაურ წერილად ბეჭდავს („ტფილისი, 1 თებერვალი“) იაკობის წერილს ჭიათურის შავეი-ქვის მრეწველთა საბჭოს შესახებ (შემდგომში ავტორი აკონკრეტებს წერილის სათაურს: „თვით-მმართველობის გაჭირვება ჭიათურაში“).

თებერვლის 4 — „ივერია“ (№ 28) მეთაურ წერილად ბეჭდავს („ტფილისი, 4 თებერვალი“) იაკობის წერილს ზაქარია ერისთავის მიერ შემოწირულ ომისის მამულში სამეურნეო სკოლის დაარსების საკითხის შესახებ. (შემდგომში ავტორი აკონკრეტებს წერილის სათაურს: „მადლი მატლად ქცეული“).

თებერვლის 5 — „ივერია“ (№ 29) მეთაურ წერილად ბეჭდავს („ტფილისი, 5 თებერვალი“) იაკობის წერილს ჟურნალ „კვალის“ მიმართულებაში სასიკეთო ცვლილებების შესახებ (ავტორი შემდგომში აკონკრეტებს სათაურს: „სასიამოვნო ცვლილება „კვალისა“).

თებერვლის 27 — გაზეთი „პეტერბურგსკიე ვედომოსტი“ ფსევდონიმით «Варианели» ბეჭდავს იაკობის წერილს «К вопросу о мингрельской начальной школе».

იაკობის ეს ნაშრომი პეტერბურგში იბეჭდება ცალკე წიგნად. Варианели. К вопросу о мингрельской начальной школе. СПб, 1903, 29 с.

იაკობის ამ წერილს ეხმაურება გაზეთი „ივერია“ (№ 56, 11 მარტი).

მარტის 19 — „ივერია“ (№ 63) თავის მეთაურ წერილს მიუძღვნის რუსული ენის სახელმძღვანელოებს ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ და რადონეჟსკის „სოლნიშკოს“.

აპრილის 29 — „ივერია“ (№ 92) „ვარიანელის“ ფსევდონიმით ბეჭდავს იაკობის წერილს სათაურით: „დღიურს ვარაამზედ“ (შემდგომში ავტორი ამღევს სათაურს: „საჭიროა ბანის მიცემა“).

წერილის ავტორი თავად-აზნაურობას მოუწოდებს მხარი დაუჭიროს სახალხო სკოლებში სწავლების მოწყობას მშობლიურს, ქართულ ენაზე.

იენისი — ქვეყნდება მიმოხილვები რუსულსა და თათრულ გაზეთებში იაკობის წიგნისა — «Как улучшить Кавказскую народную школу» (ივერია, 1902, № № 121, 133).

იენისის 28 — „ივერია“ (№ 139) „ვარ-ნელის“ ფსევდონიმით ბეჭდავს იაკობის წერილს „შემცდარი აზრი (პასუხად ბ-ნს ყუმისთაველს)“. ავტორი არ იზიარებს ყუმისთაველი-მიქაბერიძის აზრს სასკოლო რევიზორის თანამდებობის შემოღების საკითხში.

ივლისის 9 — „ივერია“ (№ 148) ბეჭდავს ნარკვევს რუსულ გაზეთში ი. გოგებაშვილის წიგნის «Правда о Тифлисе»-ს შესახებ გამოთქმული აზრის შესახებ.

ივლისის 11, 13 — „ივერია“ (№ № 150, 151) ბეჭდავს იაკობის წერილს („მძინარე პედაგოგის“ ხელმოწერით) „საარაკო გადათქმა“, რომელშიც ავტორი ამხელს ივანე როსტომაშვილის აზრის — სწავლების რუსულ ენაზე მოწყობის არაპედაგოგიურობას.

ივლისის 19 — „ივერია“ (№ 153) ბეჭდავს წერილს „საოცარი გულმავიწყობა“, რომელშიც გამოთქმულია გულისწყრომა ურ. „მოგზაურში“ მოთავსებული წერილის — „ქართული სახალხო სამეცნიერო წიგნების გამოცემის შესახებ“ — ი. გოგებაშვილის „დედა-ენის“ გამოტოვების გამო.

ივლისის 24 — „ივერიის“ № 156-ში ა. ყუმისთაველი-მიქაბერიძე საპასუხო წერილით („ბ-ნს ვარ-ნელს ვითომდა ჩვენის „შემცდარის აზრის“ გამო“) ეხმაურება იაკობ გოგებაშვილს მისი წერილის (ივერია, № 139) გამო.

აგვისტოს 12 — „ივერია“ (№ 171) საზოგადოებას აუწყებს კორხანიდის რუსული ენის სახელმძღვანელოს უვარგისობის შესახებ და იქვე მიუთითებს იაკობ გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ რუსეთში გავრცელებაზე, კერძოდ ყაზანიდან მისი მოთხოვნის შესახებ.

აგვისტოს 13 — „ივერია“ (№ 172) „ვარ-ნელის“ ხელმოწერით

ბეჭდავს იაკობის კორესპონდენციას „ბორჯომი. მოაგარაკეთა სიცოტაჲ“. ამის მიზეზი საღილი პროფესორ ხახანაშვილის პატივსაცემად

აგვისტოს 20 — „ივერიის“ № 177-ში „ე-ელის“ ხელმოწერით იაკობი აქვეყნებს წერილს „პლაგიატი, ანუ ლიტერატურული ქურდობა პედაგოგიაში“. მაგალითების მოხმობით იაკობი ნათელჰყოფს ბერძენი პედაგოგის კორხანიდის მიერ გოგებაშვილის სახელმძღვანელოდან თითქმის სიტყვა-სიტყვით გადმობეჭდავს.

აგვისტოს 22 — „ივერია“ (№ 179) ბეჭდავს ივ. როსტომაშვილის საპასუხო წერილს, სათაურით: „მძინარე პედაგოგს“, რომელიც გამოწვეულია იაკობის წერილით „საარაკო გადათქმა“ და შეეხება სკოლებში ქართულ თუ რუსულ ენებზე სწავლების საკითხს.

სექტემბრის 2 — „ივერიის“ № 186-ში აკაკი წერეთელი ბეჭდავს წერილს იაკობ გოგებაშვილისა და კორხანიდის სახელმძღვანელოების შესახებ, სათაურით: „მუნჯური მეთოდი“.

სექტემბრის 13 — „ივერია“ (№ 195) ბეჭდავს იაკობის წერილს ივ. როსტომაშვილის წერილის („მძინარე პედაგოგის“) საპასუხოდ სათაურით: „ცოცხალი ტყუილი (პასუხად ივანე როსტომაშვილს)“, რომელშიც გადმოსცემს თავის დეაწლს ქართულ სკოლებში დღეინის უფლების დაცვის საქმეში.

სექტემბრის 25 — „ივერია“ (№ 205) „ვარიანელის“ ფსევდონიმით ბეჭდავს იაკობის ბიბლიოგრაფიულ წერილს „სამეგრელოს საერო სკოლები ლუარსაბ ლოლუასი, გამოცემა სოსიკო მერკვილაძისა...“

წერილს ეპიგრაფად წამძღვარებული ქართული ანდაზა — „ოქრო პატარაა, მაგრამ ძვირფასი კია“ — ნათლად გამოხატავს წერილის ავტორის აზრს სარეცენზიო წიგნზე, მაგრამ მიეყვით ტექსტს: „ეს ძველი ანდაზა სწორედ ზედ გამოჭრილია ამ წიგნაკზე. დიად, იგი პატარაა, მაგრამ ბევრს დიდს, ვებერთელა ტომზე უფრო სასარგებლოა და ძვირფასი. ავტორი სამეგრელოს ახლანდელს სკოლებს უსინჯავს მაჯას, აღიარებს სნეულად, განკურნებას ნატრულობს და უებარს წამალს უნიშნავს. იმავე წამალს, უნიშნავდნენ და უნიშნავენ პედაგოგები...“

ოქტომბრის 1 — „ივერიის“ № 209-ში იაკობი ბეჭდავს რეცენ-

ზიას 1903 წ. ილუსტრირებულ საცნობო ლიტერატურულ კრებულზე
«Весь Кавказ».

ოქტომბრის 19 — „ივერია“ (№ 224) ბეჭდავს ნარკვევს „რუსკაია მისლ“-ში იაკობ გოგებაშვილის წიგნის. «Как улучшить Кавказскую народную школу»-ს რეცენზიის გამო.

ოქტომბრის 24 — ქვეყნდება ცნობა იაკობის წიგნის «К вопросу о мингрельской начальной школе»-ს გამოსვლის შესახებ (ივერია, № 226).

ნოემბერი — იაკობი იწყებს „დედა-ენის“ მეცხრამეტე გამოცემის ბეჭდვას (თხზ., ტ. 9, გვ. 262).

ნოემბრის 26 — „ივერია“ (№ 252) საზოგადოებას აუწყებს ჟურ. „რუსკაია სკოლას“ ნოემბრის ნომერში ი. გოგებაშვილის წიგნის «Как улучшить Кавказскую школу»-ს შესახებ გამოთქმულ აზრს.

დეკემბრის 13 — „ივერია“ (№ 266) „ეარ-ნელის“ ხელმოწერით ბეჭდავს იაკობის წერილს „სამაგალითო ცხოვრება“. წერილი ეძღვნება ფილოსოფოსისა და პედაგოგის ჰერბერტ სპენსერის გარდაცვალებას.

* * *

ამ წელს გამოდის:

„დედა-ენის“ მეთვრამეტე გამოცემა; „ბურჯი ეროვნების“ მეორე გამოცემა; „კოკორის“ მეცამეტე გამოცემა.

ქვეყნდება იაკობის წერილი „ენა და კილო“ ვ. გუნიას მიერ შედგენილ 1903 წ. საქართველოს კალენდარში. წერილი შეეხება დედენაზე სწავლების საკითხს და სამეგრელოსა და სვანეთის სკოლებში ქართული ენის დევნას.

ილია ჭავჭავაძეს უძღვნის თავის წიგნს — «Как улучшить Кавказскую народную школу» წარწერით: „ილია გრიგოლის ძეს თავადს ჭავჭავაძეს სახლობითურთ. ავტორისაგან“.

1904

იანვარი — „ჯეჯილი“ (№ 1) ბეჭდავს იაკობის მიერ გადმოკეთებულ მოთხრობას „ადამიანის და ცხოველების სისწრაფე მოძრაობაში“.

იანვარი 1 — „ცნობის ფურცელი“ (№ 2368) ბეჭდავს საახალწლო
გილოცვას საზოგადო მოღვაწეებისადმი, მათ შორის ი. გოგებაშვი-
ლისადმი.

საქართველო
საბჭოთაო
საზოგადოებრივი
საბჭო

იანვრის 18 — ცნობის ფურცელი“ (№ 2382) ბეჭდავს სამსონ
ფირცხალავას (ფსევდონიმით „სიტყვა“) „პატარა ამბებს“, „რომელ-
შიც მიმოხილულია იაკობის წერილები და წიგნები მშობლიური ენის
მნიშვნელობაზე.

თებერვლის პირველი ნახევარი — გამოდის „დედა-ენის“ მეცხრა-
მეტე გამოცემა.

„... ბეჭდეა დავიწყე ნოემბერში, გავათავე თებერვლის ნახევარ-
ში“ (თხზ. ტ. 9, გვ. 262).

თებერვლის 22 — „ივერია“ (№ 46) საზოგადოებას აუწყებს ია-
კობის მიერ „ბუნების კარის“ ყაზბეგის სკოლის ღარიბ მოწაფეთა-
თვის უფასოდ გაგზავნის შესახებ.

მარტის 28 — „ცნობის ფურცლის“ სურათებიანი დამატება
(№ 205) წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების დაარსების
25 წლისთავთან დაკავშირებით ბეჭდავს ამ საზოგადოების მეთაუ-
რების ი. გოგებაშვილის, ნ. ცხვედაძის, ვ. თულაშვილის და დიმ. ყი-
ფიანის სურათებს.

აპრილის 1, 6, 8, 13 — „ცნობის ფურცელი“ (№ № 2453, 2458,
2460, 2465) ბეჭდავს ივანე ჯავახიშვილის წერილს იაკობის წიგნის
„ბურჯი ეროვნებისა“ გამო, სათაურით: „მამულიშვილობა და მეც-
ნიერება“.

აპრილის 10 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას წერილო-
ბით შეახსენებს, რომ გადასახდელი აქვს „დედა-ენის“ მეცხრამეტე
გამოცემის ვალი.

„... ამჟამად მძიმე ტვირთად მაწევს კისერზე დიტიატკოვსკის მა-
ღაზიის ვალი 1380 მანეთი. თუ გამგეობას სურს ხელიდგან არ გაუშ-
ვას „დედა-ენა“, იგი მოვალეა გადაიხადოს ახლავე ეს 3000 მანეთი,
რომელიც მე მერგება 15.000 ცალში. წინააღმდეგ შემთხვევაში მე

იძულებული ვიქნები უკანასკნელი გამოცემა „დედა-ენისა“ გადავცე
სხვა წიგნის მაღაზიასა“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 263).

აპრილის 20, 21 — „ცნობის ფურცელი“ (№№ 2472, 2473) ბეჭ-
დავს მ. ჯანაშვილის „მცირე შენიშვნას ივ. ჯავახიშვილის წერილ-
ზე — „მამულიშვილობა და მეცნიერება“, რომელიც თავის მხრივ გა-
მოწვეულია ი. გოგებაშვილის წიგნით „ბურჯი ეროვნებისა“.

აპრილის 29 — ივანე ჯავახიშვილის წერილის „მამულიშვილობა
და მეცნიერებას“ საპასუხოდ იაკობი ვაზ. „ცნობის ფურცელში“
(№ 2481) ბეჭდავს წერილს, სათაურით: „მკითხველისადმი (თავ.
ჯავახიშვილის წერილის გამო)“.

აპრილის ბოლო — მაისი — „ივერია“ (№№ 102, 103, 107, 108,
111, 117, 118) ბეჭდავს სიმონ ქვარიანის ვრცელ რეცენზიას იაკო-
ბის წიგნებზე („სამი ახალი წიგნი ი. ს. გოგებაშვილისა“) „როგორ
უნდა გაუმჯობესდეს კავკასიის სახალხო სკოლა“, „სამეგრელოს დაწ-
ყებითი სკოლის შესახებ“ (ორივე რუს. ენ.) და „ბურჯი ეროვნებისა“
მე-2 გამოცემა.

მაისი — მოხსენებით ბარათს უდგენს ქართლ-კახეთის არქივების-
კოპოსს იმის შესახებ, რომ საქართველოს საეკლესიო-სამრევლო სკო-
ლებში რუსული ენის სახელმძღვანელოდ მისი „რუსკოე სლოვოს“
ნაცვლად შემოღებული იქნა კორხანიდის „ჟივოე სლოვო“. გოგება-
შვილი ითხოვს მისი წიგნი „რუსკოე სლოვო“ დატოვებული იქნას წი-
ნანდელ უფლებებში (თხზ., ტ. 8, 1961, გვ. 332—337).

მაისის 5 — „ივერია“ (№ 106) „ნაცნობის“ ხელმოწერით აქვეყ-
ნებს იაკობის წერილს „ერთი მეტად სიმპატიური მხარე ეგნატე ნი-
ნოშვილისა“ (შემდგომში ბეჭდავს სათაურით „ორიოდე სიტყვა და-
ნიელ ჭონქაძეზე და ეგნატე ნინოშვილზე“).

სტატიაში ავტორი მხარს უჭერს ადგილობრივ გაზეთებში მოთავ-
სებულ წერილის ავტორებს სალიტერატურო ფონდის დაარსების შე-
სახებ.

გაზეთის იმავე ნომერში ქვეყნდება ცნობა იმის შესახებ, რომ
ამიერკავკასიის სკოლებში რუსული ენის სახელმძღვანელოდ შემოღე-
ბული იქნა კორხანიდის „ჟივოე სლოვო“ გოგებაშვილის „რუსკოე
სლოვოს“ ნაცვლად.

მაისის 13 — „ცნობის ფურცელი“ (№ 2494) ბეჭდავს იაკობის სტატიას „ერთის ახალი ამბის გამო (შენიშვნა ფრიად საყურადღებო საგანზე)“. შემდეგში იაკობი სტატიას აძლევს ახალ სათაურს — „მუნჯი ბერძენი ქართულს სკოლაში მასწავლებლად“.

სტატია გამოწვეულია იმ გარემოებით, რომ საეპარქიო ზედამხედველობის კრებამ სამრევლო სკოლებში რუსული ენის სახელმძღვანელოდ გოგებაშვილის „რუსსკოე სლოვოს“ ნაცვლად შემოიღო კორხანდის „უივოე სლოვო“ (ცნობის ფურცელი, № 2486).

მაისის 14 — „ივერია“ (№ 113) ბეჭდავს იაკობის „მცირე შენიშვნას (წერა-კითხვის საზოგადოების საყურადღებოდ)“. შენიშვნა განიხილავს იმ გარემოებამ, რომ წერა-კითხვის საზოგადოების მიერ ამავე საზოგადოების 25 წლისთავთან დაკავშირებით გამოცემულ წიგნაკში გამოტოვებულია ბევრი ქართველი მწერლის სურათი.

წიგნაკი „იგი უნდა შეედგინა არა რომელსამე ერთს თავქეიფა წევრს გამგეობისას, არამედ მთელს კომისიას, კომპენტეტურს პირებისაგან შემდგარსა.“

პირველს უთავბოლო გამოცემას, ვგონებ, აღარაფერი ეშველება. მეორე გამოცემისათვის კი უსათუოდ უნდა შესდგეს ხსენებული კომისია, რომელიც კარგად ასწონ-დასწონის ჩვენის მწერლობის ღვაწლსა და ამის მიხედვით შეადგენს მათს სიასა. მხოლოდ მაშინ ექმნება ჯგუფის გამოცემას მიუდგომელი, სამართლიანი და აკადემიური ხასიათი“.

მაისის 22 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას წერილობით წარუდგენს თავის მოსაზრებებს კავკავის ქართული სკოლის მართვა-გამგებლობის შესახებ.

გოგებაშვილის მოსაზრებათა გამო საზოგადოების გამგეობა (19 ივნისს) ადგენს: „გამგეობამ მოისმინა მოხსენება საპატრიო წევრის გოგებაშვილისა და დაადგინა იქონიოს სახეში კავკავის სკოლის საქმეების განხილვის დროს“ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 346).

მაისის 23 — „ივერია“ (№ 120) საზოგადოებას აცნობს იაკობ გოგებაშვილის წერა-კითხვის საზოგადოების წევრად არ არჩევის მიზეზს.

„ზოგი გაცემით გვეკითხება, რატომ იაკობ გოგებაშვილი არ აირჩიეს „წერა-კითხვის გამმართველებელი საზოგადოების“ წევრად? ამის

გამო საჭიროდ მიგვაჩნია აღვნიშნოთ ერთი გარემოება, რომელიც საზოგადოების წევრთა წლიურ ანგარიშში არ იყო მოხსენებული: იაკობმა წინა წლებშიც არ ისურვა გამგეობის წევრობა და ეხლაც კრების წინაღ განცხადება შეიტანა გამგეობაში კენჭი არ ჩამომიტაროთ, რადგან გამგეობის წევრობას ვერ ავასრულებო“.

იენისის 3, 4 — „ივერიის“ №№ 128, 129-ში იბეჭდება აკაკი წერეთლის წერილი „ქართველთა მოძულენი“, რომელშიც აკაკი ეხება ივ. ჯავახიშვილის გამოსვლას იაკობ გოგებაშვილის წინააღმდეგ.

იენისის 4 — სოფელ წინარეხის საზოგადოების მინდობილობით გლეხები წერა-კითხვის საზოგადოების 25 წლისთავს ულოცავენ და მადლობას უხდებიან ილია ჭავჭავაძეს, იაკობ გოგებაშვილს და საზოგადოების სხვა წევრებს (ცნობის ფურცელი, № 2515).

იენისის 7 — მოხსენებით ბარათს უდგენს კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველს და თხოვს დააეალოს თბილისისა და ქუთაისის სკოლების მასწავლებლებს, რომ „რუსკოე სლოვო“ გამოიყენონ დაუბრკოლებლივ თუ ისინი მიიჩნევენ მის უპირატესობას სხვა სახელმძღვანელოებთან შედარებით (თხზ. ტ. 8, 1961, გვ. 342—345).

იენისის 9 — „ივერია“ (№ 133) ბეჭდავს იაკობის წერილს პოეტ ვასილ ველიჩკოს შესახებ, სათაურით: „მტერი თუ მოყვარე“, რომელშიც გადმოგვცემს საქართველოსა და ქართველებისადმი მის დამოკიდებულებას. იგონებს პირად ურთიერთობებს ველიჩკოსთან. აი ერთი მათგანი: „ველიჩკომ მოინდომა ქართულის ენის შესწავლა. გადაჭეკიდნენ ჩვენები, შენ უნდა აძლიო გაკვეთილები, თორემ რომელსამე დოღორიალას აიყვანს და საქმე გაგვიფუჭდებაო. მე მეტი ღონე არ იყო ვიკისრე“.

იენისის 10 — კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველი მისივე მოხსენებითი ბარათის პასუხად აცნობებს, შემდეგს:

«Вследствие письма вашего от 7 сего июня уведомляю Вас, м. г., что просьба ваша предложить дирекциям ... что они могут свободно и беспрепятственно употреблять ваш учебник «Русское слово» — не признается подлежащим удовлетворению.

.. препятствий с своей стороны не встречаю к тому, чтобы вы могли искать восстановления справедливости относи-

ტელნი ვაშეგო უეხბნიკა ობრატენიემ კ ვუსეი ინსტანციის
(თბზ., ტ. 8, 1961, გვ. 464—465).

ენისის 14 — მოხსენებით ბარათს უგზავნის გორის ეპისკოპოსს
ბენიამინ პირველს და სთხოვს შელცელის რუსული ენის სახელმძღვა-
ნელოს ნაცვლად საეკლესიო-სამრევლო სკოლებში დატოვებული იქ-
ნას მისი „რუსკოე სლოვო“ (თბზ., ტ. 8, 1961, გვ. 338—341).

ენისის 18 — კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველს იაკობი
წერილით თხოვს სიტყვიერ განკარგულებას ქუთაისისა და თბილისის
გუბერნიების რამდენიმე სკოლაში „რუსკოე სლოვოს“ დაუბრკოლებ-
ლივ გამოყენების შესახებ (თბზ., ტ. 8, 1961, გვ. 465).

ენისის 23 — ქვეყნდება წერილი „დანიელ ჭონქაძის გახსენების
გამო“ (ცნობის ფურცელი № 2533), რომლის ავტორი ფ. მახარაძე
წიიწნევს, რომ ი. გოგებაშვილის („ნაცნობის“) წერილში მოყვანილი
ცნობები დანიელ ჭონქაძის შესახებ სინამდვილეს არ შეეფერება.

ენისის 27 — კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველი გოგება-
შვილს მისი თხოვნის პასუხად ოფიციალურად სწერს: «На письмо
от 18 сего июня уведомляю вас, м. г., что ни письменного, ни
словесного распоряжения дирекциям относительно беспре-
пятственного употребления вашего учебника сделать не могу»
(თბზ., ტ. 8, 1961, გვ. 465).

ივლისი — ჟურნალი «Духовный вестник грузинского экзар-
хата» (№ 13—14) თავის დამატებაში ბეჭდავს საქართველოს საე-
პარქიოს მეთვალყურის ა. ოლოვეის უარყოფით რეცენზიას ი. გოგე-
ბაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის მეათე გამოცემაზე.

ივლისის 14 — „ცნობის ფურცელი“ (№ 2553) ბეჭდავს იაკობის
წერილს „დანიელ ჭონქაძის შესახებ (პასუხად ბ-ნ მახარაძეს)“.

სექტემბერი — გამოდის „იავნანამ რა ჰქმნას“ მეოთხე გამოცემა
(ივერია № 221).

შემოდგომა — მუშაობს „რუსკოე სლოვოს“ ოლოვეისეული რეცენ-
ზიის საპასუხო წერილზე.

„... შემდეგ ოლოვეის პასუხს მოეუნდი, რომლის ნებართვა ცენ-
ზორის მიერ ძლიერ გაძნელდა...“ (თბზ., ტ. 9, გვ. 353).

ოქტომბრის 20 — „ივერიის“ № 240-ში ი. ვარიანელის ხელმოწერით ქვეყნდება იაკობის წერილი „ქართული თეატრის გაჭირვება“.

ოქტომბრის 31 — აკაკი წერეთლის ავადმყოფობისა და მისი ეკონომიურად მძიმე მდგომარეობის გამო იაკობი (გ-ლის ხელმოწერით) ბეჭდავს წერილს (ივერია № 249) რედაქციის მიმართ, სათაურით „ნაციონალური საჩუქარი“, რომელშიც საზოგადოებას მოუწოდებს მატერიალური დახმარება აღმოუჩინონ ქართველ პოეტს.

„ამჟამად ერთი ფრიად სამწუხარო მოვლენა დაყინებით ითხოვს ნაციონალურის საჩუქრის შემოღებას საქართველოში. რამდენსამე დღის წინად ავად გახდა მთავარი მამულიშვილი და დიდი პოეტი საქართველოსა აკაკი...

ავადმყოფობა არის უმთავრესი შედეგი უკიდურესის ნევთიერების გაჭირვებისა, ყოველგვარის ნაკლულევანებისა, მოუსვენარის მდგომარეობისა. ექიმების აზრით, ჩვენის მსცოვანის მგოსნის სრული მორჩენისათვის საჭიროა არა მარტო სამაგალითო მოვლა ამ ზამთრის განმავლობაში, არამედ წყლებზე გაგზავნა საზაფხულოდ. ეს კი მოითხოვს ბლომა ფულსა. რომელსაც სრულიად მოკლებულია აკაკი.

... საქართველოს წმინდა მოვალეობას შეადგენს დააარსოს თანხა აკაკისა... პირადად მე ამ თანხის სასარგებლოდ გადამიღვია ჩემი წვლილი — ათი თუმანი (100 მანეთი) და, გარდა ამისა, ვკისრულობ მომავალის იანვრიდან თითო თუმანი ყოველს თვეში წარმოუდგინო ხოლმე კერძო კომიტეტს“.

იგივე წერილს ბეჭდავს „ცნობის ფურცელი“ (№ 2656) და „მწყემსი“ (№ 21).

ამავე საკითხზე რამდენიმე დღის შემდეგ (7 ნოემბერს) იაკობი „ივერიაში“ (№ 255) ბეჭდავს „საჭირო დამატებას“! (იგივე ქვეყნდება „ცნობის ფურცლის“ № 2665-ში).

ნოემბერი — ჟურ. „ნაკადული“ (მოზრდ. № 1) ბეჭდავს იაკობის მოთხრობას „ქათმის საიდუმლოებანი“.

ნოემბრის 4 — წერილით აიხსნება აკაკი წერეთელს. „დღეს შენ ცოტა პესსიმიურს მდგომარეობაში გნახე და ძლიერ გამიკვირდა. ვამიკვირდა იმის გამო, რომ შენს პესსიმიზმს არავითარი საფუძველი არა აქვს. ექიმების საერთო აზრით, რომელიც მათ გამოსთქვეს კრ-

ბაზედაც, შენი ჩინებული აგებულება გიქადის ხანგრძლივს და საღ-
სიცოცხლესა .. ერთი სიტყვით, შენ სრულიად დამშვიდებული უნდა
იყო, და შეგიძლიან იფიქრო მხოლოდ შენს მომავალ პოეტურს ქმნი-
ლებებზე ..." (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 344—345).

ნოემბრის 21 — „ივერიის“ № 267-ში ქვეყნდება იაკობის წერილი
„რწმენის შერყევა“, რომელიც გამოწვეულია ეკატერინე გაბაშვილის
წერილით „ორიოდე სიტყვა ნაციონალური საჩუქრის გამო („ივერია“
№ 252). ე.კ. გაბაშვილი თავის წერილით მოითხოვდა აკაკის ფონდის
ნაცვლად შექმნილიყო ლიტერატურული ფონდი. იაკობი კატეგორი-
ულად მოითხოვს აკაკის ფონდის შექმნას.

„არა, ბატონებო, ჯერ აკაკის ფონდი შევადგინოთ და მერმე სა-
ლიტერატურო ფონდის შევსებისათვის ვიზრუნოთ, თორემ თუ ორივე
სიძნელეს შევეჭიდეთ ერთსა და იმავე დროს, ვერც ერთს ვერ დავ-
სძლევთ და შერცხვენინი დავრჩებით“.

* * *

საქართველოს კალენდარი 1904 წ. თავის ფურცლებზე ბეჭდავს
იაკობის წერილებს: „ქართველი ერის დაქუცმაცება“ და „ბრმა წინამ-
ძღოლობა ხალხის განათლებაში“.

აქვე ქვეყნდება იაკობის ბიოგრაფია და პორტრეტი.

ამ წელს გამოდის:

„დედა-ენის“ მეცხრამეტე და მეოცე გამოცემები.

„ბუნების კარის“ მეცამეტე გამოცემა.

„რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის მეთერთმეტე გამოცემა.

— იღვწის სხვადასხვა საზოგადოებრივ საქმეთა, ამხანაგობის, მათ
შორის ვაზეთ „ივერიის“ რედაქციის, ქართული ენციკლოპედიის საქ-
მეების მოსაგვარებლად.

„დიდი დრო დამეხარჯა აგრეთვე „ივერიის“ საქმის მოსაგვარებ-
ლად. დიდი ვალი დაედო, ათას თუმანზე მეტი, ამხანაგობაში გაძლი-
ერდა განხეთქილება ... დახმარება სთხოვეს ზუბალაშვილსა, პასუხი
არაფერი მოუვიდათ ... მაშინ მე იძულებული გავხდი პირადად ჩაე-
რეოდი საქმეში; საქართველოს ენციკლოპედიის საქმემ დამახწივა ზუ-
ბალაშვილთანა და ამ სიახლოვით ვისარგებლე და მან იკისრა „ივე-
რიის“ სიკვდილისაგან გადარჩენა ..." (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 353).

იანვარი — იაკობი წიგნად გამოსცემს თავის ნაშრომს «Государственный язык в грузинских начальных школах». По поводу рецензии грузинского епархиального наблюдателя господина Одоева, Тиф., 1905. 68 с.

გოგებაშვილის ეს ნაშრომი, როგორც წიგნის ქვესათაურიდანაც ჩანს, გამოწვეულია მისი წიგნის „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის შესახებ გამოქვეყნებული ცილისმწამებლური რეცენზიებით, რომელიც ეკუთვნის საქართველოს საეპარქიოს მეთვალყურეს ოდოევს. (რეცენზია გამოქვეყნდა ჟურნალში «Духовный вестник грузинского экзархата» 1904 წ. ივლისის ნომერში).

ამ წიგნის ყოველი გაყიდული ეგზემპლიარიდან ავტორმა გადასდო 5 კაპ. საქველმოქმედოდ, კერძოდ, უნივერსიტეტისა და სხვა უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტთა კავკასიის დამხმარე საზოგადოების სასარგებლოდ.

ამ წიგნის შესახებ თვით იაკობი ხახანაშვილისადმი გაგზავნილ წერილში ამბობს: „წიგნაკი ისეა დაწერილი, რომ ყოველს კეთილგონიერს რუსსაც კი ათქმინოს: აი რა უსამართლოდ და უდიერად ვცევიან ქართველებსაო“ ((თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 352).

იანვრის 1 — ჟურნ. „მოგზაური“ (№ 1) ბეჭდავს უცნობი ავტორის (ხელმოწერა „დ“) წერილს — „დედა-ენა როგორც წარმართობის დამანგრეველი ჩვენს მოზარდ თაობასა და ხალხში“.

ჟურნალის ამავე ნომერში ქვეყნდება მეკვლეს საახალწლო ფუქცაშები საზოგადო მოღვაწეებზე, მათ შორის იაკობ გოგებაშვილზე.

იანვრის დასაწყისი — იაკობი წერილს (2 იანვრის თარიღით) ღებულობს მოსკოვიდან ალექსანდრე ხახანაშვილისაგან. ესაუბრება „ივერიის“ ვარშემო, პირდება გაზეთში მონაწილეობას. თხოვს მასალების გაგზავნას სტატიისათვის „სახალხო განათლების მდგომარეობა საქართველოში“.

იანვრის 16 — საპასუხო წერილს უგზავნის ალექსანდრე ხახანაშვილს. ატყობინებს თავისი წიგნის «Государственный язык в грузинских начальных школах» გაგზავნას პირადად, ჟურნ. „რუსკიაი

მისლის“ და სხვა რედაქციებისათვის გადასაცემად. ესაუბრება თავისი/ სახელმძღვანელოების დეენის შესახებ და სხვა საკითხებზე. საქართველოს
საზოგადოებრივი
მედიის ცენტრი

იანერის 19 — საპასუხო წერილს უგზავნის ქუთაისში სილოვან ზუნდაძეს. ესაუბრება მისი ქართული გრამატიკის სასწავლო ოლქის მზრუნველისადმი წარდგენისა და სხვა საკითხების შესახებ.

თებერვლის 3 — „ცნობის ფურცელი“ (№ 2732) მკითხველს „ახალ ამბებში“ იაკობის წერილის — „რანი ვიყავით გუშინ?“ — შესახებ შემდეგს აუწყებს: „აგერ 10—12 წელიწადია, რაც დაიბეჭდა ცალკე წიგნად წერილი ი. გოგებაშვილისა „რანი ვიყავით გუშინ?“ მას აქეთ ეს წიგნები აწყვია საწყობში და ერთი ცალი არ გამოსულა გასასყიდათ. გასაკვირველია, რად დაატუსალა ავტორმა თავისი წიგნი, მით უფრო გასაკვირველია, რომ დღეს განსაკუთრებით საჭიროა ამგვარი წიგნების გავრცელება“.

თებერვლის 5 — „ცნობის ფურცელში“ (№ 2734) იაკობი აქვეყნებს წერილს რედაქციისადმი სათაურით: „წიგნაკის დატყვევება“, რომელიც გამოწვეულია ამავე გაზეთის 3 თებერვლის ნომერში გამოქვეყნებული ცნობით მის წიგნაკზე „რანი ვიყავით გუშინ?“ ამ წერილით იგი მკითხველს აუწყებს საქმის გარემოებას.

„მე მოგახსენებთ ჩემი წიგნაკის „რანი ვიყავით გუშინ?“ დატყვევებაზე, რომლის შესახებ გუშინწინ ორიოდ სიტყვა იყო ნათქვამი „ცნობის ფურცელში“. საჭიროდ ვრაც მკითხველს ვაუწყო მოკლედ საქმის ვითარება“. (წიგნაკის დატყვევების გარემოებათა შესახებ იხ. 1892 წ. ქრონიკა ამავე წიგნში).

თებერვლის 11 — „ცნობის ფურცელი“ (№ 2740) ბეჭდავს თელო სახოკიას წერილს (ხელმოწერა „თ. ს.“) „სამეცნიერო საუბარი“, რომელშიც საუბარია ი. გოგებაშვილის დამსახურებაზე ქართულ სკოლაში პირდაპირი ხელწერის დამკვიდრების საქმეში.

აპრილის 11 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას წერილობით შეახსენებს „დედა-ენის“ მეოცე გამოცემის ვალის გადახდას.

გამგეობა (30 მაისს) ადგენს: „მიღებული იქნას საპატიო წევრის გოგებაშვილის წინადადება“. (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 346).

აპრილის ბოლო — „ივერია“ (№ 64) ბეჭდავს იაკობის წერილს

„დიდი ვარამის შესახებ“, რომელშიც იგი მხარს უჭერს დემოკრატიულ ავტონომიურ წყობას საქართველოში რუსეთთან საერთო კავშირში.

იგივე წერილი ამავე წელს ქვეყნდება ქუთაისში გამოსულ კრებულში „ეროვნული თავისუფლება“.

მაისის 8 — საპასუხო წერილს უგზავნის სილოვან ხუნდაძეს, ატყობინებს წერა-კითხვის საზოგადოების აზრს მისი წიგნის „ქართული გრამატიკის“ შესყიდვის თაობაზე.

მაისის 11 — აკაკი წერეთლის სალიტერატურო ფონდის შემგროვებელი კერძო კომიტეტი (გოგებაშვილი, ა. დიასამიძე, ვ. ლაბაშიძე, ვ. მუსხელიშვილი) თხოვნით მიმართავს წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას აკაკის საზღვარგარეთ გამგზავრებასთან დაკავშირებით მისი ფონდიდან 40 თუმნის გადაცემის შესახებ (საისტ. მოამბე, ტ. 7, 1953, გვ. 393).

ივნისი-ივლისი (?) — პეტერბურგის გაზეთი „რასსვეტ“-ი (№ № 112, 113, 116, 119) ბეჭდავს იაკობის წერილს «Бесправие грузинского языка и самых грузин в учебной области на Кавказе».

„ამას წინად პეტერბურგის გაზეთს «Разсвет»-ში ჩვენ დავბეჭდეთ წერილი შესახებ იმ უუფლობისა და დაჩაგრულობისა, რომელშიაც იმყოფებიან ქართული ენა და თვით ქართველები — მასწავლებლები და მოსწავლენი სამოსწავლო უწყებაში. მთავარი დანიშნულება წერილისა იყო დასურათება უსამართლო და უდიერი რეჟიმისა“ (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 78).

— ქვეყნდება („ივერიის ბიბლიოთეკა“ № 3) ი. ფერაძის რეცენზია კორხანიდის რუსული ენის სახელმძღვანელო „ეივოე სლოვოზე“, რეცენზიაში ვრცლად არის საუბარი იაკობის სახელმძღვანელო „რუსკოე სლოვოზე“.

ივლისის 27, 28 — პედაგოგი ალექსი ჭიჭინაძე გაზეთ „ცნობის ფურცელში“ (№ № 2872, 2873) ბეჭდავს წერილს „პასუხად ბ-ნ იაკობ გოგებაშვილს (წერილი რედაქციისადმი)“, რომელიც წარმოადგენს გამოხმაურებას იაკობის პეტერბურგში გამოქვეყნებულ წერილზე («Бесправие грузинского языка и самых грузин в учебной области на Кавказе»), რომელშიც მოხსენებული იყო ა. ჭიჭინაძე.

აგვისტო (?) — ოფიციალურ წერილს აგზავნის ნამესტნიკის კან-
ცელარიაში სოკოლოვის სახელზე სამოსწავლო გეგმის შედგენის თათ-
ბაზე.

საქართველო
საბჭოთაო

„... და ამ წერილში განვმარტე ჩემის საკუთარის გეგმის უადრე-
სობა და დავასრულე იგი იმედით, რომ იგი წაკითხული და სახეში
მიღებულ იქნება ნამესტნიკის საბჭოს სხდომაზე სამოსწავლო გეგმის
განხილვის დროსა.

მახლობელს მომავალში მეტსა ვთხოვლობ, სახელდობრ სახალხო
სკოლის კურსის გაგრძელებას კიდევ ორი წლით (რვა წელიწადი) და
ქართულ სახალხო უნივერსიტეტების დაარსებას ჩვენს ქვეყანაში. და-
სასრულ ვთხოვლობ, რომ როგორც ქართულს სახალხო სკოლებს, ისე
ქართულს სახალხო უნივერსიტეტებს განაგებდნენ სამოსწავლო საბ-
ჭოები, რომელთა წევრები უნდა ამორჩეულ იქმნას ხალხის მიერ, და-
მოუკიდებლად“ (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 73).

აგვისტოს 2 — სახალხო სკოლების მომავალი პროგრამის თაობა-
ზე იაკობი გაზეთ „ცნობის ფურცელში“ (№ 2877) აქვეყნებს წერილს,
სათაურით „ქუთაისის სასკოლო კომისიის საყურადღებოდ“.

აგვისტოს 4 — „ცნობის ფურცელი“ (№ 2879) ბეჭდავს იაკობის
წერილს რედაქციისადმი „ცოტა მეტი სინათლე (პასუხად ბ-ნს ალექ-
სი ჭიჭინაძეს)“.

აგვისტოს 10 — „ივერია“ (№ 139) ბეჭდავს იაკობის „მცირე შე-
ნიშვნას“ ი. ფერაძის რეცენზიაზე „ბ-ნ კორხანიდის რუსული ენის
სახელმძღვანელო «Живое слово»“.

„ბ-ნის კორხანიდის რუსული სახელმძღვანელოს განხილვაში, რო-
მელიც დაბეჭდილია „ივერიის ბიბლიოთეკის“ მესამე ნომერში, ავტორს,
ბ-ნს ფერაძეს, ჩემს შესახებ მოსვლია ერთი მსხვილი შეცდომა, რომე-
ლიც არ შემიძლია დაეტოვო შეუნიშნავად“.

აგვისტოს 12 — ქვეყნდება ი. გოგებაშვილის წერილი „სახალხო
უნივერსიტეტი ჩვენში“ (ცნობის ფურცელი, № 2885).

ამავე საკითხზე იაკობი გაზ. „კავკაზის“ № 216 ბეჭდავს წერილს
რედაქციისადმი, რომელშიც აღნიშნავს, რომ „სახალხო უნივერსიტე-
ტი შეიძლება არც ერთ ქვეყანას ისე არ ესაჭიროებოდეს, როგორც
ჩვენს სხვადასხვატომიან კავკასიას. ჩვენი დღევანდელი ფრიად სამ-

წუხარო მდგომარეობა განსაცვიფრებელი სიზუსტით ამტკიცებს იმ დებულების ჭეშმარიტებას, რომ ტომებსა და ხალხებს არაფერი არ თიშავს ისე, როგორც უეცობა... დაწყებითი სკოლები ამ ბოროტების წინააღმდეგ მხოლოდ პალიატივია. რადიკალური საშუალება კი — სახალხო უნივერსიტეტია ...“

აგვისტოს 13 — „ივერია“ (№ 142) ბეჭდავს იაკობის წერილს „სამოსწავლო გეგმის შესახებ“, შემდგომში სათაურით: „ახალი სამოსწავლო გეგმის შესახებ“, რომელშიც შეფასებულია პედაგოგ ალექსი ჭიჭინაძის ხელმძღვანელობით საგანგებო კომისიის მიერ შემუშავებული ახალი სასწავლო გეგმა და იქვე იძლევა წინადადებებს მისი გაუმჯობესებისათვის.

აგვისტოს 17 — „ივერია“ (№ 144) ბეჭდავს იაკობის წერილს „ქიდეუ სამოსწავლო გეგმის გამო“ (შემდგომში სათაურით: „ნამესტნიკის სამოსწავლო გეგმა“).

აგვისტოს 18 — „ცნობის ფურცელი“ (№ 2889) ბეჭდავს იაკობის წერილს „რუსული ენის დასაწყისი სასოფლო და სამოქალაქო სკოლებში“. წერილს წამმდგარებული აქვს რედაქციის განმარტება სათაურით: „ორიოდე სიტყვა რუსული ენის სწავლებაზე სახალხო სკოლაში“, რომელშიც აღნიშნულია, რომ რედაქცია არ ეთანხმება ავტორის ზოგიერთ მოსაზრებას.

აგვისტოს 19 — „ივერია“ (№ 146) აქვეყნებს პ. სურგულაძის წერილს „მომავალი სასკოლო ორგანიზაცია და ჩვენი პედაგოგები“, რომელიც გამოწვეულია იაკობის წერილით — „სამოსწავლო გეგმის შესახებ“.

აგვისტოს 21 — „ივერიის“ (№ 148) ფურცლებზე ქვეყნდება იაკობის „მცირე პასუხი (წერილი რედაქციის მიმართ)“, რომელიც გამოწვეულია პ. სურგულაძის წერილით „მომავალი სასკოლო ორგანიზაცია და ჩვენი პედაგოგები“.

სექტემბერი (?) — მასწავლებელთა კრებაზე, ნაცვლად პროფესიონალური საზოგადოების დაარსებისა, იაკობი გამოდის წინადადებით პედაგოგიურ-პოლიტიკური კავშირის დასაარსებლად. კრება არ ეთანხმება იაკობის წინადადებას. ამის შესახებ იაკობი შემდეგს გადმოგვცემს:

„კრება არ დამეთანხმა, გადასწყვიტა დაეარსებინა პროფესიონალური საზოგადოება, და არა კავშირი მასწავლებელთა; და შეუდგა კომისიის არჩევას წესდების შესამუშავებლად. მოინდომეს ჩემი არჩევა კომისიაში; მაგრამ მე უარი განაცხადე, და დავსძინე: თუ კავშირი შეგვწყნარებინათ, დიდი სიამოვნებით შევიდოდი კომისიაში, მაგრამ პროფესიონალურ საზოგადოების დაარსება გადასწყვიტეთ, რომელიც მე არა მრწამს, და მისი წესდებულების შედგენაში მონაწილეობას ვერ მივიღებ მეთქი ...“ (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 148).

სექტემბრის 10 — „ცნობის ფურცელი“ (№ 2905) ბეჭდავს იაკობის წერილს „რუსული ენა ქართულ სახალხო სკოლებში“. იაკობის ეს წერილი გამოწვეულია „ცნობის ფურცლის“ (№ 2889) იმ შენიშვნებით, რომელიც მის წერილს წაუმძღვარა გაზეთის რედაქციამ.

„ამას წინად „ცნობის ფურცლის“ რედაქციამ ერთს ჩემს წერილს წაუმძღვარა წინასიტყვაობა, რომელშიაც გამოსთქვა ის აზრი, რომ რუსულს ენას ჩვენს სახალხო სკოლებში სრულიად არ უნდა ჰქონდეს ადგილი“.

სექტემბრის შუა რიცხვები — წერილს (სექტემბრის 10 თარიღით) დებულობს იაკობ ფანცხავასაგან რამდენიმე შეკითხვით ქართული ენის სწავლების შესახებ ფოთის საქალბო სკოლებში და სხვ. (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 366).

სექტემბრის 19 — საპასუხო წერილს უგზავნის ფოთში იაკობ ფანცხავას და რჩევებს აძლევს ქართული ენის სწავლებისა და სასწავლო პროგრამების შესახებ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 335—336).

სექტემბრის 21, 22 — „ცნობის ფურცელი“ (№№ 2913, 2914) ბეჭდავს ალექსი ჭიჭინაძის წერილს — „პასუხი ბატონს გოგებაშვილს“. პასუხი გამოწვეულია იაკობის წერილით — „ცოტა მეტი სინათლე“, რომელიც გამოქვეყნდა 4 აგვისტოს „ცნობის ფურცელში“ (№ 2879).

ოქტომბრის 11 — „ივერია“ (№ 186) ბეჭდავს იაკობ გოგებაშვილისადმი მიძღვნილ აკაკი წერეთლის ლექსს „ყანა“.

ოქტომბრის 14 — გაზეთ „ვოზროუდენიე“ (№ 10) აქვეყნებს იაკობის წერილს სხვადასხვა ეროვნების ბავშვთა შერეული სკოლების უვარგისობის შესახებ, სათაურით: «Наша неисправимость ხელმოწერა: «Варианели»).

ნომბრის 4 — „ცნობის ფურცელი“ (№ 2942) ბეჭდავს იაკობის წერილს „ახალი წყალობა“ (თხზ., ტ. 4. სათაურით: „ახალი პროექტი სინათლისა“). რომელშიც ეხება ქართული ეკლესიის მართვა-ვაამგეობის რეფორმას და მოითხოვს მის სრულ დამოუკიდებლობას.

„საქართველოს ეკლესიას უნდა დაუბრუნდეს დამოუკიდებლობა და გამგე, არჩეული ქართველი სამღვდელოების და სამწყსოს წარმომადგენლების მიერ და ეს ყოველად კანონიერი და ყოველად სამართლიანი სურვილი და მოთხოვნა არ შეიძლება არ დაკმაყოფილდეს.

მხოლოდ სამღვდელოებას იმედი არ უნდა ჰქონდეს, რომ ქართულს ეკლესიას თავისუფლებას დაუბრუნებენ ზევიდგან. ვინც მონობა დაუწყარა, მას მხოლოდ შეუძლიან შესცვალოს ფორმა მონობისა, და თავისუფლებას-კი ძნელად მიანიჭებს. ეს თავისუფლება თვითონ მოიხვეჭოს, თვითონ მან უნდა აღიდგინოს უკანონოდ გაუქმებული ავტოკეფალია, რასაკვირველია სამწყსოს მხნე-მონაწილეობით“.

ნომბრის 8 — აქვეყნებს წერილს („ცნობის ფურცელი“, № 2944) სათაურით: „განმათავისუფლებელი საერთო ფონდი“, რომლის დაარსებასაც იგი მოითხოვს გლეხთა რევოლუციური მოძრაობის აღორძინებისათვის და ამ ფონდში პირადად შეაქვს ერთდროულად ასი მანეთი.

„სრული იმედი მაქვს, ყოველი მკითხველი სიამოვნებით დამეთანხმება, თუ ვიტყვი, რომ იმ ფულს, რომელიც ეხლა გროვდება გურულების სახელობაზე, არ შეშვენის შეწირულების სახელი. ეს წმინდა ვალის გადახდაა და არა შეწირულება, დახმარება.

ღიას, ჩვენ ყველანი ყელამდინ ვალში ვართ გურულების წინაშე.

მათ პირველებმა გამოიღვიძეს, აირჩიეს განმათავისუფლებელი გზა. შეიმუშავეს ნამდვილი დემოკრატიული პროგრამა და პროგრამის განხორციელებას შეუდგნენ სამაგალითო მხნეობით, იშვიათის გამბედაობით. საარაკო ვაჟკაცობით.

საჭიროა დაარსდეს განმათავისუფლებელი საყოველთაო ფონდი, რომელმაც უნდა დახმარება გაუწიოს ჯერ გურულებს და მერე სხვა გაჭირვებულ მებრძოლ ქართველებსა... სასარგებლოდ ამ ფონდისა ვუდგენ რედაქციას ათს თუმანს (100 მან.) და გარდა ამისა ვალად ვიდებ მომავალი იანვრიდან ყოველ თვე ვიხადო თვეში თითო თუმანი... „წერა-კითხვის საზოგადოებას“ ვთხოვ

ამავე ფონდს შეუერთოს მთელი შემოსავალი ჩემი წიგნისა „რანი ვიყავით გუშინ?“

ნომბრის 10 — გლეხთა რევოლუციური მოძრაობის განმათავისუფლებელი ფონდის ორგანიზაციისათვის „ცნობის ფურცლის“ რედაქციაში იაკობი იწვევს გაზეთების წარმომადგენელთა კრებას.

ნომბრის 13 — „ივერია“ (№ 205) ბეჭდავს იაკობის წერილს ქართული ეკლესიის უფლებების შესახებ, სათაურით: „ერთს ახალს უფლებას ვკარგავთ“. ამ წერილს აქვეყნებს აგრეთვე ურ. „მწყემსი“ (№ 21).

* * *

— გამოდის „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის მეცამეტე გამოცემა.

ამ წელს იაკობმა განიზრახა „ბუნების კარის“ გადამუშავება და ორ წიგნად გამოცემა. ამის შესახებ იაკობი შემდეგს გადმოგვცემს: „1905 წელს, გაცხარებულის მოძრაობის დროს, მე განვიზრახე „ბუნების კარი“ ორ წიგნად გადამექცია. პირველს წიგნში უნდა მოთავსებულიყო ყველა განყოფილება, გარდა საქართველოს გეოგრაფიისა და ისტორიისა, ხოლო მეორე წიგნში ისტორიული და გეოგრაფიული განყოფილებანი, ერთი სამად შეესებულნი, უხვად დასურათებულნი, გეოგრაფიული და ისტორიული ქრესტომატიის მასალების დამატებით. ამ წიგნისათვის უნდა დამერქვა ცალკე სახელი „დედა ქვეყანა“...“

თანახმად ამ გეგმისა, მე 1905 წ. „ბუნების კარიდან“ გამოვტოვე გეოგრაფია და ისტორია საქართველოსი, წიგნს ფასი დავაკელი და ისე გამოვეცი. ამავე დროს „დედა-ქვეყნის“ თავდარიგს შევუდექი. მაგრამ ჩქარა საშინელმა რეაქციამ იჩინა თავი და ჩვენი იმედები მეწვერს მისცა“ (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 494—495).

1906

იანვრის 7 — „ცნობის ფურცელი“ (№ 2975) ბეჭდავს იაკობის წერილს რედაქციის მიმართ, სათაურით: „უსაჭიროესი შუამდგომლობა“, რომელშიც ავტორი მოითხოვს ქართველთა დეპუტაციის გაგზავ-

ნას ნამესტნიკთან, დასავლეთ საქართველოში შეიარაღებული მოძრაობის სისხლში ჩახშობის თავიდან ასაცილებლად.

„... ნაცადი ღონისძიება უნდა ვიხმაროთ თბილელმა ქართველებმა ეხლაც, ვსცადოთ და იქნება გადავარჩინოთ სისხლის ნაკადულებს, დარბევასა და გადაწვას მთელი დასავლეთ საქართველო. უნდა იქნას ამორჩეული დაუყოვნებლივ, დღესვე, ქართველთა დეპუტაცია, რომელმაც სწორედ ისევე უნდა იმოქმედოს, როგორც იმოქმედა შემოდგომის დეპუტაციამ. ეს დეპუტაცია ... დაუმტკიცებს ნამესტნიკს, რომ დასავლეთ საქართველოში შეიარაღებული აჯანყება არის მხოლოდ შტორუსეთის საერთო მოძრაობისა ...“

იანერის შუა რიცხვები — ქვეყნდება (ცნობის ფურცელი № 2981) იაკობის წერილი მიმართული „მკითხველისადმი (ი. ჯავახიშვილის წერილის გამო)“. იაკობის წერილი გამოწვეულია ნ. მარისა და ივ. ჯავახიშვილის მიერ საქართველოს ისტორიის ზოგიერთი საკითხის არასწორი გაშუქებით.

იანერის ბოლო — ვაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 2991) ბეჭდავს გ. ნათაძის გამოხმაურებას ი. გოგებაშვილის წინადადებაზე „განმათავისუფლებელი საერთო ფონდის“ დაარსების შესახებ.

თებერვლის დასაწყისი — გამოდის „დედა ენის“ ოცდამეერთე გამოცემა.

„დედა ენა“, რომელიც 20 ივლისს უნდა გაეთავებინა სტამბასა, მხოლოდ ერთი კვირის წინად დაასრულა და დაკაზმული ეგზემპლარები გასაყიდათ მხოლოდ დღეს მიიღო „წერა-კითხვის“ საზოგადოების მაღაზიამ...“ — ვკითხულობთ იაკობის მიერ 10 თებერვალს ს. ხუნდაძისადმი გაგზავნილ წერილში.

თებერვლის 10 — საპასუხო წერილს უგზავნის სილოვან ხუნდაძეს ქუთაისში. „დიდად პატივცემულო ბატონო სილოვან! უცნაურის შინაარსის წერილი მომივიდა თქვენგან. სრულიად უბრალო შეცდომისათვის რაღაც მტრული მოქმედების ხასიათი მიგიციათ და მძიმე ბრალსა მდებთ ... და შემდეგ იაკობი უხსნის თუ რამ გამოიწვია „ბუნების კარში“ შეტანილი სილოვანის ლექსის „დედა და შვილის“ ჭაღადიდელის კუთვნილებად დასახელება.

თებერვლის ბოლო — „ცნობის ფურცელში“ (№ 3014) იაკობი

ბეჭდავს „შენიშვნას“ ამავე გაზეთის № 3009-ის მეთაურ წერილში მოყვანილ ბრალდებათა გამო, რომ თითქოს ძველი თაობა ე. წ. „მაგები“ არ ზრუნავენ თბილისის ქართულ სკოლაში მშობლიურ ენაზე სწავლებისა და სახელმძღვანელოების ქართულ ენაზე შედგენისათვის.

მარტის დასაწყისი — „ცნობის ფურცელში“ (№ 3019) ქვეყნდება იაკობის „პატარა შენიშვნა უდიდეს საგანზე“, რომელშიც თავადაზნაურობას მოუწოდებს: „პირველად, გამოაცხადოს თავის აღშფოთება (ნეგოდოვანიე) და პროტესტი იმ განადგურების გამო, რომელსაც უსამართლოდ მიეცა მთელი დასავლეთის საქართველო და ქართლი. მეორედ, მოითხოვოს უზენაესის მთავრობისაგან, რომ დანიშნულ იქმნას სენატორის რეეიზია და აუნაზღაუროს ზარალი ყველას, ვინც უსამართლოდ და უდანაშაულოდ დაისაჯა“.

მარტის პირველი დეკადა — „ცნობის ფურცელი“ (№ 3022) ბეჭდავს იაკობის წერილს სათაურით: „სადღეისოდ“, რომელითაც იაკობი თავადაზნაურობის კრებას მოუწოდებს შემდეგს: „დღევანდელმა კრებამ თავად-აზნაურობისამ უნდა ნათლად გაითვალისწინოს და ღრმად იგრძნოს შემდეგი გარემოებანი: ... თუ ჩვენს თავადაზნაურობას არა სურს სიკვდილი ჩვენის ერისა და თავის თავისა, მან უნდა ხმა აღიმადლოს ... უშვერი რეპრესიების წინააღმდეგ, და მოითხოვოს, რომ მთავრობამ აუნაზღაუროს გლეხებს ის საშინელი ზარალი, რომელიც მას სრულიად უსამართლოდ მიაყენა“.

აპრილის 26 — გაზეთი „შრომა“ (№ 19) ბეჭდავს იაკობის წერილს (ხელმოწერა ი. გ-ლი) „ახალი შეძენა“, რომელშიც საუბარია წერაკითხვის საზოგადოების პარალელურად „საშუალო და მაღალ სწავლის აღორძინების საზოგადოების“ დაარსების შესახებ.

აპრილის 29 — გაზეთი „შრომის“ № 22-ში ქვეყნდება წერილი Gr-ს ხელმოწერით „მასწავლებელთა კავშირი და ბ-ნი გოგებაშვილი“. წერილის ავტორი არ ეთანხმება გოგებაშვილს პედაგოგიურ-პოლიტიკური კავშირის დაარსების საკითხში და მოითხოვს პროფესიულ კავშირის დაარსებას.

მაისის 14 — ქვეყნდება იაკობის წერილი „პასუხი ჩემს პროკურორსა“ (შრომა, № 34), რომელიც მიმართულია Gr-ს წერილის („მასწავლებელთა კავშირი და ბ-ნი გოგებაშვილი“) წინააღმდეგ.

მაისის 21 — გაზეთი „შრომა“ (№ 38) აქვეყნებს იაკობის წერილს რედაქციის მიმართ სათაურით: „ვინ ამოვირჩიოთ“, იაკობი საზოგადოებას აცნობს სამეურნეო ბანკის სავალალო მდგომარეობას, სამეურნეო ბანკის კრების მონაწილეებს მოუწოდებს ბანკის დირექტორად აირჩიონ ღირსეული და საქმის მკოდნე პიროვნება, ისეთი, „რომელიც შესისხლბორცებულია საზოგადო საქმეებთან, ჩვეულებად გადაქცევიან ქვეყნის სამსახური, ფართო განათლების პატრონია, (პროგრესული მიმართულების სათავეში სდგას, შემოქმედებითი ნიჭი ახლავს, არავის მაჩანჩალად არ გადაიქცევა და რომელსაც დამკვიდრებული რუტინა ვერ ჩაითრევს. ჩვეულებრივი ინტელიგენტი კი აქ ვერაფერს გააწყობს და ხელიდან შეიძლება წაგვივიდეს ერთი მეტად სასარგებლო დაწესებულება“.

იაკობის ამ წერილის შესახებ მიმოხილვას ბეჭდავს ვაზ. „კავკაზი“ (№ 18) 24 მაისს.

მაისის 23 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას სთავაზობს „დედა-ენის“ პირველი და მეორე ნაწილის გავრცელების პირობებს (თხზ. ტ. 9, 1962, გვ. 265—266).

მაისის 24 — სამეურნეო ბანკის დირექტორის არჩევნებზე ბეჭდავს წერილს „უსაფუძვლო შიში“ (შრომა 39), რომელიც წინა წერილის („შრომა“ № 38) დამატება-განმარტებას წარმოადგენს.

მაისის 28 — ვაზ. „შრომა“ (№ 43) ბეჭდავს შ. ჩიტაძის კრიტიკულ წერილს — „გამოძახილი“ (ხელმოწერა: „ყვავი“) ი. გოგებაშვილის წერილის — „პასუხი ჩემს პროკურორსა“ საპასუხოდ.

ივნისის 7 — გაზეთი „შრომა“ (№ 51) ბეჭდავს იაკობის წერილს რედაქციისადმი „დღევანდელი მომენტი ქართველთა და სომეხთა ეკლესიისა“. წერილში იაკობი აყენებს საკითხს თვითმართველობისა და საარჩევნო უფლების მოპოვებისათვის საეკლესიო სფეროში.

„წელიწადზე მეტია, რაც საქართველოს სამღვდელოება და სამწყსო იბრძვის მოიპოვოს თვითმართველობის უფლება სარწმუნოების სფეროში, აღადგინოს საარჩევნო წესი, განახორციელოს ის თავისუფლება სინიდიისისა, რომელიც არსებობს ყველა დაწინაურებულს ქვეყანაში და რომელიც ბოლოს ხანს გამოცხადებულ იქმნა თვით უკანდარჩენილ რუსეთშიაც კი, მაგრამ სრულიად ამაოდ, უნაყოფოდ.

როგორც სატახტო ქალაქიდან იტყობინებიან, ეხლაც ჰმედავენ/ მველებურის წესით მოუვლინონ საქართველოს ეკლესიის ბიუროკრატია-
ტიული მეთაური ...

არა, ბედი ჩვენი ეკლესიისა, მისი ასავალ-დასავალი უსათუოდ ხალხის ხელში უნდა იყოს და აქ ბიუროკრატია არაფერი არ უნდა ეკითხებოდეს. თვით ხალხი უნდა ირჩევდეს მეთაურს თავის ეკლესიისას, კათალიკოსს, ეპისკოპოსებს, მღვდლებს, მთელს საეკლესიო კრებულს... არა გვგონია, რომ მთელს საქართველოში იყოს იმისთანა ადამიანი, რომელიც ამ საარჩევნო პრინციპს არ თანაუგრძნობდეს“.

— გაზეთის ამავე ნომერში ქვეყნდება ლ. ბოცვაძის წერილი — „ურნალი „ნაკადული“ და ჩვენი საბავშვო მწერლობა“, რომელშიც ავტორი დადებითად აფასებს ი. გოგებაშვილის საბუნებისმეტყველო წერილებს.

ივლისის 22 — გაზ. „შრომა“ (№ 87) ბეჭდავს იაკობის წერილს, სათაურით: „ჩვენი მოვალეობა ობლების წინაშე“, რომლითაც იგი თავადაზნაურობას მოუწოდებს ახლად გარდაცვლილი შიო ჩიტაძის ობლებისა და ქვრივის მატერიალური უზრუნველყოფისათვის.

ავვისტო — მასწავლებელთა კასის დასაარსებლად წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას ვადასცემს ათ თუმანს.

„1906 წელს ავვისტოს თვეში მასწავლებელთა კასის დასაარსებლად წარმოდგინე გამგეობას ათი თუმანი ფული“. (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 265).

ავვისტოს 15, 17 — ქვეყნდება იაკობის წერილი „სახალხო მასწავლებლის ღვაწლი და უკიდურესი გაჭირვება მისი“ („შრომა“ № № 107, 108), რომელშიც იაკობი აყენებს წინადადებას მასწავლებელთათვის ხელფასის გაზრდისა და დამხმარებელი კასის შესაქმნელად.

სექტემბრის 19 — გაზ. „გრიგალში“ (№ 8) იაკობ გოგებაშვილის თხოვნით ქვეყნდება შეცდომის გასწორება იმისა, რომ „ბუნების კარში“ მოთავსებულ სილოვან ხუნდაძის ლექსს „დედა და შვილი“ შეცდომით მიწერილი აქვს ჭალადიდელი.

ოქტომბრის 6, 8 — გაზეთი „მეგობარი“ (№ № 10, 11) ბეჭდავს იაკობის წერილს სათაურით: „წადილი ქართული ენის პროგრამის შევიწროებისა“. წერილი გამოწვეულია იმ გარემოებით, რომ გაზ. „მე-

გობარში“ (№ 6) ქვეყნდება ცნობა — „სახელმძღვანელოს არ დამტკიცება“, სადაც აღნიშნულია, რომ ეგზარქოსმა არ დაამტკიცა თბილისის ქალთა საეპარქიო სკოლის ქართული ენის პროგრამა იმ მოტივით, რომ აქ მოხსენიებულია „ბუნების კარი“.

ნოემბრის 10 — გაზეთ „მეგობარის“ № 39-ში ქვეყნდება იაკობის „შენიშვნა ერთგვარ სიხარბზე“. წერილი გამოწვეულია წიგნის მაღაზიების მიერ „დედა-ენის“ ძვირად გაყიდვის შემთხვევებით.

„ჩვენ ანბანი გამოვაცალკევეთ და ფასად ორი შაური დაენიშნეთ იმ განზრახვით, რომ თვით უღარიბეს ქართველისათვის გაგვეადვილებინა დაწყება და შეთვისება ქართული წერა-კითხვისა. ზოგიერთ მაღაზიების სიხარბე წინ ეღობება ამ განზრახვას“.

ნოემბრის 30 — გაზეთი „მეგობარი“ (№ 55) ბეჭდავს იაკობის წერილს რედაქციის მიმართ „ერთის ახალი წადილის შესახებ“.

„თბილისის მასწავლებელთა წრეში დაიბადა წადილი — გამართონ წრეულ საშობაოდ საჯარო ლექციები და ლექტორებად მოიწვიონ ჩვენებური პროფესორები რუსეთიდან. წადილი დიად ჩინებულია. მაგრამ ასე სწრაფად ეს რთული საქმე ვერ ვაკეთდება. ზამთარში რუსეთიდან მოსვლა ჩვენებურ პროფესორებს გაუჭირდებათ...“

წენის აზრით, საჯარო ლექციების გამართვა უნდა გადავდოთ მაისამდის...

ყოველ ეჭვს გარეშეა, რომ დიდის თანაგრძნობით მიეგებებიან ამ წადილს და სიხარულით იკისრებენ ლექციების ქართულად კითხვას თბილისში ზაფხულობით ჩვენებური პროფესორები: პეტრიაშვილი, ცაგარელი, მელიქიშვილი, ხახანაშვილი და ქართველი პრიატლოცენტები. იქნება პროფესორმა თარხნიშვილმაც მოხუცობის დროს გაიხსენოს თავისი სამშობლო და მონაწილეობა არ დაიშუროს ამ მეტად სიმპატიურს და მიმზიდველს საქმეში“.

დეკემბრის 2 — გაზეთი „მეგობარის“ № 57-ში ქვეყნდება იაკობის „წერილი რედაქციის მიმართ“, რომელიც წარმოადგენს პასუხს სოლ. გოშაძის „წერილისა რედაქციის მიმართ“, რომელიც თავს იმართლებდა „დედა-ენის“ მომატებულ ფასებში გაყიდვის ბრალდებაში.

დეკემბრის 5 — წერილს უგზავნის სილოვან ხუნდაძეს ქუთაისში. ბოდიშს უხდის „ბუნების კარში“ მისი ლექსის „დედა და შვილის“

შეცდომით კვლავ ჭალადიდელის კუთვნილებად შითითების გამო. ატ-
ყობინებს ალექსი ჭიჭინაძის გეოგრაფიის გამოცემის თაობაზე.

საქართველოს
საბჭოთაო
საზოგადოებრივი
მეცნიერებათა
აკადემია

* * *

ამ წელს გამოდის: „ბუნების კარის“ მეთხუთმეტე შეცვლილი გა-
მოცემა;

„დედა-ენის“ პირველი ნაწილის ოცდამეორე შეცვლილი და შევ-
სებული გამოცემა;

„დედა-ენის“ მეორე ნაწილის ოცდამეერთე გამოცემა.

1907

იანვარი — სომხურ ენაზე გამოდის „იანვანამ რა ჰქმნა?“ ლაზარე
კარაპეტიანის თარგმანით.

ამ გამოცემის შესახებ რეცენზიები ქვეყნდება სომხურ გაზეთში
„ჰოსანქი“ და „ზაკავკაზიეს“ № 13-ში.

იანვრის 6 — გაზეთი „ისარი“ (№ 2) „ნაცნობის“ ხელმოწერით
ბეჭდავს იაკობის (?) წერილს ირანში პარლამენტური კონსტიტუციის
მიღების გამო, სათაურით: „ირანის განახლება“.

ზამთარი-გაზაფხული (?) — სავარაუდოა იაკობი ამ პერიოდში
ავადმყოფობს. ამას ვეაფიქრებინებს მისი დუმილი საზოგადოებრივ ას-
პარეზზე და ის, რომ თითქმის არაფერი იბეჭდება მისი ავტორობით
ან მის შესახებ. 1906 წ. 5 დეკემბერს ს. ხუნდაძისადმი გაგზავნილ
წერილში იაკობი ხომ თვითონ სწერს: „... ამ ზამთრის პირში ისევ
გავცივდი, ავად გავხდი და ეს მიშლის ხელსა“.

თებერვალი-მარტი — ბეჭდავს „დედა-ენის“ მეორე ნაწილის ოც-
დამეორე გამოცემას.

„წრეულს „დედა-ენის“ ბეჭდვა ვიწყე თებერვლის გასულიდგან...“

„ეს მეორე თვეა რაც ვბეჭდავ ახალს, ოცდამეორე, გამოცემას
„დედა-ენის“ მეორე ნაწილისას ...“ (თხზ., ტ. 9, გვ. 266—267).

მარტის 28 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას სთავაზობს
„დედა-ენის“ მეორე ნაწილის ოცდამეორე გამოცემის გავრცელების
პირობებს (იქვე გვ. 266).

ზაისის ბოლო — გამოდის „დედა-ენის“ მეორე ნაწილის ოცდა-მეორე გამოცემა.

„... ერთი თვე იქნება, რაც გაეთათვე და, დღეს უკვე დაკაზმულია უკვე ათასი ცალი წიგნი“, — ატყობინებს იაკობი წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას 26 ივნისს (იქვე, გვ. 267).

ივნისი — გაზ. „ზაკავკაზიე“ (№ 140) ბეჭდავს იაკობის წერილს «Образчик добросовестности протоиерея Восторгова». წერილი გამოწვეულია იმ გარემოებით, რომ ი. ვოსტორგოვი ყოველ მხრივ ხელს უშლიდა გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ გავრცელებას.

ივნისის 26 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას წერილობით შეახსენებს „დედა ენის“ ვალის გადახდის დაგვიანების გამო (იქვე, გვ. 267).

ივნისი-ივლისი — გამოდის „დედა-ენის“ პირველი ნაწილის ოცდამესამე გამოცემა.

ივლისის 4 — გაზეთი „ისარი“ (№ 143) ბეჭდავს იაკობის წერილს ხალხური პოეზიის შესახებ სათაურით „შენიშვნა სახალხო პოეზიის შესახებ“.

„მკითხველს მოესხენება, — წერს გოგებაშვილი, — რომ ჩვენს სახელმძღვანელოში — „დედა-ენა“ — ბლომად არის მოქცეული ხალხური ლექსები და ზღაპრები. უმეტესი წილი ამ ნაწარმოებისა ჩვენ მიერ არის შეკრებილი სოფელს ვარიანში ოც-და-ათის წლის წინად და შემდეგ ჩართული „დედა-ენაში“. „დედა-ენის“ გამოსვლამდინ არც ერთს ამ ჩვენ მიერ შეგროვილ ლექსთაგანს და ზღაპართაგანს ვერ შეხვდებით ჩვენს ლიტერატურაში“.

აგვისტოს 1 — გაზ. „ისარი“ (№ 167) ბეჭდავს იაკობის წერილს „გამარჯვება პირდაპირი ხელისა რუსულს წერაში“.

აგვისტოს 21 — გაზ. „ზაკავკაზიე“ (№ 168) აქვეყნებს წერილს «Успех прямого письма в русских школах», რომლის უცნობი ავტორი (ხელმოწერა: «М. Д.») პირდაპირი ხელწერის დამწვებად მიიჩნევს ი. გოგებაშვილს და ვრცლად ჩერდება მის სტატიებზე.

სექტემბრის 8 — ქვეყნდება იაკობის წერილი ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის გამო, სათაურით: „შურისძიება ისტორიისა“ (ისარი, № 197).

სექტემბრის 9 — გაზეთი „ზაკავკაზიე“ (№ 184) აქვეყნებს იაკობის წერილს «Взгляд Ильи Чавчавадзе на отношения сословий».

სექტემბრის 11 — გაზ. „ჩვენი გზა“ (№ 6) პრესის მიმოხილვაში კრიტიკულად ეხება გაზეთში „ზაკავკაზიე“ გამოქვეყნებულ იაკობის წერილს ილიას შესახებ.

სექტემბრის 16 — ქვეყნდება იაკობის წერილი „დიდი მწუხარების დიდი ნაყოფი“ (გაზ. „ისარი“, № 202), რომელშიც ავტორი აყენებს წინადადებებს ილია ჭავჭავაძის უკვდავოფისათვის და აღნიშნავს, რომ ილია ჭავჭავაძის მკვლელობამ, „ამ გულშემზარავემა უბედურებამ ერთი მეტად სანუგეშო მოვლენა ცხადჰყო: სრული ერთობა საქართველოსი, ყოველი მისი კუთხისა ... ყოველი წოდებისა, — ის ერთობა, რომელიც აძლევდა ჩვენს ქვეყანას წარსულში დიდ ძალასა, და შემდეგ-შიაც ფეხზე დააყენებს მას და ძალ-ღონით აღაგებს“.

წერილის დასასრულს იაკობი მოუწოდებს ილიას ფონდის გასამდიერებლად შეწირულებების დაუყოვნებლივ შეგროვებას. პირადად იაკობი ილიას ფონდისათვის წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას უდგენს ათ თუმანს.

სექტემბრის 22 — გაზ. „ჩვენი გზა“ (№ 15) ბეჭდავს იაკობის „მცირე განმარტებას“, რაც გამოწვეულია გაზეთ „ჩვენი გზის“ (№ 6) პრესის მიმოხილვაში იაკობის წერილზე «Взгляд Ильи Чавчавадзе на отношения сословий» მოთავსებული შენიშვნით.

სექტემბრის 25 — გაზეთი „ისარი“ (№ 209) აქვეყნებს იაკობის წერილს რედაქციის მიმართ, სათაურით: „ილიას ფონდის შესახებ“.

წერილის დასასრულს იაკობი წერს: „დღესვე წერა-კითხვის საზოგადოებას“ ვუდგენ ილიას ფონდისთვის ათ თუმანსა და ვალად კიდევ ყოველ წლივ, — ილიას დაბადების დღეს 27 ლეინობისთვის, ამდენივე წარუდგინო ხოლმე, ვიდრე ჩემი შემოსავალი ძლიერ არ შემცირდება. ეს ათი თუმანი შეადგენს დაახლოებით ხუთ პროცენტს ჩემის წლიურის შემოსავლისას“.

ოქტომბრის 6 — გაზ. „ზაკავკაზიე“ (№ 205) ბეჭდავს ლ. ბოცვაძის წერილს «Учебник русского языка в инородческих шко-»

„მან“, რომელშიც სხვა სახელმძღვანელოებთან შედარებით ავტორი უპირატესობას აძლევს გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“.

ნომბრის 13 — იაკობი საპასუხო წერილს უგზავნის შტეტინის სამთავროს მონასტერთან არსებულ საქალებო სკოლის გამგე ელენე ბარათაშვილს, რომელშიც ურჩევს მისთვის საინტერესო საკითხზე მიმართოს თავად-აზნაურობის წინამძღოლს თხოვნით, მოახდინოს საგანგებო კრება (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 291).

ნომბრის 3 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას წერილობით შეახსენებს „დედა-ენისა“ და „რუსკოე სლოვოს“ ვალის გადახდის შესახებ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 267).

ნომბრის 7 — მოხსენებას უდგენს წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას „დედა-ენის“ მეორე ნაწილის ოცდამეორე გამოცემის შესახებ. სადაც უყენებს ღირებულების გადახდის ვადებსა და პირობებს.

ნომბრის 11 — გაზეთი „ზაკავკაზი“ (№ 236) ბეჭდავს იაკობის წერილს აფხაზთა ეროვნული კულტურის აღორძინების გამო, სათაურით: «Относительно Абхазии».

ნომბრის შუა რიცხვები — გაზეთი „ისარი“ (№ 254) ბეჭდავს იაკობის წერილს რედაქციისადმი, სათაურით: „საშინელი ვაჭირვება“, რომლითაც მოითხოვს მზრუნველი ხელი გაუწვიდნონ ჩრდილოეთში გადასახლებულ ქართველ ყმაწვილ-კაცობას.

ნომბრის 20 — კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველს მოხსენებით ბარათთან ერთად უგზავნის ყველა თავისი რუსული გამოცემის თითო ეგზემპლარს (თხზ., ტ. 8, 1961, გვ. 346).

ნომბრის ბოლო — ქვეყნდება იაკობის წერილი რედაქციისადმი, სათაურით: „პოლიტიკანობა აფხაზეთში“, (გაზ. „წყარო“, № 26), რომელშიც იგი გულისტკივილით აღნიშნავს:

„ამჟამად აფხაზებს ორი მოტრფიალე ჰყავს. ერთნი ცდილობენ სრულიად დააშორონ იგინი საქართველოს, გაიმართკონ და გადაიბირონ თავისკენ. მეორენი მონატრულნი არიან დაიცვან ისტორიული კავშირი აფხაზებისა ქართველებთან.

ეს ორი მოწინააღმდეგენი სხვა და სხვა ხერხს ხმარობენ თავისი

ჭადილის მისაღწევად. პირველნი სწერენ კიდევ და შესაბამ საქმეებს-
საც აკეთებენ: ქმნიან ფაქტებსა და ამ ფაქტების ძალით იმედი აქვთ
ლელო გაიტანონ. მეორენი მხოლოდ ბუზღუნობენ, სჩივიან ან, სწე-
რენ კორესპონდენტციებს გაზეთებში, სადაც თავის უკმაყოფილებას
აცხადებენ, საქმით კი არაფერს აკეთებენ. ამ დალოცვილებს დავიწ-
ყებიათ ის საანბანო ჭეშმარიტება, რომ უკულმართის საქმის ძლევა
შეიძლება მხოლოდ წადმართი საქმით და არა ცარიელი სიტყვით...

თუ შეგნებული აფხაზები დაახლოვებით გაიცნობენ თავისი სამ-
კობლოს წარსულს, ცხადათ დარწმუნდებიან, რომ აფხაზეთი მხოლოდ
იმ საუკუნეებში სტკებოდა კეთილ-დღეობით და კაი სახელით, რო-
ცა შეკავშირებული იყო საქართველოსთან პოლიტიკურად, სარწმუ-
ნოებით და ღვთის-მსახურებით...

პირადად ჩვენ მზად ვართ ყოველი დახმარება აღმოუჩინოთ, შეძ-
ლებისდაგვარად, ტრადიციულის ძმობის და ერთობის მოციქულებს,
მეტადრე ახალის მწიგნობრობის შექმნასა და გამოცემაში“.

დეკემბრის შუა რიცხვები — „ისარი“ (№ 273) ბეჭდავს იაკობის
წერილს „ქართულის სიმღერის ზოროს შესახებ“.

დეკემბრის 21, 22 — იაკობ გოგებაშვილის წერილის „ქართულის
სიმღერის ზოროს შესახებ“ საპასუხოდ გაზეთი „ისარი“ (№ № 279,
280) ბეჭდავს ზაქარია ფალიაშვილის წერილს, სათაურით: „სტიჰენ-
დიების შესახებ (იაკობ გოგებაშვილის წერილის გამო)“.

დეკემბრის ბოლო — ჟურნალი „ნიშადური“ (№ 18) ბეჭდავს ია-
კობის წერილს სათაურით: „სიმართლის აღდგენა“. წერილი გამო-
წვეულია გაზეთ „ცის ნამში“ იაკობის წიგნებისა და სახელმძღვანე-
ლოების შესახებ არასწორი ცნობების გამოქვეყნებით.

„ახლად მოვლენილს გაზეთში „ცის ნამში“ მოთავსებულია ჩემ
ქართულ წიგნების და სახელმძღვანელოების შესახებ ცნობები, სავსე
ბავშვური სიყალბით და უძლური ბოროტებით. სიმართლის აღსადგე-
ნად ვთხოვ „ნიშადურის“ რედაქციას ადგილი დაუთმოს ამ ჩემს წე-
რილს გაზეთის მახლობელ ნომერში“.

* * *

ამ წელს იაკობი ბეჭდავს და ავრცელებს „ბუნების კარის“ მეოქ-
ვსეუტე გამოცემას.

იანვარი — ეურ. „განათლების“ № 1-ში ლ. ბოცვაძე ბეჭდავს წერილს, სათაურით: „დედა-ენა, როგორც საფუძველი სწავლებისა“, რომელშიც აღნიშნულია ი. გოგებაშვილის ის დიდი ღვაწლი, რაც მას მიუძღვის ამ საქმეში.

იანვრის 1 — ეურ. „ნიშადურის“ № 20-ში ქვეყნდება იაკობის წერილი ილია ჭავჭავაძის ფონდისადმი ქართული საზოგადოების უსულგული დამოკიდებულების გამო, სათაურით: „ილიას ფონდის შესახებ“.

— „ეშმაკის მათრახი“ (№ 14) ბეჭდავს ნ. კალანდაძის საახალწლო მილოცვებს იაკობ გოგებაშვილისა და სხვებისადმი.

იანვრის 2 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობის წინაშე შუამდგომლობას უწევს დარია იოსების ასულ ჯაფარიძე-მამაცაშვილს და ნინო ათანასეს ასულ შარაშიძისას მათი შვილებისათვის სტიპენდიების დასანიშნად, პირველს — წერა-კითხვის საზოგადოების დაარსებაში ღვაწლისათვის, მეორეს — სახალხო განათლების საქმეში ხანგრძლივი დამსახურებული ღვაწლისათვის (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 269).

იანვრის 4 — ვაზ. „ისარი“ (№ 3) ბეჭდავს იაკობის წერილს „უცნაური გაწიწმატება (პასუხად ბ-ნს ფალიაშვილსა)“. იაკობის ეს წერილი გამოწვეულია ზ. ფალიაშვილის წერილით „სტიპენდიების შესახებ (იაკობ გოგებაშვილის წერილის გამო)“, (ისარი, 1908, № № 279, 280).

იანვრის 12 — იაკობის წერილის („ისარი“ № 3) საპასუხოდ ქვეყნდება ზ. ფალიაშვილის წერილი „ისევ საზოგადოება და არა კერძო კომისიები“ (ისარი, № 10), რომელიც გამოწვეულია იაკობის წერილით — „უცნაური გაწიწმატება“.

იანვრის 19 — ქვეყნდება იაკობის წერილი რედაქციის მიმართ, სათაურით: „უკანასკნელი მხილება“, რომელიც მიმართულია ზაქარია ფალიაშვილის წინააღმდეგ, მის წერილში „ისევ საზოგადოება და არა კერძო კომისიები“ გამოთქმულ მოსაზრებათა გამო.

მარტის დასაწყისი — იაკობი იწყებს „დედა ენის“ მეორე ნაწილის ოცდამესამე გამოცემის ბეჭდავას.

მარტის 8 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას წერილობით შეახსენებს მისი სახელმძღვანელოების გაყიდული ეგზემპლარების ღირებულების გადახდის შესახებ (იქვე, გვ. 269—270).

მარტის 15 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას სთავაზობს „დედა ენის“ მეორე ნაწილის ოცდამესამე გამოცემის გავრცელებას და უდგენს ღირებულებათა გადახდის პირობებს (იქვე, გვ. 268—269).

მარტის მეორე ნახევარი — მონაწილეობს სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების წევრთა კრებაში, სადაც წარმოთქვამს სიტყვას საზოგადოების წესდების თაობაზე.

მარტის 24 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას თხოვს მასწავლებელთა კასის დასაარსებლად შეწირული ათი თუმანი, რადგანაც ეს კასა არ დაარსდა, გადასცეს თბილისის მასწავლებელთა კრებას.

გოგებაშვილის ამ თხოვნის გამო გამგეობა ადგენს: „გადაეცეს ასი მანეთი ხსენებულს კრებულს“ (თხზ., ტ. 19, 1965, გვ. 346).

მარტის 28 — გაზ. „ზაკავკაზიე“ (№ 72) ბეჭდავს იაკობის წერილს «По поводу последнего собрания членов о-ва с-х (Письмо в редакцию)».

აპრილის 9 — გაზ. „ზაკავკაზიეში“ (№ 82) იაკობი ბეჭდავს წერილს რედაქციის მიმართ «Маленькое разъяснение (по поводу собрания с-х об-ва)».

აპრილის 20 — ჟურ. „ნიშადური“ (№ 40) ბეჭდავს დუტუ მეგრელის „შენიშვნას“ იაკობ გოგებაშვილის მიერ „დედა-ენაში“ მისი ლექსის შემოკლებისა და ავტორის მიუთითებლობის გამო.

მაისის 4 — ჟურ. „ნიშადური“ (№ 42) აქვეყნებს იაკობის წერილს „უცნაური ბრალდება (პასუხად ბ-ნს დუტუ მეგრელს)“.

ივნისის დასაწყისი — გამოდის „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის მეთექვსმეტე გამოცემა.

გაზ. „ნაპერწყალი“ 21 ივნისს (№ 22) ამ გამოცემის შესახებ ათავსებს „ი-ნ“-ის ბიბლიოგრაფიულ მიმოხილვას.

ივნისის 15 — ქუთაისის მასწავლებელთა კრება, რომლის მიზანს

შეადგენდა შესაფერისი სახელმძღვანელო წიგნების შერჩევა, ყველა განხილული წიგნებიდან უპირატესობას აძლევს გოგებაშვილის „რუს-კოე სლოვოს“ ორივე ნაწილს და რჩევას აძლევს პირველდაწყებითი სკოლის მასწავლებლებს მომავალი სასწავლო წლიდან თავიანთ სკოლებში შემოიღონ აღნიშნული სახელმძღვანელო. ამასთან კრება აღნიშნავს „რუსკოე სლოვოს“ ნაკლოვანებებსაც, რის განსახილველაც ირჩევს კომისიას (გაზ. „ნაპერწკალი“, 1908, № 20).

იენისის მეორე ნახევარი — ქუთაისის მასწავლებელთა კრების მიერ არჩეული სპეციალური კომისია (ლ. ხმალაძე, ი. ჭეიშვილი, ან. ოდიშარია, დ. ნიკონოვი, ვ. ბურჯანაძე, თ. მთავრიშვილი) იხილავს გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ ორივე ნაწილს და ადგენს ოქმს, რომელშიც აღნიშნავს სახელმძღვანელოს იმ ნაკლოვანებებს, რომელთა გასწორება აუცილებელი და სასურველია.

იენისის 24 — გაზ. „ზაკაკაზიე“ (№ 140) ბეჭდავს იაკობის მეორე წერილს ერთი ფაქტით აკად. თარხნიშვილის ცხოვრებიდან, სათაურით: «Маленькое дополнение».

იელისის 3 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას პირობის თანახმად წერილობით შეახსენებს სახელმძღვანელოების ვალის გადახდას (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 270).

აგვისტოს 12 — გაზ. „ზაკაკაზიე“ (№ 181) ბეჭდავს იაკობის სამბირის დებეშას პროფესორ ვასილ პეტრიაშვილის ქვრივისადმი «Одесса. Вдове профессора Петриашвили».

აგვისტოს 20 — წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების გამგეობას სთხოვს: „... ფული, რომელიც მე მერგება ცალკე გამოცემულს ისტორიულ წერილში „რანი ვიყავით გუშინ“, გადასცეს მთლად იმ მასწავლებელთა კომიტეტს, რომელიც აწარმოებს ჟურნალის „განათლებას“ გამოცემას“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 270).

სექტემბრის 7 — გაზ. „ამირანი“ (№ 152) ბეჭდავს ია კარგარეთელის ბიბლიოგრაფიულ მიმოხილვას „დედაენის“ მეორე ნაწილზე, სადაც ავტორი დადებითად აფასებს გამოცემაში შეტანილ საერო სიმღერებს.

სექტემბრის მეორე ნახევარი — გაზ. „ზაკავკაზი“ (№ 209) ბეჭდავს იაკობის წერილს სათაურით: «Усердие не по разуму», რაც გამოწვეულია გურიის ერთ-ერთ სოფლის სკოლაში ქართული ენის უცოდინარი მასწავლებლის დანიშვნით.

ოქტომბერი — მონაწილეობს წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების საზოგადო კრებაში. აქ იაკობი გამოდის სიტყვით, რომელშიც აღნიშნავს ბათუმის სკოლის ჩამორჩენას და მის გამომწვევ მიზეზებს.

ოქტომბრის 22, 23 — გაზეთი „იმედი“ (№№ 9, 10) ბეჭდავს ბათუმის სკოლის გამგე ივლიანე გოგოლაშვილის გამოხმაურებას, წერა-კითხვის საზოგადოების კრებაზე ბათუმის სკოლის შესახებ იაკობის გამოსვლის გამო. სათაურით: „წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების კრების გამო“.

ოქტომბრის 28 — გაზ. „იმედი“ (№ 13) აქვეყნებს იაკობის საბასუხო წერილს „წინდაუხედველი გაწიწმატება (პასუხად ბ-ნს გოგოლაშვილს)“.

ნოემბრის დასაწყისი — იღებს წერილს (28 ოქტომბრის თარიღით) ნიკო ლომოურისაგან. ნ. ლომოური მაღალ შეფასებას აძლევს „ბუნების კარს“ — „ამ წიგნს „ბუნებისა“ კი არა, სამშობლო ქვეყნის კარი უნდა ერქვას!“ ამასთან ერთად აძლევს ზოგიერთ შენიშვნებს, ძირითადად სურათების შესახებ. „ბოლოს უნდა მოგახსენოთ იაკობ, — წერს ნიკო ლომოური, — ისიც, რამაც ცოტა არაა, მაწყენინა. აკაკის ლექსი ჩემთვის ვიკუთვნებია. სად ჩემი ჩახლართული ლექსები და სად პოეზიით საგვს, სინარჩარით შემკული ლექსები აკაკისა!! გეხვეწები, იაკობ, როგორმე გაასწორე ეს შეცდომა. ამით აკაკის, რაღა თქმა უნდა, არაფერი დააკლდება, მაგრამ ჩემთვის კი ცუდია: ეს სასაცილოდ ავლება ჩემი პოეტური უნიჭობისა, ვამბობ „გლეხის სიმღერაზე“, 25 გვ.“.

ნოემბერი — გამოდის ლიტერატურულ-მხატვრული აღმანახი „აკაკის დღე საქართველოში“ № 1, რომელშიც ქვეყნდება იაკობის მისალმება აკაკი წერეთლისადმი, სათაურით: „საიუბილეო საღამო, ძვირფასო მგოსანო და მამულიშვილო აკაკი!“

ნომბრის 4, 11 — ქვეყნდება საპასუხო წერილები იაკობის წერილზე „წინდაუხედველი გაწიწმობა“ კ. გოგოლაძისა „ი. გოგებაშვილის წერილის გამო“ („ალი“ № 2) და ივ. გოგოლაშვილისა „წინდაუხედული ქამანდები (ბ. გოგებაშვილის პასუხის გამო)“. („ალი“, № 8).

ნომბრის 5 — ბათუმის სკოლის გარშემო ატეხილი პოლემიკის გამო იაკობი ბეჭდავს წერილს „მოკლე პასუხი ბ-ნ კ. გოგოლაძეს“ (გაზ. „ალი“, № 3).

ნომბრის 15 — ქვეყნდება კ. გოგოლაძის წერილი (გაზ. „ალი“ № 12) ბათუმის სკოლის გარშემო, სათაურით: „ი. გოგებაშვილის პასუხის გამო“.

ნომბრის 20 — გაზეთ „ალის“ № 15-ში იაკობი ბეჭდავს პოლემიკურ წერილს „მეორე და უკანასკნელი პასუხი ბ-ნს გოგოლაძეს“.

ნომბრის 25-27 — გაზეთი „ალი“ (№ № 18—20) აქვეყნებს იაკობის ვრცელ წერილს ბათუმის სკოლის გარშემო წარმოებული პოლემიკის გამო, სათაურით: „უკანასკნელი პასუხი ბ-ნ გოგოლაშვილს“.

დეკემბერი — ლიტერატურულ-მხატვრულ აღმანახში — „აკაკის დღე საქართველოში“ № 2 — ქვეყნდება იაკობის ესეე აკაკის იუბილეს გამო — „საარაკო სინამდვილე და საიუბილეო ოცნება“.

დეკემბრის 4 — გაზეთი „ალი“ (№ 26) აქვეყნებს კ. გოგოლაძის წერილს ბათუმის სკოლის გარშემო ატეხილი დავის გამო, სათაურით: „ჩემგანაც უკანასკნელი პასუხი ბ. გოგებაშვილს“.

დეკემბრის 11 — „დროება“ (№ 20) ბეჭდავს იაკობის წერილს რედაქციისადმი სათაურით: „ფრიად საყურადღებო შუამდგომლობა“ (შემდგომში ავტორი წერილს აძლევს სათაურს: „სამაგალითო შუამდგომლობა უკვდავის ილიას მეუღლისა“).

დეკემბრის 16 — ჟურნალი „საქართველო“ (№ 9) ბეჭდავს იაკობის წერილს „ილიას მეორედ მოკვლის წადილი“. წერილი გამოწვეულია იონა მეუნარგიას მიერ ქუთაისში ილიას დაბადების დღეს სალიტერატურო საღამოზე წაკითხული ლექციით.

„ჯერ მას, მეუნარგიას არ გაუცვეთნია ის წაღები, რომლითაც იგი

ილიას დასაფლავებას დაესწრო, როდესაც იგი თავის სიტყვაში წყევ-
ლა-კრულვას უგზავნიდა ჩვენი დიდების მხეც მკვლევებს, და დღეს
კი მას თითქმის ტალახში სვრის, — გულისწყრომით სწერს იაკობი და
დასასრულს დასძენს, — ბევრად უფრო საკვირველია სადამოზე დამ-
სწრე საზოგადოების საქციელი ... ლექტორი მთელ საათს „მიწასთან
ასწორებდა“ მათს სათაყვანებელ ილიას „... ესენი მხოლოდ უძღურს,
სუსტს უკმაყოფილებას აცხადებდნენ. შეგნებული და გრძნობა განვი-
თარებული საზოგადოება ... ადვირაშვებულს ლექტორს იმავ თავით
ხმას გააკმენდინებდა, როგორც ერთი კაცი ფეხზე წამოიშლებოდა და
პრისხნანედ შესძახებდა: გარეთ გადიო“.

დეკემბრის 18, 19 — ბათუმის სკოლის გარშემო ატეხილი პოლე-
მიკა გრძელდება. ქვეყნდება ამ სკოლის გამგის იელ. გოგოლაშვილის
წერილი იაკობ გოგებაშვილისადმი მძიმართული — „ჩემი უკანასკნე-
ლი პასუხი“ (ალი, № № 38, 39).

დეკემბრის 21 — გაზ. „დროება“ (№ 29) ბეჭდავს იაკობის წე-
რილს „არაჩვეულებრივი შუამდგომლობა“, რომელიც შეეხება რუ-
სეთში მოსწავლე ქართველი სტუდენტების თხოვნას ქართველი თა-
ვად-აზნაურობისადმი კოტე ფოცხვერაშვილისათვის სტიპენდიის და-
ნიშვნის შესახებ.

დეკემბრის 23 — აკაკი წერეთლის საიუბილეოდ ჟურ. „საქართვე-
ლოს“ № 10-ში ქვეყნდება იაკობის წერილი, სათაურით: „აკაკი“.
(შემდგომში ავტორი აძლევს სათაურს: „იალბუზი ქართული პოეზიი-
სა“).

დეკემბრის 30 — ჟურნალი „საქართველო“ (№ 11) ბეჭდავს ია-
კობის წერილს „მეუნარგიას ჭორები ილიას შესახებ“.

* * *

ამ წელს იაკობი ბეჭდავს და ავრცელებს: „ბუნების კარის“ მე-
ჩვიდმეტე გამოცემას; „დედა-ენის“ პირველი ნაწილის ოცდამეხუთე
გამოცემას; „დედა-ენის“ მეორე ნაწილის ოცდამესამე გამოცემას;
„რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის მეთექვსმეტე გამოცემას.

იანვრის 13 — საყურადღებო საკითხებზე მოსალაპარაკებლად წერილით თავისთან იწვევს მიხეილ მაჩაბელს.

„საჭიროა, მეტად საჭირო, პირადად მოგელაპარაკო რამდენსამე ფრიად საყურადღებო დღის ვარამზე, და გეთაყვა, ნუ დაიზარებ ჩემთან შემოსვლას ცოტას ხნობით. მე თვითონ ვერა გნახავ, რადგანაც ეს სამი კვირაა უქეიფოდ ვარ ...“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 19).

იანვრის შუა რიცხვები — დეპუტატთა საკრებულოს მდივნის სახელზე აგზავნის შეკითხვას სტუდენტ კოტე ფოცხვერაშვილისათვის სტიპენდიის დანიშვნის შესახებ (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 269).

იანვრის 21 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას წერილობით შეახსენებს მისი სახელმძღვანელოების ვალების გადახდას (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 274—275).

იანვრის 25 — „დროება“ (№ 19) „ი. გ.“-ს ხელმოწერით ბეჭდავს იაკობის წერილს სათაურით: „განა სულ ერთია?“ წერილი შეეხება აკაკი წერეთლის საიუბილეო საღამოზე ადრესის წაკითხვის თაობაზე გამართულ დავას.

თებერვლის 10 — აკაკი წერეთლის საიუბილეო კომიტეტის წევრთა სახელით იაკობი წერილით მიმართავს წერა-კითხვის საზოგადოების თავმჯდომარეს გიორგი ყაზბეგსა და თხოვს აკაკის ლიტერატურული ფონდისა და მისი პენსიის საკითხებზე კიდევ ერთხელ სასწრაფოდ მოიწვიოს კრება (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 357).

თებერვლის 15 — ქვეყნდება იაკობის წერილი, სათაურით: „უკიდურესი გულქვაობა (ეუძღვნი ქართველ სტუდენტებს)“. წერილი გამოწვეულია ზოგიერთი სტუდენტის მიერ ქართველ სტუდენტთა კასიდან აღებული ვალის გადაუხდელობით. (ალმანახი „ძალა“, № 6).

მარტის 13 — „დროების“ № 57-ში ქვეყნდება იაკობის წერილი რედაქციის მიმართ, სათაურით: „ბიუროკრატიული თრევა საკითხისა“, რომელშიც ავტორი კიდევ ერთხელ შეეხება სტუდენტ კოტე ფოცხვერაშვილისათვის სტიპენდიის დანიშვნის გაჭიანურებას.

მარტის 19 — „დროება“ (№ 62) ბეჭდავს იაკობის წერილს რედაქციისადმი, სათაურით: „უსაფუძვლო მადლობა“.

ივნისის 4 — ვაზ. „ზაკავკაზიე“ (№ 96) ბეჭდავს იაკობის წერილს რედაქციის მიმართ, სათაურით: «Дело не так плохо», რომელიც შეეხება საბავშვო ბალებში ქართულ ენაზე სწავლების საკითხს.

ივნისის 8 — ვაზ. „ზაკავკაზიე“ (№ 99) ბეჭდავს ადვოკატ ი. გვაზავას წერილს «Правовые курьезы», რომელიც შეეხება საბავშვო ბალებს, მათ დაარსებას, მათში სწავლებას ... და წერილის დასასრულს იაკობ გოგებაშვილის წერილის («Дело не так плохо») გამო მისი მისამართით წერს: „იგი გამოვიდა თავისი სპეციალობის ფარგლებიდან და შეიჭრა მისთვის სრულიად უცნობ დარგში“.

ივნისის 19 — ქვეყნდება იაკობის წერილი, სათაურით: «Отличия» (ვაზ. „ზაკავკაზიე“ № 109), რომელიც წარმოადგენს პასუხს ადვოკატ ი. გვაზავას წერილზე.

ივლისის 21 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობის წინაშე შუამდგომლობს სტუდენტ რატიანს მისთვის სტიპენდიის დანიშვნის შესახებ (თხზ. ტ. 9, 1962, გვ. 271).

ზაფხული — იაკობი ბორჯომში ისვენებს.

ივლისის 22 — ვაზ. „ზაკავკაზიეს“ № 136-ში იაკობი აქვეყნებს წერილს — «Скрытый смысл». წერილი გამოწვეულია ანტონ ფურცელაძის მიერ გაზეთ „ტიფლისკი ლისტოკის“ № 156-ში გამოქვეყნებული წერილით, სადაც ფურცელაძე თბილისის სათავადაზნაურო ბანკის წარმატებას თავის თავსა და ბულალტერ ხ. ხაჩატუროვს მიაწერდა.

აგვისტოს (?) — გაზეთი „ტიფლისკი ლისტოკი“ (№ 171) ბეჭდავს ანტონ ფურცელაძის წერილს — «Сошел с рельс», რომელიც გამოწვეულია გოგებაშვილის წერილით «Скрытый смысл» და მიმართულია იაკობის წინააღმდეგ.

— „ტიფლისკი ლისტოკის“ ამავე ნომერში იბეჭდება ე. ანტონოვსკიას წერილი რედაქციისადმი, რომელშიც იცავს ა. ფურცელაძის ი. გოგებაშვილის ბრალდებისაგან.

აგვისტოს 20 — გაზ. „ზაკავკაზიეს“ № 159-ში ქვეყნდება იაკობის მეტად ცხარე ტონით დაწერილი სტატია — Отповедь «Славному» Антону Николаевичу Пурцеладзе, — რომელიც წარმოადგენს პასუხს ფურცელაძის წერილისა — «Сошел с рельс».

— ქვეყნდება იაკობის („ნაცნობის“ ხელმოწერით) მოწოდება „რაჭველ-ლენჩხუმელ მუშათა საყურადღებოდ“ („დროება“, № 184), იმის შესახებ, რომ ნიეთიერი დახმარება აღმოუჩინონ სოფელ ჭრუბალოს მომავალ სამკითხველოს.

ოქტომბრის 28 — გაზ. „ზაკავკაზიე“ (№ 213) ბეჭდავს იაკობის წერილს ქართულ ვაჟთა გიმნაზიაში ქართული ენის სწავლების მდგომარეობის გაუარესების შესახებ, სათაურით: «Печальное нововведение».

— გაზ. „დროება“ (№ 239) ბეჭდავს მ. კვაჭაძის (ხელმოწერა: „კ-ძე“) წერილს — „ორიოდე სიტყვა სახელმძღვანელოებზე“, რომელშიც ავტორი მოითხოვს „დედაენასა“ და „ბუნების კარში“ ზოგიერთი სიტყვის შეცვლას.

ოქტომბრის 30 — „დროების“ (№ 241) სარედაქციო წერილი მიმართულია „ზაკავკაზიეს“ № 213-ში მოთავსებულ იაკობის წერილის «Печальное нововведение»-ს წინააღმდეგ.

ნოემბრის 2 — „დროება“ (№ 243) ადგილს უთმობს იაკობის წერილს „უცნაური ბრალდება“, რომელიც წარმოადგენს პასუხს ამავე გაზეთის № 241-ის სარედაქციო წერილისა. რედაქცია წერილს ურთავს შენიშვნას: „უბეჭდავთ ამ წერილს უცვლელად. პასუხს შემდეგ გავცემთ. მაგრამ არ შეგვიძლია არ აღვნიშნოთ, რომ ბ-ნი გოგებაშვილი გვერდს უხვევს საკამათო საგანს და სულ სხვა საგანზე ლაპარაკობს“.

ნოემბრის 3 — „დროება“ (№ 244) თავის სარედაქციო წერილს მიმართავს ამავე გაზეთის № 243-ში მოთავსებულ იაკობის წერილის „უცნაური ბრალდების“ წინააღმდეგ.

ნოემბრის 4 — „დროება“ (№ 245) ბეჭდავს იაკობის პასუხს მის კვაჭაძის წერილზე („ორიოდე სიტყვა სახელმძღვანელოებზე“ — „დროება“ № 239) სათაურით: „ორ სიტყვაში ოთხიოდე უცნაურობა“.

244-ის სარედაქციო წერილების საპასუხო სტატიას „პრინციპიალობა“ „დროების“ მესვეურისა“.

ნოემბრის პირველი ათდღიური — იაკობი წერს და ვაზეთ „დროებისაში“ გამოსაქვეყნებლად აგზავნის ამავე ვაზეთის № № 241 და „დროების“ რედაქტორი არ ბეჭდავს იაკობის აღნიშნულ წერილს. „იგი მე ვაევაგზავნე დასაბეჭდად „დროებაში“ ცხრა ნოემბერსა. დილით, მეორე დღეს, ათ ნოემბერს, თორმეტ საათზე შევიარე რედაქციაში კორექტურის გასასწორებლად. ნახევარი ჩემი სტატიისა აკრეფილი და გასასწორებლად აღბეჭდილი დამხვდა. ვაეასწორე კორექტურა, ჩაეაბარე და წამოვედი შინ. სრული იმედი მქონდა, რომ მეორე დღის ნომერში ჩემს სტატიას დაბეჭდილს წაეკითხავდი. მაგრამ მოვსტყუვდი: ვაზეთში ჩემი სტატია არ აღმოჩნდა, და რედაქციისაგანაც მალე მომივიდა წერილი: თქვენი სტატია ნომრიდგან ამოვიღეთ, რადგანაც მეორე ვადაკითხვის შემდეგ იმ აზრზე დავექით, რომ მისი დაბეჭდვა შეუძლებელიაო ... თუ ჩემი სტატია დაიბეჭდებოდა, თვით რედაქცია პირშავად, ცილის მწამებლად გამოვიდოდა; თვით რედაქცია მეთქი, ვამბობ, რადგანაც ჩემ წინააღმდეგ მომართული ორი წერილი ხელმოუწერელ მეთაურებად იყო დაბეჭდილი“ (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 279—280).

ნოემბრის 22 — ჟურ. „საქართველოს მოამბე“ (№ 4) ბეჭდავს იაკობის სტატიას „პრინციპიალობა“ „დროების“ მესვეურისა“. ამავე ნომერში ქვეყნდება თხოვნა ამ სტატიის დაბეჭდვის შესახებ — „წერილი რედაქციის მიმართ“.

ნოემბრის 27, 28 — „დროების“ (№ № 264, 265) მეთაური წერილები ეძღვნება იაკობ გოგებაშვილის პოლიტიკურ მსოფლმხედველობას, და კერძოდ მის დამოკიდებულებას სოციალიზმთან.

დეკემბრის 5 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობის კრებას უგზავნის თავის მოსაზრებას ჟურ. „განათლებლაში“ საკუთარი საინფორმაციო განყოფილების დაარსების შესახებ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 271).

დეკემბრის 6 — ჟურ. „საქართველოს მოამბე“ (№ 6) ბეჭდავს იაკობის სტატიას „უცნაური წინააღმდეგობა (პედაგოგიური შენიშვნა“), რომელშიც მკაცრად აკრიტიკებს 1907 წლის ბოლოს შედგენილ სასწავლო პროგრამებს.

დეკემბრის 11 — იაკობი თავის მოსაზრებებს წარუდგენს წერი-
კითხვის საზოგადოების გამგეობას ილია ჭავჭავაძის სახლის (ანდრე-
ევის ქუჩაზე) გადაკეთება-გადიდებისა და გამოყენების თაობაზე (თხზ.
ტ. 9, 1962, გვ. 272—273).

დეკემბრის 20 — ჟურ. „საქართველოს მოამბის“ № 8-ში ქვეყნდ-
ბა იაკობის წერილი რედაქციისადმი, სათაურით: „სიმართლის გზის
შეკვრა“, რომელიც გამოწვეულია გაზეთ „დროებასთან“ წარმოებული
პოლემიკით, კერძოდ იგი გამოწვეულია „დროების“ №№ 264 და
265-ის სარედაქციო წერილების გამო. აღნიშნულ სტატიისაში იაკობი
„დროების“ მეთაური წერილების საწინააღმდეგოდ იცავს თავის პო-
ლიტიკურ პოზიციას. აი ისიც: „დროება“ სცდილობს მკითხველი და-
არწმუნოს, რომ ხუთის წლის წინად მე სოციალიზმის მომხრე ვიყავი,
ახლა კი წინააღმდეგი ვარ მისი. უკანასკნელი აზრი ტყუილია, პირვე-
ლი კი მართალი. განმანთავისუფლებელი მოძრაობის დროს ბევრი
ჩვენებური სოციალისტი უკიდურესად გატაცებული იყო ინტერნაციო-
ნალიზმით და იმდენათ უარყოფდა ნაციონალურ ნიადაგსა, რომ თა-
ვისი რვა-ცხრა წლის მოსწავლე შვილისაგან ითხოვდა, მოკითხვის
ბარათები მწერე რუსულს ჟარგონზე და არა დედა-ენაზეო. მე აღ-
ვიმადლე ხმა ასეთი უკულმართობის წინააღმდეგ, რადგანაც მტკიცედ
ვიდექი იმ აზრზე, რომ სოციალიზმი, თავის თავად ჩინებული პრობ-
ლემა, მოწყვეტილი ნაციონალიზმისაგან, ეროვნებისაგან, დიდს ენე-
ბას მიაყენებს კაცობრიობასა, ერების გადაგვარებას შეუწყობს ხელ-
სა, ინდივიდუუმების თავისებურობას დაბლა დასწევს, შეასუსტებს, და
კაცობრიობას დაამსგავსებს ერთ-ფერს და ერთ-გვარს უშველებელს
ნახიზსა, რომელშიც საერთო კუჭმაძრობაზე დამყარდება საერთო
ერთ-ფერი და უხალისო ცხოვრება, უფერული არსებობა, საყოველ-
თაო უსინხარულობა, გულსაკლავი პესიმიზმი. დიდი ხანია ბრძნულად
არის ნათქვამი: „ერთფერობა სიკვდილია, მრავალფერობა სიცოცხ-
ლეო“. ეროვნული საყოველთაო სოციალიზმი კი კაცობრიობას დაამ-
სგავსებს გრანდიოზულს ბედნიერ ხოროს, რომლის ყოველი წევრი,
ყოველი ერი თავისებური ხმით გაამდიდრებს და დაამშვენებს საზო-
გადო ჰარმონიას...“

* * *

ამ წელს გამოდის სახელმძღვანელოები:

— „ბუნების კარი“ მესამე და მეოთხე წლისათვის. მეთვრამეტე გა-

მოცემა, შევსებული ახალი განყოფილებით „კაცობრიობა“. მრავალი სურათით, საქართველოს ახალი ვრცელი ქარტი და ევროპის მოკლე ქარტი. 1909, VI, 632 გვ.

— „დედა ენის“ პირველი ნაწილის ოცდამეშვიდე და ოცდამეცხვამოცემები.

— „დედა ენის“ მეორე ნაწილის ოცდამეოთხე გამოცემა.

1910

ინისის დასაწყისი — ახალი წლის მილოცვისათვის გულითად მადლობას მოახსენებს ილია ჭავჭავაძის ქვრივს — ოლღა ჭავჭავაძეს და თავის მხრივ წერილით და ტკბილეულობით ულოცავს ახალ წელს.

„ნება მიბოძეთ გულითადი მადლობა მოგახსენოთ ახალის წლის მილოცვისათვის და გოზინაყის ბოძებისათვის.“

ფრიად სასიამოვნო მოვალეობად მიმაჩნია ჩემი მხრივ მოგილოცოთ ახალი წელი, მოგართვათ ტკბილეულობა და ვინატრო თქვენი მრავალჯამიერ სიცოცხლე ჩვენის ღვთაებრივის ილიას მოსახსენებლად“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 348).

იანვრის ბოლო-თებერვლის დასაწყისი — იაკობი მძიმე ავადმყოფია.

ამის შესახებ ვაზ. „დროება“ (№ 29) 7 თებერვალს ახალ ამბად საზოგადოებას აუწყებს: „ორი კვირაა, თურმე იაკობ გოგებაშვილი ავად ყოფილა. გუშინწინ ექიმების კონსულიუმი მომხდარა“.

თებერვლის 12 — იაკობის ავადმყოფობის გამო „დროების“ № 33-ში ქვეყნდება ვ. რცხილაძის წერილი „საზოგადოების საყურადღებოდ!“ რომელშიც გამოთქვამს თავის შემოთქმას იმის გამო, რომ ორჯერ მივიდა მასთან სახლში სანახავად, მაგრამ არცერთხელ არავინ გამოეხმაურა, გულნატკენი აღნიშნავს: „უაი თუ ეს სიჩუმე უპატრონობის ნიშანია?... გოგებაშვილი მარტო ერთი ჰყავს ქართველ ერს და ესეთი უპატრონობა?!.. ვინც გაიგო მისი ავადმყოფობა, დარწმუნებული ვარ, დიდია თუ პატარა, ყველა გულის ფანქვალით ელის ავადმყოფის შესახებ ამბის გაგებას. ამიტომ ურიგო არ იქნება, რომ სხვარიც მზრუნველობასთან ერთად ექიმებმა ქართულ გაზეთებს მიაწოდონ ცნობები ავადმყოფის მდგომარეობის შესახებ“.

წერილს გაზეთის რედაქცია უკეთებს შემდეგ შენიშვნას: „ჩვენი

რედაქციის მიერ ავადმყოფის მდგომარეობის გასაგებად ჩვენ თანამშრომელსაც სწორედ ასეთი საქმე დამართა. იგი ორჯერ იყო იაკობ გოგებაშვილთან, წარსულ შაბათს და ორშაბათს, რეკა ზარი, მაგრამ ვერავის ნახვას ვერ ეღირსა. მხოლოდ უკან დაბრუნებისას გოლოვინსკზე შეჭხვედროდა ი. გოგებაშვილის მოსამსახურეს, რომელსაც ეტქვა — იაკობი ეხლა კარგად არისო“.

აპრილის 7 — ვაზ. „ზაკავკაზიე“ (№ 78) ბეჭდავს იაკობის (?) წერილს სოფლებში საკრედიტო ამხანაგობათა და კოოპერაციათა დაარსების საჭიროების შესახებ, სათაურით: «О нуждах деревни (Письмо из Мингрели)».

აპრილის 12 — ავადმყოფი იაკობი წერილს ღებულობს ანასტასია მაჩაბლისაგან, რომელიც სთხოვს ფულადი დახმარება აღმოუჩინოს ჟურნალ „ერის“ რედაქციას.

„ღრმად პატივცემულო ბატონო იაკობ სვიმონის-ძე! დიდ ბოდიშს ვიხდი, რომ გაწუხებთ ისედაც ავადმყოფს და ახალ საზრუნავ საქმეს გიჩენთ. ალბათ მოგეხსენებათ გაჭირვებული მდგომარეობა ჟურნალის „ერი“-სა ... თქვენი დახმარება ამ ჟურნალისათვის მით უფრო დიდ მნიშვნელოვანია, რომ იგი სხვების თანაგრძნობასაც გამოიწვევს, რადგანაც მისთვის საუკეთესო რეკომენდაცია იქნება“ (წგ-ში: ი. გოგებაშვილი, თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 357).

აპრილის 13 — საპასუხო წერილსა და ჟურნალ „ერის“ რედაქციისათვის შესაწირავს უგზავნის ანასტასია მაჩაბელს.

„დიდად ვწუხვარ, რომ ასე მცირედი შესაწირავით ვიღებ მონაწილეობას მაგ კეთილ საქმეში. მიზეზი ის გახლავთ, რომ ძლიერ დატვირთული გახლავართ ყოველ-თვიური შესაწირავით და გასაყლით“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 315).

აპრილის ბოლო (?) — გაზეთ «Утро России»-ის რედაქციისაგან იაკობი ღებულობს წერილს თხოვნით: მიაწოდოს ცნობები საქართველოს სახალხო განათლების შესახებ.

„... პირადად მივიღე ერთი თვის წინად გაზეთ «Утро России»-ის რედაქციიდან წერილი, რომლითაც იგი მთხოვდა მიმეწოდებინა განვითარებული ცნობები სახალხო სკოლების შესახებ ჩვენს ქვეყანაში“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 275).

მაისის 26 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას წერილობით ატყობინებს თავისი „რჩეული პედაგოგიური და პუბლიცისტური ნაწერების“ ბეჭდვის მდგომარეობას და თხოვს დახმარებას მისი გავრცელების საქმეში (იქვე, გვ. 275—276).

მაისი-ივნისი — ბეჭდავს თავისი „რჩეული პედაგოგიური და პუბლიცისტური ნაწერების“ პირველ ტომს.

„... გადაწყვიტე საჩქაროდ დაებეჭდო ჩემი პედაგოგიური წერილები ... დამატებით სხვაგვარი სტატიებისა, და ამ ზაფხულის განმავლობაში გამოვსცე. ამჟამად უკვე დაბეჭდილია 384 გვერდი და დანარჩენი 216 გვერდი უსათუოდ დაისტამბება მოახლოებული ივნისის გასვლამდინ“ (იქვე, გვ. 275).

ივნისის 11 — გაზეთი „სახალხო გაზეთი“ (№ 29) ბეჭდავს იაკობის წერილს — „მცირე მოხსენება“ — სახალხო განათლების მოწესრიგებისა და მის მნიშვნელობაზე. აქვე აღმოგვცემს თავისი რჩეული ნაწერების პირველი ტომის ბეჭდვის მდგომარეობასა და მის მნიშვნელობას... ამჟამად წერილში იაკობი საზოგადოებას ატყობინებს თავისი რუსული წერილების ცალკე ტომად გამოცემის განზრახვას.

„ჩვენებური დეპუტატები ითხოვენ გამოქვეყნებას ყოველ გვარი ცნობებისას შესახებ ხალხის განათლების მსეულელობისა წარსულში და მის მდგომარეობისა აწმყოში. სხვათა შორის, ამისთანა შინაარსის წერილი წავიკითხე ორი თვის წინად „ჩვენს გაზეთში“ დეპუტატი კარლო ჩხეიძისა. ამ გვარივე წერილი მივიღეთ ჩვენ პირადად ერთი სატახტო გაზეთის — «Утро России» — რედაქციიდან.

სწორედ ამ გარემოებამ დაგვაჩქარებინა გამოცემა ცალკე ტომად ჩვენის პედაგოგიურის და პუბლიცისტურის ნაწერებისა, რომელიც ამ თვის ბოლომდინ მზად იქმნება. ჩემი პედაგოგიური წერილებიდან — დეპუტატები, რედაქციები და მკითხველები, სხვათა შორის შეიტყობენ, რა გვარი სამოსწავლო გეგმა იქმნა შემოღებული ჩვენ სახალხო სკოლებში... რა გვარი ცვლილება მოახდინა გეგმაში მზრუნველმა იანოვსკიმ და რა ნაყოფი გამოიღო ამ ცვლილებამა, აგრეთვე გაიცნობენ მოკლე სამოსწავლო გეგმას ჩვენის ახალის ნამესტნიკისასა და ვრცელს გეგმას ალექსი ჭიჭინაძის კომისიისა, რომელსაც სარჩულად დაედო ნამესტნიკის გეგმა, და სხვანი.

ჩვენს საპედაგოგიო წერილებში აგრეთვე ვეხებით, თუ რა მდგომარეობაში

რეობაში იყო ხალხის განათლება ძველს საქართველოში, როდესაც იგი შეადგენდა ცალკე სახელმწიფოსა ...

ხსენებული მონაწილეობით არ განესაზღვრავთ ჩვენს მონაწილეობას ამ დიდს საქმეში. შემოდგომაზე დაებეჭდავთ ცალკე ტომადე ჩვენს რუსულ წერილებს, რომელნიც უმთავრესად პედაგოგიური შინაარსისანი არიან...”

იენისის 16 — ვაზ. „ზაკავკაზიე“ (№ 133) ბეჭდავს გიორგი იოსელიანის წერილს იაკობ გოგებაშვილის იუბილეს მოწყობის საჭიროების შესახებ, სათაურით: «Занятый юбилей».

იენისის 19 — „სახალხო გაზეთში“ (№ 36) იაკობი ბეჭდავს წერილს რედაქციისადმი სათაურით: „უარის მოხსენება“. იაკობი ამ წერილით უარს ამბობს საზოგადოების მიერ მისი მოღვაწეობის 45 წლის იუბილეს გადახდაზე.

„ბატონი გიორგი იოსელიანი დასავლეთ საქართველოდგან წინადადებას აძლევს ქართველს საზოგადოებას იუბილეს გამიმართონ. თანაც დასძენს: როგორც ჩვენ ვიცით გოგებაშვილის ხასიათი, იგი უარს იტყვისო; მაგრამ ამან ხელი არ უნდა შეუშალოს საზოგადოებასო.

ამის შესახებ უნდა მოგახსენოთ შემდეგი:

როცა ათის წლის წინად იწყეს წერა ჩემის 35 წლის იუბილეს გადახდის თაობაზე, კატეგორიული უარი განვაცხადე და ასეთი დავასაბუთე: ჯერ ქართულის ლიტერატურის იალბუზებს გაუმართეთ ღირსეული იუბილეს და მერე სერების იუბილესზე იფიქრეთ მეთქი.

... ვაიხსენეთ ჩემი მაშინდელი უარის მოტივი, საბუთი, და თქვენთვის ცხადი შეიქნება, რომ ჩემთვის ყოვლად შეუძლებელია ფსიქიურად და ზნეობრივად დაეთანხმდე იუბილეს გამართვაზე“.

იენისის 24 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 40) ბეჭდავს ვინმე ჯავახელის წერილს „დედა-ენა“ და „ბუნების კარი“ იაკობ გოგებაშვილისა (კრიტიკული განხილვა). წერილის ავტორი გოგებაშვილს უწუნებს მის სახელმძღვანელოებში ზოგიერთი სიტყვის არასწორად ხმარებას. მაგალითად გუგულისა და ოფოფის ძახილის (გუგუ და კაკუ) შესახებ.

იენისის ბოლო — გამოდის იაკობის „ჩრეული პედაგოგიური და პუბლიცისტური ნაწერების“ პირველი ტომი.

იენისის 27 — ქვეყნდება იაკობის საპასუხო წერილი — „მოკლე პასუხი ბატონს ჯავახელსა“ (სახალხო გაზეთი, № 43).

საქართველო
საბჭოთაო
საზოგადოებრივი
საინფორმაციო
სამსახური

იენისის 29 — იმ ხანად სურამში დასასვენებლად მყოფი იაკობი მონაწილეობს ადგილობრივი სკოლის სასარგებლოდ გამართულ სახალხო სეირნობაში.

ივლისის დასაწყისი — ქვეყნდება პოლემიკური წერილები გოგება-შვილის „დედა-ენაში“ ხმარებული ზოგიერთი სიტყვის — გუგუს და კუკუს ხმარების გამო ი. ვაჩნაძისა „წერილი რედაქციის მიმართ“ („სახ. გაზეთი“ № 47) კ. ხევისუბნელისა [კ. მაღალაშვილის] „გუგუ“ თუ „კუკუ“ („სახ. გაზეთი“ № 49).

ივლისის 4 — თავის ახალ წიგნს „რჩეული პედაგოგიური და პუბლიცისტური ნაწერების“ პირველ ტომს და ვრცელ წერილს უგზავნის აკაკი წერეთელს საჩხერეში.

„გიგზავნი ჩემს ახალს წიგნსა. შეიძლება, რომ შენში უსიამოვნობა გამოიწვიოს წინასიტყვაობის იმ ადგილმა, სადაც მე ვამბობ, რომ ქართველობაში ადგილი არა აქვს პოლიტიკურს სეპარატიზმსა მეთქი. ეს ადგილი ჩავურთე შემდეგი მოსაზრებით: ქართველებს ეშინიათ სეპარატიზმისა, მიაჩნიათ დამღუპველ მიმართულებად, და ამავე დროს ჰგონიათ, რომ ნაციონალიზმი, მამულიშვილობა იგივე სეპარატიზმია. ამის გამო ზურგს აქცევენ ეროვნულს პრინციპს, ეროვნულს მიმართულებას და მარხავენ ეროვნულს ძალებსა. გადაგვარების გზაზე გგებთან. ჩემი ახალი წიგნი მთელს ასს წერილში დაადაებს, ეროვნული პრინციპის გამეფებას ყოველს სფეროში, დაადაებს, რაც ძალი და ღონე აქვს მის ავტორს, და ამ უკანასკნელს უნდა, რომ უშიშრად დაადგეს ქართველობა მისი ეროვნული აზრების განხორციელებას“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 345).

ივლისის 7 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 50) ხელმოწერით გ. ი. ბეჭდავს იაკობის კორექსონდენციას სურამის პროგიმნაზიის შესახებ სათაურით: „სურამი“.

ივლისის შუა რიცხვები — საპასუხო წერილს დებულობს აკაკი წერეთლისაგან „... ხანდახან რომ გამომელაპარაკები ხოლმე, გულს მი-

კეთებ!.. აი ახლაც შენმა წერილმა და თან მოყოლებულმა წიგნმა [რჩეული პედაგოგიური და პუბლიცისტური ნაწერები] გულს გადამყარეს მოწოლილი სევდა! გადავიკითხე, გადავათვალე რე მუსტრის თვალით; აეწონ-დაეწონე და შიგ ჭეშმარიტებისა და სიკარგის მეტი ვერა ვიპოვე რა. კურთხეულ იყოს არა თუ მარტო შენი შრომა, ყოველი ნაბიჯის გადადგმაც კი!..“ (ა. წერეთელი. თსკ., ტ. XV.1963, გვ. 124).

ივლისის 16 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 58) ბეჭდავს იაკობის წერილს „რას ამბობს ბრემი ოფოფის შესახებ“. გოგებაშვილის ეს წერილი გამოწვეულია ჯავახელის, ი. ვაჩნაძის და კ. ხევისსუბნელის წერილების გამო, რომლებიც გამოქვეყნდა ამავე გაზეთის №№ 40, 47, 49-ში იმის შესახებ თუ რას იძახის ოფოფი.

ივლისის 22 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 63) ბეჭდავს ჯავახელის წერილს „იაკობ გოგებაშვილის საპასუხოდ“ „დედა-ენაში“ ნახმარი სიტყვების შესახებ.

ივლისი-აგვისტო (?) — რუსულ ენაზე სწერს წერილს „ორმოცი წლის წინათ (საქართველოს ეგზარქოსის მიმართ განსვენებულ ეპისკოპოს გაბრიელის წერილის გამო)“.

როგორც თვით იაკობი წერს, წერილი გამოწვეულია გაბრიელ ეპისკოპოსის წერილის გამოქვეყნებით. მოუესმინოთ თვით იაკობს:

„ზაკავკასია რეჩის“ ივლისის ერთ-ერთ ნომერში მოთავსებულია იმერეთის ეპისკოპოსის გაბრიელის წერილი საქართველოს ეგზარქოსის მიმართ, დაწერილი სამოცდაათიანი წლების დამდეგს; ეს წერილი გვებება მე და ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის ერთ რუს მასწავლებელს. წერილის გამოქვეყნების წინ ამ რუსმა მასწავლებელმა ყელი გამოიჭრა, რადგან გამოირკვა, რომ ის იყო თვითმარქვია, გარიცხული სემინარიელი და არა სასულიერო აკადემიის კანდიდატი, როგორც ეს აღნიშნული იყო მის ყალბ დოკუმენტებში: ის დიდხნის მიცვალებულია, სრულიად მოშორებულია ამქვეყნიურ ტანჯვას და მის შესახებ შეიძლება გამოვაქვეყნოთ უაღრესად სათაკილო რამეებიც. სულ სხვა მდგომარეობაში ვიმყოფები მე. მე ჯერ კიდევ ცოცხალი ვარ და რადგან სამოცდაათი წლისა ვარ, შეპყრობილი ვარ განუკურნებელი მალარიით და გრძნობიერება მაქვს გადიდებული, — ძლიერ ვიტანჯები, როცა უხეშად ეხებიან ჩემი ცხოვრების მომენტებს. თავისთავად განსვენებული ეპისკოპოსის ეს წერილი არაფერს

განმარტავს და მგონი, დაბეჭდილია იმ ადგილების გამოტოვებით, სადაც ჩემს სასარგებლოდ არის ლაპარაკი. მნელია გადაწყვეტა, რით ხელმძღვანელობდა ის პირი, ვინც ეს წერილი მიუტანა რედაქციას. უნებლიეთ იზადება აზრი, რომ ჩემს საწინააღმდეგოდ რაღაც არასაქებარი განზრახვა უნდა ყოფილიყო. მაგრამ სასურველია ვიფიქროთ, რომ ამ წერილის გამოქვეყნება გაუგებრობის, რედაქციის დაუდევრობის ნაყოფია მხოლოდ. ყოველ შემთხვევაში იგი მოითხოვს განმარტებას არა მარტო ჩემი პირადი ინტერესების, არამედ საზოგადოებრივი ინტერესების გამოც. სხვას რომ თავი დავანებოთ, ის საშინელი შეცდომაა, რომელმაც კინაღამ ჩემი დაღუპვა გამოიწვია. შეიძლება ყველას შეემთხვეს და ტრაგიკულად დაბოლოვდეს. ეს ჩემი ამბავი შეუძლებლად გახდის ასეთ შეცდომას ყველა იმ მკითხველისათვის, ვინც ბოლომდე გულდასმით წაიკითხავს ამ ჩემს ამბავს. მაგრამ, ვიდრე ბოლომდე წაიკითხავდეს, მკითხველი დაწერილებით უნდა გაეცნოს საქმის ვითარებას და, სხვათა შორის, გაიგოს ის მიზეზები, რამაც ჩემი საშიში ავადმყოფობა გამოიწვია“ (თხზ., ტ. 4, 1954, გვ. 359—360).

ავვისტოს 1 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 72) ბეჭდავს იაკობის წერილს წიგნის ბეჭდვის საკითხზე სათაურით: „ერთი ნაკლი ქართულის წიგნების გამომცემლებისა“.

სექტემბერი — იაკობ გოგებაშვილის პედაგოგიური მოღვაწეობის ორმოცდახუთი წლისთავის გამო ჟურ. „განათლება“ (№ 7) ბეჭდავს ლ. ბოცვაძის (ხელმოწერა: XX) წერილს „იაკობ სვიმონის ძე გოგებაშვილი“.

— იაკობი თავის წიგნების რამდენიმე ეგზემპლარს აგზავნის პეტერბურგში იქაური ქართველი პროფესორებისა და დეპუტატებისათვის.

„... ჩემი წიგნები პეტერბურგში გაიგზავნა ... თანახმად ჩემი სურვილისა და განკარგულებისა და ჩემივე ხარჯით. წარსულს თვეში ერთმა ქართველმა სტუდენტმა პეტერბურგის უნივერსიტეტისამ წაიღო ... ყველა ჩემი ქართული წიგნები და სახელმძღვანელოები ჩვენებურის პროფესორებისა და დეპუტატებისათვის. ამას წინად კიდევ გამგემ იმავე წიგნის მაღაზიისამ გაუგზავნა დამსახურებულს პროფესორს ალექსანდრე ანტონის ძეს ცაგარელს ჩემი რუსული წიგნები ...

ყველა ეს წიგნები გაიგზავნა არა თითო ცალკე, არამედ რამდენ-სამე ცალკე. ეს გაგზავნა გამოიწვია ორმა გარემოებამ: როგორც საკატაგორიო გაზეთები იუწყებიან ახლო მომავალში სათათბირომ უნდა განიხილოს პროექტი ინოვაციების სახალხო სკოლებისა, და რომ ეს პროექტი სახარბიელოს არას გეიმზადებს...

მეორე გარემოება იმაში მდგომარეობს, რომ რუსეთში ბევრს, სამწუხაროდ, ქართველობა მიაჩნია ველურ ხალხად, რომელსაც არ აბადია ლიტერატურა, არც საზოგადო და არც სამოსწავლო, და თითქმის შეუძლებელად ჰხდის სწავლებას „დედა-ენაზე“ ჩვენს სკოლებში და თვით ქართულის ენის სწავლებასაც. ჩვენებური პროფესორები და დეპუტატები გააცნობენ სათათბიროს ლიდერებს გაგზავნილის წიგნების საშუალებით საქმის მდგომარეობასა...“

სექტემბრის 1 — გაზეთი „საქმე“ (№ 1) ბეჭდავს იაკობის წერილს „დათვური სამსახური“, რომელშიც ავტორი ამხელს იმ ვაიპატრიოტებს, რომლებიც რუსულ ენაზე სწავლებას აძლევენ უპირატესობას და მაგალითად მოჰყავს „სახალხო გაზეთის“ (№ 88) კორესპონდენცია „სოფლის მასწავლებლები საბრალდებულო სკამზე“.

სექტემბრის 2 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 98) თავისი მეთაური წერილით ეხმაურება გოგებაშვილის წერილს „დათვური სამსახური“. რედაქცია არ იზიარებს იაკობის გულისწყრომას „სახალხო გაზეთის“ კორესპონდენციისადმი.

სექტემბრის 10 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას მიმართავს თხოვნით დახმარება აღმოუჩინოს მისი „რჩეული ნაწერების“ გავრცელებაში და უდგენს პირობებს.

გამგეობა თანხმდება გოგებაშვილის პირობებს. (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 347).

სექტემბრის 22 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 113) ბეჭდავს იაკობის წერილს „უკანასკნელი სიტყვა (პასუხად ბ-ნს ჯავახელს)“.

სექტემბრის 25 — „სახალხო გაზეთის“ № 116-ში ქვეყნდება ლ. წერეთლის „ღია წერილი ბ. ი. ს. გოგებაშვილის მიმართ“, — ისევე ოფოფის ძახილის გარშემო ატეხილი პოლემიკის გამო.

ოქტომბერი — „ქურ. განათლება“ (№ 8) ბეჭდავს იაკობის საპა-

სუზო წერილს სათაურით: „საჭირო განმარტება“ „სახალხო გაზეთის“ № 98-ის მეთაურ წერილზე.

„ის მეთაური „სახალხო გაზეთისა“, რომელიც შეეხებოდა ჩემს პატარა წერილს, დაბეჭდილს გაზეთში „საქმე“ სრულიად გამომეპარა, რადგანაც მაშინ ვზაში ვიყავი, და მისი დაბეჭდვა შევიტყე და წაიკითხე ერთი კვირის შემდეგ, რამაც დააგვიანა ეს ჩემი პასუხი“.

— ჟურნალის ამავე ნომერში ქვეყნდება რეცენზია იაკობის რჩეულ პედაგოგიურ და პუბლიცისტური ნაწერების პირველ ტომზე.

რეცენზია ქვეყნდება აგრეთვე გაზეთ „ნოვაია რეჩი“-ის № 252-ში. რეცენზიის ავტორია დ. დუმბაძე (ხელმოწერა: დ. შემოქმედელი).

ოქტომბრის 14 — „სახალხო გაზეთში“ (№ 131) ქვეყნდება იაკობის წერილი რედაქციისადმი სათაურით: „მცირედი შესწორება“, — რომლითაც მკითხველს აუწყებს „... რომ ჩემი წიგნები პეტერბურგში გაიგზავნა არა „წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობის გადაწყვეტილებით, როგორც ეს შეეცდომით იყო ნათქვამი „სახალხო გაზეთში“, არამედ თანახმად ჩემი სურვილისა და განკარგულებისა და ჩემივე ხარჯით“.

ოქტომბრის 28 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 143) ბეჭდავს იაკობის წერილს საბავშვო ბაღის მნიშვნელობაზე სათაურით: „ორიოდე სიტყვა ახალის საქმის შესახებ“, რომელიც ამავე გაზეთის წინა ნომერში გამოქვეყნებული დ. ბოცვაძის წერილის „მშობელთა საყურადღებოდ საბავშვო ბაღი“ შეესე-დამატებას წარმოადგენს.

ნოემბერი — ჟურ. „განათლების“ № 9-ში ქვეყნდება დ. თომაშვილის ლექსი „გუშინ და დღეს (ვუძღვნი ქართველ პედაგოგების მამა-მთავარს)“.

— ჟურნალის ამავე ნომერში იბეჭდება წერილი სათაურით: „იძულებითი განმარტება (ბ. ჯავახელის წერილების გამო)“, რომელშიც გოგებაშვილი მოხსენიებულია როგორც პედაგოგი და სახელმძღვანელოების ავტორი. მოყვანილია გერმანელ პედაგოგთა აზრი. ი. გოგებაშვილზე. (წერილს ხელს აწერს: „გსი“)¹.

¹ ფსევდონიმი „გსი“ ეკუთვნის თვით იაკობ გოგებაშვილს. იგი იკითხება პირველ მარჯვნიდან მარცხნივ — იაკობ სიმონის ძე გოგებაშვილი. მისი ვაშიფვრა ეკუთვნის პროფ. გ. მიქაძეს. იხ. მისი ფსევდონიმების ლექსიკონი თბ., 1984, გვ. 41.

ნოემბრის 6 — ქალთა სკოლის მუშაობის ანგარიშს და მიწვევას ამ სკოლის საზოგადო კრებაზე ღებულობს ანასტასია წერეთლისაგან. „ეჭვს ამა თვისას მივიღე წერილობითი მიწვევა საზოგადო წლიურს კრებაზე ანასტასია მიხეილის ასულ წერეთლისაგან და მიწვევასთან ერთად მომივიდა წლიური ანგარიშიც. ჩემდა სამწუხაროდ, კრებაზე ვერ დავესწარი უქეიფობისა გამო“. (სახალხო გაზეთი, № 154).

ნოემბრის 10 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 154) ბეჭდავს იაკობის „მცირე შენიშვნას“ საზოგადოება „განათლების“ გამგეობისა და მისი ქალთა სკოლის მუშაობის გასაუმჯობესებლად.

დეკემბრის 7 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 177) ბეჭდავს იაკობის წერილს „სწორე გზა (ერთი კორესპონდენციის გამო)“. წერილი გამოწვეულია „სახალხო გაზეთის“ № 175-ში მოთავსებული კორესპონდენციით ხარაგოულიდან (ბელაგორიდან), სადაც აღნიშნულია, რომ ადგილობრივი მასწავლებელი პირველი დღეებიდანვე ასწავლის რუსულ ენას.

* * *

ამ წელს იაკობი ბეჭდავს სახელმძღვანელოებს: „ბუნების კარის“ მეცხრამეტე გამოცემას; „დედა-ენის“ პირველი ნაწილის ოცდამეცხრე და ოცდამეათე გამოცემებს; „დედა-ენის“ მეორე ნაწილის ოცდამეხუთე გამოცემას.

1911

იანვრის 5 — ქვეყნდება იაკობის წერილი «Сумасшедший доктор», რომელშიც გადმოცემულია ნამდვილი ამბავი ავტორის ცხოვრებიდან (ზაკავეჯისკაია რეჩ, № 3).

იანვრის პირველი ნახევარი — ქვეყნდება კარლო ჩხეიძის „ღია წერილი იაკობ სიმონის ძის გოგებაშვილისადმი“ (სახალხო გაზეთი, № 205). სკოლებში მშობლიურ ენაზე სწავლების კანონ-პროექტის მიღებასთან დაკავშირებით. იაკობის პასუხი, სათაურით: „არხუნაღბრძანდებოდეთ“ ქვეყნდება „სახალხო გაზეთის“ № 208-ში.

იანვრის 30 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას იაკობი წე-

რილობით გადასცემს ზოგიერთ გამოსადეგ ცნობებს თავისი წიგნების გამოცემის შესახებ.

„საჭიროდ ვრაცხ გაუთვალისწინო გამგეობას გამოსადეგი ცნობებიანი შესახებ ჩემი წიგნების გამოცემისა, რომელნიც ჩემი სიკვდილის შემდეგ, თანახმად ჩემის ანდერძისა, დარჩებიან საკუთრებად წერაკითხვის საზოგადოებასა“. (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 277).

თებერვალი (?) — ჟურნალ „ნაკადულის“ რედაქტორის ნ. ნაკაშიძის თხოვნით წერს წერილს „ტარას შევჩენკო დიდი პოეტი უკრაინისა“.

„თქვენ ორჯერ შეწუხებულხართ და ამან მაიძულა გამომეცხო ტარას შევჩენკოს შესახებ პატარა წერილი, რომელსაც ამასთან გაახლებთ. საშიში შიგ არაფერია“ — სწერს ნინო ნაკაშიძეს იაკობი (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 322).

თებერვალი — ქვეყნდება იაკობის პუბლიცისტური წერილები: „როგორ დაარსდა წერაკითხვის საზოგადოება“ (განათლება, № 2); „ბატონყმობა რუსეთსა და საქართველოში“ (ნაკადული, მოზრდ. № 2).

— მოლაპარაკება აქვს ანასტასია მაჩაბელთან მისი მეუღლის — ეანო მაჩაბლის მიერ შექსპირის ქმნილებების თარგმანის გამოცემის თაობაზე.

„იმ საკითხის შესახებ, რაზედაც მოლაპარაკება გვქონდა რამდენსამე დღის წინად, მე სხვა აზრს დავადექი, როცა კარგად ჩაუეკვირდი საქმესა და ყოველი მხრივ გავითვალისწინე იგი... (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 315).

თებერვლის 1 — წერილს უგზავნის სოფრომ მგალობლიშვილს. ესაუბრება სახალხო კალენდრის საჭიროებაზე და ურჩევს ხელი მოჰკიდოს მისი შედგენისა და გამოცემის საქმეს.

„მეტად კარგს იზამთ, თუ ამ გამოცემას თქვენ თვითონ იკისრებთ და ნამეტნური სისტემატურობით აწარმოებთ ყოველს წელსა. მხოლოდ საჭიროა, რომ ახლავე, დაუყოვნებლივ, შეუდგეთ ამ საქმესა, რომ მომავლის წლის კალენდარი მზამზარეული იყოს ამ წლის პირველი დეკემბრიდან“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 323).

თებერვლის 8 — წერილს უგზავნის ანასტასია მაჩაბელს, ატყობი-

ნებს თავის ახალ შეხედულებას ვანო მაჩაბლის მიერ თარგმნილი შექსპირის დრამების გამოცემის თაობაზე.

„ჩემი ახლანდელი შეხედულებით, ყველას ისა სჯობიან, რომ შექსპირის ქმნილებანი, ქართულს ენაზე ნათარგმნი თქვენის განსვენებული მუდლის მიერ, გამოცემულ იქმნან ქართული დრამატიული საზოგადოების მიერ. მხოლოდ საჭიროა, რომ გამგეობა ამ საზოგადოებისა წერილობითი პირობით შეგვეკრათ“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 315—316).

თებერვლის 9—10 (?) — ანასტასია მაჩაბლისაგან ღებულობს წერილსა და შექსპირის დრამების ვანო მაჩაბლისეულ თარგმანს მათი გამოსაცემად მოსამზადებლად. ამავე დღეს მომტანის ხელით უგზავნის საპასუხო წერილს.

„მივიღე თქვენი წერილი და შექსპირის დრამები ხვალ-ზეგ გამოვიანგარიშებთ, რამდენი გამოვა ამ დრამებიდგან სტამბური თაბახი, რა დაჯდება სულ, რამდენი ფასი უნდა დაედოს, და შავსაც მოვამზადებ იმ კონტრაქტისას, რომლითაც უნდა შეგვეკრათ დრამატიული საზოგადოების გამგეობა“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 316—17).

თებერვლის 13 — იაკობი წერილით ატყობინებს ანასტასია მაჩაბელს, რომ უკვე მოამზადა ხელშეკრულების პროექტი დრამატიულ საზოგადოებასთან შექსპირის დრამების მაჩაბლისეული თარგმანების ხელახალი გამოცემისათვის და თხოვს მივიდეს მასთან ბინაზე საზოგადოების თავმჯდომარე — ნიკოლოზ ქართველიშვილთან ერთად (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 317).

მარტი — ეურ. „ნაკადული“ (მოზრდ. № 3) თავის ფურცლებზე ბეჭდავს იაკობის წერილს „ტარას შევჩენკო. დიდი პოეტი უკრაინისა“.

მარტის 13 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 254) ბეჭდავს იაკობის წერილს ტარას შევჩენკოს შესახებ, სათაურით: „პატარა ბარათი დიდი პოეტის შესახებ“. წერილის ავტორი ქართველ პოეტებს ურჩევს გაამდიდრონ ჩვენი ლიტერატურა შევჩენკოს ქმნილებათა თარგმანებით.

მარტის 22 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 261) ბეჭდავს იაკობის წერილს „ორიოდე სიტყვა თელავის არჩევნების გამო“.

თელავის არჩევნებში ქართველების სასტიკი დამარცხებით გაკვირვებული იაკობი სწერს: „... მოხდა მოულოდნელი, დაუჯერებელი ამბავი: საბჭოს წევრებად ამორჩეული იქმნენ მარტო სომხები... ქართველებს კი, თვითონ იმათაც, ვინც სავსებით შეეფერებოდნენ ამ თანამდებობას განვითარებით, გამოცდილებით და საზოგადო საქმის ერთგულებითა, სულ ყველას შავი კენჭი მიაყარეს“, — მომხდარი ფაქტით გულნატკენი იაკობი წერილის დასასრულს დასძენს: „ეხლაც ქართველობას არც სომხებისათვის, არც რუსებისათვის, არც თათრებისათვის და არც სხვებისათვის სიკეთის მეტი არაფერი სურს. ითხოვს მხოლოდ, რომ მას მიუწყონ იმავე საწყაულით, რომლითაც იგი უწყავედა სხვებს, მეტადრე კი თავის სამხრეთელს მეზობლებსა და არ ისარგებლონ უდიერი ეგოიზმით, შოვინისტურად იმ კრიზისით, რომელსაც ეხლა განიცდის საქართველო. წინააღმდეგ შემთხვევაში სომხები იქმნებიან დამნაშავენი, თუ ქართველობა იგი შემდეგში ხელს აიღებს თავისს ტრადიციულს ხათრიანობაზე და მიუწყავს მათ იმავე საწყაულითა, რომელსაც ისე კადნიერად ხმარობენ იგინი ახლა თავისს მოძმეების შესახებ“.

მარტის 30 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 267) ბეჭდავს იაკობის სტატიას თბილისის მოსახლეობის შესახებ ყალბი დემოგრაფიული მონაცემების გამოქვეყნების გამო, სათაურით: „უცნაური სტატისტიკა“.

მარტი-აპრილი — იაკობის ავადმყოფობა უკან არ იხევს, ტემპერატურა მატულობს, რასაც ასე მტკივნეულად განიცდის.

„მე იმედი მქონდა, გაზაფხულდება, დათბება და მეც სიცხე გამამეღვება მეთქი. მწარედ მოვსტყუედი, — წერს იაკობი ანასტასია მაჩაბლისადმი 25 აპრილს გაგზავნილ წერილში, — გაზაფხულმა უარესი დღე დამაყენა.“

ზამთარში სიცხე სჭარბობდა ნახევარს გრადუსსა, ახლა კი, თუნდა ორი კვირაა, მთელს გრადუსს აჭარბებს ყოველ დღე. გეგე მალალაშვილი უნდა იყოს მართალი, რომ შეპყრობილი ვარ ავი მალარიით. უბედურობა ის გახლავთ, რომ ვერც ქინამ, ვერც ევკალიპტმა, ვერც გორეჩკამ და ვერც დარიშხანამ-მიშაკმა სიცხე ვერ გამომიღიეს და უწინდელივ დამწყვედული ვარ ჩემს საკუთარს საპყრობილეში (თხზ. ტ. 9, 1962, გვ. 317—318).

აპრილი — ეურ. „განათლება“ (№ 4) ბეჭდავს იაკობის ნახევრად ავტობიოგრაფიულ წერილს სათაურით: „პატარა საიდუმლოება“
„დიდი ხნის საიდუმლოებას ვამჟღავნებ. ორმოც წელზე მეტს განვლო მას უკან, რაც მოხდა ის ამბავი, რომელსაც ესლა ამოიკითხავთ. ამბავი ესე მოხდა სწორედ ისე, როგორც არის აწერილი. ამ აღწერაში იოტის ოდენა საარაკო წვრილმანიც კი არ მოიპოვება. მარტივს, ხალასს სიმართლეს მოგიტხრობთ. ის მოქმედი სულიერნი, რომელნიც ამ მოთხრობაში არიან მოხსენებულნი, ზოგნი, მთავარნი, უკვე განისვენებენ წიაღსა შინა აბრამისასა, ზოგნი კი მოწმენი, ჯერ-ჯერობით სტკებებიან მზის ამოსვლითა და ჩასვლითა“.

აპრილის 14 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 277) ბეჭდავს იაკობის „ბიბლიოგრაფიულ შენიშვნას“ ფილიპე გოგიჩაიშვილის რედაქციის შედგენილ «Сборник статистических сведений о частном землевладении в Тифлисской и Кутанской губерниях ...».

აპრილის 24 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 283) (წერა-კითხვის საზოგადოების წლიური კრების დღეს) ბეჭდავს იაკობის წერილს „ახალი ანდერძი ენუქასი (ვუძღვნი წლიურს კრებას „წერა-კითხვის საზოგადოებისას“).

— ავადმყოფობის გამო იაკობი ვერ ესწრება წერა-კითხვის საზოგადოების წლიურს კრებას.

„ეწუხვარ, რომ მოკლებული ვარ შეძლებას პირადად მივიდო მონაწილეობა საზოგადოების სჯა-ბაასში. წყეული მალარია აგერ ხუთი თვეა ძალიან იშვიათად მიშვებს გარედ, თუმცა ლოგინად კი ვერ ჩამავდო“ (თხზ., ტ. 4, 1955, გვ. 386).

აპრილის 25 — ახალგაზრდა იოსებ გრიშაშვილის სასარგებლოდ იაკობი ხუთ მანეთს უგზავნის ანასტასია მაჩაბელს და შენიშნავს: „მოგართმევთ ხუთს მანეთს გრიშაშვილის სასარგებლოდ (ვეჭვობ კი, რომ მან წარმოდგენიდან შემოსული ფული თავის განათლებას მოახმაროს. უფრო მოსალოდნელია, რომ იგი გაფლანგავს მას „ოცნების კოცნაში და მრავალ-ჟამიერში. მაგრამ ეს მისი ჭკუის საქმეა და არა ჩვენი“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 317).

— წერა-კითხვის საზოგადოებას უთმობს „დედა-ენის“ მეორე ნაწილის ოცდამეექვსე გამოცემას და უდგენს პირობებს.

გამგეობა უცვლელად იღებს (28 აპრილს) გოგებაშვილის პირობებს (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 347).

აპრილის 27 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას უდგენს მისი წიგნების გავრცელებიდან მიღებული მოგების გაანგარიშებას და სთხოვს მოგების ნახევარი მოახმაროს სახალხო სკოლების გაუმჯობესებას.

„ღეთისათვისაც და კაცისათვისაც საამური იქნება, თუ ამ ორასი თუმნიდან გამგეობა ნახევარს მოახმარებს თავისი სკოლების საარსო გაუკეთესობას: სოფლის სკოლის მასწავლებლებს მისცემს თვეში ოთხ თუმნამდე, რათა საუკეთესო მათგანი თავისკენ გადმოიბიროს. ყველა სკოლას გაუგზავნის საჭირო სურათებს, დაუარსებს საშოკო ბიბლიოთეკას და გარდა ამისა, ყოველ სკოლასთან იქონიებს პატარა აფთიაქსა უსაჭიროესი წამლებით, რომელსაც სოფლის მცხოვრებლებს მასწავლებლები მიჰყიდიან იმავე ფასად, რა ფასადაც დაუჯდება თვითონ გამგეობას. ამ უკანასკნელს ღონისძიებას დიდი მნიშვნელობა აქვს მეტადრე ახლა, როდესაც ხალხის სიღატაკემ აუადმყოფობა გააზშირა და როდესაც ჩვენს ქვეყანას ემუქრება ხორველაც და შავი ჭირიც“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 283).

მაისი 1 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 292) აქვეყნებს იაკობის „საიუბილეო სიტყვას“ ე. გაბაშვილის ლიტერატურული მოღვაწეობის 40 წლისთავისათვის.

მაისის 10 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას სთხოვს თითო თუმანი აძლიოს ყოველთვიურად ნათესაებს — რძალსა და დისწულს (იქვე, გვ. 284).

ივნისის 7 — „სახალხო გაზეთის“ № 320-ში ქვეყნდება მასწავლებელთა ჯგუფის მიმართვა „მასწავლებელთა კრების საყურადღებოდ“, რომელშიც ვკითხულობთ: „საგანგებოდ ქართული სკოლებისათვის ზედგამოჭრილია რუსული სახელმძღვანელო ბ. იაკობ გოგებაშვილის «Русское слово» ორ ნაწილად და ორ წიგნად გამოსული მეთოდური სახელმძღვანელო მასწავლებელთათვის. ამ ჩვენებურს სახელმძღვანელოს მჭიდრო კავშირი აქვს ქართულ ყოფა-ცხოვრებასთან, ქართულ სახელმძღვანელოებთან. რასაც ჭეშმარიტი პედაგოგიური მოსაზრებანი მოითხოვენ; იპყრობს სრულ კურსს პირდაპირი რუსუ-

ლის წერისას და აუქმებს საჭიროებას ცალკე რუსული დედნის შექმნისას. ეს სახელმძღვანელო მოწონებულია ქართული სკოლებისათვის, როგორც საერთო სამოსწავლო მთავრობისაგან, ისე უწმინდესი სინოდისაგან“. დასასრულ მიმართვის ავტორები მასწავლებლებისაგან მოითხოვენ ქართულ სკოლებში რუსული ენის სწავლება სწარმოებდეს ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოთი.

იენისის 19 — იაკობი წერილით ბოდინს უხდის ანასტასია მაჩაბელს, იმის გამო, რომ დროულად არ გაუგზავნა დრამატული საზოგადოების სასარგებლოდ გამართული წარმოდგენის ბილეთის ფული.

„... მიზეზი გახლდათ დროებით უფულობა. ახლაც ვწუხვარ, რომ ასე მცირედს მოგართმევთ. ქართველთა შორის ბევრია გაჭირვებაში და შემწეობას ითხოვენ აქედგანაც და იქიდგანაც“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 318).

იენისის 22 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას სთხოვს სტუდენტ კონსტანტინე კასრაძეს (დისწულს) დაუნიშნოს სტიპენდია კურსის დასრულებამდე (იქვე, გვ. 286).

იენისის 25 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 336) ბეჭდავს იაკობის წერილს დავით ზაქარაიას ძე სარაჯიშვილის გარდაცვალების გამო, სათაურით: „დიდი მოამაგის დაკარგვა და საშინელი სენი“.

იელისი — ჟურ. „ნაკადული“ (მოზრდ. № 7) ბეჭდავს იაკობის წერილს — „დიდი მოამაგის გარდაცვალება“ — დავით სარაჯიშვილის გარდაცვალების გამო.

იელისის 26 — გაზ. „ზაკავკასკაია რეჩ“ (№ 165) ბეჭდავს დ. ღუმბაძის (დ. შემოქმედელის ხელმოწერით) წერილს (კორხანიდის მიერ ი. გოგებაშვილის რუსული ენის სახელმძღვანელოების უარყოფითად შეფასების გამო) «По поводу летних курсов устроенных для народных учителей в г. Телаве».

იელისის 27 — გაზეთი „კოლხიდა“ (№ 97) ბეჭდავს იაკობის წერილს ჭიათურის სამოქალაქო სასწავლებლებთან სატექნიკო კლასების გახსნისა და მათში რუსულ ენაზე სწავლების შესახებ, სათაურით: „ფრიად მავნებელი მაგალითი (საპედაგოგო შენიშვნა)“. აღნიშნული წერილი გადაბეჭდა „სახალხო გაზეთმა“ (№ 364).

ივლისის ბოლო-აგვისტო — ქვეყნდება საპასუხო წერილები იაკობის წერილზე „ფრიად მკენებელი მაგალითი“. კიტა აბაშიძისა „ი. ს. გოგებაშვილის წერილის გამო“ („კოლხიდა“, № 110); „ფრიად სამწუხარო სენი“ („სახალხო გაზეთი“, № 370) და ხელმოუწერიელი წერილი „ჭიათურის მომავალი სამთო-სატექნიკო სასწავლებელი და ქართული ენა (პასუხად ი. გოგებაშვილს)“ („კოლხიდა“, № 99).

აგვისტოს 11 — გაზ. „კოლხიდა“ (№ 109) ბეჭდავს იაკობის წერილს „ქართული“ დეფექტი“. წერილი წარმოადგენს პასუხს ანონიმური წერილისა „ჭიათურის მომავალი სამთო-სატექნიკო სასწავლებელი და ქართული ენა (პასუხად ბ-ნ ი. გოგებაშვილს)“.

აგვისტოს 20 — გაზ. „ზაკავკასკაია რეჩ“ (№ 185) აქვეყნებს პ. კორხანიდის საპასუხო წერილს დ. შემოქმედელის წერილის გამო, სათაურით: «По поводу методических курсов для народных учителей в Телаве».

აგვისტოს 28 — „სახალხო გაზეთის“ № 383-ში ქვეყნდება ვინმე „ქერას“ „მცირე შენიშვნა“ („დედა ენის“ ახალი გამოცემის გამო)“. ამ სახელმძღვანელოში ზოგიერთი გაუგებარი სიტყვების გამო.

სექტემბერი — ყოველკვირეულ პედაგოგიურ გაზეთ „შკოლა ი ჟიზნ“-ის რედაქტორის პენრიხ ფალბორსკისაგან იაკობი პეტერბურგიდან იღებს წერილს წინადადებით, თანხმობა განაცხადოს აღნიშნული გაზეთის თანამშრომლად ჩარიცხვის შესახებ (თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 378).

სექტემბრის 1 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 390) ბეჭდავს იაკობის წერილს — „ორკეცი ცილისწამება (პასუხად კიტა აბაშიძეს)“. ეს არის იაკობის მეორე წერილი ჭიათურის საქალაქო სკოლის ტექნიკურ განყოფილებაში სწავლების რუსულ ენაზე წარმოების გარშემო ატეხილი პოლემიკის გამო.

გაზ. „ზაკავკასკაია რეჩ“ (№ 194) აქვეყნებს დიმ. დეკანოზოვის წერილს «По поводу письма Корханиди», რომელშიც არ ეთანხმება დ. შემოქმედელს და აღნიშნავს, რომ კორხანიდი არ შეხებია გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებს.

სექტემბრის 5, 7 — პ. კორხანიდის, დიმ. დეკანოზოვის და სხეთს საპასუხოდ დ. ღუმბაძე (შემოქმედელი) აქვეყნებს წერილს — «Отает г. Корханиди св. Деканозову и г-же Пирамовой» («საქართველოს კაია რეი» №№ 197, 199).

სექტემბრის 13, 16 — „სახალხო გაზეთი“ (№№ 399, 401) ბეჭდავს „ქერას“ მეორე წერილს „დედა ენის“ ლექსიკის შესახებ „პასუხად ბ-ნ იაკობ გოგებაშვილს“.

სექტემბრის 22 — გაზ. „კოლხიდა“ (№ 141) ბეჭდავს იაკობის წერილს „კიდევ „კარტული“ დეფექტი (პედაგოგიური შენიშვნა)“ გაზ. „კოლხიდის“ № 128-ში „პედაგოგის“ ხელმოწერით დაბეჭდილ ბიბლიოგრაფიულ წერილზე «Методическая хрестоматия по русскому языку с первыми уроками грамматики, ч. I-ая. Составили В. Джапаридзе и Я. Зедгенидзе. Тифлис. 1910 г.».

სექტემბრის ბოლო (?) — იაკობი საპასუხო წერილს უგზავნის გაზეთ „შოლა ი ქიზნის“ რედაქტორს ჰენრიხ ფალბორსკის, რითაც აცნობებს, რომ სიამოვნებით გამოთქვამს თანხმობას, თუმცა ხანდაზმულობის გამო შემდგომ მონაწილეობა გაზეთში არ შეუძლია და თავის მხრივ აწვდის ლუარსაბ ბოცვაძის კანდიდატურას. ამასთან მისი წინადადებით გაზეთის რედაქციას წერა-კითხვის საზოგადოების წიგნის მალაზიიდან ეგზავნება მისი რუსული გამოცემების თითო ეგზემპლარი (თბზ., 9, 1962, გვ. 368—369).

ოქტომბრის პირველი ნახევარი — ქვეყნდება საპასუხო წერილები იაკობის წერილზე — „კიდევ „კარტული“ დეფექტი“: პედაგოგისა — „პედაგოგიური ჭირვეულობა (ბ. გოგებაშვილი წერილის — „კიდევ „კარტული“ დეფექტის“ გამო)“ („კოლხიდა“ № 151); ვ. ჯაფარიძისა და ი. ზედგენიძისა „მცირე განმარტება (ბ. იაკობ გოგებაშვილის წერილის გამო)“ („კოლხიდა“, 3 159); რისხეასი — „კიდევ კარტული დეფექტები“ (სახ. გაზეთი“, № 414) და სხვ.

ოქტომბრის 5, 6 — „სახალხო გაზეთი“ (№№ 416, 417) ბეჭდავს იაკობის წერილს „უკანასკნელი პასუხი“, რომელიც გამოწვეულია „ქერას“ წერილით „პასუხად ბ-ნ იაკობ გოგებაშვილს“ („სახ. გაზეთი“ №№ 399, 401).

ოქტომბრის 21 — გაზ. „კოლხიდაში“ (№ 166) ქვეყნდება „ქერას“
„ლია წერილი ი. ს. გოგებაშვილს“.

ნომბერი — ჟურ. „განათლება“ (№ 9) ბეჭდავს ვინმე „მასწავ-
ლებლის“ წერილს — „მცირე შენიშვნა გაზ. „კოლხიდის პედაგოგის“
წერილის გამო“.

ნომბრის 10—16 — „სახალხო გაზეთში“ (№№ 447—449, 451,
452) იაკობი ბეჭდავს პოლემიკურ წერილს „ანტიპედაგოგიური ჯიუ-
ტობა „კოლხიდის“ პედაგოგისა“. წერილი წარმოადგენს პასუხს გაზ.
„კოლხიდის“ № 151-ში დაბეჭდილი პედაგოგის წერილისა „პედაგო-
გიური ჭირვეულობა“.

ნომბრის 12 — გაზ. „მნათობი“ (№ 73) ბეჭდავს იაკობის წერილს
რედაქციისადმი სათაურით: „კოლხიდის“ მკითხველთა მიმართ“, რო-
მელიც წარმოადგენს პასუხს გაზ. „კოლხიდის“ № 151-ში მოთავსე-
ბულ წერილზე „პედაგოგიური ჭირვეულობა“.

„ბოდიშს ვიხდი „კოლხიდის“ მკითხველთა წინაშე, — წერს იაკო-
ბი, — რომ ჩემი პასუხი ავტორს წერილისას „პედაგოგიური ჭირვე-
ულობა“ ვერ წარუდგინე მათ იმავე გაზეთის სვეტებზე. ამის მიზე-
ზი არის თვით რედაქცია „კოლხიდისა“, ანუ უკეთ ბ-ნი სილოვანი.
საქმე ის გახლავთ, რომ ეს ახლად მოვლენილი რეფორმატორი არ იწ-
ყნარებს ჩემს მართლ-წერას და თავისებურად სცვლის მას. ვთხოვე
ჩვენს სილოვანს, განმათავისუფლეთ ამ უღმობელის ცენზურისაგან
მეთქი; მაგრამ არ შეისმინა. ჩემი მართლ-წერა კი მე მიმაჩნია ქართულ
ლიტერატურულ მართლ-წერად, რომელსაც მისდევდნენ ბოლოს
დრომდე ყველა ქართველი მწერლები იმერნი და ამერნი, ყველა ჩვე-
ნებული პერიოდული გამოცემანი აღმოსავლეთის და დასავლეთის სა-
ქართველოსი, მათ შორის ბატონი სილოვანიც. ახლანდელი მართლ-
წერა ჩვენის რეფორმატორისა პროვინციალურია, პროვინციალურს
გამოთქმას და გემოზე დამყარებული, და მას ვერას გზით ვერ შევიწ-
ყნარებ. ამ გარემოებამ იძულებული გამხადა ჩემი პასუხი მომეთავსე-
ბინა „სახალხო გაზეთში“. (აქ იაკობი გულისხმობს თავის წერილს
„ანტიპედაგოგიური ჯიუტობა „კოლხიდის“ პედაგოგისა“).

ნომბრის 16 — გაზ. „კოლხიდა“ (№ 188) ბეჭდავს სახელმძღვა-
ნელო „გუთნის“ შემდგენელთა წერილს რედაქციის მიმართ, რომელ-

შიც აცხადებენ; რომ „პედაგოგიური ჭირვეულობის“ ავტორი „გუთნის“ არც ერთი შემდგენელი არ არის. აღნიშნულ განცხადებას აღასტურებს გაზეთის რედაქცია. „გუთნის“ შემდგენელთა იგივე განცხადება დება გადაბეჭდა 18 ნოემბერს „სახალხო გაზეთმატ“ (№ 454).

— გაზეთის ამავე ნომერში ქვეყნდება სილოვან სუნდაძის წერილი „ბ-ნი ი. გოგებაშვილის „კარტული“ ენა“, რაც გამოწვეულია ი. გოგებაშვილის წერილით „ანტიპედაგოგიური ჯიუტობა „კოლხიდის“ პედაგოგისა“.

ნოემბრის 19 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 455) ბეჭდავს იაკობის წერილს „მოულოდნელი უკანონობა“. წერილი გამოწვეულია იმერეთის საეპარქიო სამოსწავლო საბჭოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებით — რუსული ენის სწავლების პირველი წლიდან დაწყების გამო. იაკობის იგივე წერილი ქვეყნდება ჟურ. „განათლების“ დეკემბრის ნომერში.

ნოემბრის 23 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 457) აქვეყნებს იაკობის წერილს რედაქციისადმი. სათაურით: „პასუხად „გუთნის“ ავტორებსა“.

იაკობის ეს წერილი წარმოადგენს გამოხმაურებას სახელმძღვანელო „გუთნის“ შემდგენლების წერილზე („კოლხიდა“, № 188). იაკობი მაღლობას უძღვნის წერილის ავტორებს, რადგან მათ თავიანთი წერილით „სამარცხენო ბოძზე გააკრეს „კოლხიდის“ პედაგოგიც და მისი წერილიც ჩემს წინააღმდეგ შეთხზული. რით გააკრეს სახელდობრ? იმითი, რომ იმდენად სათაკილოდ ჩასთვალეს ავტორობა წერილისა, რომ ცილის წამებად გამოაცხადეს იგი ავტორებმა თავის შესახებ“.

ნოემბრის ბოლო — გაზ. „კოლხიდა“ (№№ 198, 199) აქვეყნებს პედაგოგის წერილს „ბ. გოგებაშვილის პასუხად“ და სახელმძღვანელო „გუთნის“ ორი შემდგენლის „ღია წერილს ბ-ნი ი. გოგებაშვილისადმი“, რომლითაც ისინი უარყოფენ, რომ „პედაგოგიური ჭირვეულობის“ ავტორი, როგორც ამას გოგებაშვილი მიიჩნევს „გუთნის“ ერთი შემდგენელთაგანია.

დეკემბრის 13 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 474) აქვეყნებს სახელმძღვანელო „გუთნის“ შემდგენლების ი. ოცხელის, თ. მთავრიშვილის და ს. ყიფიანის ერთობლივ წერილს „პასუხად ბ-ნის ი. გოგებაშვილს“. წერილი გამოწვეულია იაკობის მიერ წერილში „ანტიპედაგოგიური

ჯიუტობა „კოლხიდის“ პედაგოგისა“ „გუთნისა“ და მათი შემდეგ-
ლებისადმი შემდეგი ბრალდების წაყენებით.

„უნდა გამოვტყდეთ, რომ სრულიად სხვანაირად მოიქცნენ „გუთ-
ნის“ შემქმნელნი. გამოვიდა თუ არა მათი წიგნი, გამოაძევეს თავისი
გიმნაზიის ყველა კლასებიდან „ბუნების კარი“ და გაამეფეს მხოლოდ
თავისი სახელმძღვანელო. ერთი გარემოება კი საჭიროდ ხდიდა „ბუ-
ნების კარის“ ხმარებასა ერთს რომელსაჲმე განყოფილებაში მაინც.
საქმე ის გახლავთ, რომ სამშობლოს გეოგრაფიას და ისტორიას ად-
გილი სრულიად არ ჰქონდა, და არც ეხლა აქვს „გუთანში“ (თხზ.,
ტ. 4, 1955, გვ. 442—443).

დეკემბრის 14, 16 — „სახალხო გაზეთი“ (№ № 475, 477) ბეჭ-
დავს იაკობის საპასუხო წერილს „მოწიწებითი ეპისტოლე ჩვენის რე-
ფორმატორის ბ. სილოვანის მიმართ“. იაკობის ეს საგრამატიკო წე-
რილი გამოწვეულია სილოვან ხუნდაძის წერილით „ბ-ნი ი. გოგება-
შვილის „კარტული“ ენა“ („კოლხიდა“, № 188).

— გაზ. „კოლხიდა“ (№ № 211—213) აქვეყნებს წერილს „პედაგო-
გის“ ხელმოწერით — „პედაგოგიური უკულმართობა (ბ-ნ გოგებაშვი-
ლის წერილის „ანტიპედაგოგიური ჯიუტობის“ გამო)“.

დეკემბრის 28—30 — „სახალხო გაზეთი“ (№ № 486—488) ბეჭ-
დავს იაკობის საპასუხო წერილს „პოლიტიკანობა თუ პედაგოგობა?
(უკანასკნელი პასუხი „კოლხიდის“ პედაგოგს)“.

* * *

ამ წელს იაკობი ბეჭდავს სახელმძღვანელოებს:

— „ბუნების კარის“ მეოცე გამოცემას;

— „დედა-ენის“ პირველი ნაწილის ოცდამეთერთმეტე და ოცდა-
მეთორმეტე გამოცემებს;

— „დედა-ენის“ მეორე ნაწილის ოცდამეექვსე გამოცემას;

— „რუსკოე სლოვოს“ მოსამზადებელი ნაწილის მეოცე გამოცემას.

1912

ამ წელს გამოდის იაკობის წიგნები:

„ბუნების კარის“ ოცდამეერთე გამოცემა შეესებული ახალი გან-

ყოფილებით „კაცობრიობა“, საქართველოს ახალი ვრცელი ქარტით და ევროპის პატარა ქარტით;

„დედა-ენის“ პირველი ნაწილის ოცდამეცამეტე გამოცემა და
„დედა-ენის“ მეორე ნაწილის ოცდამეშვიდე გამოცემა;
„რუსკოე სლოვოს“ მეორე ნაწილის მეთხუთმეტე გამოცემა;
„საარაკო თავგადასავალი ტახტის მემკვიდრისა“ მეორე გამოცემა;
„თავდადებული ქართველი ეჯიბი. ქართველთა მეფე გლეხის ქობ-
ში სტუმრად“.

იანვარი — მესამე გამოცემად გამოდის იაკობის მიერ შედგენილი:
Методическое руководство для учителей и учительниц к преподаванию русского языка по учебнику того же автора «Русское слово». Изд. третье, исправл. Тиф., 1912. 94 с.

— ჟურ. „განათლება“ (№ 1) ბეჭდავს იაკობის წერილს ნიკო ღო-
ღობერიძის გარდაცვალების გამო, სათაურით: „სასიქადულო სიცოცხ-
ლე და მშვიდობიანი გარდაცვალება (ნიკო ღოღობერიძის სხოვნას)“.

— „განათლების“ ამავე ნომერში ლუარსაბ ბოცვაძე (ხელმოწერით
„ლ“) ბეჭდავს მოკლე ბიბლიოგრაფიულ წერილს იაკობის «Методи-
ческое руководство»-ს ახალ გამოცემაზე.

მეთოდური სახელმძღვანელოს მაღალ შეფასებასთან ერთად რე-
ცენზიის ავტორი შენიშნავს: „ჩვენი პედაგოგი მომხრეა კითხვა-წერის
და არა წერა-კითხვის სწავლებისა, წინააღმდეგ დისტერვევისა, უშინ-
სკისა, მიროპოლსკისა და სხვათა. მას თავისი საკუთარი მოსაზრება
აქვს ამ საგანზე, დამყარებული როგორც მეცნიერთა აზრზე, აგრეთვე
გამოცდილებაზედაც. პირადათ ჩვენ უფრო წერა-კითხვის მომხრე
ვართ, ვიდრე კითხვა-წერისა, მაგრამ არსებითად დიდი განსხვავება
არ არსებობს ამ ორ სისტემას შორის...“

იანვრის 3 — ავადმყოფობით განაწამები და დაუძღვრებული ია-
კობი გრძნობს სიცოცხლის აღსასრულს, წინასწარ იჭერს თადარიგს
საუკუნო განსასვენებლისათვის. უახლოეს მეგობარსა და თანამოაზ-
რეს ლუარსაბ ბოცვაძეს შემდეგი შინაარსის წერილს უგზავნის:

„ძმო ლუარსაბ! გეთაყვა, ნიკოს [ღოღობერიძე] დაკრძალვის შემ-
დეგ ინახულე დეკანოზი ტალაკვაძე და სთხოვე ჩემ მაგიერ, — ღოღო-
ბერიძის გვერდით საფლავის ადგილი გზის პირად ჩემთვის დასტო-
ვოს იმავე სიდიდისა, რა სიდიდეც აქვს ნიკოს საფლავის ადგილსა.

ამასთანავე შემატყობინოს, რა ეღირება ეს ადგილი და ისიც, ფული ახლავე უნდა გადავიხადო, თუ საკმარისია ბე მივცე. ღოღობერიძის საფლავის და ჩემის საფლავის შუა უნდა დარჩეს მხოლოდ ვიწრო გასავალი, რათა ჩვენ შორის ვინმე ოხერი არ ჩაეჩხიროს. (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 292).

იანვრის 4 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 492) ბეჭდავს იაკობის წერილს რედაქციის მიმართ, სათაურით: „არაბული არაკები სამთა კავშირისა“. იაკობის ეს საპოლემიკო წერილი მიმართულია „გუთნის“ შემდგენელთა“ ხელმოწერით 1911 წ. „სახალხო გაზეთის“ № 454-ში დაბეჭდილი — „წერილი რედაქციის მიმართ“ — წინააღმდეგ, რამდენადაც „გუთნის შემდგენელთა“ წერილი უმთავრესად ეხება „ბუნების კარს“. მანამდე „გუთნის შემდგენელთა“ წერილს უპასუხეს ნ. ლომოურმა წერილით „გუთნის“ შემდგენელთ“ (სახალხო გაზეთი № 484) და ლ. ბოცვაძემ „წერილი რედაქციის მიმართ“ (სახალხო გაზეთი, № 477).

იანვრის 5 — იაკობი, როგორც ნიკო ღოღობერიძის ანდერძის აღმსრულებელი, წერილს ღებულობს (1 იანვრის თარიღით) ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის მასწავლებელ ალექსანდრე გორგაძისაგან, თხოვნით იმის შესახებ, რომ ნიკო ღოღობერიძის ანდერძის აღსრულების შემდეგ დარჩენილი ფულის ნაწილი მოხმარდეს ბაგრატიის ტაძრის ნანგრევების დაცვას.

— ამავე დღეს აღნიშნულ წერილს გასაცნობად უგზავნის ექვთიმე თაყაიშვილს.

„გიგზავნი ამასთან წერილს, რომელიც მომივიდა დღეს ქუთაისიდან“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 298).

იანვრის 10 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას უდგენს „რუსკოე სლოვო“ პირველი ნაწილისა და მისი სწავლების მეთოდის გავრცელების პირობებს (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 287).

იანვრის 12-13 (?) — მაკო საფაროვა-აბაშიძის საიუბილეო კომიტეტი და დრამატული საზოგადოება იაკობს საგანგებო წერილით იწვევს და შესასვლელ ბილეთს უგზავნის ქართველ თავადაზნაურთა თეატრში თბილისის სასწავლებელთა მოსწავლეთათვის განკუთვნილ დილაზე.

„... უმორჩილესად გთხოვთ პატივი გვცეთ და დაესწროთ ხსენებულ დილას“ (წგ-ში: გოგებაშვილი ი. თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 358).

იანვრის 14 — იაკობი წერილსა და თუმანს უგზავნის ანასტასია მაჩაბელს მაკო საფაროვას სასარგებლოდ. ამასთან სთხოვს წყნეთის ქუჩაზე მდებარე სამადლო სკოლის მდგომარეობის დაწვრილებით გამოკვლევას და ცნობების მიწოდებას.

„მოგართმევთ ერთს თუმანს შესაწირავად მარიამ საფაროვის იუბილეთის სასარგებლოდ. ვწუხებარ, რომ მეტს ვევერ გიგზავნით. ჩემი «Русское слово» სამრევლო სკოლიდან გამოაძევეს, რის გამოც ამ წიგნის შემოსავალმა იკლო, ქართული ენაც ბევრს სკოლაში გააუქმეს და ამან ძლიერ შეამცირა „დედა-ენის“ გასავალი. ხარჯი კი მომემატა იმის გამო, რომ სასწავლებლებში ვზრდი ობოლს ძმისწულებსა, ზოგს რუსეთში და ზოგს აქა. ხშირი უქეიფობაც ზედმეტს ხარჯს თხოულობს დოქტორებზე და წამლებზე. აი თუნდა თვე ნახევარზე მეტი იქნება, რაც კარში ვერ გამოვსულვარ. ამ მიზეზის გამო ხვალინდელს თქვენს წარმოდგენასაც ვერ დავესწრები, და ბილეთს ვიბრუნებთ უკანვე, ისარგებლოს მითი რომელიმე ღარიბმა ინტელიგენტმა. ... დღევანდელს «Знамя Кавказская речья»-ში ამოვიკითხე: წყნეთის ქუჩაზე არსებობს სამადლო სკოლა, რომელშიაც 102 ქართველია და 38 სხვა ეროვნების ჩამომავლობისა; ქართულს წიგნს კი ამ სკოლაში სრულიად არ ასწავლიანო. ნუთუ ეს საძაგლობა მართალია? წყნეთის ქუჩა თქვენს ახლოს არის, ხსენებულის სკოლის ნახვა და საკითხის გამოკვლევა თქვენთვის ძნელი არ უნდა იყოს“ (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 318—319).

იანვრის 16 — მაღლობის წერილს ღებულობს ანასტასია მაჩაბლისაგან მაკო საფაროვასადმი თანაგრძნობისათვის, ამასთან ბოდიშს უხდის თხოვნის შეუსრულებლობისათვის.

„მე თითონ დიდი სურვილით მინდოდა თქვენი ნახვა, მაგრამ ჩემი ქალის ავადმყოფობამ და მერე საიუბილეო საქმიანობამ შემეშალა ხელი. თქვენი წერილი და ფული მივიღე და დიდ მაღლობას მოგახსენებთ თანაგრძნობისათვის იუბილარისადმი ... იმედი მქონდა, რომ თქვენთვის საჭირო ცნობებს დღეისათვის შევეკრეფამდი და წერილთან ერთად გაახლებდით. მხოლოდ განზრახვა არ ამისრულდა ... ხვალ ან ზეგ უპჭველად მოგაწვდით იმ ცნობებს“ (წგ-ში: გოგებაშვილი ი. თხზ., ტ. 10, 1965, გვ. 358).

იანვარ-თებერვალი — გრძელდება პოლემიკა სახელმძღვანელო „გუთნის“ შემდგენელთა და გოგებაშვილის მომხრეთა შორის, ქვეყნდება წერილები „გუთნის“ შემდგენლებისა — „საპასუხოდ ორთა კავშირის — ბოცვაძეს, გოგებაშვილის (იძულებითი პასუხი)“ („კოლხიდა“, № 29); გოგებაშვილის მომხრეთა „მასწავლებლის“ ხელმოწერით — „პასუხად ბ-ნს „კოლხიდის“ პედაგოგს“ („განათლება“, № 1).

თებერვალი — ჟურ. „განათლება“ (№ 2) ბეჭდავს იაკობის ვრცელ სტატიას „ეროვნული შავი ჭირი იმიერ და ამიერ საქართველოში“.

„შავი ჭირი ორგვარი გახლავთ ფიზიკური და ფსიქიკური. პირველი ასწეულებს და სპობს მხოლოდ მცირეოდენს ნაწილს ერისას, მეორე კი მომაკვდინებელ სენად ედება მთელს ხალხსა და ამოფხვრის გზაზე აყენებს. ჩვენი ბედკრული სამშობლო ჯერ-ჯერობით თავისუფალია, ღვთის მადლით, პირველის შავის ჭირისაგან; მაგრამ მეორე კი მას ძვალსა და რბილში უჯდება, და თუ მის წინააღმდეგ არ აღვიჭურნეთ, სამარის კარამდის მივიყვანს, რაში მდგომარეობს ეს სენი? — კითხულობს იაკობი და იქვე ალაპარაკებს ფაქტებს და მოჰყავს მაგალითები იმის შესახებ, თუ როგორ უშლიან ხელს საერთოდ, და კერძოდ ქართველების სწავლების არა მშობლიურ ენაზე წარმართვას, თუ ზურგი როგორ შეუქცევია ქართველს ყოველის ეროვნული საუნჯისათვის.

— ჟურნალ „განათლების“ იმავე ნომერში ქვეყნდება ი. გოგებაშვილის წერილი რედაქციისადმი, სათაურით: „უცნაური რეცენზია“, რომელიც გამოწვეულია ამავე ჟურნალის პირველ ნომერში მისი „მეთოდური სახელმძღვანელოს“ შესახებ გამოქვეყნებულ ლ. ბოცვაძის რეცენზიით.

იაკობი თავის საპასუხო წერილში რეცენზიის ავტორისადმი შემდეგს გამოთქვამს: „ავტორი სიმწუხრით აცხადებს, რომ ეს მეთოდოლოგია ბევრს მასწავლებელს არც კი წაუკითხიაო, და ურჩევს უსათუოდ გულდადებით გადაიკითხონ. კარგი და პატიოსანი; მაგრამ ბალა ის არის, რომ თვითონ რეცენზენტს დამართნია ის, რასაც მასწავლებლებს უკიჟინებს. მას რომ ყურადღებით გადაეკითხა ეს გამოცენა, უსათუოდ აღნიშნავდა, რომ მასში გამოტოვებულია მთელი გვერდები, ჩამატებულია მთელი ახალი გვერდები და სხვა ადგილებიც შესწორებულია. და როგორ დაიბეჭდებოდა უცვლელად მეთოდური სახელ-

მძღვანელო, დაწერილი ოცი წლის წინად, როდესაც ძველი რევიზი პარპაშებდა და ხელს გვიკრავდა.

ყველაზე საოცარი ის არის, რომ რეცენზენტი დაახლოებით არ გაცნობია იმ საარსო განყოფილებას, რომელსაც სათაურად აქვს: «Преимущества метода чтения — письма перед методом письма — чтения».

თებერვლის 5 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 517) ბეჭდავს ნიკო ჯანაშიას (ჰამუდ-ბეის ხელმოწერით) „მცირე შენიშვნას“ ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებში ტექსტის ხშირი ცვლილებების შესახებ.

თებერვლის 8 — „სახალხო გაზეთის“ № 519-ში ქვეყნდება თედო ჟორდანიას პასუხი ი. გოგებაშვილისადმი „ღია წერილი ბ-ნ იაკობ გოგებაშვილს“, რომელშიც ავტორი ილაშქრებს გოგებაშვილის წერილის „მოულოდნელი უკანონობის“ (განათლება, 1911, № 10) წინააღმდეგ.

თებერვლის 9 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 520) ბეჭდავს იაკობის წერილს, სათაურით: „უცნაური შენიშვნა“, რომელიც გამოწვეულია ნიკო ჯანაშიას (ჰამუდ-ბეის) წერილით „მცირე შენიშვნა“.

თებერვლის 16 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 526) ბეჭდავს იაკობის წერილს, სათაურით „პედაგოგიური ღამურა“. წერილი მიმართულია თედო ჟორდანიას პოლემიკური წერილის „ღია წერილი ბ-ნ გოგებაშვილს“ წინააღმდეგ.

თებერვლის 21 — ქვეყნდება ნიკო ჯანაშიას (ჰამუდ-ბეის) საპოლემიკო წერილი „კიდევ უცნაური შენიშვნა, პასუხად დიდად პატივცემულ იაკობ გოგებაშვილს“ (სახალხო გაზეთი, № 530).

თებერვალი-მარტი (?) — წერა-კითხვის საზოგადოება ცალკე წიგნად გამოსცემს (მეორე გამოცემად) მოთხრობას „საარაკო თავგადასავალი ტახტის მემკვიდრისა“.

ამ გამოცემის შესახებ ჟურ. „განათლების“ № 4-ში მოკლე ბიბლიოგრაფიულ მიმოხილვას ხელმოუწერლად ბეჭდავს ლ. ბოცვაძე.

მარტი — ჟურ. „განათლების“ № 3-ში ლ. ბოცვაძე ბეჭდავს წერილს „გუთნის“ შემდგენელთა“ და სხვათა საპაუხოდ, სათაურით

„ქედაგოგიური შეუგნებლობა“, რომლითაც იცავს ი. გოგებაშვილს პოლემისტთა შეუსაბამო ბრალდებებისაგან.

საქართველოს
საბჭოთაო
საზოგადოებრივი
მეცნიერებათა
აკადემია

მარტის 8 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 538) აქვეყნებს თედო ჟორდანიას წერილს რედაქციის მიმართ „პასუხად ბ-ნ იაკობ გოგებაშვილს“.

მარტის 8 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 544) აქვეყნებს იაკობის მცირე წერილს „პასუხის მაგიერი“ თ. ჟორდანიას წერილის გამო („სახ. გაზეთი“, № 538).

მარტის 14 — იაკობი, მოწმეების ილია ნაკაშიძის, დიმიტრი ღუმბაძის და გრ. ბურჭულაძის თანდასწრებით, ადგენს ანდერძს¹. ანდერძის აღმსრულებლად ნიშნავს ფილიპე გოგოჩაიშვილს ვალერიან გუნიას, ნიკო ლომოურს, შიო დედაბრიშვილს, სოფრომ მგალობლიშვილს.

მარტი-აპრილი — ავადმყოფი იაკობი დაკავებულია თავისი ისტორიული მოთხრობების: „თავდადებული ეჯიბის“ და „ქართველი მეფე სტუმრად გლეხის ქოხში“ ერთ წიგნად გამოცემისათვის მოსამზადებელი სამუშაოებით.

„ჯეჯილში“, სხვათა შორის დაბეჭდილი იყო ჩემი პატარა ისტორიული მოთხრობა „თავდადებული ეჯიბი“ და „ქართველი მეფე სტუმრად გლეხის ქოხში“. მწადიან ეს ორი მოთხრობაც ერთ წიგნად გამოეცემა როგორც გამოვეცი სხვები, მაგრამ „ჯეჯილის“ ნომრებში ვერ ვიპოვნე იმის გამო, რომ ბევრი ნომერი მაკლია ... გავკადნიერდები და გთხოვთ — მონახოთ ხსენებული მოთხრობები თქვენს საყმაწვილო ჟურნალში, ამოაწერინოთ და მომაწოდოთ“ — სწერს 3 აპრილს იაკობი ანასტასია წერეთელ-თუმანიშვილისას (თხზ. ტ. 9, 1962, გვ. 302—303).

აპრილი — ჟურ. „განათლება“ (№ 4) ბეჭდავს ბიბლიოგრაფიულ მიმოხილვას იაკობის საბავშვო წოგნზე „საარაკო თავგადასავალი ტახტის მემკვიდრისა“. (მიმოხილვა ხელმოუწერელია, შესაძლოა იგი ეკუთვნოდეს ჟურნალის რედაქტორს ლ. ბოცვაძეს).

¹ არსებობს იაკობის კიდევ ორი ანდერძი შედგენილი 1912 წ. 2 მაისს (იხ. ქვემოთ).

მარტის 23 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 557) ბეჭდავს იაკობ გოგებაშვილის ძმისშვილის — შალვა გოგებაშვილის (ვარიანელის ხელმოწერით) წერილს ვარიანის სკოლის შესახებ, რომელშიც აღნიშნულია, რომ სკოლა დაარსებულია იაკობის შემწეობით და დიდ დახმარებასაც უწევდა მას.

აპრილის 3 — წერილსა და „ჯეჯილის“ წლიური ხელმოწერის ფასს — ხუთ მანეთს უგზავნის ანასტასია თუმანიშვილ-წერეთელს, ამასთან სამძიმარს უცხადებს ძმის — ვასილ თუმანიშვილის გარდაცვალების გამო. თხოვს „ჯეჯილის“ ნომრებში დაბეჭდილი მისი მთხრობების („თავდადებული ეჯიბი“ და „ქართველი მეფე სტუმრად გლეხის ოჯახში“) ამოწერას და მიწოდებას მათი გამოსაცემად მოსამზადებლად (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 302—303).

— „სახალხო გაზეთი“ (№ 564) ბეჭდავს იაკობის წერილს „სოფ. ვარიანის სკოლის შესახებ“. წერილი გამოწვეულია შ. ვარიანელის (შ. გოგებაშვილის — იაკობის ძმისშვილის) წერილით, რომელიც გამოქვეყნდა ამავე გაზეთის № 557-ში.

წერილში იაკობი გადმოსცემს ვარიანის სკოლის დაარსების ისტორიას და წერილის დასასრულს საზოგადოებას აცნობს თავის შემდეგ განზრახვას: „ახლა ამ აზრზე ვდგევარ: თუ სახელმწიფო სათათბიროს გეგმა, რომლის ძალით სწავლება დედა-ენაზე უნდა სწარმოებდეს ოთხი წლის განმავლობაში, კანონად დაიდო, ვარიანში გავხსნი, თუ დამცალდა, სრულს სკოლას ჩემი ხარჯით, წინააღმდეგ შემთხვევაში კი — არა“.

აპრილის 10 — წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას სთხოვს საზოგადოების სახელით გამოცემული „საარაკო თავგადასავალი ტახტის მემკვიდრის“ (მეორე გამოცემა) გავრცელებას (თხზ., ტ. 9, 1962, გვ. 286).

აპრილის 14 — პედაგოგი ივანე გომელაური წერილით ატყობინებს იაკობს მისი „რუსკოე სლოვოს“ შესახებ სასწავლო ოლქის მზრუნველის დადებით აზრს.

„სამოსწავლო ოლქის მზრუნველის ცირკულიარი (ამ წლის მეორე ნომერი) შემთხვევით ჩამივარდა ხელში და მეტად განეცვიფრდი, რომ თვით ჩვენს მზრუნველს, თავისი მხლებლებით, თქვენი შედგენილი

«Русское слово» საუკეთესო სახელმძღვანელოდ მიაჩნია ქართული სკოლებისათვის“ (თხზ., ტ. 7, 1960, გვ. 624).

აპრილის 20 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 578) საზოგადოებას აუწყებს იაკობის ავადმყოფობას.

„ცნობილი მსცოვანი პედაგოგი იაკობ გოგებაშვილი ამჟამად მძიმედ ავად არის“.

აპრილის ბოლო — იაკობს ავადმყოფობა უძლიერდება. მის ჯანმრთელობის მდგომარეობას მეთვალყურეობს ექიმთა ჯგუფი.

„... ავად გახდა 28 აპრილს; საჩქაროდ აცნობა ეს თავის ძმისწულს კიევის კომერციული ინსტიტუტის სტუდენტს შალვა ზაქარიას ძე გოგებაშვილს, რომელმაც ჩქარა ჩამოხედა ავადმყოფს“. (კრებული „იაკობ გოგებაშვილის სახსოვრად“, 1913, გვ. 95).

აპრილის 29—30 — იაკობის ჯანმრთელობის მდგომარეობას ამოწმებს ექიმთა კონსილიუმები.

„ამ რამდენისამე დღის წინად ჩვენს გაზეთში აღნიშნული იყო იაკობ გოგებაშვილის ავადმყოფობა. ამის შემდეგ ცოტაოდენი გაუმჯობესება დაეტყო, მაგრამ ამჟამად, როგორც დანამდვილებით გავიგეთ ავადმყოფობა კვლავ გასძლიერებია. კვირას ექიმებს ტ. ქიქოძეს, გ. მაღალაშვილსა და სხვებს კონსილიუმი ჰქონდა. გუშინ კიდევ მოწვეულ იქმნა დოსტაქართა კონსილიუმი“ („სახალხო გაზეთი“, 1 მაისი, № 588).

მაისის 2 — მოწმეების გრიგოლ დიასამიძის, დიმიტრი ღუმბაძის, იაკობ ნიკოლაძის თანდასწრებით მეორედ ადგენს ორ ანდერძს.

ანდერძით, რომლის აღმსრულებლები არიან ფ. გოგიჩაიშვილი, ვ. გუნია, ნ. ლომოური, შ. დედაბრიშვილი, ს. მგალობლიშვილი, იაკობი თავის ლიტერატურულ და პედაგოგიურ ნაღვაწს: წიგნებს, სახელმძღვანელოებს და სხვ. გადასცემს წერა-კითხვის საზოგადოებას გარკვეული პირობების მოთხოვნით; მეორე ანდერძით, რომლის აღმსრულებლები, გარდა პირველ ანდერძში მოხსენებული პირებისა, დამატებით შეყვანილია ექ. თაყაიშვილი და ან. ღულაძე იაკობი მთელ თავის ქონებას ანაწილებს საზოგადოებრივ ორგანიზაციებზე, ნათესავეებსა და სხვადასვა პიროვნებებზე.

მაისის პირველი რიცხვები — ავადმყოფი იაკობი გაზეთ „ზაკაეკას-კაია რეჩ“-ის რედაქციაში აგზავნის წერილს რედაქციისადმი და მას-

თან ერთად ხუთ მანეთს ღარიბი მოწაფის სწავლის ფულის გადასახადელი თანხის შესადგენად. წერილში იაკობი სინანულს გამოთქვამს, რომ არ შეუძლია უფრო არსებითი დახმარების აღმოჩენა (წერილი ქვეყნდება „ზაკავკასსკაია რეჩ“-ის № 102-ში 3 მაისს).

მაისის 5 — იაკობის ჯანმრთელობის შესახებ „სახალხო გაზეთი“ (№ 591) საზოგადოებას შემდეგს აუწყებს „იაკობ გოგებაშვილს ცოტა გაუმჯობესება დაეტყო. წინანდელს სისუსტეს აღარა ჰგრძნობს და საჭმელსაც იღებს. სხვების დახმარებით ღვება კიდევ“.

— გაზეთის ამავე ნომერში ქვეყნდება იაკობ მანსვეტაშვილის დეპეშა „ბაქო. ღრმად დამაღონა პატივცემულ მოღვაწის იაკობ გოგებაშვილის ავადმყოფობამ. გთხოვთ გადასცეთ ჩემი უგულითადესი თანაგრძნობა და სურვილი მისი განკურნებისა“.

მაისის 6 — „... საღამოს 5 საათზე საკონსულიუმოდ თავი მოიყარეს ექიმებმა ქიქოძემ, ჩუდნოვსკიმა და მარკვეიჩმა. ავადმყოფის გაუმჯობესობა შეამოწმეს, მაგრამ საბოლოოდ ვერ გამოარკვიეს ავადმყოფობის ნამდვილი მიზეზი. ავადმყოფი ბრმა ნაწლავის ტკივილებს ისევე ჰგრძნობს, თუმცა სიცხე სრულებით აღარ აქვს (37 გრადუსი). მაჯის ცემა წუთში ასამდე აღწევს“ („სახალხო გაზეთი“, 8 მაისი, № 93).

მაისის 7—10 — იაკობის ჯანმრთელობა უმნიშვნელოდ უმჯობესდება.

მაისის 9 — „სახალხო გაზეთი“ (№ 594) აქვეყნებს დეპეშას წერაკითხვის საზოგადოების ბაქოს განყოფილებისაგან: „მეტად დაგვაღონა სახელოვან პედაგოგისა და საზოგადო მოღვაწის ი. გოგებაშვილის ავადმყოფობამ. ვუსურვებთ მალე მორჩინას“.

მაისის 11 — „იაკობ გოგებაშვილის მდგომარეობა უკეთესდება. 11 მაისის საღამოს 7¹/₂ საათზე სიცხე ჰქონდა 37,5. მაჯის ცემა — 82 წუთში. ტკივილებს აღარა გრძნობს. უმადოთ არის. ექიმები სათათბიროდ დღეს შეიკრიბებიან“ (სახალხო გაზეთი, 13 მაისი, № 598).

მაისის შუა რიცხვები — იაკობის ჯანმრთელობას ოდნავ უკეთესობა ეტყობა.

„იაკობ გოგებაშვილის მდგომარეობა უმჯობესდება. „სიცხემ

უკლო ტკივილები მიუყურდა, თუმცა ღამ-ღამობით სიცხეს აძლევს და ასუსტებს“ (სახალხო გაზეთი, 17 მაისი, № 600).

მაისის 17 — ექიმთა კონსილიუმი არკვევს იაკობის ჯანმრთელობას.

„17 მაისს, საღამოს 8 საათზე, ექიმებმა ქიქოძემ, მარკვეიჩმა და ჩუდნოვსკიმ დიდი ხნის თათბირის შემდეგ ავადმყოფობის შესახებ შემდეგი დასკვნა გამოიტანეს: საერთოდ ავადმყოფი უკვე არის, აუცილებელ საჭიროებას არ შეადგენს ნაწლავების ოპერაცია; შემდეგ კი ავადმყოფი ტერაპევტიულ საშუალებებით უნდა განიკურნოს; ავადმყოფს მკურნალობა მიანდევს მხოლოდ ექიმ ქიქოძეს“ (სახალხო გაზეთი, № 602).

— ამავე დღეს „სახალხო გაზეთი“ (№ 600) ბეჭდავს დეპეშებს იაკობისადმი, მისი მალე მორჩენის სურვილებით.

პეტერბურგიდან: — „ულრმესად შეგვაწუხა იაკობ გოგებაშვილის ავადმყოფობამ. ვუსურვებთ მალე მორჩენას. სამხედრო სამკურნალო აკადემიის ქართველ სტუდენტთა მინდობილობით მახვილაძე“.

ხონიდან: — „ხონის საკრებულო ტაძარში დიდძალ საზოგადოების თანდასწრებით გადაიხადეს პარაკლისი იაკობ გოგებაშვილის განსაკურნებლად“.

„მეტეხის ციხეში მყოფი პოლიტიკური ტუსადნი უსურვებენ პატივცემულ პედაგოგს მის განკურნებას. — ი. იმედაშვილი“.

მაისის 17—18 (?) — ხონის საკრებულო ტაძარში მის სახელზე გადახდილი პარაკლისის გამო იაკობი შემდეგი შინაარსის დეპეშას უგზავნის ქუთაისში სახალხო განათლების მოღვაწე ალექსი ბესარიონის ძე ჭიჭინაძეს: „კეთილი ინებეთ და გადაეცით ჩემი ულრმესი მადლობა ხონის ტაძრის კრებულს და ყველა იმ მლოცველთ, რომელთაც მონაწილეობა მიიღეს პარაკლისში“ (სახალხო გაზეთი, 1912, 20 მაისი, № 603).

მაისის ბოლო — ავადმყოფობა უკან იხევს. იაკობის ჯანმრთელობა უმჯობესდება.

„იაკობ გოგებაშვილის მდგომარეობა დღით-დღე უმჯობესდება. მაღა თან და თან მოსდის. სიცხეს საგრძნობლად აღარ უმატებს. საერ-

თოდ თავს უკედა გრძნობს. ექიმებს იმედი აქვთ. ამ ერთ კვირაში ფეხზე დადგებაო“ (იქვე).

„მაისის ბოლო რიცხვებში იაკობი მართლად კარგად გახდა: სიცხემ უკლო, თითქმის ნორმალურ რიცხვამდე დავიდა, მადა გაეხსნა, თავისით, მოსამსახურის დაუხმარებლად დგებოდა... გამხნედა, სახე შეუფერიანდა... ისე კარგად გრძნობდა თავს და ისე დაიმედებული იყო მორჩენაზე... სააგარაკო ადგილებს არჩევდა, რათა სრულიად გაჯანსაღებულიყო; სხვათა შორის ექიმის მოწვევას და დაქირავენას წლიურად ფიქრობდა, რომ უფრო კარგად მოველო თავისათვის“ (კრებული „იაკობ გოგებაშვილის სახსოვრად“, 1913, გვ. 95).

მაისის 30 — იაკობის ჯანმრთელობა კვლავ უარესდება.

მაისი 31, საღამო — იაკობი მეტყველებასა და გონებას კარგავს ...

ივნისის 1, საღამოს 6 საათი — „განისვენა ... საუკუნოდ დაეხუჯა მოხუცს თვალი (ცით დაეშვა ანგელოსი, ეამბორა გულ-მტირალი,) სუბუქ ფრთები, ლურჯ ეთერში, წარიტაცა მისი სული, „დედამიწას დაუტოვა უსიცოცხლო ცივი გული ...) აღარ არის ... მძიმე კენესათ უცებ ჩასწყდა მკერდში სიმი ...“ (გ. ქუჩიშვილი).

ივნისის 2—9 — სულის მოსახსენებელი პანაშვიდები განსვენებულის ბინაზე და ქაშვეთის ეკლესიაში, მთელ საქართველოში და მის გარეთ.

ივნისის 10, კვირა — უკანასკნელი წირვა, პანაშვიდი, გამოსვენება ქაშვეთის ეკლესიიდან. დასაფლავება დიდუბის წმინდა სავანეში.

„ნეტავი შენ სულ-მართალო, რომ ჰპოვევი უკვდავება,
და თან მიგდევს ერის გულის კურთხევა და ქებათ-ქება“.

იაკობ გოგებაშვილის უსაქონლო და კრიტიკონიკები

ამერელი-შვილი 146	იაკობ სვიმონიძე 51, 75, 101, 109, 120, 122, 134
ამერი 57	იაკობ სიმონიძე 135, 145
ახალდაბული 141	კ. კალმახელიძე 46, 47
ბ. ი. 48, 251	კალმახელიძე 123
გ-ლი 69, 216	ბ. კ-ძე 118.
გ-შვილი 199	ნაცნობი 138, 141, 143, 147, 163, 177, 185, 189, 212, 244
გსი 255	სვიმონიძე 75
დროებით აბასთუმნელი 36	სიმონიძე 57, 61
ვ-ელი 189, 191, 195, 209	Варианели 207, 223
ვარ-ნელი 208, 210	Н. К. 84
ვარიანელი 144, 204, 207, 208, 209, 216	Н. Н. 90
ი. გ. 51, 146, 242, 257	Симонидзе 143
ი. გ-ლი 115, 142	Я. Г-ლი 140
ი. ვარიანელი 216	Я. Свимионидзе 48
ი. კალმახელიძე 76	Я. Симонидзе 206
ი. ს-ძე 129	
ი. სვიმონიძე 79, 119, 122	
ი. სიმ-ძე 130	
ი. სიმონიძე 58, 132	
იაკობ ვარიანელი 144	

ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელო ნაშრომებისა და თხზულებათა გამოსცემა

ჩრეული პედაგოგიური და პუბლიცისტური ნაწერები ტ. I, 1910, 250

ბუნების კარი, საყმაწვილო წიგნი დაბალ კლასებში სახმარებელი. 1868, 22

მე-2 გამოც. 1873 31	მე-7 — 1892 122
მე-3 — 1876 45	მე-8 — 1894 130, 137
მე-4 — 1882 68	მე-9 — 1896 151
მე-5 — 1885 85	მე-10 — 1899 173
მე-6 — 1888 97	მე-11 — 1900 185

¹ ბიბლიოგრაფიულ ქრონიკასა და სამძებლებში მითითებულია ვოგებაშვილის ნაწარმოებთა ის გამოცემები, რომლებიც ცნობილია ბიბლიოგრაფიული წყაროებით.

მე-12 — 1902 205	მე-17 — 1908 241
მე-13 — 1904 217	მე-18 — 1909 246
მე-14 — 1906 221	მე-19 — 1910 256
მე-15 — 1906 231	მე-20 — 1911 267
მე-16 — 1907 236	21-ე — 1912 267

**დედა ენა ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი
სახალხო სკოლებისათვის, 1876, 43**

მე-2 გამოც. 1878 50	მე-12 1896 145
მე-3 — 1881 58	მე-13 1897 166
მე-4 — 1884 81	მე-13 [14] 1893 173
მე-5 — 1886 89	მე-14 1899 173
მე-6 — 1888 98	მე-15 1900 185
მე-7 — 1889 107	მე-16 1901
მე-8 — 1891 114	მე-17 1902 205
მე-9 — 1892 120	მე-18 1903 210
მე-10 — 1894 137	მე-19 1904 211
მე-11 — 1895 138	მე-20 1904 217

**დედა ენა, ნაწილი I, ქართული ანბანი პატარა მოთხრობებით,
ლექსებით, აღწერებით და დედნით. გამოცემა 21-ე, 1906, 226**

22-ე 1906 231	28-ე 1909 247
23-ე 1907 232	29-ე 1910 256
24-ე	30-ე 1910 256
25-ე 1908 241	31-ე 1910 267
26-ე	32-ე 1911 267
27-ე 1909 247	33-ე 1912 268

**დედა ენა, ნაწილი II, ანბანის შემდეგ საკითხავი წიგნი სკოლებში
სახმარებელი. გამოცემა 21-ე, 1906, 231**

22-ე 1907 232	25-ე 1910 256
23-ე 1908 236	26-ე 1911 260
24-ე 1909 247	27-ე 1912 268

**ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი
მოსწავლეთათვის¹. 1865. 18**

მე-2 1867 20	მე-6 1873 33
მე-3 1868 23	მე-7
მე-4 1869 24	მე-8 1877 46
მე-5 1872 27	

¹ მე-9 გამოცემიდან გამოდის „კოკორის“ სახელწოდებით.

კოკორი ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი სახლობაში სახმარებელი
გამოცემა მე-9, 1885, 86

მე-10	1889	107	მე-12	1899	175
მე-11			მე-13	1903	210

საყმაწვილო კონა პირველ-დაწყებითი მოთხრობებისა ბუნების
მეტყველებიდან¹. ნაწილი I, 1874, 38

მე-2	1884	78	მე-4	1894	137
მე-3	1892	122	მე-5	1900	185

დედანი. ქართული წერისა, 1884, 78

დარიგება მასწავლებელთათვის,
თუ როგორ უნდა წაიყვანოს სწავლება... 1872, 27

აკადო ანუ კრებული საყმაწვილო მოთხრობათა. 1901, 197

ასპინძის ომი.	1892	120
მე-2	1895	141
მე-3	1902	205
ბურჯი ეროვნებისა ² .	მე-2	გამოც. 1903.
		210.
ერვკლე მეფე და ინგილო ქალი.	1897.	
		155
თავდადებულნი ქართველნი	895	138, 139
		138, 139.
მე-2	1902	205
თავდადებული ქართველი ეგვიპტი	175	
ქართველთა მეფე გლეხის ოჯახში სტუმ- რად	1912.	268
იანანამ რა პქმნა.	1890.	107, 108

მე-2	1895	144
მე-3	1900	180
მე-4	1904	215
მოსაელის მცველნი ანუ სასარგებლო ცხო- ველები და ფრინველები.	1896.	148
რანი ვიყავით გუშინ.	1892.	121
საარაკო თავგადასავალი ტახტის შემკვიდრი- სა.	1900.	175
მე-2	1912	268, 272
სხივი წარსულისა.	1898.	218
მე-2	1899	175
მე-3	1902	205
ძირითადი უკულმართობა.	1892.	122
ხატის მიზეზი.	1892.	121
მე-2	1899	175

¹ მე-2 გამოცემიდან გამოდის „კონას“ სახელწოდებით.

² 1 გამოცემა გამოვიდა სახელწოდებით — „რანი ვიყავით გუშინ“.

იაკობ გოგებაშვილის ნაწარმოავთა საძიებელი

ა

- აბასთუმანი, 24 აგვისტოს 36
 აღამიანის და ცხოველების სისწრაფე მოძ-
 რაობაში 210
 აკაკი 241
 ამერიკა 18
 ამ სამი თვის წინაღ... 171
 ანტიმედიავოგური გიუტობა „კოლხიდის“
 პედაგოგისა 265
 არაბული არაკები სამთა კავშირისა 269
 არაჩვეულებრივი შუამდგომლობა 241
 არხენიან ბრძანდებოდეთ 256
 ასპინძის ოში 120
 აჭქარებული მსჯელობა 145
 ახალი ანდერძი ენუქასი 260
 „ახალი მკითხველის“ შესახებ 153
 ახალ ნაბიჯი 72
 ახალი დეაწლი „კვალისა“ 161
 ახალი შექმნა 224
 ახალი წყალობა 144
 ახალი ჭორი ბ-ნი გიორგი წერეთლისა 159
 ახირებული გაფხუაიანება 80

ბ

- ბ-ნი იოსელიანის წერილის გამო 196
 ბ-ნი რედაქტორო 151
 ბავშვობის დროის შოგონებანი 122
 ბატი და ღორი 119
 ბატონყმობა რუსეთსა და საქართველოში
 257
 ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა 260
 ბიუროკრატიული თრევა საკითხისა 242
 ბორჯომი (კორესპონდენცია) 209

- ბრმა წინამძღოლობა ხალხის განათლებაში
 217
 ბრძოლა ამერიკის შეერთებულ შტატებში...
 იხ. ამერიკა
 ბუღბუღი და გუგუღი (თარგმანი) 131
 ბურჯი ეროვნებისა 109

გ

- გამარჯვება პირდაპირის ხელისა რუსულ
 წერაში 232
 გამარჯვება პირდაპირი წერისა 183
 გამარჯვებული დედა 138
 განა სულ ერთია? 242
 განათლების მდგომარეობა საქართველოში
 59
 განმანათლებელთა საერთო ფონდი 224
 განმარტებითი წერილი მედიატორთა სამარ-
 თალს 84
 განმარტებითი წერილი სწავლების პლანი-
 სა, რომელიც მიღებულ უნდა იქმნას
 სამეურნეო სკოლაში ს. წინამძღვრ-
 ანთკარს 63

დ

- დაბრთველები ბრუნები 88
 დათური სამსახური 254
 დანიელ ჭონქაძის შესახებ 215
 დარეგება მასწავლებლებისათვის... 26
 დაურღვეველი კავშირი... 201
 დაუფასებელი ფრინველები 127
 დენილი მეგობარი 119
 დეპეშა ვ. პეტრიაშვილის ქვრივისადმი 238
 დეპეშა ალ. ჭიჭინაძის სახელზე 277
 დიალექტიკა და სიმართლე 75

დიდებული წადილი დიდების მოხუცისა 122
 დიდი ვარმის შესახებ 220
 დიდი მოამაგის გარდაცვალება 262
 დიდი მოამაგის დაკარგვა და საშინელი სე-
 ნი 262
 დიდი მწუხარების დიდი ნაყოფი 233
 დიდი ნაკლის შეესება 106
 დღევანდელი კვერცხი თუ ხვადინდელი ქა-
 თამი 172
 დღევანდელი მომენტი ქართველთა და სო-
 მებთა ეკლესიისა 228
 დღიურის ვარმის შესახებ 120
 დღიურის ვარამზედ 207

ა

ენა და კილო 210
 ერეკლე მეფე და ინგილო ქალი 155
 ერთი ამბის განმარტება 175
 ერთი ბოროტი არაკის გამო 187
 ერთი ეპიზოდი სასულიერო სასწავლებლის
 ცხოვრებიდან 126
 ერთი მეტად სიმპატიური მხარე ეგნატე
 ნინოშვილისა 274
 ერთი მუჭა წიგნი, ათი მუჭა სულელობა
 ანუ მდივანოვის ანბანი 47
 ერთი ნაკლი ქართულის წიგნების გამამ-
 ცემლებსა 253
 ერთი პრეტენზიის გამო 160
 ერთი სკოლის შესახებ 119
 ერთის ახალი ამბის გამო 275
 ერთის ახალი წადილის შესახებ 230
 ერთს ახალს უფლებას ეკარგავთ 225
 ეროვნული შავი ჭირი იმერ და ამერ საქარ-
 თველოში 271

ბ

ვანო და ჩიტი 176
 ვასო და ჩიტები 124
 ვინ ამოვიტოვოთ 228
 ვინ უნდა იქნეს ჩასახლებული აფხაზეთში
 48

ზოგიერთი შენიშვნები 57
 თ
 თავდადებული აზნაური იოთამ ზედგინიმე
 125, 138
 თავდადებული თავადი ცოტნე დადიანი
 138
 თავდადებული მღვდელი თევდორე 138
 თავდადებული ქართველი ეჯიბი 175
 თავის განწირვა მტრისათვის 174
 თამარ მეფის აღზრდა 185
 თვითმმართველობის გაჭირვება ჭიათურა-
 ში 207

ი

იაფი და ადვილი წამალი უმეტრებისა 73
 იგაეარაკნი, კრილოვისაგან და სიბრძნე სი-
 ცრუიდან ...63
 ილიას მეორედ მოკვლის წადილი 240
 ილიას ფონდის შესახებ 233
 იმერეთის სახალხო სკოლების მასწავლე-
 ბელთა კრებას 76
 ინსტრუქცია აგენტებისათვის (ხელნაწერი)
 75
 ირანის განახლება 231
 ირიბი ხელი 90
 ირიბი ხელის სარჩლის გამო 90

კ

კარტა კავკასიის აქეთა მხრისა 24
 „კარტული“ დეფექტი 263
 კასსა სახალხო სკოლების მასწავლებელ-
 თათვის 181
 კერპო განცხადება 142
 კიდეე ინსინუაცია 134
 კიდეე „კარტული“ დეფექტი 264
 კიდეე სამოსწავლო გეგმის შესახებ 222
 კიდეე უდროო მსხვერპლი სიკვდილისა 73
 „კოლხიდის“ მეთხველთა მიმართ 265
 კრუხების ბრძოლა ქორთან 176

- მადლი მატლად ქცეული 207
- მამაცური ცრუპენტელოზა 198
- მართალი თბილისის შესახებ 212
- მარო და მერცხალი 176
- მეგობრის ახსნა 159
- მეგობრის დევნა 125
- მელა და მისი სახლობა 122
- მელო და ჯიბლიზო 176
- მეორე და უკანასკნელი პასუხი ბ.ნს გო-
გოლაძეს 240
- მეორე ხუხულა ბ-ნი გ. წერეთლისა 155
- მეტი გულკეთილობის ნაყოფი 200
- მუნარავიას ზორები ილიას შესახებ 241
- მეფე დიმიტრი თავდადებული და გიორგი
ბრწყინვალე 187
- მზათა ვართ? 56
- მზის შუქი და მყარობები 135
- მთავარი საჭიროებანი სასულიერო წო-
ლებისა 124, 126
- მიუტყვევებელი დანაშაული 75, 76
- მკითხველისადმი 226
- მოგზაურობა წმინდა ქალაქს იერუსალიმ-
სა... 189
- მოკლე პასუხი ბ-ნს გოგოლაძეს 240
- მოკლე პასუხი ბ-ნს ჯავახელს 251
- მონადირე 130
- მოულოდნელი პროექტი 141
- მოულოდნელი უკანონობა 266
- მოულოდნელი უცერემონიობა 104
- მოწიწებითი ეპისტოლე ჩვენის რეფორმატო-
რის ბ.სილოვანის მიმართ 267
- მსხვერპლი დედა ენის უცოდინარობისა 79
- მტერი თუ მოყვარე? 214
- მუნჯური მეთოდი და ზოლა 177
- მლაღადებული ციფრები 170
- მცირე განმარტება 233
- მცირე მოხსენება 248
- მცირე მოხსენება დიდს საგანზედ 109
- მცირე პასუხი 222

- მცირე პასუხი ბ-ნს კამუღბეის 272
- მცირე რამ 163
- მცირე შენიშვნა 139
- მცირე შენიშვნა ახალ საქმეზედ 68
- მცირედი შესწორება 255

ბ

- ნამღვლილი შემწირველნი 200
- ნაციონალური საჩუქარი 216
- ნიმუში „კვალის“ სიმართლისა 134
- ნობათი ... 75

გ

- ორგვარი აზრი 203
- ორგვარი გრძნობის ამშლელი ფაქტი 81
- ორ სიტყვაში ოთხიოდე უცნაურობა 244
- ორიოდე სიტყვა ახალის საქმის შესახებ
255
- ორიოდე სიტყვა თელავის არჩევნების გამო
258
- ორკეცი ფასი სწავლისა 124
- ორკეცი ცილისწამება 252

დ

- პასუხად ბ.ნს აკაკის 133
- პასუხად ბ. გაბიჩვაძეს 80
- პასუხად „გუონის“ ავტორებსა 266
- პასუხი ბ. ა. ლულაძეს 69
- პასუხი ბ-ნს გოთუას 195
- პასუხი ბატონს სილოვანს 133
- პასუხი „კვალის“ რაშმსა 135
- პასუხი მამა გიორგი ნათაძეს 196
- პასუხი პედ. ეურნალ „ნობათის“ რედაქ-
ტორ-გამომცემელს ბ. ლულაძეს 89
- პასუხი ღირსეულ რედაქციას 134
- პასუხი ჩემს პროკურორსა 227
- პასუხის მაგიერი 273
- პატარა ბარათი დიდი პოეტის შესახებ 258
- პატარა საიდუმლოება 260
- პატარა შენიშვნა 168

პატარა შენიშენა უდიდეს საგანზე 227
 პატიოსანი და უპატიოსნისი 132
 პაწია სამაგიერო 132
 პაწია შენიშენა 158
 პაწია შენიშენა პაწია საგანზე 166
 პედაგოგიური კონდრაბანდა ... 204
 პედაგოგიური საკვირველება ... 115, 117
 პედაგოგიური ღამურა 272
 პირველი ნახიჯი სამურნეო სკოლისა 78
 პლაგიატი, ანუ ლიტერატურული ქურდობა
 პედაგოგიაში 209
 პოლიტიკანობა აფხაზეთში 234
 პოლიტიკანობა თუ პედაგოგობა? 267
 პრინციპიალობა „ღროების“ მესვეურისა
 245

რ

რა მიზეზია? 73, 75
 რანი ვიყავით გუშინ? 61, 121, 219
 რას ამბობს ბრემი ოფოფის შესახებ? 252
 რაჭველ-ლერჩხუმელ მუშათა საყურადღებოდ
 244
 რესპუბლიკური პარტიის დაცემა ამერიკაში
 78
 როგორ დაარსდა წერა-კითხვის საზოგა-
 დობა 257
 როგორ უნდა მოეწყოს უკეთესად სასოფ-
 ლო სკოლა 200
 რომელი უფრო მანებელაა, თეთრი თუ
 წითელი ღვინო 145
 რუსული ენა ქართულს სახალხო სკოლებში
 223
 რუსული ენის დასაწყისი სასოფლო და სა-
 მოქალაქო სკოლებში 222
 რწმენის შერყევა 217

ს

საარაკო ვადათქმა 208
 საარაკო თავებადასავალი ტაბტის მემკვიდ-
 რისა 226, 227
 საარაკო სინამდვილე და საიუბილეო ოცნე-
 ბა 240

საგრამატიკო შენიშენა 87
 სადღესიოდ 227
 სავალდებულო დახმარება 197
 საიუბილეო საღამო ... აკაკის 239
 საიუბილეო სიტყვა (ვა. გაბაშვილს) 261
 სამაგალითო ცხოვრება 210
 სამასი თავდადებული გლეხი 179
 სამახარობლო ერგება თუ არა? 152
 სამეგრელოს საერო სკოლები ... 209
 სამეგრელოს სასწავლებლის წყნე-გლეჯა
 62
 სამი მომკალი 124
 სამი ტერმინი 167
 სამოსწავლო გეგმის შესახებ 222
 სამრეველო სკოლების შესახებ 191
 სამღვდელთა კრებას ... 59
 სამწუხარო მოვლენა პედაგოგიაში 47
 სანდრო და ვაშლი 122
 საოცარი პროექტი 138, 207
 სასიამოვნო ცელილება „კეალისა“ 207
 სასიქადულო სიცოცხლე და მშვიდობიანი
 გარდაცვალება 268
 საქმეში ჩახედულის მეტამორფოზა 195
 საღამო წერა-კითხვის საზოგადობისა 101
 საყურადღებო სიტყვა 77
 საშინელი გაჭირვება 234
 საშინელი სასჯელი მოღალატისა 200
 საჭირო განმარტება 200, 255
 საჭირო დამატება 216
 საჭირო შენიშენა 167
 სახალხო მასწავლებლის ღვაწლი და უე-
 დურესი გაჭირვება მისი 229
 სახალხო უნივერსიტეტი ჩვენში 221
 სენის მიზეზი და წამალი 204
 სიკეთე ბოროტისათვის 124
 სიმართლეს ვერსად წაუხვალ 136
 სიმართლის აღდგენა 193
 სიმართლის გზის შეკერა 246
 სიმართლის შიში 196
 სიტყვა თქმული სააზნაურო სკოლის წლი-
 ურ კრებაზედ 115
 სიტყვას ბანზე ნუ აგდებთ 80
 სიცრუის ბოლო 197

სომეხთა ეკლესია 118
 სოფელ ვარიანის სკოლის შესახებ 274
 სოფლის მასწავლებელთა კრების ზოგიერთ
 გადაწყვეტილებებზედ 51
 სოხუმი, 10 დეკემბერი 39
 სპილო და ჭიანჭველები 106, 108
 სურამი 251
 სწავლის კურსი სასოფლო სკოლებში 66
 სწორე გზა 256
 სხვათა შორის 199
 სხვათა შორის 204

ბ

ტარას შევტენკო დიდი პოეტი უკრაინისა
 257, 258
 ტარტაკოვის კონცერტი 100
 ტელეგრაფისა და შენიშვნის გამო 135
 ტოროლას ბარტყების სიყვარული 179
 ტფილისი, 4 იანვარი, 12 იანვარი 206
 ტფილისი, 8 მარტი, 9 მარტი 59
 ტფილისი, 10 მარტი 146
 ტფილისი, 12 აპრილს 59
 ტფილისი, 25 აპრილს 59
 ტფილისი, 11 ოქტომბერს 72
 ტფილისის სამხედრო გიმნაზიაში მისაღებ
 გამოცდების გამო 48
 ტყუილის გამოაშკარავება 76
 ტყუილს მოკლე ფეხები ასხია 58

უ

უარის მოხსენება 250
 უდროო შეერთება 129
 უკანასკნელი მხილება 236
 უკანასკნელი პასუხი 264
 უკანასკნელი პასუხი ბ-ნ გოგოლაშვილს 240
 უკანასკნელი სიტყვა 71
 უკანასკნელი ოინების გამო 194
 უკანონო წინააღმდეგობა 114
 უკიდურესი გულქვაობა 242
 უკულმართი ნაბიჯი 70, 71
 უშეცრების ამაყობა 60

უსამართლო ბრალდება... 202
 უსარგებლო გამოტრება 82
 უსაფუძვლო მადლობა 243
 უსაფუძვლო საყვედური 159
 უსაფუძვლო შიში 228
 უსაჭიროესი შუამდგომლობა 226
 უცნაური ბრალდება 237
 უცნაური გაწინაშეება 236
 უცნაური თავის გამართლება 141
 უცნაური რეცენზია 271
 უცნაური სტატისტიკა 259
 უცნაური შენიშვნა 272
 უცნაური წინააღმდეგობა 245
 უცნაური ჯადოს წრე 111
 უძლიერესი სიყვარული მოფასისა 129
 უძლური ბორბლება 163
 უძლური სიბრაზის ნაყოფი 82

ფ

ფაფხურასთან გამომხაურება ივანიკისი და
 გოჯასპირისა 135
 ფრიად შევნებელი შავალითი 262
 ფრიად საყურადღებო შუამდგომლობა 240
 ფრიად შესანიშნავი კრება 79

ქ

ქათმის საიდუმლოებანი 216
 ქართული შეუფე გლეხის ქოხში სტუმრად
 200
 ქართველთა სწავლა-განათლების ნიჭი 185
 ქართველთა ერის მოდგმის გაუმჯობესება
 202
 ქართველთა კათალიკოსი და მონღოლთა
 მბრძანებელი 174
 ქართველი ერის დაქუცმაცება 198, 217
 ქართული აზრის გამართლება 127
 ქართული თეატრის გაჯირვება 216
 ქართული მიმართულება 189
 ქართული პირველ დაწვებითი სახელმძღვა-
 ნელო 108
 ქართული შრიფტის შესახებ 161
 ქართული წერის დედანი შედგენილი ბ. ვა-
 ბიჩვაძისაგან 79

ქართული სიმღერის ხოროს შესახებ 235
 ქართული ხელნაწერის ნიმუშების შესახებ
 70
 ქუთაისის სასკოლო კომისიის საყურადღე-
 ბოდ 221

ღ

ღვაწლი ივერიის მონასტრისა და თორნიკე
 ერისთავისა 185
 ღვთისნიერი აზრი 147
 ღია წერილი ბ-ნ ინ-ფარისაღში 142
 ღირსეული სახსოვარი 145

ყ

ყვავილის უებარი წამალი 135
 ყვარალია მვილაფი 120
 ყოვლად ღირსეული სტიპენდია 184

შ

შედეგი მიზეზად გადაქცეული 147
 შევსება ერთის ამბისა 143
 შემცდარი აზრი 208
 შენიშვნა 227
 შენიშვნა ერთგვრს სიხარბეზე 230
 შენიშვნა „მოამბე“-ზედ 146
 შენიშვნა სახალხო პოეზიის შესახებ 232
 შენიშვნები შენიშვნებზე 195
 შინაური მიმოხილვა 64
 შინაური მიმოხილვა 1882 წ. 64
 შინაური მიმოხილვის შესახებ 65
 შურისძიება ისტორიისა 232

ჩ

ჩვენი მოვალეობა ობლების წინაშე 229
 ჩვენი სისუსტე 90
 ჩვენი თავადაზნაურობის განათლების შე-
 სახებ 163
 ჩიტი და ვანო 122

ც
 ცოტა მეტი სინათლე 221
 ცოტა რამ შინაური 131
 ცოცხალი ტყუილი 209

ძ

ძვირფასი საღამი, ძვირფასო მგოსანო და
 მამულიშვილო აკაკი 289
 ძირითადი უკულმართობა იხ. რანი ვიყავით
 გუშინ

წ

წაღლი ქართული ენის პროგრამის შევიწ-
 როებისა 229
 წაღლი უსაფუძვლო ცვლილებისა 125
 წერილი თავად დადიანის აზრის თარგმნის
 შესახებ 72
 წერილი რედაქტორთან 84
 წერილი რედაქციისაღში 179
 წერილი რედაქციის მიმართ 103
 წიგნაკის დატყვევება 219
 წიგნების გამოსცემა შეერთებულის ძალით
 142
 წინააღმდეგობა თუ გაუგებრობა? 127
 წინდაუხედავი გაწიწმამება 239
 წიპურტის ნიმუში 71
 წმინდა გუნდი ცამეტი კაპადოკიელთა მა-
 მათა 186
 წმინდა ქვეყანა ... 185
 წრეს გადასული სიხარბე 154

ხ

ხალხის განათლება წინანდელს საქართვე-
 ლოში 142
 ხალხის განათლების შესახებ 143
 ხე ნაყოფით იცნობების 56
 ხრიკების ხუხულა ბ-ნი გ. წერეთლისა 155

ჯ

„ჯეჯილის“ ადოქატსა 158

А
Абастуман 36

Б
Боржомские воды 140
Бесправие грузинского языка и самих грузин в учебной области на Кавказе 220

В
Взгляды Ильи Чавчавадзе на отношения сословий 233

Г
Гаврил епископ Имеретин как педагог 146

Д
Два слова 154
Дело не так плохо 243

И
Из Тбилиси 84

К
Карталиния 48
К вопросу о мингрельской начальной школе 207
К вопросу о поднятии уровня образования ... 167
К вопросу о судьбах грузинской церкви 90
К проекту о бессловесных учителях 44, 45
Кавказские турки 140
Как улучшить народную школу в Грузии 192, 198

Как улучшить Кавказскую народную школу 206, 210
Как учить русскому языку 143
Карталиния 48
Курс начальной школы 125

М
Маленькая заметка 165
Маленькая поправка 165
Маленькое разъяснение по поводу собрания с.-х. об-ва 237
Методическое руководство... 104, 268

Н
Наша несправимость 223
Нормальное письмо 125, 129

О
О грузинском и русском алфавитах... 201
О мингрельской школе... 210
О моей деятельности в качестве смотрителя Тифлисского духовного училища 53
Об одной из злоб дня см. Как улучшить Кавказскую народную школу
Образчик добросовестности протоиерея Восторгова 232
Ответ г. Николадзе 53
Относительно Абхазии 234
Очерк сравнительной грамматики ... 165

П
Письмо в редакцию 204
По поводу последнего собрания членов об-ва с.-х. 237
Последний ответ г. Николадзе 53
Правда о Тифлисе 157, 159, 164, 203

Р

- Разбор учебных руководств по русскому языку 149
- «Родное слово» Ушинского в Кавказских школах 125
- Руководство для учителей ... 104
- Русское слово. Часть I, 96, 107, 110—113, 116, 126, 142, 167, 173, 205, 215, 217, 225, 237
- Русское слово. Часть II, 112, 126, 150, 168, 173, 205, 268

С

- Скрытый смысл 243
- Сумасшедший доктор 256

Т

- Тифлис, 11 февраля 46
- Тифлис, 12 февраля 46
- Тифлис, 14 февраля 46
- Тифлис, 20 марта 46
- Тифлис, 21 марта 46
- Тифлис, 20 апреля 50
- Тифлис, 23 июля 48
- Тифлис, 26 сентября 48
- Тифлис, 5 ноября 48

У

- Усердие не по разуму 239
- Успех прямого письма в русских школах 232

Ш

- Школьное дело у грузин 178, 182

პირთა საძიებელი

ა

აბაშიძე კ. 263
 ავალიშვილი ე. 166
 აკოტოვი გ. 102, 103
 ალბანელი დ. 159, 161
 ანტონოვსკაია ე. 243
 არჯევანიძე 121
 აუტოპური რ. 179
 ახალშენიშვილი ივ. 164
 ახნაზაროვი ა. 86

ბ

ბადელიძე ნ. 57
 ბალანჩივაძე მ. 101
 ბალტაზარი 142, 143
 ბარათაშვილი ე. 234
 ბარათაშვილი ნ. 72, 130
 ბარიალაშვილი ი. 199
 ბაქრაძე დ. 84
 ბაქრაძე დიმიტრი 60, 108
 ბახტაძე ე. 199
 ბეზუტოვი მ. 49
 ბეთანიშვილი მ. 20
 ბენიამინ ეპისკოპოსი 215
 ბეჟანეიშვილი ე. 154
 ბოსლეველი იხ. მჭედლიძე ევ.
 ბოტევაძე ლ. 130, 135, 143, 165, 168, 174,
 191, 194, 229, 233, 236, 253, 255,
 264, 268, 269, 271, 272
 ბურჭულაძე გ. 148, 273
 ბურჯანაძე ვ. 238

ბ

გ. ბ. იხ. ბურჭულაძე გ.
 გაბაშვილი გ. 198

გაბაშვილი ევ. 170, 174, 217
 გაბრიელაძე ვ. 79, 80, 90, 100
 გაბრიელ ეპისკოპოსი 30, 111, 146, 252
 გაბუნია ს. 205
 გადაღმელი იხ. ჯუღელი ანთ.
 გამრეკელი გ. 24
 გეგეკელი 126
 გეაზავა ი. 243
 გვარამაძე-მესხი კ. 159-161
 გიგაური ნ. 203
 გო-ძე ი. 139
 გოგებაშვილი აღ. 5
 გოგებაშვილი ან. 6
 გოგებაშვილი დ. 6
 გოგებაშვილი ეფ. 6
 გოგებაშვილი ზ. 6
 გოგებაშვილი ივ. 6
 გოგებაშვილი შადგანა 5, 24, 170
 გოგებაშვილი შ. 6
 გოგებაშვილი სვიმონ 5, 18, 170
 გოგებაშვილი შ. 274, 275
 გოგიჩაიშვილი ფ. 260, 273, 275
 გოგოლაძე კ. 240
 გოგოლაშვილი ი. 239, 241
 გოთე ი-ვ 136
 გოთუა ა. 194, 195, 198
 გომელაური ი. 274
 გორგაძე აღ. 269
 გოროდენსკი 105
 გოშაძე ს. 230
 გოცირიძე ე. 102, 103
 გრენი ა. 98, 101
 გრიქუროვი ზ. 69, 96, 104
 გრიშაშვილი ი. 260
 გრუშევსკი 174, 175
 გუნია ვ. 273, 275
 გურამიშვილი დ. 130

გურიელი მ. 72, 157—159
 გურიელი ჯ. 157—159

დ

დ-რა 156
 დადიანი დავ. 72
 დედაბრძვილი შ. 273, 275
 დეკანოზოვი დ. 263, 264
 დასამიძე ა. 220
 დასამიძე გ. 275
 დოდაშვილი კ. 133, 135
 დოდე ა. 74
 დუმბაძე დ. 255, 262—264, 273, 275

ე

ედილაშვილი გ. 157
 ედილაშვილი ზ. 170
 ევსევი ეგზარხოსი 30
 ენგებაროვი 130
 ერეკლე მეორე 120
 ერისთავი ზ. 154, 207
 ერისთავი რ. 54, 58, 72, 130, 140, 143, 186

ვ

ვ-ნო ო-შელი 123
 ვაგნერი ფ. 38
 ვაჟა-ფშაველა 130, 172
 ვაჩნაძე ი. 251, 252
 ველენსკი 48
 ველიჩკო ვ. 157, 214
 ვერმიცანაშვილი ლ. იხ. წულაძე ლ.
 ვინმე დამსწრე 52
 ვიქტორ არქიმანდრიტი 10
 ვოლპერი 149
 ვოსტორგოვი 185, 191

ზ

ზაქაძისკი შ. 112
 ზარაფიშვილი სტ. 36, 37, 43
 ზედგინიძე ი. 264

ზინჩენკო 27—29
 ზოილ-ზიგზაგი იხ. კეზელი
 ზოლა ე. 177
 ზუბალაშვილი ალ. 137
 ზუბალაშვილი კ. 200, 217
 ზუევი 20, 21

თ

თ. ს. იხ. სახოკია თ.
 თავართქილაძე კ. 141, 164
 თარხნიშვილი ივ. 177, 238
 თაყაიშვილი ექ. 137, 157, 181, 188, 269, 275
 თბილისელი მასწავლებელი 139
 თინიაშვილი გ. 16, 89
 თომაშვილი დ. 255
 თორელი იხ. გამრეკელი გ.
 თულაშვილი ვ. 40, 188, 211
 თუმანიშვილი დ. 72
 თუმანიშვილი ვ. 82, 274
 თუმანიშვილი-წერეთელი ან. 104, 106, 118, 256 273, 274
 თუმანოვი 102

ი

იანოვსკი კ. 62, 63, 98, 101, 110—112, 249
 იმედაშვილი ი. 276
 ინ-ანი იხ. ახალმენიშვილი ივ.
 ინ-ფარი იხ. ფერაძე ი.
 იონაიკი ეგზარქოსი 50
 ინგოროყვა კ. 54
 იოვიძე ა. 5, 8, 10, 12 14, 15, 18, 20, 23, 25, 28, 32 46, 49, 62, 89—91, 97, 101—104, 111, 116
 იორამაშვილი ე. 103
 იოსელიანი გ. 25, 30, 32, 42—44, 54, 84, 114, 118, 136, 172, 194, 250
 იოსელიანი კლ. 54, 61, 146
 ისარლოვი ლ. 85

კ

- კ-ბე იხ. კვაჭაძე მ.
- კალანდარიშვილი გ. 19, 38, 53, 55, 69
- კალანდარიშვილი ნ. 169
- კაპანაძე ი. 75, 77
- კარაპეტიაანი ლ. 231
- კარგარეთელი ი. 238
- კარიჭაშვილი დ. 136, 181
- კასრაძე დ. 5, 6, 11, 12
- კასრაძე კ. 262
- კეზელი დ. 67, 80, 83, 84
- კენჭაძე ს. 154
- კერსკი 29, 30, 52, 53
- კვაჭაძე მ. 244
- კორძაძე ვ. 155
- კორხანიძი პ. 209, 212, 213, 221, 262—264
- კრიმ-გირვი 206
- კრუპენიკოვი ი. 98, 101, 104, 105, 111, 112, 115, 116
- კურდღულაშვილი გ. 40, 45
- კურდღულაშვილი ნ. 144

ლ

- ლ-ის. ბოცვაძე ლ.
- ლაბუღე 50, 73
- ლაისტო ა. 77, 106
- ლამანსკი 147
- ლასხიშვილი გ. 154, 194
- ლევინიკი ფ. 114, 116, 149, 151, 164, 176, 204
- ლინკოლნი ა. 18
- ლოლა ლ. 209
- ლომოური ნ. 13, 16, 30, 31, 33, 109, 114, 193, 203, 239, 273, 275
- ლორთქიფანიძე კ. 34, 35, 42, 58, 91, 106

მ

- მ-შვილი 164
- მ-ბე მკ. 117

- მაკარიძე 80
- მამაცაშვილი ი. 25, 34
- მამაცაშვილი კ. 89
- მანსვეტაშვილი ი. 97, 116, 275
- მარი ნ. 226
- მარკვეიზი (ქეიზი) 275, 276
- მარჯანიძე ეფ. 44, 49
- მასწავლებელი 164, 265
- მაღალაშვილი გ. 275
- მაღაროელი გლეხი 71, 72
- მაჩაბელი ან. 248, 257—260, 262, 270
- მაჩაბელი ვას. 93
- მაჩაბელი ივანე 54, 55, 63, 88, 115, 258
- მაჩაბელი მიხ. 242
- მაჩხანელი დ. იხ. ნადირაძე დ.
- მაჭუარიანი მიხ. 45, 52
- მახარაძე ფ. 215
- მგალობლიშვილი ს. 80, 91, 257, 273, 275
- მდივანოვი ს. 47
- მეგრელი დუტუ 135, 156, 158, 186, 237
- მეველე იხ. მიქელაძე დ.
- მელიქიშვილი პ. 82, 230
- მელიქიშვილი სტ. 20
- მესხი ე. 103
- მესხი ვ. 168
- მესხი ს. 36—39
- მეუნარგია ი. 54, 55, 58, 157—159, 186, 240
- მთავრიშვილი თ. 238, 266
- მთვარელიშვილი ნ. 129
- მირიანაშვილი აღ. 66, 70—72
- მირიანაშვილი პ. 185
- მიქაბერიძე ა. 181, 182, 195, 208
- მიქაძე მ. 255
- მიქელაძე დ. 124
- მკურნალი ნ. 149
- მოკეთე 164
- მორფილი ვ. 97, 98
- მურიე 183
- მუსხელიშვილი ა. 36
- მუსხელიშვილი ვ. 220
- მუხიანელი ს. 133
- მუჯღლიძე ვვ. 64, 66

6

- ნ. კ. 168
- ნადირაძე ან. 170
- ნადირაძე დ. 109
- ნავასარდიანცი მ. 118
- ნათაძე ალ. 47, 152, 157, 158, 160, 161, 164, 165, 167
- ნათაძე ვ. 194, 226
- ნათაძე მ. 67, 69, 85, 93
- ნაკაშიძე ი. 273
- ნაკაშიძე ნ. 257
- ნანეიშვილი ალ. 131
- ნასიძე მ. 87, 88, 166
- ნაცელიშვილი რ. 103
- ნიკოლაძე ი. 275
- ნიკოლაძე ნ. 23, 31, 52—54, 168
- ნიკონოვი დ. 238
- ნინოშვილი ე. 126, 127, 129, 131, 134, 212

ო

- ოდიშარია ან. 238
- ოდიშარია კ. 169
- ოდოევი ა. 215
- ორბელიანი გრ. 54, 72, 130
- ორბელიანი ვ. 72
- ოსტროვოვსკი 115
- ოქრომჭედელიშვილი ი. 74
- ოცხელი ი. 266

პ

- პავლოვი 19, 22
- პაპასქირი ა. 167
- პედაგოგი 264—267
- პეტრიაშვილი ე. 82, 145, 162, 184, 186, 236
- პიროგოვი 12, 13
- პოპელონოსცევი კ. 152
- პოზდნეევი ა. 10

7

- უორდანია თ. 272, 273
- უღუნტი 102

რ

- რაზიკაშვილი თ. 166
- რამიშვილი ს. 133
- რატინი (სტუდ.) 243
- რისხვა 264
- როსტომიშვილი ივ. 51, 138, 139, 141, 154, 156, 208, 209
- რუსთაველი შ. 106, 124, 125, 130
- რცხილაძე ე. 247

ს

- ს-ძე კ-რე იხ. სურგულაძე პ.
- საგირთელი დ. 187, 189
- სანდი უორუ 73
- სარაჯიშვილი ალ. 54, 172
- სარაჯიშვილი დ. 262
- საფაროვა-აბაშიძე მ. 269, 270
- სახოკია თ. 150, 219
- სეფლი იხ. ჯუღელი ს.
- სიმონოვიჩი (პედაგ.) 34
- ს.იზოლშჩიკოვი (პედაგ.) 10
- სოსლანი დ. იხ. კუჭელი დ.
- სპენსერი პ. 210
- სტალინსკი (პროკ.) 103
- სტაროსელსკი :დ. 62, 63
- სუეორანი ალ. 144
- სულხანოვი ა. 10
- სუმბათაშვილი ალ. 89
- სურგულაძე პ. 163, 222

ტ

- ტალაკეაძე (დეკანოზი) 268
- ტატიშვილი ნ. 46
- ტოლსტოი დიმ. 28
- ტოლსტოი ლ. 74
- ტურიაშვილი თ. 32, 52, 53
- ტურიევი იხ. ტურიაშვილი თ.

უ

უმეცხევილი პ. 54, 88, 172, 188, 204
 უორდროპი მ. 149
 ურუმეგოვი ხ. 179
 უსპენსკი 151
 უშინსკი კ. 12, 13, 54, 73, 123, 149, 164

ფ

ფავლენიშვილი რ. 128
 ფალბორსკი პ. 191, 192, 197, 263, 264
 ფალიაშვილი ზ. 235
 ფანცხავა ი. 223
 ფანცხავა იუსტ. 128
 ფანჯიკიძე პ. 166
 ფერაძე ი. 169, 171
 ფილარეტ არქიმანდრიტი 14, 15
 ფირცხალავა ბ. 166
 ფირცხალავა ს. 211
 ფლაკიანე ეპისკოპოსი 171
 ფოცხვერიშვილი კ. 241, 242
 ფრონელი-ყიფშიძე ალ. იბ. ყიფშიძე ალ.
 ფურცელაძე ა. 136, 243

ქ

ქართველიშვილი ნ. 258
 ქარ-ცეცხლი 165
 ქერა 263—265
 ქვარიანი ს. 212
 ქიქოძე გ. 9
 ქიქოძე ტ. 275, 276
 ქუთათელაძე არ. 166
 ქუთათური ბორა 70
 ქუჩიშვილი გ. 276

ღ

ღ-შვილი იბ. ღვინიაშვილი დ.
 ღამბაშიძე დ. 58
 ღამბაშიძე ვ. 220

ღვინიაშვილი დ. 41
 ღონლაძე ს. 160
 ღოღობერიძე ნ. 35, 172, 268, 269
 ღულაძე ან. 69, 78, 80, 81, 83, 84, 99, 275

ყ

ყაზბეგი გ. 242
 ყვავი იბ. ჩიტაძე შ.
 ყოფიანი დიმ. 40, 41, 54, 55, 68, 211
 ყოფიანი ე. 45
 ყოფიანი ვ. 84
 ყოფიანი მის. 73, 100
 ყოფიანი ს. 266
 ყიფშიძე ალ. 120, 205
 ყიფშიძე გრ. 170, 172
 ყუმისთველი იბ. შიქაბერიძე ალ.

შ

შვეჩენკო ტ. 257, 258
 შენგელია ნ. 126
 შექსპირი უ. 257, 258

ჩ

ჩიტაძე შ. 228, 229
 ჩუბინაშვილი დ. 54, 64
 ჩუღეცკი 84
 ჩუღნოვსკი (ექიმი) 275, 276
 ჩხეიძე კ. 249, 256
 ჩხიტუნიძე თ. 137

ც

ცაგარელი ალ. 57, 58, 85, 230, 253
 ცისკარიშვილი 42
 ცხვედაძე კ. 32
 ცხვედაძე ნ. 25, 30, 33, 40, 41, 54, 55, 77, 93, 119, 137, 172, 188, 211
 ცხვედაძე ს. 31

წერეთელი ა. 72, 77, 115, 130, 132, 135,
142, 143, 147, 148, 209, 214, 216,
223, 239—242, 251

წერეთელი ან. იხ. თუმანიშვილი-წერეთე-
ლი ან.

წერეთელი გ. 133—136, 153, 155, 156,
158, 159, 162, 165

წინამძღვრისშვილი ი. 62, 63

წულაძე ლ. 110, 114

ჟ

ჭავჭავაძე ი. 47, 54, 55, 59, 65, 72, 77,
78, 88—91, 105, 106, 126, 130,
137, 143, 148, 156, 168, 172,
177, 188, 205, 210, 214, 230,
240, 241, 246, 247

ჭავჭავაძე ნ. 146

ჭავჭავაძე ო. 174, 240, 247

ჭალაღიდელი გ. 226, 229

ჭარაია პ. 133

ჭიჭინაძე აღ. 72, 87, 89, 113, 220, 222,
223, 230, 249, 276

ჭიჭინაძე ზ. 24

ჭონი 66

ჭონქაძე დ. 9

ჭრელაშვილი სტ. 66

ჭყონია აღ. 88, 181

ხ

ხაჩატუროვი ხ. 243

ხახანაშვილი აღ. 195, 197, 199, 203,
218, 230

ხვეისუბნელი ქ. 252

ხელაძე კ. 166

ხმალაძე ლ. 238

ხუნდაძე სილ. 108, 132, 135, 218—220,
226, 229—231, 265—267.

ხუსკივაძე თ. 107

ჯ

ჯავახელი 250, 252

ჯავახიშვილი ივ. 211, 214, 226

ჯანაშვილი დიმ. 54

ჯანაშვილი მ. 166, 212

ჯანაშია ნ. 272

ჯაფარიძე ვ. 264

ჯაჯანაშვილი ს. 104

ჯორჯაძე ა. 65

ჯულელი ანთ. 59, 60, 172

ჯულელი ს. 147

კ

კამულ-ბეი იხ. ჯანაშია ნ.

კუმბოლტი 13

Веденский 48, 49

Каландаришвили Г. 86, 89

Кирион епископ 180

Левитский Ф. 115

Либерман 140

Павлов 19

Соболшников 10

Татищев 113

Чарквиани Г. 106

Чернявский А. 149

Gg 227

XX იხ. ბოცვაძე ლ.

შინაარსი

წინათქმა	3
ბიობიბლიოგრაფიული ქრონიკა	5
საძიებლები	279
იაკობ გოგებაშვილის ფსევდონიმები და კრიპტონიმები	281
იაკობ გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებისა და თხზულებათა გამოცემები	281
იაკობ გოგებაშვილის ნაწარმოებთა საძიებელი	284
პირთა საძიებელი	292

გამომცემლობის რედაქტორი მ. ჯანელიძე
ტექნიკური რედაქტორი ფ. ბუღალაშვილი
კორექტორი ქ. გაჩეჩილაძე
ხელმოწერილია დასაბუჯდად 23.06.03
პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 16,75
სააღრ.საგამომც. თაბახი 14,97
ტირაჟი 300 შუკვეთის № 6

ფასი სახელშეკრულებო

თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა,
თბილისი, 0128, ი. ჭავჭავაძის გამზ., 14.

თბილისის უნივერსიტეტის სტამბა
თბილისი, 0128, ი. ჭავჭავაძის გამზ., 1.

№ 14 / 774

Горгадзе Илья Теофанович
Гургенидзе Нодар Антонович
Саджая Михаил Мососиевич

ЯКОВ ГОГЕБАШВИЛИ

Летопись жизни и творчества
1840—1912
Биобиблиографическая хроника
(на грузинском языке)

Издательство Тбилисского университета

Тбилиси 2003

K 256.072

3
303030
202000000